

รัชกาลที่ 9 กับการพัฒนางานวัฒนธรรม

วิไล อิศวเดชศักดิ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนงานวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2540

สารบัญ

บทคัดย่อ

บทนำ

ความนำ 2

วัฒนธรรมและการพัฒนา 3

วัฒนธรรมหลวง 7

พระราชพิธีสงกรานต์ 8

พระราชพิธีฉัตรมงคล 9

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัล 10

พระราชพิธีวิสาขบูชา 11

พระราชพิธีอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา 11

พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน 12

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 14

พระราชพิธีมาฆบูชา 15

พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตของบรรพบุรุษ 15

พระราชพิธีวันพระในพระบรมราชวงศ์ 16

สรุปการพัฒนาวัฒนธรรมหลวง 18/1

วัฒนธรรมราษฎร์ 20

พัฒนาคน

บทบาทต่อเด็กและเยาวชน 24

บทบาทต่อสตรี 29

บทบาทต่อชาวเขา 35

แนวคิดในการดำเนินชีวิต 41

พัฒนาสังคม

ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม 49

การศึกษา 58

การศาสนา 67

การสาธารณสุข 72

ศิลปวัฒนธรรม 80

ความมั่นคงของชาติ 89

พัฒนาสิ่งแวดล้อม

พัฒนาแหล่งน้ำ 106

พัฒนาที่ดิน 116

อนุรักษ์ป่าไม้ 121

บำบัดมลภาวะ 124

สรุปการพัฒนาวัฒนธรรมราษฎร์ 125/1

วัฒนธรรมสากล 126

สรุปการพัฒนาวัฒนธรรมสากล 129

บทสรุป 131

ภาคผนวก 132

เชิงอรรถ

บรรณานุกรม

หัวข้อเรื่อง รัชกาลที่ 9 กับกับการพัฒนางานวัฒนธรรม :
(พระอัจฉริยภาพทางศิลปกรรม :
ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์และการพัฒนางานวัฒนธรรม)
ผู้ดำเนินการวิจัย น.ส.วิไล อัครเดชศักดิ์
สนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
ปีที่ทำการวิจัย 2540

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลงานศิลปกรรมประเภทภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เพื่อหาความสัมพันธ์ของภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ ที่มีต่อการพัฒนางานวัฒนธรรม และเพื่อเทอดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ด้วยการขยายคุณค่าของงานศิลปกรรม จากเชิงนามธรรมสู่รูปธรรม โดยศึกษาเฉพาะภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอนุญาตให้ตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณชนทั่วไป ผู้วิจัยได้ใช้การสำรวจข้อมูลในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ว่า “ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของรัชกาลที่ 9 มีความสัมพันธ์กับการพัฒนางานวัฒนธรรม” แล้วจึงนำเสนอให้เห็นประเด็นอย่างชัดเจน

ผลการวิจัยพบว่า ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เป็นหลักฐานชี้ชัดถึงการพัฒนางานวัฒนธรรมของพระองค์ท่านทั้งทางด้านวัฒนธรรมหลวง คือ การสืบสานการพระราชพิธีด้านวัฒนธรรมราชภัฏคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราชภัฏ และด้านวัฒนธรรมสากลคือ การนำประเทศสู่สากล

รัชกาลที่ 9 กับการพัฒนางานวัฒนธรรม

พระอัจฉริยภาพทางศิลปกรรม:

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์กับการพัฒนางานวัฒนธรรม

ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ปีพิมพ์ 2530)

แม้จะมีใช้ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ แต่เป็นภาพที่สามารถแสดงหลักฐานพยานอันชัดเจน ถึงการเสด็จพระราชดำเนินทรงงานแต่ละพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีกล้องถ่ายภาพติดพระองค์เสมอ เพื่อทรงใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้เป็นหลักฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณา

รัชกาลที่ 9 กับการพัฒนางานวัฒนธรรม :
พระอัจฉริยภาพทางศิลปกรรม :
ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์กับการพัฒนางานวัฒนธรรม

ความนำ

ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงครองราชย์ พระองค์ได้ทรงปฏิบัติตามพระราชปณิธานที่มอบให้พสกนิกรชาวไทย ในวโรกาสที่ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” อย่างเคร่งครัด พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อคนไทยและประเทศไทย โดยมีให้เห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์ จน ขณฯ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้กล่าวปราศรัยในงานชุมนุมสังสรรค์ ในโอกาสวันน้อมเกล้าฯ รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ ของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2529 มีข้อความที่ซาบซึ้งประทับใจตอนหนึ่งว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราได้รับการยกย่องว่าเป็นพระมหากษัตริย์อดนักพัฒนา...”¹ ทรงมีบทบาทอย่างสูงต่อการพัฒนาในทุกมิติของสังคมและวัฒนธรรมไทย

เป็นที่สังเกตว่าสิ่งหนึ่งที่มีกติดตามพระองค์ท่านไม่ว่าจะเสด็จไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ณ ที่แห่งไหนใด คือ กล้องถ่ายรูปขนาดพกพา และพระราชจริยวัตรที่เหล่าพสกนิกรไทยเห็นจนชินตาชื่นใจ คือ การที่พระองค์โปรดการถ่ายภาพสิ่งต่างๆ ที่พบด้วยพระองค์เอง เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ช่างภาพอาชีพว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระอัจฉริยภาพทางศิลปกรรม สาขาการถ่ายภาพในระดับสากลพระองค์หนึ่ง ทรงรับเชิญเป็นผู้ตัดสินภาพถ่ายยอดเยี่ยมในการประกวดภาพถ่ายของสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยฯ นอกจากนี้ราชสมาคมถ่ายภาพแห่งสหราชอาณาจักรได้กราบบังคมทูลเชิญให้ดำรงตำแหน่งราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (Honorary Fellow) ของสมาคมฯ อีกทั้งสหพันธ์ศิลปะการถ่ายภาพนานาชาติ ได้ขอพระราชทานทูลเกล้าถวายเกียรติบัตรสูงสุด (Honorary Excellent FIAP) ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระองค์ได้ถูกนำออกจัดแสดงหลายครั้งทั้งในและนอกประเทศและปรากฏตามหน้านิตยสารต่างๆ นอกจากนี้ยังได้มีการรวบรวมและจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มสวยงามอีกด้วย

ความสำคัญของภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อการพัฒนางานวัฒนธรรมนั้น ศาสตราจารย์ศักดิ์ดา ศิริพันธ์ กล่าวไว้ชัดเจนว่า “หลายท่านอาจแปลกใจว่า ทำไมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงต้องทรงถ่ายภาพด้วยพระองค์เอง ทั้งๆ ที่มีช่างภาพส่วนพระองค์และช่างภาพสื่อมวลชนตามเสด็จประจำอยู่แล้ว เรื่องนี้จะมีเหตุผลว่า การที่พระองค์ทรงทำเช่นนี้ เห็นจะทรงเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเป็นนักถ่ายภาพมีฝีพระหัตถ์ล้ำเลิศ เวลาเสด็จประพาสต้น พระองค์ทรงถ่ายภาพเพื่อบันทึกเหตุการณ์ด้วยพระองค์เอง การที่ทรงทำเช่นนั้นอาจมีเหตุผลท่านองว่า พระองค์เสด็จที่ไหนทรงกระทำสิ่งใด ช่างภาพสื่อมวลชนจะถ่ายภาพโดยเน้นแต่พระองค์ท่านเป็นสำคัญ ส่วนอย่างอื่นที่พระองค์ท่านเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญอาจไม่ถ่ายภาพให้ เช่น ภาพประชาชนล้มหลาม คอยรับเสด็จ ท้องทุ่งนา ป่าเขา ตลอดจนวัดวาอารามที่สำคัญหรือต้องบูรณะปฏิสังขรณ์

ข้อมูลเหล่านี้เป็นพระราชประสงค์จึงต้องทรงถ่ายภาพเอง ภาพฝีพระหัตถ์ที่ทรงถ่ายเหล่านี้ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเก็บรวบรวมไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลศึกษาอ้างอิงมาถึงปัจจุบันนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันก็ดูจะเดียวกัน พระองค์ทรงถ่ายภาพทิวทัศน์ หรือสิ่งที่ทรงพบเห็นในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในที่ต่างๆ มีทั้งภาพสถานที่ราษฎรที่มาเฝ้า ภาพธรรมชาติที่งดงาม ในงานด้านพัฒนา ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ก็เป็นส่วนสำคัญยิ่ง ยกตัวอย่างเช่น ภูมิประเทศในบริเวณที่น่าสนใจ พื้นที่เหมาะสมที่จะสร้างเขื่อน ฝ่าย อ่างเก็บน้ำบริเวณหมู่บ้าน เส้นทางคมนาคม ทั้งที่ถ่ายจากพื้นราบและถ่ายขณะประทับอยู่ในเครื่องบินหรือเฮลิคอปเตอร์ ภาพเหล่านี้สามารถใช้ประกอบพระราชดำริในการพัฒนาได้ เมื่อสร้างโครงการเสร็จแล้ว บางทีก็ทรงถ่ายภาพเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ กับผลงานของเขาเอาไว้ด้วย ภาพถ่ายเหล่านั้นเป็นหลักฐานในการวางแผนปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขเหตุการณ์ของบ้านเมืองได้ทันที่ เช่นเมื่อคราวน้ำท่วมกรุงเทพฯ ได้ทรงถ่ายภาพจุดสำคัญๆ ทางเฮลิคอปเตอร์ ไว้เป็นหลักฐาน เพื่อใช้วินิจฉัยและวางแผนป้องกันภาพถ่ายฝีพระหัตถ์เหล่านั้นจึงมักเป็นภาพถ่ายแบบฉับพลันซึ่งถ่ายได้เพียงครั้งเดียว ไม่มีเวลาหามุมกล้อง แต่ด้วยพระปรีชาสามารถ เราจึงเห็นภาพฝีพระหัตถ์มีความคมชัด มีองค์ประกอบงดงาม และมีการเปิดรับแสงถูกต้อง

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ทั้งหลายล้วนแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงถ่ายภาพเพื่อศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว แต่ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระองค์ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนและพัฒนาชีวิตและสังคมประเทศชาติบ้านเมือง เพื่อนำความผาสุกร่มเย็น และเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนชาวไทยของพระองค์มีความเป็นดีอยู่ดีอีกด้วย”²

วัฒนธรรมและการพัฒนา

วัฒนธรรม ตามความหมายที่พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) กล่าวไว้ในการปาฐกถาพิเศษ ในวาระงานฉลอง 100 ปี พระยาอนุমানราชธน ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2531 คือ ผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ โดยหากจะขยายความก็อาจจะบอกว่าวัฒนธรรมนั้นรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งต้นแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด และสติปัญญา ออกมาจนถึงท่าทีและวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ ท่าทีการมองและการ ปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม³

ส่วนความหมายของคำว่าพัฒนานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชวาทไว้ว่า พัฒนา คือ มุ่งให้เกิดความเจริญมั่นคงก้าวหน้า มุ่งให้ทุกคนมีความสุขสบาย⁴

ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนางานวัฒนธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามนัยแห่งความหมายข้างต้นนี้ครอบคลุมเนื้อหาในวงกว้าง ยกแก่การจัด

ระบียบข้อมูล จึงควรที่จะแบ่งขอบเขตของงานวัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนย่อยลงเพื่อความสะดวกต่อการนำเสนอเนื้อหาในระนาบลึก ในที่นี้ผู้วิจัยได้อาศัยการแยก ระดับของวัฒนธรรมไทย ตามข้อเขียนของ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง เป็นเกณฑ์เบื้องต้น ดังนี้

“วัฒนธรรมของไทยแต่เดิมแยกเป็น 2 ระดับใหญ่ คือ วัฒนธรรมหลวง และวัฒนธรรมราษฎร์ ต่อมาจึงผสมผสานกับวัฒนธรรมภายนอกเป็นวัฒนธรรมสากล คือ

1. *วัฒนธรรมหลวง* มีแกนกลางอยู่ในกรุงเทพมหานคร ถ้าในอดีตก็อยู่ที่กรุงศรีอยุธยา เป็นวัฒนธรรมซึ่งมีสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันวัด และสถาบันราชการ เป็นตัวนำ

2. *วัฒนธรรมราษฎร์* คือ วัฒนธรรมของชาวพุทธที่ทำการเกษตร ชีวิตประจำวันคือ ทำไร่ ไถนา อยู่เย็นเป็นสุข ถึงเทศกาลก็ไปวัด ทั้งวัฒนธรรมราษฎร์และวัฒนธรรมหลวงมีความพ้องกันคือ เป็นชาวพุทธ มีศาสดาองค์เดียวกัน มีพระเจ้าอยู่หัวองค์เดียวกันเป็นที่ยึดเหนี่ยว วัฒนธรรมหลวงย่อมมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมราษฎร์เป็นธรรมดา เพราะว่าเป็นแกนของประเทศ มีหัวใจหรือศูนย์กลางอยู่ที่ราชธานี

3. *วัฒนธรรมสากล* (วัฒนธรรมนานาชาติ) เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ ซึ่งมากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และโลกสมัยใหม่ที่ค้าขายแลกเปลี่ยนแพร่สะพัด วัฒนธรรมประชาธิปไตย (วัฒนธรรมเลือกผู้แทน) วัฒนธรรมการค้าขาย การผลิต การบริโภค ก็เข้ามาจากต่างประเทศและเข้ามาอยู่ที่เมืองหลวงก่อน แล้วจึงกระจายไปตามภูมิภาค”⁵

วิ ฒ น ๓ ร ร ม ท ล ว ง

ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา
จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ปีพิมพ์ 2530)

แม้จะมีใช้ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ แต่เป็นภาพที่สามารถแสดงหลักฐานพยานอันชัดเจน ถึงการเสด็จพระราชดำเนินทรง
งานแต่ละพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีกล้องถ่ายภาพติดพระองค์เสมอ เพื่อทรงใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้เป็น
หลักฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณา

วิ ฒ น ๓ ร ร ม ท ล ว ง

มูมนี่มีภาพเดียว

16 ตุลาคม 2530 พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์เกล้า ณ วัดอรุณราชวราราม พระบรมมหาราชวัง พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงประทับในกัญญาเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ระหว่างที่เรือพายไปใกล้จะถึงหน้าท่าวัดอรุณพอทอดพระเนตรเห็นว่าภาพพระพักตร์ข้างหน้านั้นได้เส้นดีมีสีสวยและมีความหมายได้เรื่องดีมากจึงทรงบันทึกภาพไว้

จุดสำคัญคือพระปรารภวัดอรุณจะมีพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์เกล้าที่นั่นต่อจากนั้นเห็นพื้นน้ำเจ้าพระยาบอกระยะทางว่าอีกไม่ช้าเรือพระที่นั่งก็จะถึงท่าวัดอรุณแล้ว ม่านกัญญาสีหนักเข้มใช้เป็นฉากด้านหลัง ช่วยบังคับสายตาให้เห็นปรารภวัดอรุณเป็นจุดเด่นอยู่แต่ไกล พลพลายชูใบพายเรียงเป็นเส้นเฉียงขนานกับม่านได้สีสวยมาก เลยมาทางซ้าย พลเส้ากระทุ้งจังหวะฝีพาย ถือไม้เส้าเป็นเส้นตั้งฉาก จะช่วยหยุดสายตาระหว่างเส้นเฉียงกับเส้นตรงให้ความรู้สึกสง่างามและเฉียบขาด...ภาพเล่าเรื่องได้อย่างครบถ้วน ทั้งเป็นภาพแปลกใหม่ยังไม่เคยปรากฏ ภาพนี้จึงมีความพิเศษ และมีเพียงภาพเดียว

วัฒนธรรมหลวง

เป็นที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในชาติที่ตกอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญทางวัตถุไหลบ่าเข้ามาตามกระบวนการสื่อสารแบบไร้พรมแดน วิถีชีวิตของคนและวิถีสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนน่าหวาดวิตกว่า ถ้าไม่รู้เท่าทันกระแสและปล่อยให้ชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นมรดกของชาติที่น่าภาคภูมิใจเกิดการผสมผสานกับแนวโน้มใหม่ๆ ที่ฉาบฉวยจนเจือจางเลือนลางไปแล้ว อนุชนรุ่นหลังอาจไม่สามารถย้อนหลังดูร่องรอยความเป็นมา หรือรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมของเราได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทสำคัญทั้งในแง่อนุรักษ์ คุ้มครอง และกอบกู้วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ดังสภาพที่เห็นในทุกวันนี้ โดยมีพระราชกรณียกิจส่วนหนึ่งในการสืบสานพระราชพิธีต่างๆ ทรงเล็งเห็นคุณค่าประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนในชาติทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จึงทรงส่งเสริมและทำนุบำรุงประเพณีศิลปะและวัฒนธรรมของชาติอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาอันยาวนานกว่า 50 ปี

บทความว่าด้วยพระราชพิธีประจำปีในรัชกาลที่ 9 นี้ ผู้วิจัยได้เรียบเรียงและตัดความมาจากบทบรรยายของพลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (เลขาธิการสำนักพระราชวังสมัยนั้น) ที่กระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2509 ท่านที่สนใจในรายละเอียด สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากหนังสือ “สี่ราชฤทธิไกรอนุสรณ์” พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท พระยาสี่ราชฤทธิไกร ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2512 โดยบรรยายเฉพาะพระราชพิธีประจำปีที่ได้กระทำอยู่ในรัชกาลปัจจุบันอันเป็นพระราชพิธีที่ได้ออกหมายกำหนดการ เปิดโอกาสให้ข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรมได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานนั้นด้วย ส่วนพระราชพิธีจรต่าง ๆ ที่มีขึ้นเป็นครั้งคราว รวมทั้งพระราชกรณียกิจอื่นๆ ที่ทรงปฏิบัติเป็นประจำวัน เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นประธานในงานต่างๆ นั้นจะไม่นำมากล่าวในที่นี้ เพราะเป็นเพียงข้อมูลเสริม และพระราชกรณียกิจต่างๆ ดังกล่าวเกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน จึงเป็นการยากที่จะรวบรวมมาได้ครบถ้วน

คำว่าพระราชพิธี จำกัดความหมายเฉพาะเป็นงานที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงพระกรุณาให้จัดทำขึ้นตามลัทธิประเพณี เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลของประเทศและประชาชน หรือเพื่อความเป็นสวัสดิมงคลแก่สิริราชสมบัติพระบรมราชวงศ์และองค์พระมหากษัตริย์เอง หรือเพื่อน้อมนำให้ระลึกถึงความสำคัญในทางพระพุทธศาสนา หรือเพื่อสำแดงความกตัญญูธรรมและระลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลก่อนๆ ตลอดจนพระบรมราชบุรพการีที่ได้ทรงกระทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนมาแล้วในอดีต

การพระราชพิธีนั้นจะทำการแบบเดิมโดยไม่มีเปลี่ยนแปลงบ้างนั้น เห็นจะไม่ได้ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมแก่กาลเทศะบางเป็นธรรมดา ในหลักการนั้นหากจะเปลี่ยนแปลงก็ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระมหากษัตริย์เสียก่อนจึงจะเปลี่ยนได้ แต่ก่อนที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนแปลงอะไรนั้น ก็จะต้องทรงไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพราะความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและความนิยมเชื่อถือของประชาชนนั้นมีหลายฝ่าย บางก็เป็นหัวสมัยเห็นว่าลัทธิหรือประเพณีเก่าอะไรต่างๆ นั้นไม่ใช่ของจำเป็น แต่ที่ยังมีความ

นิยมชมชอบเพราะเห็นว่าเป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นผู้มีศีลธรรมและวัฒนธรรมของบรรพชน ฉะนั้น ในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอะไรเกี่ยวกับพระราชพิธีนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน จึงได้ทรงถือหลักในทางสายกลาง คือ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในหลักการและความมุ่งหมายของพระราชพิธีนั้นๆ จะเปลี่ยนแปลงก็เฉพาะในข้อปลีกย่อย เช่น ดัดทอนวันเวลาในการประกอบพระราชพิธีให้น้อยลงบ้าง เปลี่ยนแปลงให้เกิดความประหยัดขึ้นบ้างเป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรักษาน้ำใจและขวัญของประชาชนทั่วไปทุกหมู่เหล่าไว้โดยเสมอกัน

พระราชพิธีสงกรานต์

เริ่มกระทำในวันที่ 13 เมษายน ถึงวันที่ 15 ซึ่งเป็นวันเถลิงศก พระราชพิธีทำบุญเถลิงศกนี้ ในสมัยกรุงสุโขทัยจะมีหรือไม่ ไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏในหนังสือคำให้การของชาวกรุงเก่า พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลหลายอย่าง เช่น เสด็จฯไปสร่งน้ำพระพุทธปฏิมากรศรีสรรเพชร สร่งน้ำเทวรูปพระพิฆเนศ และโปรดให้นิมนต์พระสงฆ์เข้าไปสร่งน้ำ และรับพระราชทานอาหารบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง 3 วัน กับทรงบำเพ็ญพระราชกุศลก่อพระทรายและฉลองพระทรายอีกด้วย พระราชพิธีเดือนหานี้แต่ก่อนเรียกว่าพระราชพิธีเผด็จศกสงกรานต์ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1-5 ก็ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในงานเถลิงศก โดยอนุโลมตามแบบอย่างที่ทำในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นบางส่วน และได้ทำการเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงบ้างตามความเหมาะสม ต่อมาในรัชกาลที่ 6 ทรงพระราชดำริว่าการบำเพ็ญพระราชกุศลสิ้นปีซึ่งเรียกกันว่า การพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ ซึ่งได้ทำกันราวกลางเดือนมีนาคม และการพระราชพิธีเผด็จศกสงกรานต์ ซึ่งกระทำกลางเดือนเมษายนนั้น น่าจะเลื่อนมาทำให้สืบเนื่องติดต่อกันเป็นพิธีเดียวกัน จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนการบำเพ็ญพระราชกุศลสิ้นปีไปทำในปลายเดือนมีนาคม และเลื่อนพระราชพิธีเผด็จศกสงกรานต์มาทำต้นเดือนเมษายน โดยให้วันประกอบการพระราชพิธีติดต่อกันแล้วเปลี่ยนเรียกชื่อพระราชพิธีเสียใหม่ว่า การพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ หมายความว่าพระราชพิธีสิ้นปีและขึ้นปีใหม่ ต่อมาใน พ.ศ. 2482 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้ให้ยกเลิกการพระราชพิธีตรุษเสียทั้งหมด คงให้มีอยู่แต่การพระราชพิธีทำบุญเถลิงศก และได้เปลี่ยนชื่อพระราชพิธีเสียใหม่ว่าพระราชพิธีเถลิงศก ครั้นเมื่อได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากเมษายนมาเป็นมกราคม แล้ว จึงเปลี่ยนชื่อเป็นพระราชพิธีขึ้นปีใหม่ แต่พิธีการมีอยู่อย่างเดิม ในปี พ.ศ. 2487 ได้ดัดทอนพิธีลงไปอีกเหลือเป็นงานวันเดียว ไม่มีการสร่งน้ำพระบรมอัฐิ และพระอัฐิ

พระราชพิธีสงกรานต์ในรัชกาลปัจจุบัน

ครั้นถึง พ.ศ. 2492 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงพระดำริว่า การสร่งน้ำพระบรมธาตุ สร่งน้ำพระพุทธปฏิมากร สร่งน้ำพระบรมอัฐิ และพระอัฐิ สมเด็จพระบรมราชาบุรพาภิรมย์

และพระบรมราชวงศ์นั้นเคยถือธรรมเนียมปฏิบัติกันมาช้านานในเทศกาลสงกรานต์ ไม่ควรที่จะทิ้งธรรมเนียมอันเป็นมงคลเสีย และก็สมควรจะได้มีการสงกราน้ำพระ สงกราน้ำพระบรมอัฐิ และพระอัฐิในเดือนมกราคมซึ่งเป็นฤดูหนาว ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีรับสั่งให้มีการประกอบพระราชพิธีสงกรานต์ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง ต่อมาพลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า การพระราชพิธีซำกัณอยู่คือมกราคมก็กำหนดหนึ่ง มาถึงเดือนเมษายนก็ทำอีกหนึ่ง น่าจะงดการพระราชพิธีขึ้นปีใหม่เดือนมกราคมเสีย ก็ทรงเห็นด้วย แต่ทรงมีพระราชกระแสว่าการนี้จะงดเสียเลยทีเดียวก็ไม่สมควร เพราะว่าประชาชนส่วนรวมเขาถือว่ามกราคมเป็นปีใหม่ ฉะนั้น ใหงัดแต่การพิธีต่างๆ แต่ให้มีการทรงบาตร เช่นเดียวกับที่ประชาชนนิยมตักบาตรกันในวันปีใหม่ ซึ่งก็มีพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทุกกระทรวงไปร่วมในการพระราชกุศลทำบุญ ตักบาตรที่หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง ในวันที่ 31 ธันวาคมมาก ที่ทรงกำหนดให้ไปตักบาตรในวันที่ 31 ธันวาคมนั้น ก็เพราะทรงพระราชดำริว่า วันที่ 1 นั้นประชาชนตักบาตรกันที่ท้องสนามหลวง ถ้าจะทรงบาตรในวันนั้นด้วย ข้าราชการข้าทูลละอองธุลีพระบาท ซึ่งจะไปตักบาตรที่สนามหลวงบ้างก็จะไปไม่ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเสียไม่ให้พ้องกัน

ในพระราชพิธีสงกรานต์นี้แต่ครั้งรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์ และพระราชทานเงินเหรียญสลึงแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่เป็นราชตระกูลบรรดาที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระราชพิธีเพื่อเป็นที่ระลึกด้วย การพระราชทานแจกเหรียญสลึงนั้น พระบรมวงศานุวงศ์ คือ เจ้านาย และราชตระกูล คือ หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ไปจนถึงราชินิกุล เข้าไปรับพระราชทานกันเป็นตระกูลๆ ตามลำดับ ส่วนข้าราชการอื่นๆ ที่ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ไม่ได้รับพระราชทานในรัชกาลหลังๆ ก็ปฏิบัติอย่างนั้นตลอดมา ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระราชดำริว่าในปัจจุบัน นี้กาลสมัยได้เปลี่ยนไปแล้ว การทำเช่นนั้น จะทำให้เห็นว่ามีการแยกพระราชทานพระมหากรุณาเฉพาะหมู่ เฉพาะเหล่าไม่เสมอหน้ากัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใหงัดแจกเหรียญสลึงเสีย

พระราชพิธีฉัตรมงคล

คือ การบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ เป็นการฉลองครบรอบปีของการเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติบรมราชาภิเษก เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่สิริราช สมบัติ และในโอกาสเดียวกันก็ทรงพระราชอุทิศผลบุญพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยโดยทั่วหน้ากัน

การสมโภชเครื่องราชูปโภคและเครื่องราชกกุธภัณฑ์นี้ ความจริงมีมานานแล้ว แต่ไม่ได้เป็นพระราชพิธี เป็นเพียงพิธีที่เจ้าพนักงานที่รักษาเครื่องราชูปโภคทำกันเอง เพราะว่าในรอบปีเขาต้องเตะต้องสิ่งของเหล่านี้ซึ่งเขาถือว่าเป็นของสูงอยู่บ่อยๆ หากไปทำอะไรที่ไม่เป็นการสมควรเขาก็จะเป็นเสียดจัญไรแก่ตน เพราะฉะนั้นพอถึงเดือนหก ซึ่งเป็นเดือนที่ว่างพระราชพิธีจึงจัดการสมโภชกันเอง ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชย์แล้ว ก็ทรงมี

พระราชดำริว่าวันพระบรมราชาภิเษกนั้นเป็นวันมงคล จึงทรงพระราชดำริให้บำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2395 พระราชทานชื่อการพระราชพิธีนี้ว่า “พระราชพิธีฉัตรมงคล”

ต่อมาในรัชกาลที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2457 ทรงพระราชดำริว่า การพระราชพิธีฉัตรมงคลนั้น วัตถุประสงค์ก็เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่สิริราชสมบัติ ถ้าได้บำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลก่อนที่ได้เคยทรงดำรงสิริราชสมบัติ ณ กรุงรัตนโกสินทร์ทุกพระองค์ด้วย ก็จะเป็นสิริมงคลและเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลก่อน ๆ ยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เป็นการเริ่มต้นของงานพระราชพิธีฉัตรมงคล แต่นั้นมา และได้เปลี่ยนเรียกชื่อการพระราชพิธีนี้ว่า “พระราชกุศลทักษิณานุปทาน และพระราชพิธีฉัตรมงคล”

พระราชพิธีฉัตรมงคลในรัชกาลปัจจุบัน

กำหนดวันที่ 3 พฤษภาคม เป็นวันบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย วันที่ 4 เจริญพระพุทธมนต์ในการพระราชพิธีฉัตรมงคล ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วันที่ 5 เช้าเสด็จและเวียนเทียนสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ บ่ายออกมหาสมาคมพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จขึ้นถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าที่ปราสาทพระเทพบิดร การเสด็จฯ ไปถวายบังคมพระบรมรูปนี้ ในรัชกาลก่อน ๆ เสด็จฯ โดยกระบวนพยุหยาตราลงมายัง กระบวนราบบ้าง แต่ในปัจจุบันเสด็จฯโดยกระบวนรถยนต์

10

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัล

พระราชพิธีจรดพระนังคัลหรือที่เราเรียกกันว่า พิธีแรกนาขวัญนี้ สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาล 1 ที่ 2 และที่ 3 มีแต่พิธีพราหมณ์เท่านั้น ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ตั้งการพระราชพิธีพืชมงคลขึ้นอีกพิธีหนึ่งเป็นพิธีสงฆ์ ทำก่อนหน้าการพระราชพิธีจรดพระนังคัล 1 วัน พิธีพืชมงคลนี้เป็นพิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่กสิกร บรรดาพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ สำหรับที่จะเอาไปหว่านในการพิธีและแจกจ่ายให้แก่ประชาชนก็นำมาตั้งไว้ในพิธีมณฑลทั้งสิ้น สำหรับพิธีแรกนານี้ครั้งกรุงสุโขทัย พระเจ้าแผ่นดินเสด็จฯ ไปประทับทอดพระเนตรพิธีแรกนาด้วยมาสมัยกรุงศรีอยุธยาพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้เสด็จฯ ไป แต่พระราชทานพระแสงอาญาสิทธิ์ให้แก่พระยาแรกนา ถือว่ารับพระราชอำนาจให้เป็นผู้แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลก่อน ๆ ไม่ได้เสด็จฯ ในพิธีแรกนาอย่างเป็นทางการ เพียงแต่เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรบ้างเป็นครั้งคราว พระราชพิธีนี้ได้กระทำสืบเนื่องกันมาจนถึง พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงระงับการพระราชพิธีนี้ไป

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า การพระราชพิธีนี้กระทำเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ธัญญาหารและบำรุงขวัญให้กำลังใจแก่ประชาชนของพระองค์ ซึ่งส่วนมากเป็นกสิกร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูขึ้นใหม่ และก็ได้เสด็จพระราชดำเนินทุกคราวมิได้ขาด ที่จริงโบราณถือคติว่า ถ้าหากพระเจ้าแผ่นดินทรงพระเกษมสำราญแล้ว ความสมบูรณ์พูนสุขก็ตกอยู่กับประชาชนเป็นเงาตามตัว จึงมีกำหนดการให้ทำพิธีที่เป็นสิริมงคลถวายพระมหากษัตริย์เสมอ แต่คติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลนี้ ทรงถือว่าถ้าเกี่ยวกับประชาชน เกี่ยวกับพืชพันธุ์ ธัญญาหาร เกี่ยวกับกสิกรแล้วถึงจะทรงเห็นดีเห็นงามก็ไม่ว่า ทรงพระราชอุสาหะเสด็จพระราชดำเนินทุกครั้ง และตั้งพระราชหฤทัยส่งเสริมเสมอ

พระราชพิธีวิสาขบูชา

วันเพ็ญเดือนหกเป็นวันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จปรินิพพาน สมัยกรุงสุโขทัยที่ปรากฏความในหนังสือเรื่องนางนพมาศ นั้นได้กล่าวถึงพิธีการวิสาขบูชาว่า พระมหากษัตริย์เสด็จออกไปตามพระอารามหลวงทุกวัน วันละวัด ไปนมัสการพระรัตนตรัยและโปรยดอกไม้เป็นการสักการบูชา แล้วเวียนเทียน มาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่พบหลักฐานว่าวิสาขะนั้นพระมหากษัตริย์ทรงทำอย่างไร ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เริ่มมีพระราชพิธีวิสาขบูชามาตั้งแต่รัชกาลที่ 2 ในพระราชพิธีนี้มีการตั้งเปรียญ 6 ประโยค และเปรียญ 9 ประโยคที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาค่ำก็เสด็จพระราชดำเนินไปสวดพระพุทธรูป และเวียนเทียน พระราชพิธีวิสาขบูชาในสมัยต้นๆ กษัตริย์หลายรัชกาลได้ทรงหาอุบายจัดการประกวดต่าง ๆ เช่น โคมดอกไม้สด เพื่อให้ประชาชนสนใจมาในงานมาก มาถึงรัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่าอย่างนี้สิ้นเปลืองมากมายเกินไปจึงให้งดการประกวดเสีย แต่ให้เกณฑ์ข้าราชการทำโคมไปตั้งเป็นพุทธบูชา

พระราชพิธีวิสาขบูชาในรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลปัจจุบันไม่เกณฑ์ข้าราชการ แต่ใช้วิธีบอกบุญไปตามกระทรวงทบวงกรม ขอให้จัดโคมไปแขวนที่วัด พระศรีรัตนศาสดาราม พระราชพิธีวิสาขบูชายังคงทำที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นประจำทุกปี บางปีก็เสด็จฯ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลด้วยพระองค์เอง บางปีก็โปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปแทน ส่วนพระองค์เองเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามปูชนียสถานที่สำคัญอื่นๆ เช่น ที่พระปฐมเจดีย์ พระธาตุนม พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ฯลฯ เป็นต้น

พระราชกุศลอาสาพืชมงคลและเทศกาลเข้าพรรษา

การเข้าพรรษานี้ ในสมัยกรุงสุโขทัยเรียกว่าพิธีอาสาธมมาส พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทั้งทางพระพุทธศาสนา และทางศาสนาพราหมณ์

ทางพระพุทธศาสนาทรงบำเพ็ญดังนี้ คือ แห่เทียนพรรษาไปยังพระอารามหลวง แล้วถวายเทียนพรรษาและเครื่องสักการบูชา บูชาพระ บรมธาตุ บูชาพระพุทธ ปฎิมากร พระปริยัติธรรม ถวายผ้าวัสสาวาสกัศหรือที่เรียกว่าผ้าจ่านาพรรษา สมณบริขาร อาหาร ยารักษาโรค ธูปเทียน น้ำมันสำหรับจุดไฟให้กับพระสงฆ์ใน พระอารามหลวง ส่วนพราหมณ์ก็ทรงพระราชอุทิศเครื่องสังเวทิธิกรรมบูชา เทวรูปต่างๆ ในเทวสถาน และพระราชทานเศวตพัศตร์เครื่องหอมธูปเทียนสำหรับบูชาคุณท์ การแห่เทียนพรรษาในสมัยกรุงสุโขทัยนี้ทำกันใหญ่โตเอิกเกริก มโหฬารมาก มาสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ปรากฏว่ามีการแห่เทียนพรรษา ดังสมัยกรุงสุโขทัย พระเจ้าแผ่นดินเพียงแต่ทรงหล่อเทียนพรรษาที่ส่งไปถวายเป็น พุทธบูชาตามพระอารามหลวงทั้งในกรุงและหัวเมือง แล้วโปรดให้มีการมหรสพ สมโภชพระพุทธสิหิงค์สามวันสามคืน มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็เสด็จพระราชดำเนินไปบูชาพระรัตนตรัยและถวายดอกไม้ธูปเทียนแด่สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระฐานานุกรมเปรียญ พระภิกษุาคหลวงทุกองค์ และ บำเพ็ญพระราชกุศลดักบาตร 3 วัน ซึ่งยังคงทำอยู่เดี๋ยวนี้วันละ 150 รูป ส่วนพระราชกุศลอาสาหาหุบชานั้นเมื่อก่อนนี้ไม่มี

พระราชกุศลอาสาหาหุบชานและเทศกาลเข้าพรรษาในรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลปัจจุบันเริ่มมีพระราชกุศลอาสาหาหุบชา เมื่อ พ.ศ. 2501 สมเด็จพระสังฆราช (ปลด) วัดเบญจมบพิตรได้ถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า วันอาสาหาหุบชาคือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันที่บังเกิดมีพระรัตนทั้ง 3 ครบถ้วน คือ มีทั้งพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ควร ถือเป็นวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา และควรมีพิธีเพื่อเป็นเครื่องน้อมใจระลึกถึงวันสำคัญนี้ด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลอาสาหาหุบชานในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 แต่ เผิดตรงกันกับวันเข้าพรรษา ซึ่งได้มีประเพณี การบำเพ็ญพระราชกุศลเข้าพรรษา สืบมาแต่โบราณกาลอยู่แล้ว จะดเสียก็ไม่สมควร จึงทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลร่วมกัน โดยขนานนามเสียใหม่ว่า “พระ ราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาหาหุบชานและเทศกาลเข้าพรรษา”

พระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

พิธีทอดกฐินนี้ได้ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ในแผ่นดินลาลจารึกของพ่อขุนรามคำแหงก็ปรากฏว่า ประชาชนพลเมืองสมัยนั้นได้บำเพ็ญกุศลถวายพระกฐิน ในเทศกาลออกพรรษาด้วย แต่จะได้ทำเป็นพิธีหลวงอย่างไรหรือไม่ั้น ไม่ปรากฏหลักฐาน มาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้เมื่อถึงเทศกาลทอดกฐิน พระมหากษัตริย์ใน ฐานะที่ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกนั้นจะต้องเสด็จพระราชดำเนินไปถวาย ผ้าพระกฐินตามพระอารามหลวงต่างๆ แต่โดยที่พระอารามหลวงทั่วราชอาณาจักรนั้น มีมากเหลือเกิน สุดท้ายจะเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินให้ครบ ถ้วนได้ จึงต้องเปิดโอกาสให้กระทรวงทบวงกรมต่างๆ ตลอดจนคณะบุคคลหรือ บุคคลที่สมควรรับพระราชทานผ้าพระกฐินไปทอดกฐิน ประเภทนี้เรียกว่ากฐินพระ

ราชทาน คงสงวนพระอารามหลวงที่สำคัญทั้งในพระนครและต่างจังหวัด ไว้รวม 16 พระอาราม สำหรับที่จะได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดเอง เสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เองเพียงปีละ 8 หรือ 9 พระอาราม นอกนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์หรือองคมนตรี หรือบุคคลที่สมควรเป็นผู้แทนพระองค์ไปเป็นผู้ถวายผ้าพระกฐินแทน

นอกจากการเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินเป็นทางราชการแล้ว พระมหากษัตริย์ยังเสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดกฐิน ณ พระอารามต่างๆ ที่มีชื่ออารามหลวง เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลส่วนพระองค์อีกด้วย กฐินส่วนพระองค์นี้ในสมัยก่อนรัชกาลที่ 5 จะเรียกว่าอย่างไรนั้นยังไม่พบหลักฐานมาเรียกกันว่ากฐินต้นในรัชกาลที่ 5

พระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินในรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลปัจจุบันก็ได้ทรงดำเนินรอยพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินต้นเป็นประจำทุกปี การจะเสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐินต้นที่วัดใดนั้นมีหลักเกณฑ์ว่า เป็นวัดที่ยังไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินมาก่อน ประชาชนในท้องถิ่นมีความศรัทธาเลื่อมใสในวัดนั้นมาก และประชาชนในท้องถิ่นนั้นไม่ค่อยมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปจะได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิดด้วย

การเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยขบวนแห่ทั้งทางบกและทางเรือ ตามประเพณี โบราณ ขบวนแห่สำหรับพระมหากษัตริย์นั้นมีอยู่ 9 ขบวน ขบวนทางน้ำ 5 ขบวน และขบวนทางบกอีก 4 ขบวน ตั้งแต่เปลี่ยนการปกครองเป็นต้นมาเราไม่เคยได้เห็นกฐินขบวนพยุหยาตราทั้งทางบกและทางเรือ จนกระทั่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่โรงเก็บเรือพระราชพิธีในคลองบางกอกน้อย ทอดพระเนตรเห็นเรืออยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม จึงทรงพระราชดำริว่า ถ้าจะโปรดให้มีการฟื้นฟูประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยขบวนพยุหยาตราชลมารคขึ้น ก็จะต้องเป็นการสิ้นเปลืองอะไรนัก เพราะคนก็ใช้กำลังทหารเรือ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายทำขึ้นครั้งเดียวก็ใช้ได้นานปี ส่วนประโยชน์ที่จะพึงได้รับนั้นมีอยู่มากมายและหลายทางด้วยกัน เช่น เรือพระราชพิธีต่างๆ อันสวยงามและทรงคุณค่าในทางศิลปะอย่างยิ่งนั้น ก็จะได้รับการดูแลรักษาและบูรณะซ่อมแซมให้ดีอยู่เสมอ เป็นการรักษาสสมบัติอันมีค่าของชาติให้มีอายุยืนยาวออกไป ทั้งจะได้เป็นการฟื้นฟูขนบประเพณีอันดีที่บรรพชนของเราได้กระทำมาแล้วแต่ปางก่อน ให้ดำรงคงอยู่เป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาติ เป็นการบำรุงขวัญและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนไทย ทั้งยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติไทยที่มีมาแต่โบราณกาลให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชาวต่างประเทศอยู่ตลอดเวลาด้วย นี่เป็นสาเหตุที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการฟื้นฟูประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยขบวนพยุหยาตราชลมารคขึ้น

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

พิธีนี้ในสมัยโบราณไม่มีเพราะโบราณถือไสยศาสตร์กันมาก ด้วยกลัวว่าผู้ที่เป็นศัตรูจะเอาวันเดือนปีเกิดไปทำอาถรรพณ์ให้เกิดความไม่เป็นมงคล ยิ่งพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงเป็นประมุขของบ้านเมือง ก็ยิ่งปกปิดวันและเวลาเสด็จพระราชสมภพเป็นความลับอย่างยิ่งยวด ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริให้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมายุขึ้นเป็นประจำปี แต่ก็หาได้ทรงสร้างให้ตรงกับวันพระราชสมภพไม่ ทรงสร้างแล้วทำบุญฉลองในวันขึ้นปีใหม่ทุกปีมา พระมหากษัตริย์ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตรงกับวันพระราชสมภพ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันพระราชสมภพมาตั้งแต่ยังทรงผนวชอยู่ ต่อมาเมื่อได้เสด็จขึ้นเสวยราชย์แล้ว ก็ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันพระราชสมภพเป็นการภายใน ในกาลครั้งนั้นก็ไม่มีใครทราบว่านั่นคือการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา

ในสมัยนั้นขุนนางผู้ใหญ่ในแผ่นดินได้นิยมมีงานฉลองวันเกิดกันมากขึ้นแล้ว แต่ทำตามแบบอย่างธรรมเนียมจีนที่เรียกว่าแซยิด มีการบำเพ็ญกุศลเล็กน้อยๆ แต่มีงานเลี้ยงและงานรื่นเริงกันเอิกเกริก ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระชนมายุ 60 จึงโปรดให้มีการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาให้เป็นการครึกครื้นบ้างเพราะเป็นมงคลสมัยที่ควรจะทำ แต่ในปีต่อมาก็มิได้ทำเป็นการใหญ่ ดังนั้นคงมีแต่การบำเพ็ญพระราชกุศลอย่างเดิม

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ทางสำนักพระราชวังนิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ 60 รูป เสมอมาทุกรัชกาล คงกระทำสืบเนื่องกันมาเป็นพระราชประเพณีตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 4

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงสร้างพระประจำพระชนมายุเช่นเดียวกับรัชกาลที่ 3 แต่เมื่อมีพระราชประสงค์ที่จะบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษาก็ได้รับการทักท้วงจากสมเด็จพระยามหาศรีสุริยวงศ์ว่าทำบุญอายุเมื่อยังหนุ่มนั้นจะทำให้อายุสั้น ก็ทรงมีพระราชกระแสอธิบายว่าไม่ได้ทรงทำแซยิดอย่างจีน หากแต่จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระประจำพระชนมายุที่สร้างขึ้นและฉลองวันเกิดอย่างไทยๆ สมเด็จพระยามหาศรีสุริยวงศ์จึงยินยอม แต่ก็ขอพระราชทานอย่าแต่งไฟฉลองกันอย่างแซยิด เวลานั้นพวกเจ้านายและข้าราชการหนุ่มๆ ซึ่งตามเสด็จฯ ไป ต่างประเทศเคยเห็นเขาต้อนรับเสด็จพระราชดำเนินจุดโคมไฟเสียวรุหราก็อยากจะทำในวันพระชนมพรรษาบ้าง จึงเสี่ยงไปตกแต่งโคมไฟตามบ้านเรือนของแต่ละคนเป็นการใหญ่ ฝ่ายประชาชนอยากที่จะมีส่วนเฉลิมฉลองพระเกียรติยศด้วย จึงได้พากันจุดประทีปโคมไฟที่บ้านเรือนของตนบ้าง ซึ่งต่อมาก็ได้ยึดถือเป็นขนบธรรมเนียมมีการแต่งประทีปโคมไฟในวันเฉลิมพระชนมพรรษากันเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาในรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลปัจจุบันก็มีการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาทำนองเดียวกับที่มีมาในรัชกาลก่อนๆ คือมีการบำเพ็ญพระราชกุศลทางพระพุทธศาสนา มีการออกมหาสมาคมให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการได้ถวายพระพรชัยมงคล

ทั้งโปรดเกล้าฯ ให้คณะทูตเผ่าถวายเป็นพระพรชัยมงคล และพระราชทานเลี้ยงในงานอุทยานสโมสรด้วย ที่ผิดแผกไปก็คือไม่มีสรภิงพระมูรธาภิเษก ในกาลก่อนๆ นั้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดินจะทรงประกอบพระราชพิธีมงคลใดๆ จะต้องสรภิงพระมูรธาภิเษกเสมอ แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันโปรดให้มีสรภิงพระมูรธาภิเษกก็ต่อเมื่อมีพระราชพิธีสำคัญเป็นพิเศษเท่านั้น

พระราชพิธีมามบูชา

เริ่มมีขึ้นในรัชกาลที่ 4 ทั้งนี้ด้วยทรงพระราชดำริว่าวันมาฆบูชาเป็นวันที่ระลึกสำคัญในทางพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์นั้นทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก จึงควรบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญนี้ด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชกุศลขึ้นดังนี้ เวลาเพล เสด็จออกถวายภัตตาหารพระสงฆ์ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม 30 รูป เวลาค่ำ เสด็จฯ ออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการในพระอุโบสถแล้วทรงทำวัตร และทรงสดับคาถาพระปาติโมกข์ พร้อมพระภิกษุสงฆ์ จบแล้วเสด็จฯ ออกไปทรงจุดเทียนบูชาพระอรหันต์ที่ระเบียงรอบพระอุโบสถจำนวน 1,250 เล่ม แล้วเสด็จฯ กลับขึ้นสู่พระอุโบสถทรงสดับพระธรรมเทศนา

พระราชพิธีมามบูชาในรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลต่อๆ มาก็ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันมาฆบูชาเจริญรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 แต่ได้เปลี่ยนแปลงรายการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลผิดแผกไปกว่าเดิมบ้าง คือไม่มีการถวายภัตตาหารในตอนเพล ส่วนตอนเย็นนั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์แล้วถวายพระธรรมเทศนาถ้อยหนึ่ง จบแล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เป็นเสร็จการพระราชพิธี ไม่มีการสวดโอวาทปาติโมกข์ ในระหว่างทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเช่นในรัชกาลที่ 4

พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตของบรรพมหากษัตริย์

พิธีนี้ครั้งกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาจะทำกันอย่างไม่ว่าปรากฏหลักฐานส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 2 จนถึงรัชกาลที่ 5 มีการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระมหากษัตริย์ที่เสด็จสวรรคตไปแล้วทุกๆ พระองค์ โดยแยกบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายแต่ละพระองค์ ในดิถีคล้ายวันพระบรมราชสมภพครั้งหนึ่ง และในดิถีคล้ายวันสวรรคตอีกครั้งหนึ่ง เมื่อถึงรัชกาลที่ 5 นั้น ทรงพระราชปรารภว่า ในรัชกาลต่อๆ ก็จะต้องบำเพ็ญพระราชกุศลมากขึ้นอีกรัชกาลละ 2 ครั้ง อาจก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองเงินแผ่นดินมากเกินความจำเป็น ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2451 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายพร้อมกันในเทศกาลสารท คือเทศกาลทำบุญกลางปี หรือที่เรียกกันว่าทำบุญเดือนหกเพียงครั้งเดียว เรียกว่า “พระราชกุศลกาลานุกาล” ต่อมาในรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกการบำเพ็ญพระราชกุศลกาลานุกาลไปกระทำเป็นพิธี

สืบเนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคล แล้วเปลี่ยนเรียกชื่อใหม่ว่า “กาลพระราชกุศลทักษิณานุปทาน” และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 23 ตุลาคมอันเป็นวันคล้ายวันสวรรคตอีกด้วย เช่นเดียวกันในสมัยรัชกาลที่ 7 ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ดังนั้นจึงได้ถือเป็นประเพณีต่อมาว่า นอกจากการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายบรรพชนด้วยร่วมกันในการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน และบำเพ็ญพระราชกุศลถวายเนื่องในวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ที่กำลังเสวยราชย์อยู่ ก็จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายแก่พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ทรงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องใกล้เคียงอีกด้วย

พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลฯ ในรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลปัจจุบันได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานถวายพระมหากษัตริย์ในรัชกาลก่อนๆ ร่วมกันก่อนวันงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ปีละครั้ง ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเรียกกันว่า “พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันปิยมหาราช” ปีละครั้ง และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ซึ่งเรียกกันว่า “พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล” ปีละครั้ง

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระราชบิดาด้วย

พระราชพิธีวันที่ระลึกในพระบรมราชวงศ์

พระราชพิธีวันที่ระลึกในพระบรมราชวงศ์นั้น มีชื่อเรียกกันว่า “พระราชพิธีวันที่ระลึกมหาจักรี” เพิ่งเริ่มมีขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2462 ในรัชกาลที่ 6 โดยทรงพระราชดำริว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงมีพระคุณแก่พระราชวงศ์และประเทศชาติเป็นอนันต์ จึงควรที่จะได้มีการพระราชพิธีเป็นการเชิดชูพระเกียรติคุณ และทรงพระราชดำริว่าวันที่ 6 เมษายนนั้น เป็นวันคล้ายวันเสด็จริธาทัพกลับถึงพระนคร และได้รับเชิญขึ้นครองครองสยามราชอาณาจักรเป็นปฐมวาระ นับเป็นวันมหามงคลของมหาจักรีบรมราชวงศ์และสยามประเทศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ถือวันที่กล่าวนี้เป็นวันที่ระลึกมหาจักรี ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้า และสร้างพระบรมรูปไว้เป็นพระปฐมบรมราชานุสรณ์ ที่เชิงสะพานฟากพระนครแล้วนั้น เมื่อถึงวันที่ระลึกมหาจักรีก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินไปถวายบังคมพระปฐมบรมราชานุสรณ์หลังจากที่ได้เสด็จฯ ถวายบังคมพระบรมรูปที่ปราสาทเทพบิดรด้วยทุกปี ซึ่งก็ได้ถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงกาลบัดนี้

พระราชพิธีวันที่ระลึกในพระบรมราชวงศ์ในรัชกาลปัจจุบัน

การถวายบังคมพระปฐมบรมราชานุสรณ์เนื่องในวันที่ระลึกมหาจักรีนี้ ผิดแผกกว่าการถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคต เช่น การถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์ที่พระลานหน้าพระราชวังดุสิตในวันที่ 23 ตุลาคม จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางพวงมาลา แต่ที่พระปฐมบรมราชานุสรณ์นี้ทรงถวายพุ่มดอกไม้และธูปเทียนแพ ความแตกต่างอย่างนี้เพิ่งมีขึ้นในรัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระราชดำริว่าการวางพวงมาลานั้นตามคติทั่วไปของคนไทยถือว่าเป็นการไว้อาลัย แต่ในวันที่ 6 เมษายนนี้เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นเสวยราชย์ เป็นวันสถาปนาพระบรมราชวงศ์จักรี การวางพวงมาลาจึงไม่เหมาะให้สำนักพระราชวังไปคิดมาว่าควรใช้อะไรที่ไม่ใช่พวงมาลา ในที่สุดสำนักพระราชวังก็เห็นควรถวายพุ่มดอกไม้และธูปเทียนแพ และก็เป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำพุ่มดอกไม้และธูปเทียนแพสำหรับถวายเป็นเครื่องราชสักการะทุกปีมา

ส่วนพิธีที่ระลึกในองค์พระมหากษัตริย์ที่ได้ทรงประกอบวีรกรรมหรือได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาตินั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จพระราชดำเนินไปถวายเครื่องราชสักการะถวายบังคม ซึ่งในปัจจุบันมีดังนี้

วันที่ 23 ตุลาคม เสด็จถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ณ พระบรมราชานุสรณ์ลานพระราชวังดุสิต

วันที่ 25 พฤศจิกายน เสด็จถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในอภิถันคีตสภาริมคลองสวนกุหลาบ

วันที่ 28 ธันวาคม เสด็จถวายเครื่องราชสักการะ ณ พระอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน กรุงเทพมหานคร

วันที่ 25 มกราคม เสด็จถวายเครื่องราชสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ พระบรมราชานุสรณ์ ดอนเจดีย์

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริว่า การเสด็จไปถวายเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมรูป ณ พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์เพียงแห่งเดียวนั้น ยังไม่เป็นการสมพระราชหฤทัย ด้วยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นได้ทรงประกอบวีรกรรมไว้ใหญ่หลวงนัก ทรงพระราชดำริว่าไม่มีทางใดจะดีกว่าการที่ทรงพระราชอุสาหะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวงสรวงสังเวद्यอุทิศส่วนพระราชกุศลถวายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และบรรดาบรรพชนชาวไทยในอดีต ที่ได้เสียสละชีวิตเลือดเนื้อเป็นราชพลีเพื่อป้องกันประเทศชาติ ณ สถานที่ต่างๆ อันเป็นที่ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เคยประทับได้เคยทรงประกอบวีรกรรม ได้เคยชุมนุมทัพ หรือได้เคยกรีธาทัพผ่าน เพราะการกระทำเช่นนั้น จักเป็นเครื่องประกาศถึงพระราชกรณียกิจที่สมเด็จพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น พร้อมด้วยบรรพชนชาวไทยผู้เป็นนักรบของพระองค์ ให้เป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจของประชาชนชาวไทยในปัจจุบันด้วย

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวงสรวงสังเวद्यตามสถานที่ต่างๆ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชครูพราหมณ์พิธี อ่านประกาศบวงสรวงสังเวद्यตามประเพณีโบราณด้วย ข้อความในประกาศนั้นเป็นการ

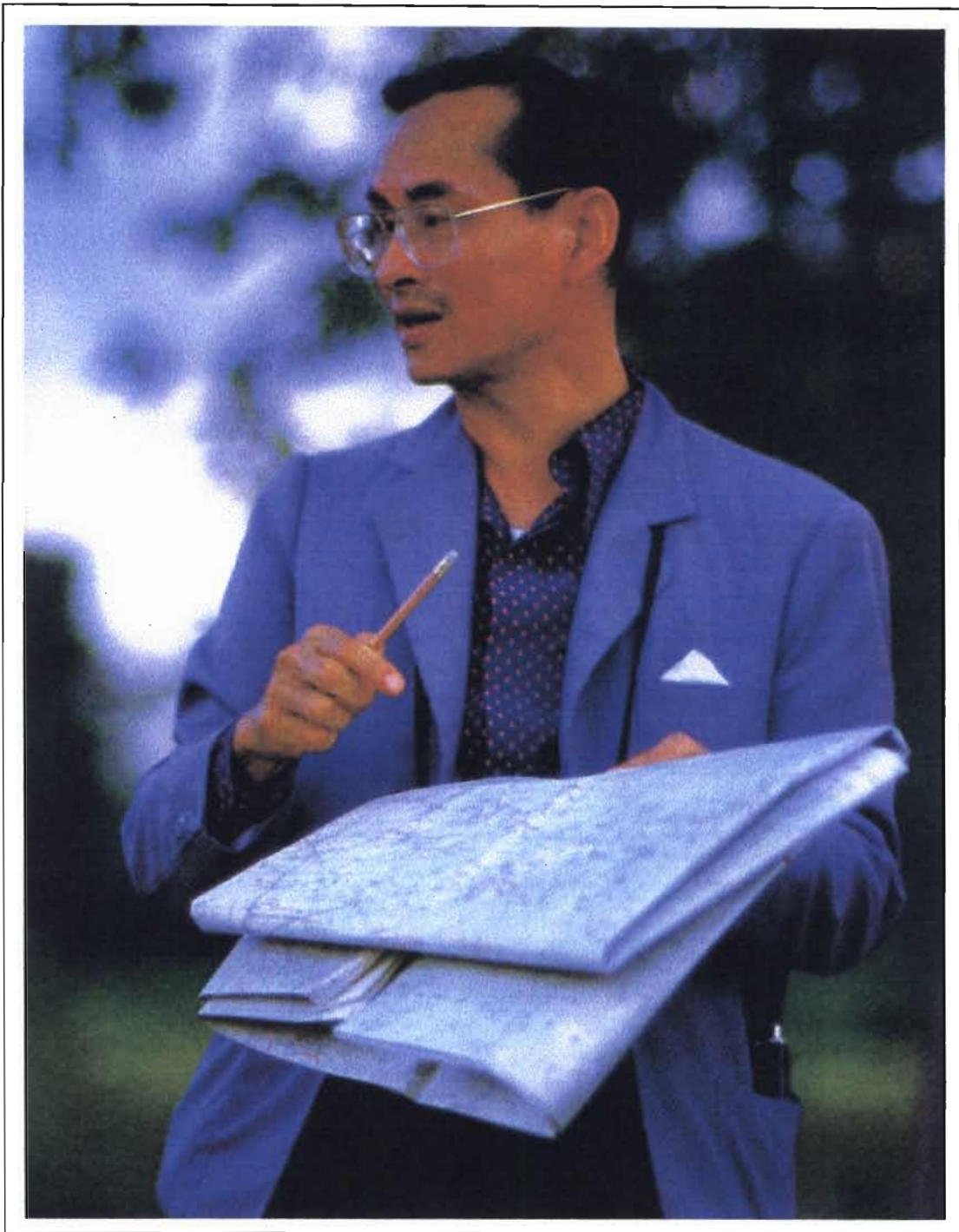
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราชโดยได้บรรยายถึงพระมหาวีรกรรมและพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญเพื่อความเป็นอิสระภาพของชาติ เป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ สถานที่นั้น ได้มีความกตัญญูและระลึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นับเป็นพระบรมราชาไชบายที่จะให้คนไทยเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณ ไม่ลืมเทิดทูนบุญคุณแก่ผู้ทำคุณแก่ชาติด้วย จะได้เป็นเครื่องส่งเสริมให้ผู้มีหน้าที่ปกป้องรักษาชาติบ้านเมืองมีกำลังใจในอันที่จะพลีชีวิตเป็นราชพลี เพื่อปกป้องเอกราชของชาติให้ดำรงอยู่สืบไปตราบชั่วนิรันดร

สรุปการพัฒนาวัฒนธรรมหลวง

จากภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ในงานพระราชพิธีอภิเษกครอง ณ วัดอรุณราชวราราม เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2530 เป็นตัวอย่างของประจักษ์พยานอันดียิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพทางการถ่ายภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะเป็นการเลือกมุมภาพที่งดงาม แสงและเงาที่เหมาะสมพอดี และความคมชัดของเนื้อหา ตลอดจนรายละเอียดของเรื่องราว ที่สามารถบ่งบอกถึงสิ่งปลื้มกมลในชนบท พิธีการ แสดงให้เห็นน้ำพระทัยจดจ่อที่ทรงมีต่องานวัฒนธรรม ด้วยการบันทึกเหตุการณ์ในกระบวนพระราชพิธีออกมาเป็นภาพถ่ายที่แจ่มชัดนี้ นับเป็นหลักฐานอันดีที่แสดงถึงความงดงามแห่งภูมิปัญญาที่สืบทอดมาเป็นวัฒนธรรมหลวง ข้อมูลจากภาพถ่ายเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำหรับการถกเถียงกันก่อนที่จะทรงตัดสินเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติม หรือลดข้อกำหนดต่างๆ ในพระราชพิธีหลวงให้เหมาะสมแก่กาลสมัย โดยพระองค์ทรงยึดทางสายกลาง เพื่อให้เกิดความประหยัด เป็นการรักษาประโยชน์เพิ่มพูน และกำลังขวัญของประชาชนทุกหมู่เหล่า ทำให้เกิดการประสานประโยชน์ในการสืบสานพระราชพิธีอันงดงามเหล่านี้ เพื่อกอบกู้วัฒนธรรมหลวงให้คงอยู่คู่วัฒนธรรมของชาติสืบไป

ภายใต้การพัฒนาวัฒนธรรมหลวง ซึ่งมีผลสืบทอดถึงทวยราษฎร์ พระองค์จึงได้ทรงมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง ในการพัฒนาวัฒนธรรมราษฎร์ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน สังคม และสิ่งแวดล้อมในประเทศให้ก้าวหน้าสมบูรณ์ขึ้นตามลำดับ จนกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์แผ่ไพศาลปกเกล้าปกกระหม่อมพสกนิกรไทยทุกคน ดังรายละเอียดที่จะปรากฏต่อไปในงานพัฒนาวัฒนธรรมราษฎร์

วิฒ น ธรรม ราช ฎ ร์

ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา
จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ปีพิมพ์ 2530)

แม้จะมีใช้ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ แต่เป็นภาพที่สามารถแสดงหลักฐานพยานอันชัดเจน ถึงการเสด็จพระราชดำเนินทรง
งานแต่ละพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีกล้องถ่ายภาพติดพระองค์เสมอ เพื่อทรงใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้เป็น
หลักฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณา

วิฒนธรรมราษฎร์

วัฒนธรรมราชภัฏ

วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเป็นไป ที่ก่อให้เกิดแบบแผนปฏิบัติหรือวัฒนธรรมไทยนั้น เริ่มต้นที่หน่วยเล็กที่สุดในสังคมคือปัจเจกบุคคล ไปถึงกลุ่มคน และสิ่งแวดล้อมรอบตัวคน วัฒนธรรมจะพัฒนาได้ก็ต้องอาศัยการพัฒนาส่วนประกอบย่อยเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม ถูกกาลเทศะ และถูกทิศทาง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรไทยโดยเฉพาะชาวชนบทในทุกด้านดังกล่าวคือ

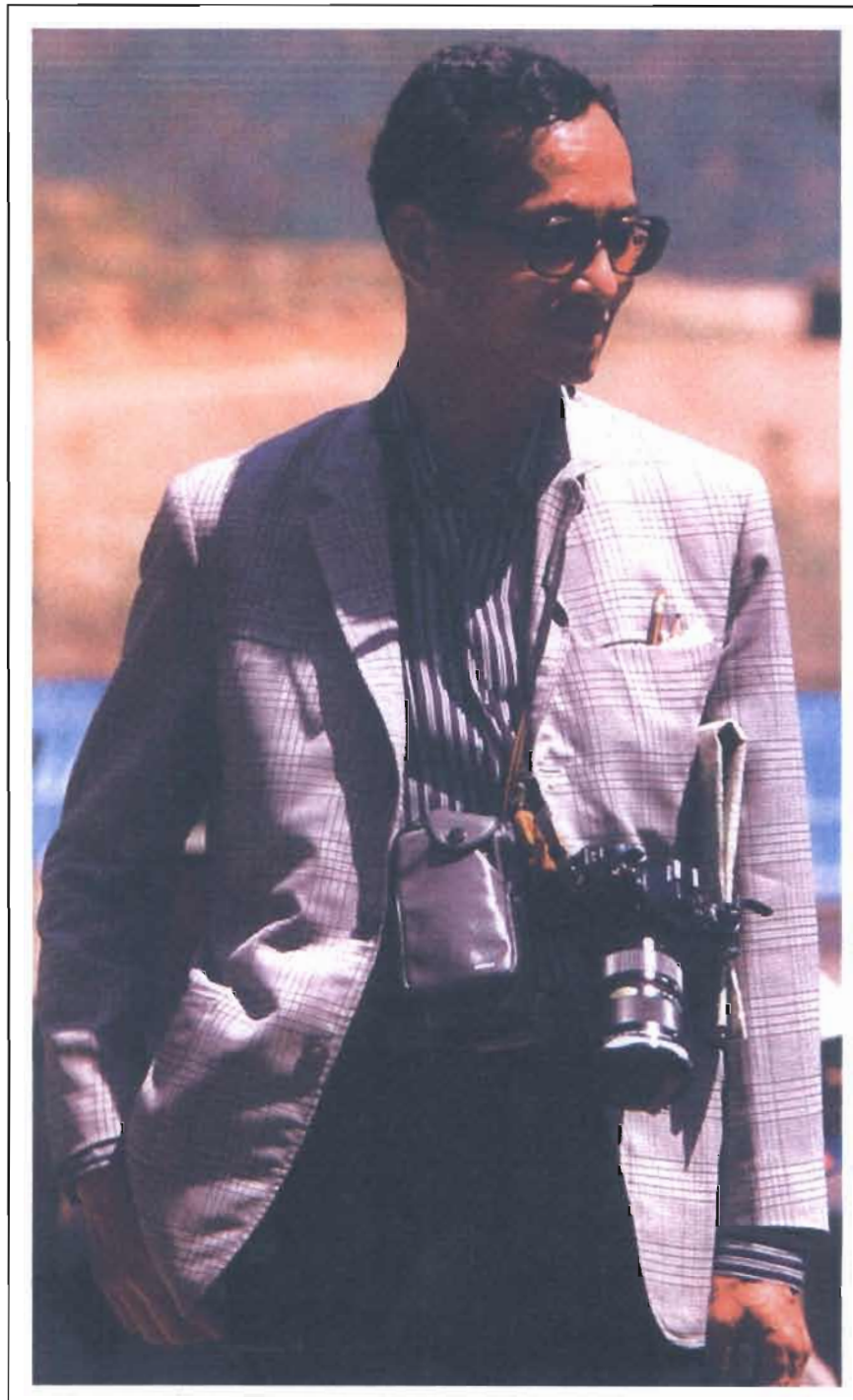
- พัฒนาคน
- พัฒนาสังคม
- พัฒนาลingkungan

พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ท่านแม่ไพศาลปกเกล้าพสกนิกรไทยต่อเนื่องมาเป็นเวลาอันยาวนาน แทบไม่มีด้านใดเลยของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยที่พระบารมีแผ่ไปไม่ถึง ดังที่พวกเราต่างรู้ซึ่งและประจักษ์แจ้งแก่ใจมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ดร.ครุฑิต มาลัยวงศ์ ได้มีข้อเขียนสุดดีพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนางานวัฒนธรรมไว้ว่า

“...การนำชนบทให้พัฒนานั้น ไม่ใช่ภารกิจที่ง่าย ผู้นำจะต้องมีความเข้าใจ เข้าใจปัญหาปฏิกิริยาของประชาชน ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน โรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งล้วนแตกต่างกันตามสภาพของแต่ละครอบครัว ซึ่งเราอาจเรียกว่าเป็นความรู้ทางด้านจุลภาค แต่ในขณะเดียวกันผู้นำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างขวางในระดับมหภาค ซึ่งรวมทั้งระบบนิเวศวิทยา กลไกของระบบตลาด ระบบเกษตรกรรม ระบบสังคม และเลยไปถึงเทคโนโลยีต่างๆ ที่อาจนำมาประยุกต์ในการยกระดับและเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

ความสามารถและความรอบรู้ทั้งทางด้านจุลภาคและมหภาคนั้น มีพร้อมอยู่ในพระองค์ท่าน ชนิดที่ยากจะหาบุคคลที่สองในโลกนี้เท่าเทียมพระองค์ท่านได้...”⁶

โครงการต่างๆที่เกิดขึ้นจากพระราชกรณียกิจ พระราชประสงค์ และพระราชดำริของพระองค์ท่านเพื่อพัฒนางานวัฒนธรรม มีมากมายสุดที่จะนำมากล่าว ผู้วิจัยถึงขออัญเชิญพระราชกรณียกิจเฉพาะที่สำคัญ และหรือที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอันเป็นการขยายความแก่ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ที่เลือกมานำเสนอไว้พอสังเขปดังนี้

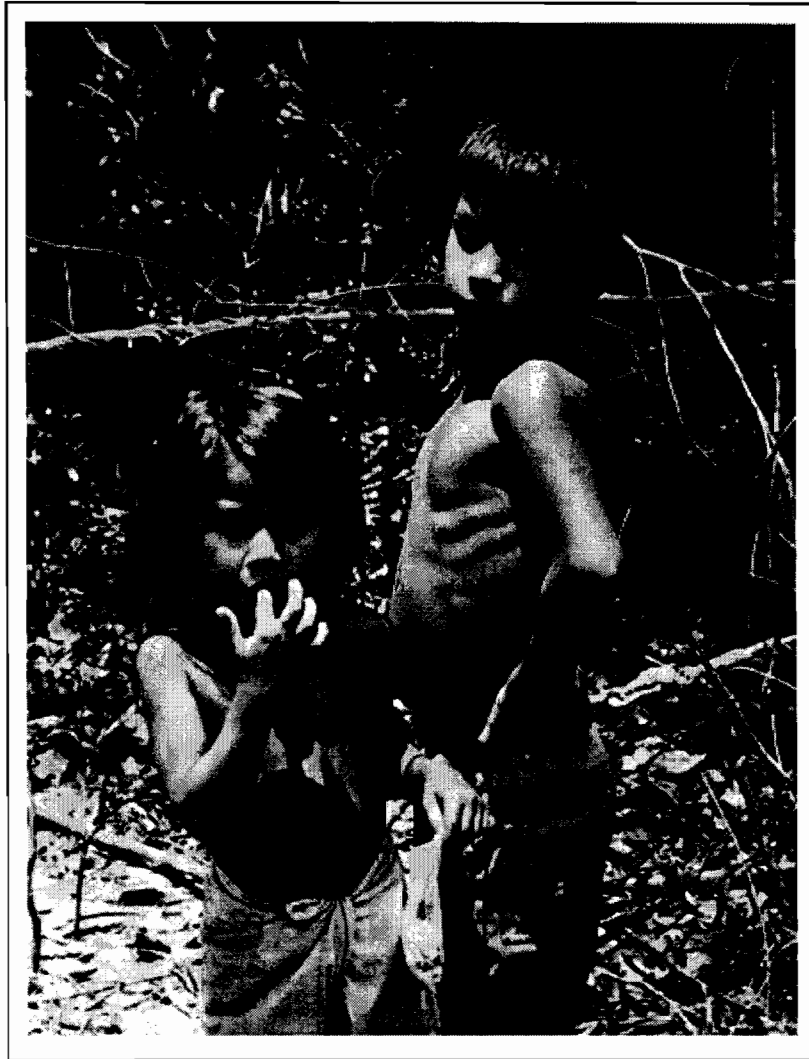

พัฒนาคน

ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ปีพิมพ์ 2530)

แม้จะมีภาพถ่ายมีพระหัตถ์ แต่เป็นภาพที่สามารถแสดงหลักฐานพยานอันชัดเจน ถึงการเสด็จพระราชดำเนินทรงงานแต่ละพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีกล้องถ่ายภาพติดพระองค์เสมอ เพื่อทรงใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้เป็นหลักฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณา

• บทบาทต่อเด็กและเยาวชน

จ้อง

คราวเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักไกลกังวลหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ป้ายวันหนึ่งทรงขับรถพระที่นั่งด้วยพระองค์เอง เพื่อจะได้ทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่อันแท้จริงของพสกนิกรทั้งหลายในแคว้นนั้น

ระหว่างทางที่เสด็จฯ ผ่านไปตามถนนในชนบทชายป่า ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กชาวบ้านสองคน เด็กทั้งคู่ไม่ได้สวมเสื้อ เด็กผู้ชายเอามือเท้าสะเอวมองจ้องมา ฝ่ายหญิงกำลังกินขนมยีนจ้อง นิ้วจุกปากด้วยความสงสัย เป็นที่สนพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง จึงทรงถ่ายภาพไว้ทันที

เป็นศิลปะภาพถ่ายประเภทที่เรียกว่า ภาพชีวิต (Human interest) มีชีวิตจริง ๆ มองที่ไรจะเห็นสายตาเด็กจ้อง นิ้วจุกปากอยู่รำไป ยังไม่ได้เคลื่อนไหวและยังไม่ได้กินขนมต่อสักที นอกจากมีศิลปะดีเยี่ยมแล้ว ผู้ชมภาพทุกคนต่างซาบซึ้งในพระเมตตาบารมีที่ทรงสนพระราชหฤทัยต่อความเป็นอยู่ของพสกนิกรของพระองค์อย่างทั่วถึง โดยมีได้ตรงเว้นแม้กระทั่งเด็กชาวบ้านชนบท

บทบาทต่อเด็กและเยาวชน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงเป็นพระประมุขที่มีพระเมตตา อย่างยิ่งต่อเด็กและเยาวชน โดยทรงถือเอากิจการเพื่อเด็กและเยาวชนเป็นหัวใจของชาติในอนาคต “ ดั่งได้ทราบจากคำให้สัมภาษณ์ของ ฯพณฯ ม.ล.จिरายุ นพวงศ์ องคมนตรีที่สำนักราชเลขาธิการ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พุทธศักราช 2530 ความตอนหนึ่งเกี่ยวกับการพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตนักศึกษา แต่ละปีที่มีจำนวนมาก ด้วยเกรงว่าพระองค์จะทรงเหน็ดเหนื่อย จึงกราบบังคมทูลเปลี่ยนวิธีซึ่งอาจจะดีขึ้น แต่พระองค์ทรงรับสั่งทำนองว่าพระองค์ทรงเสียเวลายื่นปริญญาบัตร ให้แก่นักศึกษาคนละ 6-7 นาที แต่ผู้ได้รับนั้นมีความสุขไปเป็นปีๆ เปรียบกันไม่ได้เลย พระองค์จะพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาปริญญาตรีต่อไปจนกว่าจะไม่มีแรง” 7

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนจำนวนมาก จะยกมาเฉพาะที่สำคัญในส่วนที่นอกเหนือจากด้านการศึกษา ซึ่งจะกล่าวถึงเป็นการเฉพาะในส่วนของการพัฒนาสังคม ดังนี้

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เกิดขึ้นจากพระราชปรารภและพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏในตอนต้นของหนังสือสารานุกรมแต่ละเล่มต่อไปนี้

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภว่า การเรียนรู้ในเรื่องราวและวิชาการสาขาต่างๆโดยกว้างขวาง เป็นเหตุให้เกิดความรู้ ความคิด และความฉลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับชีวิต ช่วยให้บุคคลสามารถสร้างประโยชน์สุข สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเองทั้งแก่สังคม และบ้านเมืองอันเป็นที่พึ่งอาศัยได้ ทุกคนจึงควรมีโอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ได้ตามความประสงค์และกำลังความสามารถโดยทั่วกัน

ทรงพระราชดำริว่าหนังสือประเภทสารานุกรมนั้น บรรจุสรรพวิชาการอันเป็นสาระไว้ครบทุกแขนง เมื่อมีความต้องการหรือพอใจจะเรียนรู้เรื่องใดก็สามารถค้นหาค้นอ่านทราบโดยสะดวก นับว่าเป็นหนังสือที่มีประโยชน์เกื้อกูลการศึกษา เพิ่มพูนปัญญาด้วยตนเองของประชาชนอย่างสำคัญ โดยเฉพาะในยามที่มีปัญหาการขาดแคลนครูและที่เล่าเรียนเช่นขณะนี้ หนังสือสารานุกรมจะช่วยคลี่คลายให้บรรเทาเบาบางลงได้เป็นอย่างดี จึงมีพระราชดำริให้ตั้งโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ซึ่งดำเนินการสร้างหนังสือสารานุกรมฉบับใหม่อีกชุดหนึ่ง มีความมุ่งหมายที่จะนำวิชาการแขนงต่างๆที่ควรศึกษา ออกเผยแพร่แก่เยาวชนให้แพร่หลายทั่วถึง เพื่อเยาวชนจักได้หาความรู้ช่วยเหลือตัวเองได้จากการอ่านหนังสือ และเพื่อให้ได้ประโยชน์อันกว้างขวางยิ่งขึ้น ทรงกำหนดหลักการทำคำอธิบายเรื่องต่างๆ แต่ละเรื่องเป็นสามตอนหรือสามระดับสำหรับให้เด็กอ่านเข้าใจได้ระดับหนึ่ง สำหรับเด็กอ่านเข้าใจได้ระดับหนึ่งและสำหรับเด็กผู้ใหญ่รวมถึงผู้ใหญ่สนใจอ่านได้อีกระดับหนึ่ง เพื่ออำนวยความสะดวกให้บิดามารดาสามารถให้หนังสือนี้เป็นเครื่องมือแนะนำวิชาแก่นบุตรธิดาและให้พี่แนะ

นำวิชาแก่นองเป็นลำดับกันลงไป นอกจากนั้น เมื่อเรื่องหนึ่งเรื่องใดมีความเกี่ยวพันต่อเนื่องถึงเรื่องอื่น ๆ ก็ให้อ้างอิงถึงเรื่องนั้น ๆ ด้วยทุกเรื่องไป ด้วยประสงค์จะให้ผู้ศึกษาทราบตระหนักรู้ว่าวิชาการแต่ละสาขามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องถึงกัน พึงจะศึกษาให้ครบถ้วนทั่วถึง” 8

โดยพระราชดำริดังกล่าว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนขึ้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2511 จัดแบ่งวิทยาการของสารานุกรมฯ ออกเป็น 4 สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ คณะกรรมการประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ โดยมีศาสตราจารย์ พลโท พระยาศรีวิธานนิเทศ เป็นประธาน และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ที่ปรึกษา สำหรับการดำเนินงานนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงต้องการให้มีความเป็นไทยสอดแทรกอยู่มากที่สุด มิให้แปลเนื้อหามาจากต่างประเทศโดยตรง ถ้าเป็นศาสตร์สากลจะต้องนำมาเขียนและเรียบเรียงให้เหมาะสม และอ้างอิงตัวอย่างจากความรู้พื้นบ้านของไทย ใช้ภาษาที่เป็นภาษาไทยหรือเป็นผลิตผลของคนไทย มิเช่นนั้นก็ต้องจัดทำเสียใหม่ให้มีลักษณะเป็นไทยๆ ดังนี้ เป็นต้น

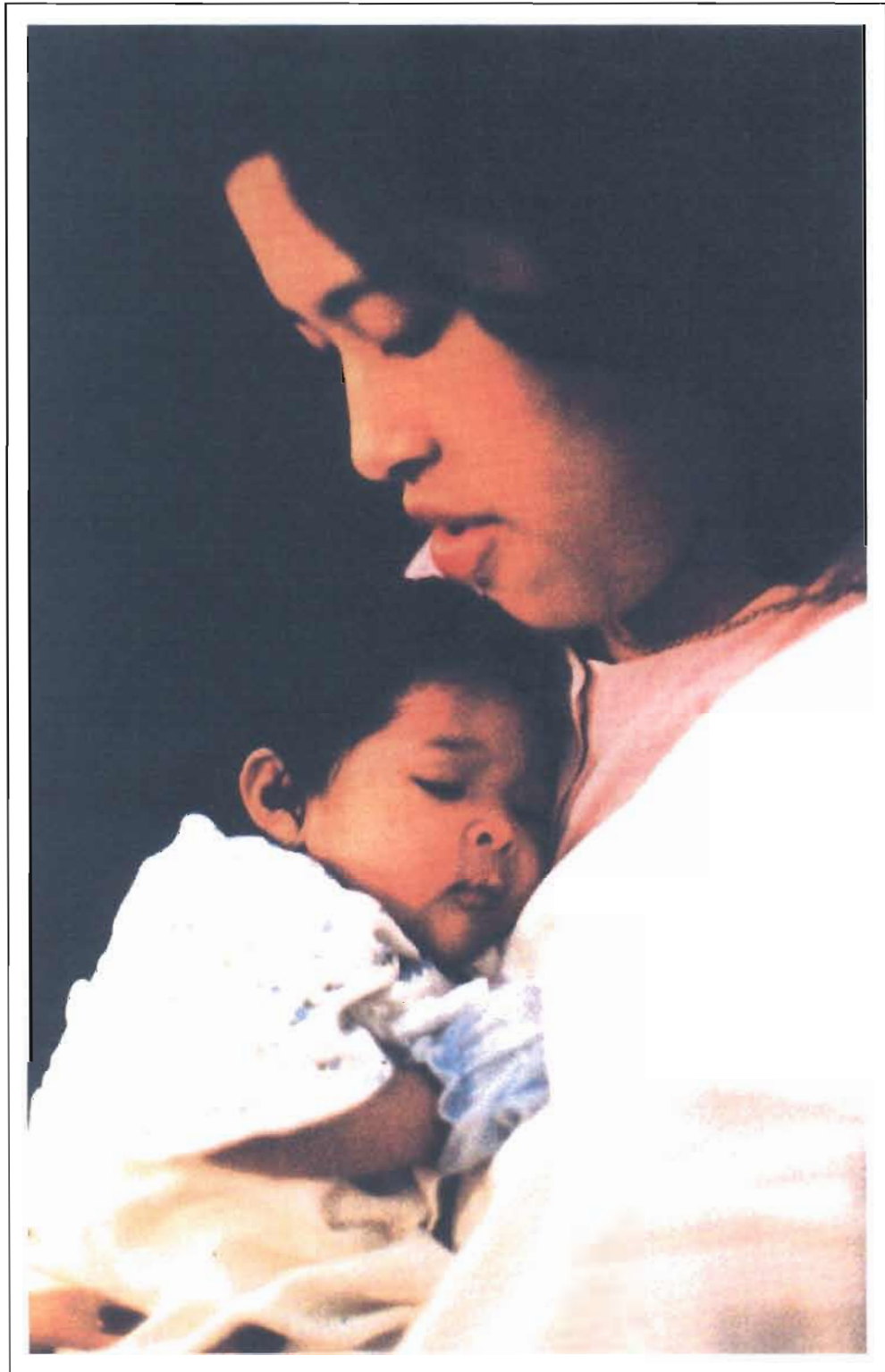
มาถึงปีพุทธศักราช 2540 ได้มีการจัดพิมพ์สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนออกสู่ประชาชนมาแล้ว 21 เล่ม เล่มที่ 1 พิมพ์ขึ้น พ.ศ. 2516 และเล่มที่ 21 พิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. 2539

การลูกเสือและเนตรนารี

การลูกเสือเริ่มในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นการปลูกฝังเยาวชนในด้านวินัย ความซื่อสัตย์ และการบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ส่วนลูกเสือหญิงนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติชื่อว่า เนตรนารี เป็นกิจการสำคัญที่ผู้ใหญ่จัดเพื่อเด็กและเยาวชน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงตระหนักดีว่าวิถีอันแนบคายของการฝึกอบรมลูกเสือเป็นวิถีทางที่สอดคล้องกับการสร้างบุคคลที่มีคุณภาพของชาติบ้านเมือง โดยมีปรัชญาของการพัฒนาบุคคล ให้บุคคลที่ได้พัฒนาแล้วไปทำหน้าที่พัฒนาชาติบ้านเมืองต่อไป “แม่แต่คราวมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ และรับพระราชทานเหรียญลูกเสือสดุดี ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พุทธศักราช 2528 ก็ตาม ทรงเน้นเรื่องการพัฒนาคน พัฒนาประเทศชาติ และความมั่นคงของชาติด้วย ดังความว่า

‘...การลูกเสือเป็นปัจจัยส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างความเจริญมั่นคงของบ้านเมืองที่ กล่าวเช่นนี้ก็เพราะได้มองเห็นว่า การฝึกหัดอบรมอย่างถูกต้องครบถ้วนตามแบบแผนและวิธีการของลูกเสือ เป็นการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงส่งเสริมบุคคล ไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็ก ให้มีคุณสมบัติในตนเองสูงขึ้นได้อย่างแท้จริง...

ผู้บริหารลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือทุกคน ควรจะทราบและตระหนักถึงเป้าหมายสำคัญของการลูกเสือที่มุ่งหมายจะพัฒนาคน เพื่อให้เป็นกำลังพัฒนาบ้านเมืองตามที่กล่าวแล้ว และพยายามน้อมนำเอาแบบอย่างและวิธีการของลูกเสือมาปฏิบัติตนเองให้เป็นปกติวิสัยด้วย ท่านจักได้สังเกตเห็นคุณค่าของความเป็นลูกเสือแน่ชัดขึ้น’ 9

บทบาตต่อสตรี

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ "ในอ้อมอกแม่"

14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงมีพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ตั้งแต่นั้นมา สมเด็จพระอัยกาธิราชจะทรงถ่ายภาพไว้สม่ำเสมอ ภาพส่วนใหญ่จะทรงใช้ฟิล์มไวแสงมากๆ เพื่อทรงให้พอเหมาะกับสภาพของแสงส่วนรวมที่ใช้อยู่ในพระตำหนักตามปกติ แสงในภาพจึงดูนุ่มนวลเป็นธรรมชาติดียิ่ง

ภาพพระเจ้าหลานเธอที่กำลังทรงซุกพระองค์อยู่ในพระอุระของพระมารดาอย่างที่เรียกว่า "ในอ้อมอกแม่" ภาพนี้ใครได้เห็นเป็นต้องรู้สึกน่ารักน่าเอ็นดู อบอุ่นเป็นสุขใจยิ่ง

• บทบาทต่อสตรี

แม่ของชาติ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงกอดสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีแนบไว้กับพระอุระ ลักษณะที่ทูลกระหม่อมเล็กกำลังซุกพระอุระสมเด็จพระราชมารดาอยู่นี้ เห็นแล้วรู้สึกเป็นสุข อบอุ่นอย่างที่สุด ความสุขของลูก ความสุขของแม่ ของครอบครัว เป็นความสุขอันสุดประเสริฐ จึงเป็นการสมพระเกียรติยิ่งนัก ที่บรรดาพลกนิกรทั้งหลายต่างถวายพระราชสมัญญาว่า *พระแม่เจ้าของชาติ*

เป็นภาพที่มีเส้นโครงสร้าง (structure) สวย และให้อารมณ์แสดงออก (expression) ได้แสงเหมือนภาพชีวิต ที่เรียกว่าเส้นโครงสร้างคือเส้นนำสายตาไปหาจุดเด่นในภาพนี้ โดยเริ่มต้นที่พระพักตร์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ แล้วมองลงมาทางขาโค้งไปหาพระพักตร์ทูลกระหม่อมเล็ก ตรงนี้เส้นจะม้วนเป็นก้นหอย (Spiral Curve) ปลายเส้นคือจุดเด่นของภาพ ภาพนี้มีดีเป็นพิเศษอยู่ตรงจุด จะเริ่มต้นที่เส้นบนหรือล่างของภาพก่อนได้ทั้งนั้น และดูต่อไปให้ดูที่อารมณ์พระเนตรของทูลกระหม่อมเล็ก ฉายให้เห็นว่าทรงอบอุ่นเป็นสุข ความสุขของลูกอยู่ที่ได้อบอุ่นในอกแม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉายพระฉายาลักษณ์นี้ไว้ก็ด้วยทรงบันทึกเป็นพระราชประวัติล้วนพระองค์ และเพื่อโปรดให้เห็นแบบอย่างความสุขของครอบครัว หากประชาชนเป็นสุข ประเทศชาติเจริญ

ผู้ผลิตกระดาษ
บ้านนา

บทบาทต่อสตรี

แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจะทรงมีพระราชกรณียกิจที่ต้องเร่งปฏิบัติเพื่อการพัฒนาประเทศอยู่มากมาย จนแทบไม่น่าเชื่อว่าปัจเจกบุคคลผู้หนึ่งจะสามารถแบกรับภาระอันหนักอึ้งเช่นนั้นไว้ได้ กระนั้นพระองค์ก็ยังไม่ละเลยบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี แม้จะมีได้ทรงดำเนินการเอง ก็ได้ทรงมอบหมายให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและพระราชธิดาทรงรับพระราชภาระแทนดังเช่นโครงการศิลปาชีพเป็นอาทิ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงริเริ่มโครงการฝึกอาชีพเสริมแก่กลุ่มสตรี สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงรับสนองพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ตั้งพระราชประสงค์จะให้เกษตรกรใช้วัสดุในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์สูงสุด โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย จัดโครงการฝึกอาชีพเสริมแก่กลุ่มสตรี“หุบกระพง” โดยนำป่านศรนารายณ์ มาจักสานเป็นเครื่องใช้ที่สามารถนำออกจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัวดังนี้ เป็นต้น

โครงการศิลปาชีพพิเศษ

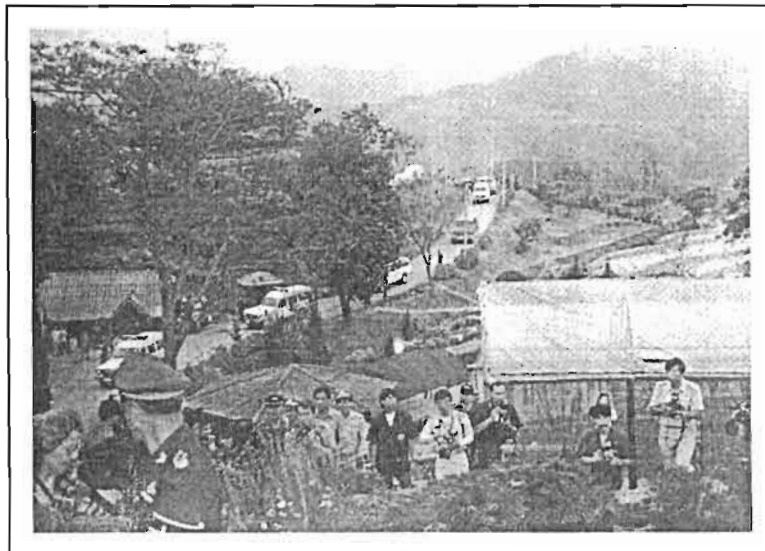
จากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร พระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการส่งเสริมอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านและงานช่างฝีมือแก่ราษฎรทั่วทุกภูมิภาค โดยทรงมีพระราชปรารภว่า ถิ่นใดมีอะไรดีจะส่งเสริมและรักษาไว้ทั่วราชอาณาจักร

โครงการอาชีพเสริมของกลุ่มแม่บ้านหุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี นับเป็นโครงการปฐมฤกษ์ และประสบความสำเร็จในการสร้างอาชีพและนำรายได้มาสู่ชาวบ้านอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงอุปถัมภ์เงินทุนทั้งหมดตลอดจนจัดหาตลาดให้ทั้งในและนอกประเทศด้วย เมื่อโครงการต่างๆ เหล่านี้ขยายไปสู่ราษฎรในชนบทกว้างขวางขึ้น นอกจากจะช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมฟื้นฟูและอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทยที่ประมาณค่ามิได้อีกด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษขึ้นในวันที่ 21 กรกฎาคม พุทธศักราช 2519 และทรงรับไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำรงตำแหน่งองค์ประธานกรรมการบริหารมูลนิธิ ทรงมีพระราชดำรัสไว้ความตอนหนึ่งว่า

“...จุดเริ่มต้นของศิลปาชีพนั้นมาจากพระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยมีพระราชประสงค์จะสนับสนุนให้ราษฎรในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากการคมนาคม มีการพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองได้ในหมู่บ้าน เรียกกันว่า หมู่บ้านเบ็ดเสร็จ ทรงช่วยเหลือทางด้านแหล่งน้ำ ด้านการเกษตรให้ชาวบ้านสามารถปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ มีธนาคารข้าวในหมู่บ้าน ข้าพเจ้าก็ไปช่วยด้านครอบครัว ให้ชาวบ้านทอผ้า เย็บผ้า เป็นช่างไม้ ช่างแกะสลัก ผลิตเครื่องปั้นดินเผาและทำงานฝีมือต่างๆ...”¹⁰

ปัจจุบันมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษฯ ได้จัดตั้งศูนย์ฝึกศิลปาชีพขึ้นหลายแห่ง มีศูนย์กลางที่โรงฝึกศิลปาชีพสวนจิตรลดา นอกจากนี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพพิเศษฯ ขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ อีกหลายศูนย์ อาทิ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม กิ่งอำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแม่ต๋ำ อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง และศูนย์ศิลปาชีพเครื่องปั้นดินเผา จังหวัดนราธิวาส¹¹

• บทบาทต่อชาวเขา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งโครงการหลวงเพื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าช่วยเหลือและนำชาวดอยชาวเขาให้ปลูกพืชเมืองหนาว พืชผลเหล่านี้ได้ราคาดี ทำให้ชาวเขาชาวดอยมีอาชีพและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

ลีลาที่หาดูไต่ยาก

1 มีนาคม พ.ศ. 2525 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจการและทรงเยี่ยมราษฎรที่บริเวณสถานีเกษตรหลวง ดอยอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ขณะที่เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งลงจอดที่ลานบิน ชาวเขาเผ่ามูเซอร์ดำ ซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้น ต่างพากันมาฟ้อนรำทำเพลงตามประเพณีของเขานอมเกล้าฯ ถวายแด่เจ้าพหลวง

ทรงถ่ายภาพไว้ในขณะที่ชาวเขากำลังเต้นรำทำเพลงเป็นวงไปรอบๆ การแสดงของชาวเขาเผ่านี้เป็นของแปลกที่หาดูไต่ยากจากภาพถ่ายฝีพระหัตถ์นี้ มีของดี ๆ ใหญ่หลายอย่างเป็นต้นว่าเครื่องแต่งกาย ลีลาการฟ้อนรำ เครื่องดนตรีที่มีทั้งเครื่องตีตีสตีเป่า ทุกอย่างล้วนแต่เป็นวิวัฒนาการร่วมสมัย ซึ่งนานไปจะหาดูไต่ยาก

บทบาทต่อชาวเขา

ชาวไทยภูเขาเป็นชนกลุ่มน้อย ที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตแดนไทยกว่าร้อยปีแล้ว มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และเนื่องจากตั้งหลักแหล่งอยู่บนยอดดอยที่สลับซับซ้อน จึงห่างไกลจากอารยธรรมของสังคมเมือง และยากที่รัฐจะเข้าไปควบคุมวิถีความเป็นอยู่ให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกับชาวไทยพื้นราบทั่วไป ปัญหาชาวเขาเผาป่าทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น จึงเป็นปัญหาเรื้อรังให้ทางการคอยสอดส่องปราบปรามอยู่ในสมัยหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราทรงเล็งเห็นถึงวิถีการแก้ปัญหาที่อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังมีพระเมตตาต่อชาวไทยภูเขาไม่ต่างจากที่มีพระเมตตาต่อทวยราษฎร์ทั่วไป ผู้วิจัยขออัญเชิญกระแสพระราชดำรัสถึงประโยชน์ของโครงการหลวง ซึ่งเป็นคำอธิบายที่ชัดเจนถึงบทบาทของพระองค์ท่าน ต่อการพัฒนาชาวเขาดังนี้

“เรื่องที่จะช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขาที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับเขาเอง ที่มีโครงการนี้จุดประสงค์อย่างหนึ่งก็คือ มนุษยธรรม หมายถึงให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร สามารถที่จะมีความรู้และพยุงตัวมีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่า ควรจะช่วย เพราะเป็นปัญหาใหญ่ ก็คือปัญหายาเสพติด ถ้าสามารถช่วยชาวเขาปลูกพืชที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติด คือ ฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบปรามการสูบฝิ่น และการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขาเป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่จะทำให้บ้านเมืองของเราไปสู่หายนะได้ โดยที่ถางป่าแล้วปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขา ก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดีและความปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ เพราะถ้าสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง สามารถที่จะอยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก...”¹²

โครงการหลวง

เมื่อรัฐบาลเข้มงวดไม่ให้ชาวเขาปลูกฝิ่น ทำให้ชาวเขาขาดรายได้จากพืชเศรษฐกิจเดิม รัฐบาลได้พยายามช่วยเหลือ โดยตั้งกองสงเคราะห์ชาวเขาสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยขึ้นแต่ก็ไม่เป็นผล เพราะเจ้าหน้าที่ขาดความรู้และประสบการณ์ในการชี้ทางให้ชาวเขาสร้างรายได้จากพืชชนิดอื่นที่เหมาะสมจะนำมาปลูกแทนที่ฝิ่น ทั้งนี้เพราะไม่มีเจ้าหน้าที่คนใดคุ้นเคยกับภูมิประเทศและภูมิอากาศบนดอย และไม่เคยมิตดลองปลูกพืชบนที่สูงนั่นเอง

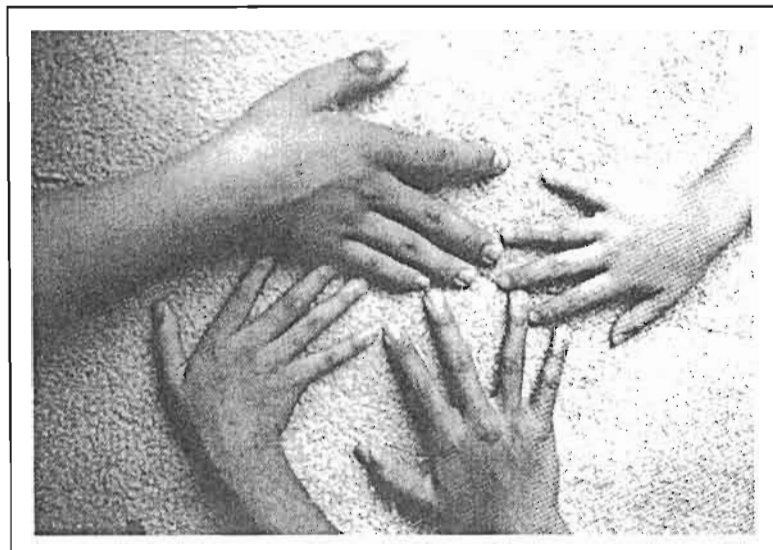
เมื่อ 28 มกราคม พ.ศ. 2513 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขับรถพระที่นั่งจากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ไปบ้านแม่वादอยปู่ย พบท้อที่แม่वादอยกึ่งพันธุติมาต่อกับต้นพันธุพื้นเมือง รับสั่งกับเจ้าของท้อได้ความว่านอกจากฝิ่นแล้ว ยังเก็บท้อพื้นเมืองลูกเล็กขาย ปรากฏว่าท้อกับฝิ่นทำเงินได้พอๆกัน วันนั้นเองโครงการหลวงจึงเกิดขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้แนวคิดที่ว่า ท้อลูกเล็กยังทำรายได้ได้ทัดเทียมฝิ่น ถ้าเปลี่ยนให้เป็นท้อพันธุลูกใหญ่ก็น่า

จะสร้างรายได้ดีเงินชาวเขาหมดความนิยมปลูกฝิ่นไปเองตามธรรมชาติ เหตุนี้พระองค์จึงพระราชทานเงิน 200,000 บาท แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งมีสถานีวิจัยใกล้พระตำหนักเพื่อซื้อสวนใหญ่ใกล้ๆกัน สำหรับไว้ทดลองปลูกพืชและดอกไม้เมืองหนาว สวนนี้ได้ชื่อว่าสวนสองแสน และขยายกิจการจนกลายเป็นโครงการหลวงในที่สุด

นับแต่วันก่อตั้ง โครงการหลวงได้หาทุนสนับสนุนให้นักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆทำการวิจัย แล้วดำเนินการขยายผลของงานวิจัยไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยนำผลงานวิจัยที่ได้ผลไปทำการส่งเสริมให้ถึงชาวเขา ชักชวนให้เกษตรกรชาวเขาเข้ามาร่วมดำเนินการเชิงการค้า พร้อมกับการติดตามผลการวิจัยนั้นเพื่อการแก้ไขพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถปลูกพืชทดแทนฝิ่นได้อย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังตั้งโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป มีวัตถุประสงค์ในการแปรรูปผลผลิตที่ล้นตลาด หรือไม่ได้ขนาดสำหรับการขายสด มาทำเป็นอาหารสำเร็จรูปเพื่อจัดจำหน่ายต่อไป

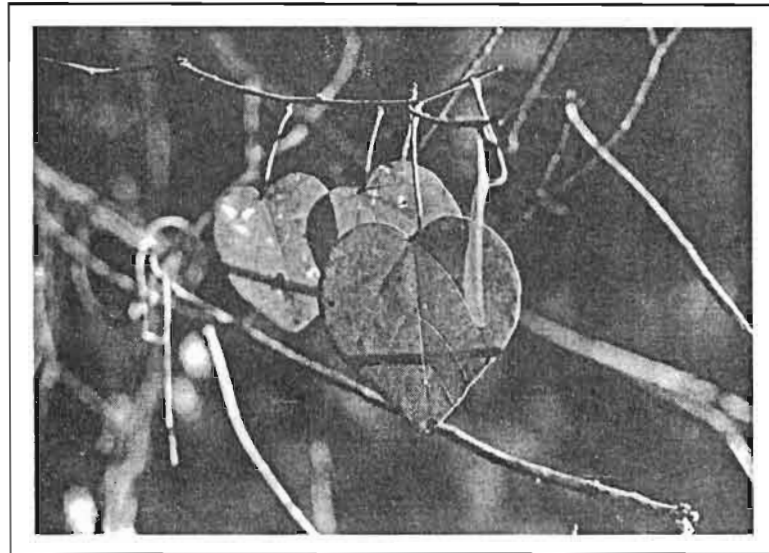
ต้นปี พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนสถานะภาพของโครงการหลวง เป็นมูลนิธิโครงการหลวง เพื่อให้มีสถานะภาพเป็นนิติบุคคล มีกฎหมายรองรับ พระองค์ทรงรับเป็นนายกิตติมศักดิ์ นับว่าโครงการหลวงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเฉพาะชาวไทยภูเขา ทั้งนี้ก็ด้วยพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยแท้

• แนวคิดในการดำเนินชีวิต

สามัคคี 4 พระหัตถ์

ทุลกระหม่อม 4 พระองค์ทรงวางพระหัตถ์ขวาเรียงเทียบขนาดกันไว้ ทรงฉายภาพพระหัตถ์ใหญ่พระหัตถ์เล็กที่ทรงวางเรียงลำดับกันไว้ เสมือนเป็นการทรงสมานสามัคคีระหว่างพี่ๆ น้องๆ พระหัตถ์ไหนเป็นของทุลกระหม่อมพระองค์ใด ขอให้ตั้งใจพิจารณา ลองทายกันดูแล้วจะทราบเอง

4 หัวใจ

เมื่อปี พ.ศ. 2515 คราวเสด็จแปรพระราชฐานไปยังพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ วันหนึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่หมู่บ้านชาวเขาบนดอยปุย ขณะที่ทรงพระดำเนินไปบนยอดเขา สักพักใหญ่ๆ ทรงเหลียวมาปรากฏว่าไม่มีใครตามเสด็จได้ทัน จึงประทับพักผ่อนพระราชอิริยาบถ อยู่ ณ บริเวณนั้น

ขณะนั้นเป็นเวลาบ่ายมากแล้ว ลมเย็นบนยอดเขาพัดมารวยรื่น พระอาทิตย์ทอแสงมารำไร ระหว่างที่ทอดสายพระเนตรไปรอบๆ บริเวณ ก็ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ต้นหนึ่ง ใบร่วงโรย แต่กิ่งหนึ่งยังมีใบเหลือค้างอยู่ 4 ใบ แสงแดดส่องจ้ามตรงนั้นพอดี ทอดพระเนตรแล้วเป็นที่สนพระราชหฤทัยยิ่งนัก จึงทรงถ่ายภาพในมุมต่างๆ ไปได้หลายภาพ มีอยู่ภาพหนึ่งที่พระราชทานอรรถาธิบายไว้เป็นความว่า

1. ใบไม้กิ่งนี้มี 4 ใบ สมมติได้ว่าเป็นหัวใจของคน 4 คน
2. ใบไม้ 3 ใบแรกเรียงตรงเป็นแถวดูเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามดี เมื่อเปรียบไปก็จะคล้ายกับคนทำดียอมมีแต่ความเจริญก้าวหน้า ส่วนใบที่ 4 พลิกตะแคงไม่เหมือนใคร เมื่อดูไปจะคล้ายกับคนที่ประพฤติปฏิบัติออกนอกเส้นทาง จึงต้องสิ้นรณผจญชีวิตไปด้วยความไม่แน่นอน
3. ใบไม้ 3 ใบที่เห็นเรียบร้อยดีนั้น ถ้าลองพิจารณากันให้ใกล้ชิดอีกที ก็จะได้เห็นว่าแต่ละใบยังวิริยอุตสาหะขวนขวายอยู่บ้าง ทั้งนี้ก็ยอมเกิดได้จากสิ่งแวดล้อมบนดินให้เป็นไปซึ่งจะมากน้อยประการใดก็เปรียบได้ดังหัวใจคนที่มิอันต้องผันแปรไปบ้างนั้น เรื่องนี้จึงเป็นข้อคิดที่ควรคิด
4. ภาพนี้จะเห็นใบไม้ทั้ง 4 ใบได้ชัดเจนมาก แต่พอมองไกลไปที่ฉากหลังจะพบแต่ความมัวพร่า ซึ่งพอจะเปรียบได้ว่าอนาคตย่อมเป็นอันจาง จะเอาความเที่ยงแท้แน่นอนอะไรไม่ได้

หัวข้อสำคัญ 4 ประการจากภาพถ่ายฝีพระหัตถ์นี้ เป็นพระราชอรรถาธิบายที่ทรงไว้ซึ่งคุณประโยชน์อันล้ำค่า สมควรที่จะนำมาใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ดียิ่ง

ตามรอยพระยุคลบาท

ในป่าดอยอันเป็นถิ่นทุรกันดาร ถึงแม้จะมีทางเดินตัดผ่านให้สัญจรไปมาได้สะดวกขึ้นแล้วก็ตาม ครั้นถึงหน้าฝน ฝนตกแฉะทางจะลื่น บางแห่งเป็นโคลนตมจนกลายเป็นหลุมเป็นเลนก็มี เดินเข้าไปเมื่อใดเป็นได้ทกล้มจมปลักกันหลายครั้งหลายหน

คราวหนึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ ทรงตามเสด็จสมเด็จพระชนกนาถเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดารด้วย วันนั้นฝนตกพรำทำให้น้ำป่าป่าไหล หนทางเปียกแฉะ เป็นเหตุให้ทรงพระราชดำเนินด้วยความลำบากตลอดทางจึงทรงลื่นล้มไปหลายครั้ง แต่ด้วยพระราชอุตสาหะวิริยะ จึงมีทรงย่อท้อแต่อย่างใด

ทั้งนี้ เป็นผลของพระเมตตาบารมีแห่งองค์สมเด็จพระบรมชนกชนนี ผู้ทรงอบรมสั่งสอนพระราชโอรสพระราชธิดาให้มีพระอุปนิสัยหนักแน่น อดทนต่อความทุกข์ยากและอุปสรรคทั้งมวล เพื่อจะได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของปวงพสกนิกร เป็นการเจริญรอยตามพระยุคลบาทสืบไปทุกๆ ประการ

แนวคิดในการดำเนินชีวิต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเป็นทั้ง กษัตริย์นักปฏิบัติและนักปรัชญา พระราชดำรัสของพระองค์ท่านที่พระราชทาน ให้ชาวไทยในโอกาสต่างๆ เต็มไปด้วยสาระและแง่คิดที่มีค่าโดยเฉพาะคำแนะนำ สิ่งสอน หากผู้ใดน้อมรับปฏิบัติก็ย่อมจะเป็นมงคลแก่ชีวิต เพราะพระองค์ท่านเอง เป็นแบบอย่างของทรัพยากรบุคคลที่เปี่ยมล้นไปด้วยคุณภาพ เป็นที่ชื่นชม เคารพ รักอย่างสูงยิ่งจากบุคคลที่แวดล้อมทุกหมู่เหล่า นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นมหาราชฯ ที่มีวิสัยทัศน์และการวางแผนงานเป็นเลิศ เห็นได้ว่าพระราชกรณียกิจและโครงการ ในพระราชดำริต่างๆ ล้วนสำเร็จลุล่วง ก่อเกิดเป็นผลงานที่ส่งผลต่อการพัฒนา วัฒนธรรมและชาติบ้านเมืองไทยอย่างอนงอนนับ

แนวคิดในการดำเนินชีวิตเพื่อการพัฒนาคนนั้น ผู้วิจัยัดทอนมาเฉพาะ หัวเรื่องสำคัญจากงานศึกษาเรื่อง “แนวพระราชดำรินำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” โดยศาสตราจารย์ ดร.ไกรยุทธ อีรตยาคินันท์ ซึ่งเป็นการศึกษาแนวความคิดและปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ปัจจุบันในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยอาศัยวิธีวิทยาของสังคมศาสตร์และ กำหนดกรอบการศึกษาโดยอาศัยหลักตรรกศาสตร์ ใช้ข้อมูลหลักจากพระราช ดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ คนไทยในโอกาสต่างๆ โดยนำหลักคิดและปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในพระราชดำรัสและ พระบรมราโชวาทมารวบรวมและเรียบเรียงให้เป็นระบบความคิดที่สัมพันธ์กัน ในเชิงตรรก ผู้วิจัยมิได้คัดลอกเนื้อความในส่วนของพระราชดำรัสและพระบรม ราโชวาทที่ปรากฏในงานศึกษานี้มาด้วย เพราะต้องการให้เนื้อหาสั้นกระชับ อย่างไรก็ตามที่สนใจในรายละเอียดสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากข้อเขียน ของศาสตราจารย์ ดร.ไกรยุทธ อีรตยาคินันท์ ในชื่อเรื่องดังกล่าวไว้ข้างต้น จัด พิมพ์โดยสถาบันไทยศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2531

ศาสตราจารย์ ดร.ไกรยุทธ อีรตยาคินันท์ เสนอหลักคิดกว้างๆ ที่พระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงไว้ในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท เกี่ยวกับการพัฒนาตัวบุคคลให้มีคุณภาพเพื่อประโยชน์ต่อประเทศ สองหลักคิด ด้วยกันคือ หลักคิดที่เน้นจุดศูนย์กลางที่ปัจเจกบุคคล และหลักคิดที่เน้นจุด ศูนย์กลางที่ส่วนรวม หลักคิดแรกเน้นการพัฒนาเพื่อมุ่งความสำเร็จให้แก่ตนเอง ส่วนหลักคิดหลังนั้นเน้นการพัฒนาตนเองโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม บุคคลจะ ต้องถึงพร้อมในหลักคิดทั้งสองเพื่อสร้างตนให้เป็นคนที่มีคุณภาพของประเทศ อัน สรุปลงได้ดังนี้

ระบบทัศนคติในปัจเจกบุคคล

1. การพัฒนาเพื่อมุ่งความสำเร็จให้แก่ตนเอง คือ รู้จักทำชีวิตให้ประสบความสำเร็จ
  - 1.1 คุณลักษณะสำหรับการทำงานที่ได้ผล
    - การมีความรู้ความสามารถ
    - การรู้จักประยุกต์ใช้
    - การคิดอย่างรอบคอบ

- การมีปัญญา
- การมีสติและความสงบสำรวม
- การมีความจริงใจ และตั้งใจ
- การมีวินัย
- การรู้จักประสานกับผู้อื่น
- การรู้จักสร้างสรรค์และการพัฒนา
- การมีแผนการทำงาน

1.2 คุณสมบัติเชิงพุทธธรรม

- ฉันทะและวิริยะ
- ความอดกลั้นและความเข้มแข็ง
- ความตั้งใจจริงและจริงใจ
- ความถูกต้องยุติธรรม
- ความเมตตาและความเสียสละ
- ความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน
- ความสุจริตและความกตัญญู
- วินัย

2 การพัฒนาตนเองโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม คือ ร่วมมือกันพัฒนาประเทศ

2.1 แนวทางในการสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวม

- การมีความสามัคคี
- การรู้จักหน้าที่
- การแสวงหาความรู้
- ความมีเหตุมีผล

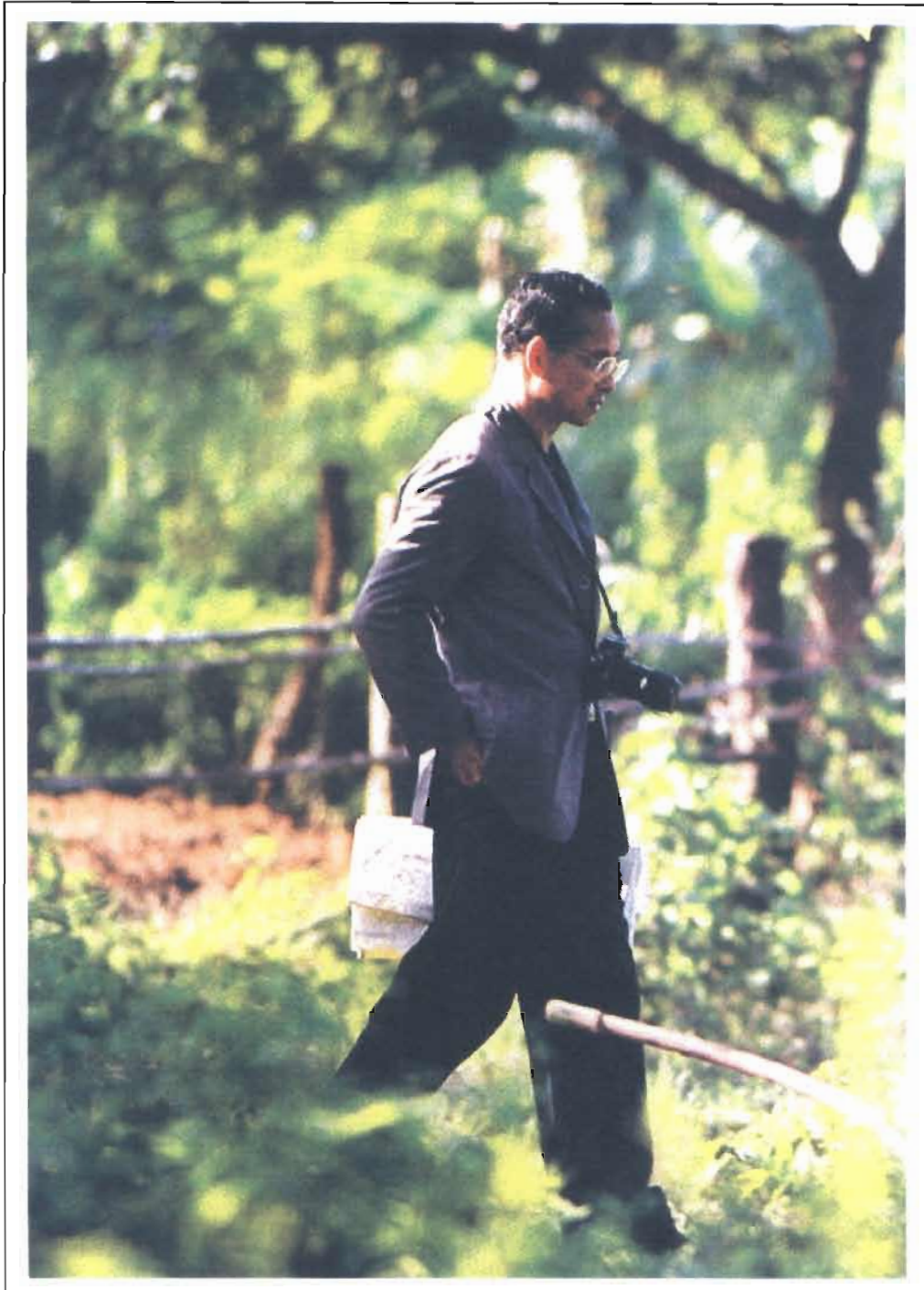
2.2 คุณธรรมระดับบุคคลเพื่อความสำเร็จของส่วนรวม

- ความขยันหมั่นเพียร
- ความอดทน
- ความสามารถพึ่งตนเอง
- การมีวินัย
- ฉันทะ
- ตั้งใจความตั้งใจจริง
- ความรับผิดชอบ
- ความกตัญญู
- สติและความรอบคอบ
- ความตั้งใจดี
- ความเมตตาเอื้อเฟื้อกัน
- ความไม่เห็นแก่ตัวและเอาใจเปรียบผู้อื่น

นอกจากนี้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพิศวง ธรรมพันทา ยังได้เสนอ “ค่านิยมพื้นฐานในสังคมไทย 5 ประการ ที่ควรปลูกฝังอันเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่โปรดเกล้าฯพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2525 ดังนี้

1. ฟังตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
2. ประหยัดและออม
3. มีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย
4. ปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์”¹³

หากคนไทยพร้อมใจกันพัฒนาตนตามแนวพระราชดำริและมีความนิยมที่เหมาะสมต่อสภาพสังคมไทยขณะนี้แล้ว ก็ย่อมเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ อันจะบังเกิดผลดีแก่ประเทศชาติโดยส่วนรวมแน่นอน

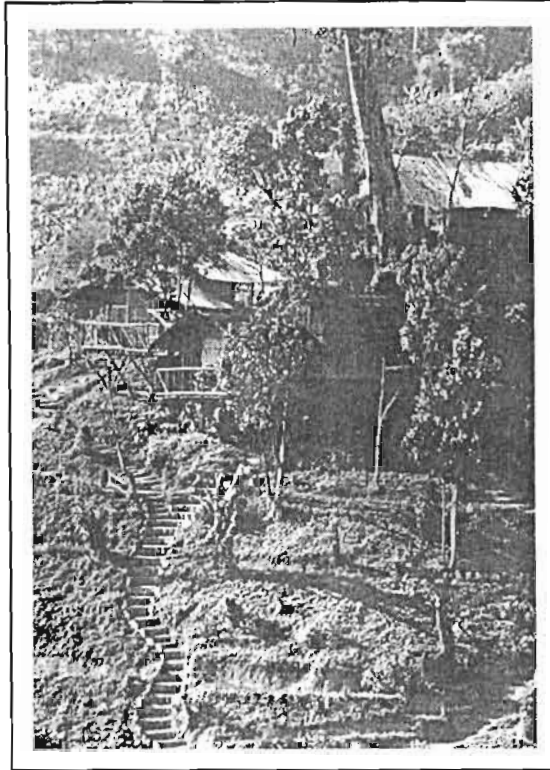
พัฒนาสังคม

ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา
จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ปีพิมพ์ 2530)

แม้จะมีไขภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ แต่เป็นภาพที่สามารถแสดงหลักฐานพยานอันชัดเจน ถึงการเสด็จพระราชดำเนินทรง
งานแต่ละพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีกล้องถ่ายภาพติดพระองค์เสมอ เพื่อทรงใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้
เป็นหลักฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณา

พัฒนาสังคม

- ส่งเสริมอาชีพเกษตรกร

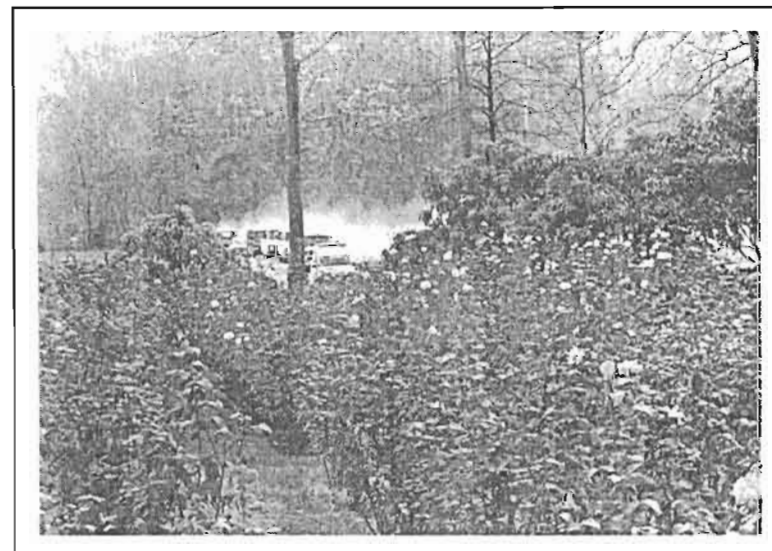
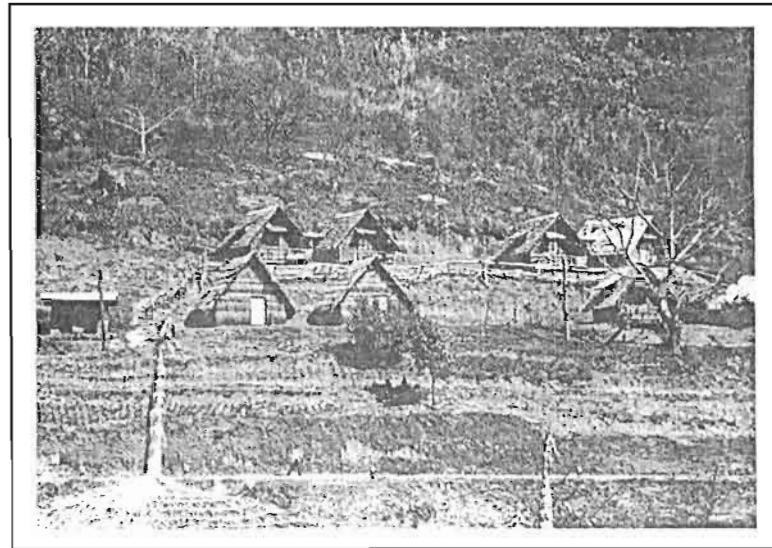
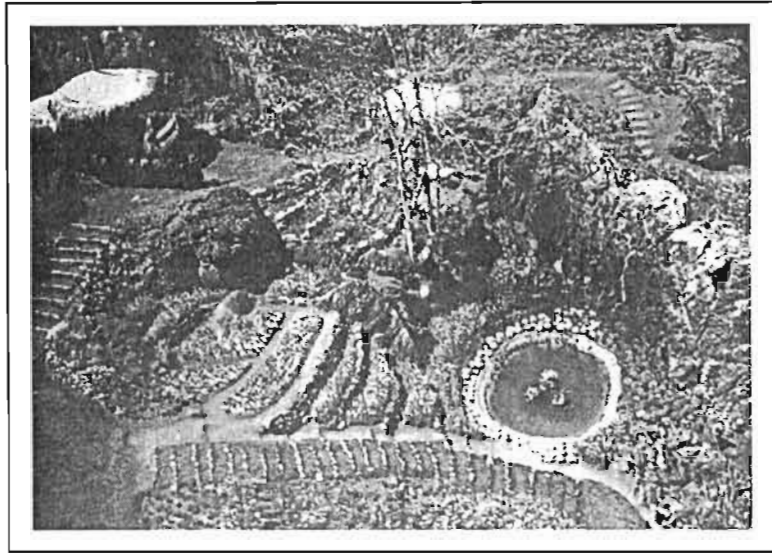
ชีวิตใหม่บนไหล่ดอย

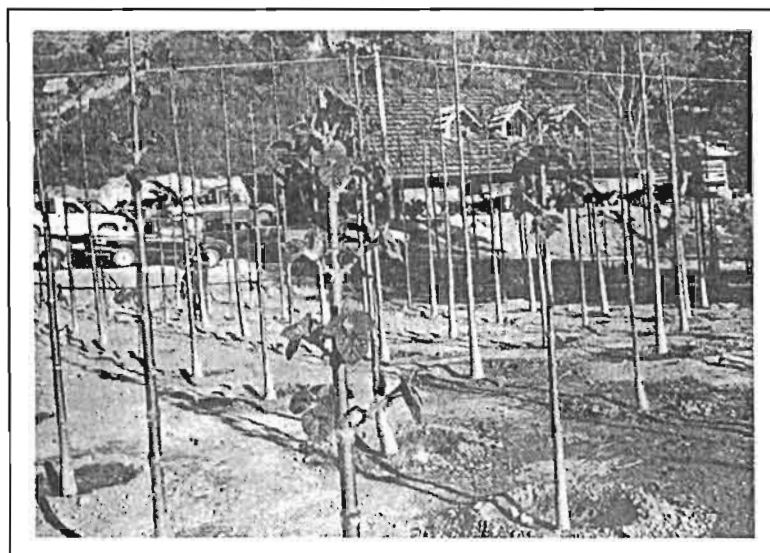
16 มกราคม 2525 เสด็จทอดพระเนตรโครงการหลวงที่แม่ป๋นหลวง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และทรงเยี่ยมราษฎรในบริเวณนั้น ช่วงนั้นเป็นเวลาปลายฤดูหนาว แล้วพื้นดินกำลังเหมาะแก่การปลูกพืชไร่บนที่สูง ชาวไร่จึงเร่งปรับพื้นที่ตามไหล่ดอยให้เป็นร่องเป็นแปลงสำหรับปลูกดอกไม้และพืชไร่เมืองหนาวตามฤดูกาล

แปลงไร่ตามไหล่ดอยอย่างที่เราเห็นนี้ ถ้าใช้ทำนาก็เรียกกันว่านาขั้นบันได ซึ่งไม่ว่าจะเป็นนาหรือเป็นแปลงไร่ ย่อมมีสิ่งหนึ่งที่คล้ายกัน นั่นคือเส้นอันอ่อนช้อยบนไหล่ดอย เส้นสวยเหล่านี้ล้วนเป็นที่ต้องตาประทับใจของบรรดานักถ่ายภาพ นักศิลปะและนักนิยมธรรมชาติโดยทั่วไป

ศิลปะภาพถ่าย เส้นสวยบนไหล่ดอย เป็นจุดเด่นของภาพนี้ พอมองทีไรจะเห็นจับตากว่าสิ่งอื่น ทั้งโครงสร้างของเส้นส่วนรวมจะอยู่ในลักษณะเส้นทแยงมุม (Diagonal form) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ได้เส้นแรงและสวยเป็นศิลปะดีมาก เส้นเหล่านี้จะช่วยนำสายตาให้มองไกลออกไปจนถึงทิวไม้บนสันดอยและสุดสายตาที่ท้องฟ้าโปร่งโล่งใส

ย้อนกลับมาเข้ามาทางด้านหน้า จะเห็นทั้งพืชผัก ดอกไม้หลากหลายสี โดยเฉพาะไม้ดอกกำลังบานสะพรั่ง เป็นอันว่าเราจะได้ทั้งเนื้อหาของภาพ ตั้งแต่ภาพจากหน้า เส้นอ่อนช้อยและเส้นรวมของโครงสร้าง ล้วนแต่เป็นเส้นสุนทรีย์ที่ให้ความรู้สึกดีทั้งแรงทั้งสวย แต่สิ่งที่สำคัญเหนืออื่นใด ก็คือโครงการหลวงได้เกิดขึ้น ณ ที่แห่งนี้ และย่อมหมายถึงพระราชอุตสาหะอันเนื่องมาแต่พระเมตตาบารมี ยิ่งความร่มเย็นเป็นสุขให้บังเกิดขึ้นแก่พสกนิกรผู้เคยมีแต่ชีวิตเก่าอันยากไร้ ขาดความเจริญ แต่บัดนี้ชีวิตใหม่ได้เกิดขึ้นแล้วบนไหล่ดอย

ส่งเสริมอาชีพเกษตรกร

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร มาแต่โบราณ การพัฒนาการเกษตรจึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ได้รับการบรรจุใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาทุกฉบับ แต่กระนั้นเกษตรกรไทยก็ยังคงเผชิญปัญหาต่าง ๆ เช่น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ จากการเร่ง รััดพัฒนาชนบทในช่วงที่ผ่านมา ปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศ และปัญหาการถูกเอา รััดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เมื่อประชากรที่อยู่ในภาคเกษตรอันเป็นคน ส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาวะทุพสุริอน ก็ย่อมเป็นอุปสรรคต่อความเจริญ อกงามของงานวัฒนธรรมที่ขึ้นกับวิถีความเป็นอยู่ของคนในสังคม ด้วยเหตุนี้พระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงทุ่มเทพระวรกายในด้านการเกษตรมากเป็นพิเศษ ทรงเข้าใจข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขในการพัฒนาประเทศได้อย่างดีเยี่ยม ถ้าส่งเสริม การเกษตรเพื่อให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้นแล้ว ก็เท่ากับปัญหาของชาติส่วนใหญ่ได้ถูกคลี่คลายไปนั่นเอง

แนวพระราชดำริที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการ เกษตรที่สำคัญคือ ทรงเน้นในเรื่องการค้นคว้า ทดลอง และวิจัย โดยทรงอุทิศพื้นที่ บางส่วนในอาณาเขตพระราชฐานสวนจิตรลดาเป็นสถานีค้นคว้าวิจัยทางเกษตร ทุกด้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ทรงศึกษาหลักการตลาด ศึกษาหลักการรวมกลุ่ม ในรูปสหกรณ์เพื่อสร้างอำนาจต่อรอง เน้นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติมากที่สุด พึ่งพิงธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และทรงโปรดที่จะแนะนำเกษตรกรให้ใช้เทคโนโลยีท้องถิ่นที่ไม่ซับซ้อน ทั้งหมดนี้ก็เพราะพระราชประ สงค์ให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ในสภาพ “พออยู่-พอกิน” นั่นเอง

ผู้วิจัยแบ่งการพัฒนางานวัฒนธรรมในด้านนี้ของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวออกเป็น 5 หัวข้อคือ

1. การเพาะปลูก
2. การประมง
3. การเลี้ยงสัตว์
4. การทำป่าไม้
5. แนวคิดเพื่อพัฒนาการเกษตร

การเพาะปลูก

โครงการธนาคารข้าว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนให้ทางราชการจัดตั้งธนาคาร ข้าวเมื่อปี พ.ศ. 2519 เพื่อเป็นหลักประกันว่าเกษตรกรจะมีข้าวสำรองไว้บริโภคและ เพาะปลูกตลอดทั้งปี เป็นโครงการในเชิงการให้สวัสดิการสังคมโดยพระองค์ได้พระราชทานแนวทางดำเนินงานไว้อย่างละเอียดชัดเจน ดังบันทึกต่อไปนี้

“ให้มีคณะกรรมการควบคุมที่คัดเลือกจากราษฎรในหมู่บ้าน เป็นผู้เก็บ รักษาพิจารณาจำนวนข้าวที่จะให้ยืมและรับข้าวคืน ตลอดจนจัดทำบัญชีทำการ ของธนาคารข้าว ราษฎรที่ต้องการข้าวไปใช้บริโภคในยามจำเป็นให้ลงบัญชียืมข้าว

ไปใช้จำนวนหนึ่ง เมื่อสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้วก็นำมาคั้นนาคารพร้อมด้วย ดอกเบี๋ยจำนวนเล็กน้อยตามแต่ตกลงกัน ซึ่งข้าวที่เป็นดอกเบี๋ยดังกล่าวก็จะเก็บ รวมไว้ในนาคารและถือเป็นสมบัติของส่วนรวม สำหรับกรรมการควบคุมข้าว นั้นมีสิทธิในการขอยืมข้าวเท่ากับราษฎรทุกประการ ต้องอธิบายให้กรรมการและ ราษฎรเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงหลักการของนาคารข้าว โดยพยายามชี้แจงอย่าง ง่ายๆแต่ต้องให้แน่ใจว่าทุกคนเข้าใจดี กรรมการและราษฎรก็ต้องมีความซื่อสัตย์ ต่อหลักการ เมื่อยืมข้าวจากนาคารข้าวซึ่งเป็นของส่วนรวมไปใช้และถึงกำหนด เวลาที่สัญญาไว้ก็ต้องนำข้าวมาคืนพร้อมด้วยดอกเบี๋ย นอกจากนี้มีเหตุสุดวิสัย ซึ่งต้องชี้แจงให้กรรมการพิจารณาข้อเท็จจริง ราษฎรต้องร่วมมือกันสร้างยุงที่ แข็งแรง ทั้งนี้หากปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้ จำนวนข้าวที่หมุนเวียนในนาคารจะ ไม่มีวันหมด แต่จะค่อยๆเพิ่มจำนวนขึ้นและจะมีข้าวสำหรับบริโภคตลอดไป จนถึงลูกหลาน ในที่สุดนาคารข้าวก็จะเป็นแหล่งที่รักษาผลประโยชน์ของราษฎร ในหมู่บ้าน และเป็นแหล่งอาหารสำรองของหมู่บ้านด้วย”¹⁴

ผลพลอยได้จากโครงการนาคารข้าวคือ การสร้างกิจกรรมต่อเนื่อง อื่น ๆ แก่เกษตรกรในชุมชนเดียวกัน เป็นการระดมความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้าน ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา ประเทศที่สำคัญยิ่ง

โครงการนาสาธิต

เป็นโครงการหนึ่งในโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ที่ดำเนินงาน แบบไม่ใช้ธุรกิจ เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2504 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้กรมการข้าวจัดทำแปลงนาสาธิตในบริเวณสวนจิตรลดาเพื่อเพาะ ปลูกเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้พระราชทานให้ใช้ในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระ นังคัลแรกนาขวัญและแจกจ่ายให้เกษตรกร นอกจากนี้ยังทดลองปลูกข้าวพันธุ์ ต่างๆ ในอัตราการใช้ปุ๋ยแตกต่างกัน สาธิตการปลูกข้าวทั้งแบบนาดำ นาหยอด และนาหว่าน ตลอดจนสาธิตการปลูกข้าวไร่เพื่อบริโภคในดินที่นำมาจากจังหวัด ต่างๆ ทั้ง 4 ภาค บางครั้งทรงขับควายเหล็กและทรงหว่านข้าวด้วยพระองค์เอง ทรงเก็บข้อมูลทุกกระยะของการทดลองและติดตามผลโดยใกล้ชิด เพื่อให้ แปลงนาสาธิตนี้เป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรที่เข้าชม แล้วนำหลักวิชาการไปใช้ในที่นา ของตนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรต่อไป

โครงการโรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดา

เป็นโครงการที่ดำเนินงานแบบกึ่งธุรกิจ อยู่ในรูปแบบที่ไม่หวังผลกำไรแต่ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคสินค้าผลิตในประเทศในราคาที่เป็นการเป็นธรรม เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2514 เพื่อแก้ปัญหาชาวนาขายข้าวเปลือกในราคาถูก แต่ต้องซื้อข้าวสารใน ราคาแพง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงสีข้าวและสร้างยุ้งฉางเก็บข้าวเปลือก แบบต่างๆขึ้น ทรงแนะนำให้ชาวนารวมกลุ่มกันในรูปสหกรณ์ ทำการสีข้าวเปลือก เพื่อให้สมาชิกช่วยเหลือกันเอง กิจการโรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดาเจริญก้าวหน้า มาโดยลำดับโดยได้รับความอนุเคราะห์จากส่วนราชการจัดเจ้าหน้าที่มาช่วยเหลือ

ดูแล นอกจากนี้ยังค้นคว้าวิจัยอย่างสม่ำเสมอ จนสามารถประดิษฐ์เครื่องสีข้าวระบบแรงเหวี่ยงที่ช่วยรักษาคุณภาพข้าวสารและลดต้นทุนการสีข้าวลงได้ ทุกวันนี้โรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดาได้เปิดให้เกษตรกรและผู้สนใจเข้าชมกิจการ เพื่อนำแบบอย่างและหลักการไปใช้ดำเนินงานในชุมชนของตนได้ในที่สุด

การประมง

โครงการประมงพระราชทาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มโครงการประมงพระราชทานขึ้นในปี พ.ศ. 2495 เพื่อเพาะและขยายพันธุ์ปลาน้ำจืด ซึ่งทรงเห็นว่าเป็นอาหารหลักของคนไทยและเพื่อให้มีเนื้อปลาบริโภคพอเพียงแก่ประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกวัน ตัวอย่างเช่น พันธุ์ปลาหมอคอกที่ทรงพระราชทานแก่กำนันผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศ จนปลาหมอคอกกลายเป็นปลาพื้นบ้านที่นิยมบริโภคกันในทุกภูมิภาคของไทย

เมื่อปี พ.ศ. 2508 เจ้าฟ้าอาภรณ์ มกุฎราชกุมารีแห่งญี่ปุ่นได้จัดส่งปลานิลมาทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจำนวน 50 ตัว พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้เพาะเลี้ยงในบ่อภายในบริเวณสวนจิตรลดา ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพันธุ์ปลานิลจำนวนหนึ่งหมื่นตัว ให้กรมประมงนำไปเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ตามสถานีประมงน้ำจืดต่างๆทั่วประเทศ ปัจจุบันปลานิล หรือที่คนไทยเรียกว่า ปลาพระราชทาน กลายเป็นปลาเศรษฐกิจที่สำคัญ ประชาชนสามารถเพาะขยายพันธุ์ปีหนึ่งๆเป็นจำนวนมาก เห็นได้ชัดเจนว่าโครงการประมงพระราชทานเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอาชีพประมงน้ำจืดที่ได้พัฒนาก้าวหน้า สามารถอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นเมืองบางชนิดและแพร่ขยายพันธุ์ให้เป็นอาชีพได้

นอกจากโครงการประมงพระราชทานแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังโปรดให้มีโครงการพัฒนาการประมงตามพระราชดำริ โปรดให้มีการทดลองค้นคว้าวิจัยด้านการประมงในศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่างๆที่มีอยู่ทุกภูมิภาค โดยเน้นการวิจัยที่มุ่งวิชาการชั้นสูง เพราะมีพระราชประสงค์ให้เกษตรกรที่เป็นชาวบ้านธรรมดาที่มีความเข้าใจในหลักการและสามารถนำผลการศึกษาค้นคว้านั้นไปปฏิบัติจริงในท้องที่ได้

การเลี้ยงสัตว์

โครงการจัดตั้งฟาร์มโคนมและศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงโคนมไทย-เดนมาร์ก

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จประพาสยุโรป เมื่อปี พ.ศ. 2503 ในระหว่างที่ประทับอยู่ที่ประเทศเดนมาร์กทรงให้ความสนพระราชหฤทัยในกิจการโคนม ซึ่งเป็นกิจการที่ขึ้นชื่อของเดนมาร์กเป็นอย่างยิ่ง ภายหลังจากต่อมารัฐบาลเดนมาร์กจึงถวายความช่วยเหลือจัดตั้งฟาร์มโคนมและศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงโคนมไทย-เดนมาร์กขึ้นที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ

สมเด็จพระเจ้าเฟดเดอริคที่ 9 แห่งประเทศเดนมาร์ก ทรงร่วมกันประกอบพิธีเปิด ฟาร์มขอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2505 ซึ่งนับว่าเป็นประวัติศาสตร์หน้าสำคัญของการเลี้ยงโคนมในประเทศไทย จากนั้นมาอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมก็เจริญก้าวหน้าตราบนานนับปัจจุบัน

โครงการโรงโคนมสวนจิตรลดา

สืบเนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2505 ได้มีผู้น้อมเกล้าถวายโคพันธุ์ดีจำนวน 6 ตัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สำหรับสร้างโรงโคนมขึ้นในบริเวณสวนจิตรลดา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่การเลี้ยงโคนม โดยสาคิดการดำเนินงานให้เป็นตัวอย่างแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการประกอบอาชีพเองได้ มีการศึกษาค้นคว้าวิทยาการแผนใหม่เกี่ยวกับกิจการโคนม แล้วเผยแพร่ความรู้ไปยังเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม เพื่อปรับปรุงวิธีการให้ถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้ยังทำการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์โคนมที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศของประเทศไทยอีกด้วย ต่อมากิจการโคนมสวนจิตรลดาเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามลำดับ สามารถจำหน่ายนมสด ตลอดปีได้เงินจำนวนมาก และมีโคนมสำหรับพระราชทานให้แก่เกษตรกรและสถานศึกษาทางการเกษตรต่าง ๆ อีกทั้งยังเปิดให้เกษตรกรและหน่วยงานที่สนใจเข้าชมกิจการได้ทุกวันในเวลาราชการ นับว่าเป็นการช่วยเหลือส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงโคนมแก่ประชาชนทั่วไปอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกมากมาย ที่มีแนวการดำเนินงานอันเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในด้านการพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ อาทิเช่น การเลี้ยงสัตว์เพื่อสาคิดแก่เกษตรกร การปลูกพืชอาหารสัตว์ การปรับปรุงพันธุ์สัตว์ การป้องกัน-การกำจัดโรคและพยาธิของสัตว์ การแจกจ่ายสัตว์พันธุ์ดีให้แก่เกษตรกรที่ยากจนหรือจำหน่ายให้ในราคาถูก การให้เช่าโค-กระบือ และการให้ยืมพันธุ์สัตว์เพื่อการขยายพันธุ์ เหล่านี้เป็นต้น

การทำป่าไม้

โครงการป่าไม้สาคิดสวนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในกิจการป่าไม้มาคราวหนึ่งขณะเมื่อ แปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระราชโกลกัังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระหว่างทางทรงทอดพระเนตรเห็นต้นยางที่ปลูกอยู่มากมายสองข้างทาง ทรงมีพระราชดำริจะสงวนพื้นที่ป่าบางบริเวณนี้เป็นสวนสาธารณะ แต่ติดขัดที่มีราษฎรมาทำสวนทำไร่บริเวณนั้นมาก จึงทรงทดลองเพาะต้นยางด้วยพระองค์เอง โดยแรกเริ่มนั้นทรงเพาะในกระถาง จากนั้นจึงทรงปลูกต้นยางนั้นในแปลงป่าไม้สาคิด โครงการป่าไม้สาคิดสวนจิตรลดานี้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2503 บนเนื้อที่ 125 ไร่ เพื่อศึกษากิจการป่าไม้และอนุญาตให้ผู้นสนใจเข้าชมตั้งเช่น

โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาโครงการอื่นๆ เมื่อปี พ.ศ. 2506 คณะบดีคณะวนศาสตร์ พร้อมอาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เข้าไปจัดต้นไม้ในป่าไม้สวนจิตรลดา และกรมป่าไม้ได้เข้ามาช่วยเหลือทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดมา

แนวคิดเพื่อพัฒนาการเกษตร

การเกษตรแบบผสมผสาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งหมายถึงการเลี้ยงสัตว์ ทั้งสัตว์น้ำและปศุสัตว์ควบคู่ไปกับการเพาะปลูก เพื่อใช้ผลพลอยได้จากการเกษตรแต่ละด้านมาเอื้อหนุนกัน เช่น นำเศษพืชผักและผลไม้คัดทิ้งมาใช้เลี้ยงสัตว์ ส่วนมูลสัตว์สามารถนำมาใช้ทำปุ๋ยเป็นต้น ทำให้เกษตรกรรู้จักการจัดสรรประโยชน์จากผลิตผลที่ได้จากกระบวนการทางการเกษตรอย่างคุ้มค่าที่สุด

การเกษตรแบบยั่งยืน

การเกษตรแบบยั่งยืนในหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือการเกษตรที่ใช้ธรรมชาติเข้าแก้ไขธรรมชาติโดยคำนึงถึงระบบนิเวศน์และสภาพแวดล้อมอันได้แก่สภาพแหล่งน้ำและคุณภาพดินในระยะยาว วิธีการของพระองค์คือ ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างเหมาะสม ทรงเน้นให้เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายในกระบวนการทางการเกษตรลงให้เหลือน้อยที่สุด โดยอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นสำคัญ เช่น ใช้แรงงานโค-กระบือ ในการทำนาปลูกข้าวแทนเครื่องจักรเพราะแรงงานดั้งเดิมนี้ไม่ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการบำรุงรักษา ให้มีการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อทดแทนปุ๋ย หรือหากจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยก็ให้เลือกใช้น้ำปุ๋ยธรรมชาติราคาถูกแทนปุ๋ยเคมี และทรงแนะนำให้ผลิตก๊าซชีวภาพเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง เป็นต้น

การเกษตรแบบครบวงจร

การเกษตรแบบครบวงจรเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติในการศึกษาเพื่อพัฒนาการเกษตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงศึกษาทั้งระบบที่มีความสำคัญต่อบังคับการผลิต อันได้แก่แหล่งน้ำ ที่ดินทำกิน เงินทุน ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ และสุดท้ายคือ กลไกการตลาด ถ้าปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งติดขัดก็ย่อมกระทบไปถึงการผลิตทั้งระบบ และเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดในการพัฒนาการเกษตรครบวงจรนี้เอง จึงทรงมีโครงการตามพระราชดำริเพื่อช่วยเหลือประชาชนอยู่มากมาย ครอบคลุมทุกด้านที่จำเป็นต่อการยังชีพในภาคเกษตรกรรม

การเกษตรทฤษฎีใหม่

'ทฤษฎีใหม่' นี้เกิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรมโดยเฉพาะพื้นที่ที่จำเป็นต้องพึ่งน้ำฝน พระราชดำรินี้เป็นหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทรงแนะนำให้เกษตรกรปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไปดังนี้

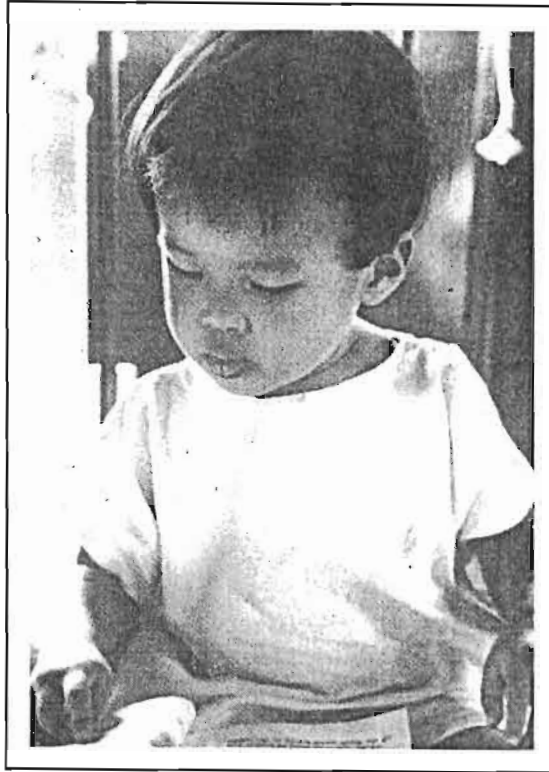
ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น มีหลักการและแนวทางสำคัญคือ

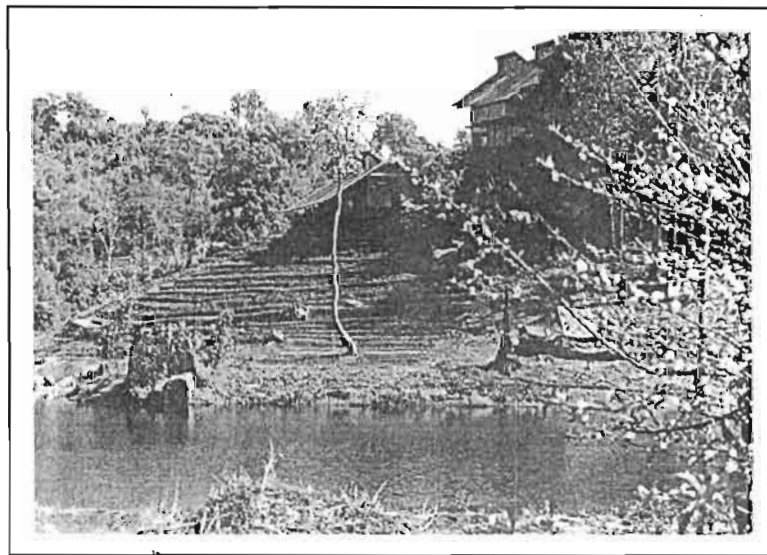
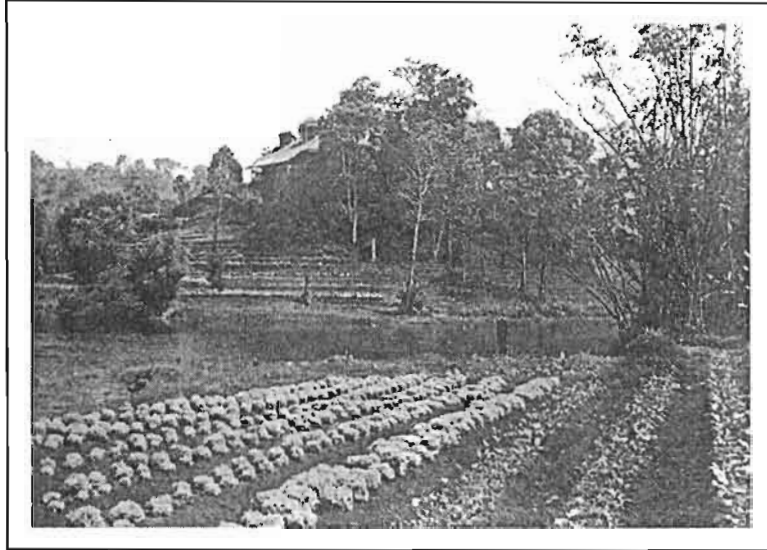
1. เป็นระบบการผลิตแบบพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัด ชุมชนมีความสามัคคีช่วยเหลือกันเต็มความสามารถ
2. ครอบครัวยุคหนึ่งทำนาประมาณ 5 ไร่ เพื่อให้มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ไม่ต้องซื้อหาหรือพึ่งพาผู้อื่น
3. มีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ประมาณว่าต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ จึงต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำเพื่อการนี้
4. จัดแบ่งแปลงที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 กล่าวคือ
  - พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บน้ำฝนในฤดูฝนและใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ
  - พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้
  - พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย
  - พื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ

ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ลงมือปฏิบัติจนสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ขั้นพออยู่พอกินแล้ว ก็ควรที่จะดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินการในด้านการผลิตและการตลาด ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในท้ายที่สุด

• การศึกษา

วัดมอญราษฎร์
พจนานุกรม

...ในแต่ละภาคของประเทศไทยมีภูมิภาคต่างๆกัน มีโครงการพัฒนาภาคต่างๆในด้านการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาอาชีพตามสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละภาคมาไม่น้อยกว่า 20 ปี โครงการศึกษาและพัฒนาอาชีพได้ตั้งอยู่ตามภาคต่างๆในจังหวัดฉะเชิงเทรา จันทบุรี เพชรบุรี สกลนคร เชียงใหม่ และนราธิวาส ศึกษาเรื่องที่เป็นปัจจัยในการผลิต เช่น น้ำ ดิน อบรมการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทุน และการตลาด พระองค์ทรงถ่ายภาพสภาพภูมิประเทศใน จังหวัดนั้น เพื่อนำมาศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง...

การศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงตระหนักดีว่าการศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าของชาติและเป็นปัจจัยหลักในการนำสังคมไปสู่แนวทางอันพึงประสงค์ จึงทรงทุ่มเททั้งเวลาและพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของชาติ ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2510 ความตอนหนึ่งว่า

“...งานด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติ เพราะความเจริญและความเสื่อมของชาตินั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาของชาติเป็นข้อใหญ่ ตามข้อเท็จจริงที่ทราบกันดีแล้ว ขณะนี้ บ้านเมืองของเราบางส่วนเสื่อมทรามลงไปในความประพฤติก่อและจิตใจ ซึ่งเป็นอาการที่น่าวิตก ถ้าหากยังคงเป็นอยู่ต่อไป เราอาจจะเอาตัวไม่รอด ปรากฏการณ์เช่นนี้ นอกจากเหตุอื่นแล้ว ต้องมีเหตุมาจากการจัดการศึกษาด้วยอย่างแน่นอน เราต้องจัดงานด้านการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น...”¹⁵

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนจำนวนมาก ผู้วิจัยขอยกมานำเสนอพอสังเขป 3 ประการคือ

1. จัดตั้งสถานศึกษา
2. ส่งเสริมวิชาชีพครู
3. ทูลพระราชทาน

จัดตั้งสถานศึกษา

โรงเรียนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารเรียนขึ้นในบริเวณสวนจิตรลดาสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดา และบุตรธิดาของข้าราชการและข้าราชการบริพารในพระราชวัง ทรงมีพระบรมราโชวาทให้โรงเรียนรับนักเรียนโดยไม่เลือกชนชาติหรือชั้นวรรณะ และไม่จำกัดว่าต้องเป็นเชื้อพระวงศ์ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้ร่วมเรียนกับโอรสธิดาในราชสำนัก พระราชทานนามว่า “โรงเรียนจิตรลดา” ได้จัดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์เมื่อ พ.ศ. 2501 ปัจจุบัน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นค่าใช้จ่ายของโรงเรียนจนถึงปัจจุบันนี้

โรงเรียนราชวินิต

คำว่า “ราชวินิต” เป็นนามพระราชทาน มีความหมายว่า “สถานที่อบรมสั่งสอนกุลบุตร กุลธิดา ให้เป็นคนดีแห่งพระบารมีปกเกล้า”¹⁶ โรงเรียนราชวินิตจัดตั้งตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อการศึกษาแก่บุตรหลานของข้าราชการในราชสำนักโดยไม่เก็บ

ค่าเล่าเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จัดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง สมทบกับเงินบริจาคเป็นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างโรงเรียน ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดโรงเรียนเมื่อ พ.ศ. 2511 ต่อมาได้พระราชทานที่ทรัพย์สิ้นส่วนพระมหากษัตริย์ที่ติดกับราชตฤณมัยสมาคมให้ก่อสร้างโรงเรียนราชวินิตมัธยม อีกแห่งหนึ่งด้วย

โรงเรียนร่มเกล้า

โรงเรียนร่มเกล้าเกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2514 ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมหน่วยทหารที่จังหวัดนครพนม ทรงมีพระราชประสงค์ให้หน่วยทหารมีโอกาสช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบในด้านการศึกษาโดยการก่อสร้างโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือเยาวชนที่อยู่ในชนบทห่างไกลมีโอกาสเข้ารับการศึกษ ปัจจุบันโรงเรียนร่มเกล้าเกิดขึ้นในหลายจังหวัดจากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และเงินสมทบจากผู้บริจาค

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ มีที่มาจากเมื่อคราวเกิดพายุครั้งใหญ่ที่แหลมตะลุมพุกเมื่อปี พ.ศ. 2505 ทำให้โรงเรียนหลายแห่งในภาคใต้ถูกพายุพัดเสียหาย พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารเรียนทดแทนตามจังหวัดต่างๆ โดยอยู่ในความดูแลของรัฐบาล ใช้เงินสนับสนุนจากมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ปัจจุบันโรงเรียนราชประชานุเคราะห์มีอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ

โรงเรียนราชประชาสมาสัย

โรงเรียนราชประชาสมาสัย ถือกำเนิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณพระราชทานเงินทุนให้มูลนิธิราชประชาสมาสัยในพระบรมราชูปถัมภ์ใช้เป็นทุนจัดสร้างโรงเรียนสำหรับบุตรธิดาของผู้ป่วยโรคเรื้อนที่ถูกเลี้ยงแยกจากบิดามารดาแต่แรกเกิด เด็กเหล่านี้ไม่มีสิทธิเข้ารับการศึกษเพราะพระราชบัญญัติควบคุมโรคติดต่อบังคับมิให้โรงเรียนรับเข้าเรียน แม้ว่าจะไม่ได้รับเชื้อโรคเรื้อนจากบิดามารดาก็ตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอาคารเรียน เมื่อ พ.ศ. 2507 ปัจจุบันเปิดรับนักเรียนทั่วไปเข้าเรียนร่วมกับบุตรธิดาของผู้ป่วยโรคเรื้อนได้ตามความสมัครใจ

โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาสงเคราะห์เด็กยากจนและเด็กกำพร้าอนาถาให้ได้รับการศึกษา โดยมีพระราชประสงค์ให้จัดตั้งขึ้นในวัด เพื่อ

ให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการถ่ายทอดวิชาความรู้เหมือนในสมัยก่อน เมื่อแรกเริ่มนั้น มีสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการ ไดอาราธนาพระภิกษุและผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยอบรมศีลธรรมและช่วยสอนวิชาสามัญที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนแห่งแรกคือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ประดิษฐ์ ที่จังหวัดสมุทรปราการ ปัจจุบันเกิดขึ้นหลายแห่งในหลายจังหวัดของประเทศ

โรงเรียนพระดาบส

เป็นที่ทราบกันดีว่าในสังคมยังเต็มไปด้วยบุคคลที่ต้องการศึกษาหาความรู้ แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือขาดคุณสมบัติในการสมัครเข้าศึกษาตามโรงเรียนในระบบปกติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชดำริให้จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในรูปแบบเดียวกับสมัยโบราณที่ผู้แสวงหาความรู้ต้องไปฝากตัวเป็นศิษย์ของพระอาจารย์ ซึ่งมักเป็นฤๅษีดาบสตั้งสำนักในป่า ผู้เรียนต้องมีวิริยะและตั้งใจจริง ส่วนผู้สอนเมื่อตกลงรับผู้เรียนไว้เป็นศิษย์แล้วก็จะถ่ายทอดสรรพความรู้ให้โดยไม่ปิดบังและไม่หวังผลตอบแทน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ใช้สถานที่ของสำนักพระราชวังบริเวณตรงข้ามหอสมุดแห่งชาติ เป็นสถานที่ทดลองสอนเมื่อปี พ.ศ. 2519 รับนักเรียนทั่วไปไม่จำกัดเพศ วัย ความรู้ และฐานะ ทำให้บุคคลผู้ด้อยโอกาสในสังคมรวมทั้งทหารผ่านศึกที่ทุพพลภาพได้มีโอกาสเรียนวิชาชีพต่าง ๆ ครูที่สอนเป็นอาสาสมัครที่ศรัทธาในแนวคิดนี้ จึงเต็มใจเสียสละเวลามาให้ความรู้เป็นวิทยาทานเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ไปประกอบอาชีพช่วยเหลือตนเองได้

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากพระราชประสงค์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมุ่งหวังที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร เมื่อทรงพบว่ราษฎรในพื้นที่ใดมีปัญหา ก็จะพระราชทานพระราชดำริถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยใช้พื้นที่นั้นเป็นแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าวิจัย เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางด้านภูมิศาสตร์และสังคมวิทยาของแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันเป็นสำคัญ

ด้วยหลักการดังกล่าวพระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศทั้งหมด 6 ศูนย์ คือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จังหวัดนราธิวาส งานวิจัยในแต่ละศูนย์จะแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นกับปัญหาการเกษตรที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละท้องที่ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เป็นแหล่งความรู้แก่

เกษตรกรในรูปแบบการสาธิต การพัฒนาเบ็ดเสร็จ เพื่อให้เกษตรกรสามารถพัฒนาอาชีพของตนให้ดีขึ้น โดยทำหน้าที่ดังเช่น “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” ให้ผู้สนใจสามารถหาความรู้ได้ทุกเรื่องทั้งด้านเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง ตลอดจนงานหัตถกรรมพื้นบ้าน จึงกล่าวได้ว่า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นการศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ประชาชนนอกระบบโรงเรียน โดยมีพระองค์ท่านเองเป็นพระอาจารย์กิตติมศักดิ์ และมีนักเรียนเกษตรกรเข้าไปศึกษาดูงานในอัตราเพิ่มสูงขึ้นทุกปี

ส่งเสริมวิชาชีพครู

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมวิชาชีพครูในหลายลักษณะ อาทิเช่น พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อใช้สนับสนุนครูสภาในการจัดตั้งมูลนิธิช่วยครูอาวุโส ครูที่เกษียณอายุราชการ จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อรับพระราชทาน เข็มเชิดชูเกียรติ และในพิธีพระราชทานเข็มเชิดชูเกียรติครูอาวุโสแต่ละปีนั้นพระองค์จะพระราชทานพระบรมราโชวาทยกย่องวิชาชีพครูในฐานะบุคคลที่ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการให้กำลังใจครูผู้ร่วมวิชาชีพคนอื่นๆ ด้วย

ทุนพระราชทาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นกษัตริย์ที่สนพระราชหฤทัยในด้านการศึกษายิ่งลึกซึ้ง ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานาประการเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนไทยมีโอกาสเข้ารับการศึกษาสูงสุดตามแต่ศักยภาพของแต่ละบุคคล หนึ่งในพระราชกรณียกิจนั้นคือ การพระราชทานทุนเพื่อการศึกษา เป็นการช่วยเด็กที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ และเพื่อส่งคนไปเรียนรู้วิทยาการสาขาต่างๆจากต่างประเทศ แล้วนำความรู้นั้นกลับมาพัฒนาประเทศไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อก่อตั้งกองทุนการศึกษาขึ้นจำนวนมาก โดยแต่ละทุนมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน อาทิเช่น

- ทุนมูลนิธิ “ภูมิพล” พระราชทานให้แก่บัณฑิตที่สอบได้คะแนนยอดเยี่ยมในสาขาวิชาต่างๆเป็นรางวัลแก่นักศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์
- ทุนมูลนิธิ “อานันทมหิดล” พระราชทานให้แก่ นักศึกษาแพทย์ ต่อมาได้ขยายขอบเขตการให้ทุนแก่นักศึกษาสาขาอื่นๆ โดยมีคณะกรรมการประจำแต่ละสาขา ทำการคัดเลือกบัณฑิตที่มีความสามารถยอดเยี่ยมในแต่ละสาขาไปศึกษาเพิ่มเติมยังต่างประเทศ

- ทุนเล่าเรียนหลวง ทรงฟื้นฟู “ทุนเล่าเรียนหลวง” (King’s Scholarship) ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มขึ้นเพื่อส่งนักเรียนไปเรียนต่อต่างประเทศ ปัจจุบันเป็นทุนพระราชทานแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่สอบได้คะแนนดีเยี่ยมตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ปีละ 9 ทุน ไปศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในต่างประเทศ
- ทุนการศึกษาสงเคราะห์มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ พระราชทานให้แก่เด็กอนาถา ซึ่งครอบครัวประสบวาทภัยภาคได้ เมื่อพ.ศ. 2505 รวมทั้งพระราชทานเพื่อช่วยเหลือราษฎรผู้ประสบสาธารณภัยทั่วประเทศ

- **ทุนนวกฤษ** พระราชทานให้นักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดี แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับต่างๆ ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ฝึกหัดครู และอาชีวศึกษา

- **ทุนการศึกษาพระราชทานแก่นักเรียนเฉพาะกรณี** เช่น ทุนพระราชทานแก่นักเรียนชาวเขาเพื่อให้นักเรียนชาวเขาที่ประพฤติดีและสนใจเล่าเรียน ได้ศึกษาต่อตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ยังมีทุนพระราชทานแก่นักเรียนเฉพาะสถานศึกษาเป็นรายโรงเรียนไป รวมทั้งรางวัลพระราชทานแก่นักเรียนและโรงเรียนดีเด่นต่างๆ

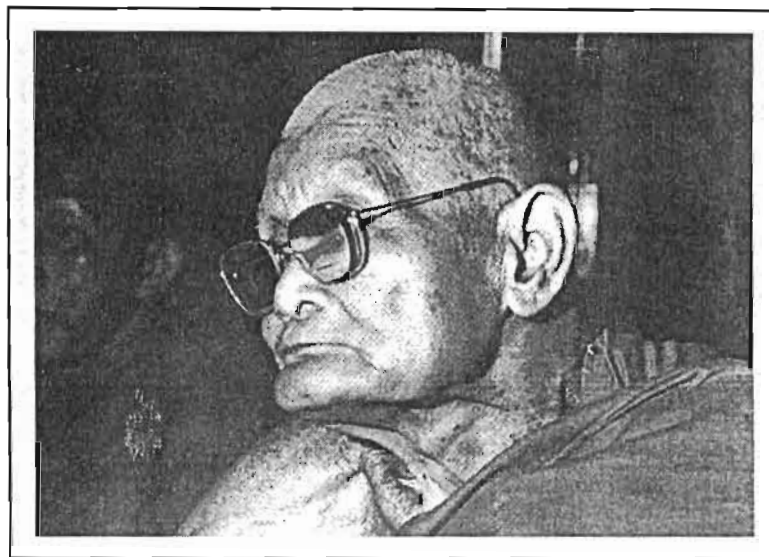
• การศาสนา

สุขสงบ

26 กันยายน 2528 ขณะที่ประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ได้เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการสมเด็จพระญาณสังวร ที่สำนักสงฆ์ทักษิณราชนิเวศน์ ระหว่างที่มีพระราชปฏิสันถารกับสมเด็จพระญาณสังวร ทรงเห็นว่ากุฏิที่ท่านอยู่เป็นสถานที่ให้ความหมายอธิบายเรื่องราวและแสดงอารมณ์ของภาพได้เป็นอย่างดี

ดูภาพที่ไร เหมือนได้นมัสการองค์จริงของสมเด็จพระญาณสังวร ทำให้เกิดแต่ความศรัทธาเลื่อมใส จิตใจมีแต่ความสุขสงบ...สาธุ

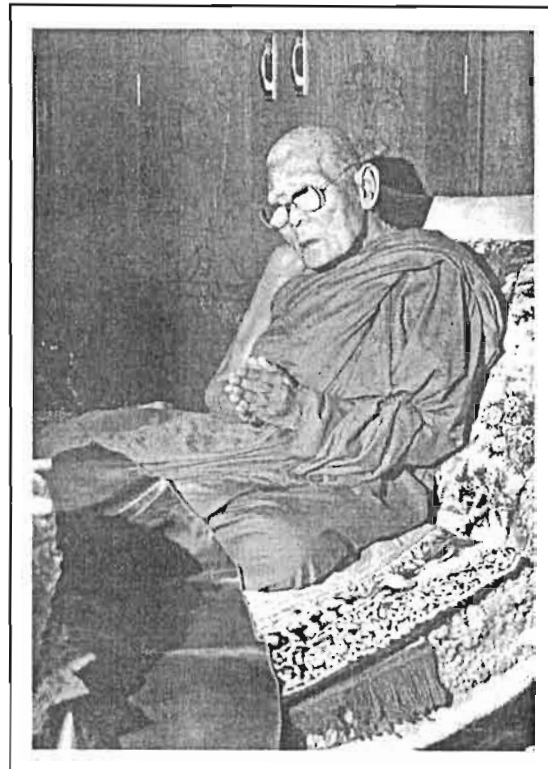
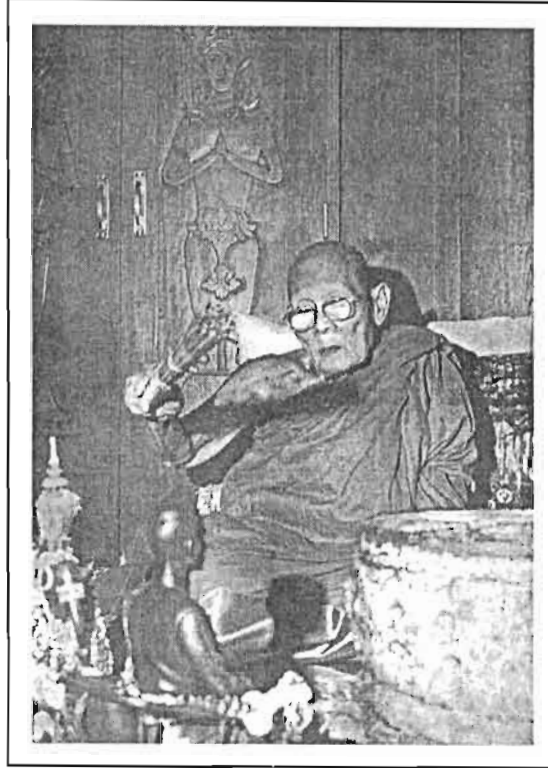

หลวงปู่ยังอยู่กับเรา

16 มกราคม 2525 เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการหลวงปู่แหวน วัดดอยแม่ป๋ง จังหวัดเชียงใหม่ เวลาที่มีพระราชปฏิสันถารอยู่กับหลวงปู่อยู่นั้น มักทรงเตรียมกล้องถ่ายภาพกับแฟลชพร้อมไว้เสมอ พอทรงเห็นหลวงปู่ทำท่าที่ใดเหมาะจะทรงถ่ายภาพไว้โดยมิต้องทรงนิมนต์หลวงปู่ให้รู้ตัว

การถ่ายภาพผู้ใดโดยมิต้องบอกให้ผู้ถูกถ่ายเตรียมตัวหรือจัดทำทางไว้ก่อนนั้น เรียกกันว่า การถ่ายภาพที่เฉลอ (Candid Photography) การถ่ายภาพแบบนี้ทรงถนัดจัดเจนมานานก่อนักแล้ว ด้วยเหตุนี้ภาพที่ทรงถ่ายไว้จึงดูคล้ายมีชีวิต รู้สึกเหมือนเคลื่อนไหวได้ทั้งสวยงามและถูกต้องตามหลักศิลปะด้วย

ภาพหลวงปู่แหวนประพรมน้ำพระพุทธมนต์และสวดมนต์ถวายพระพร ทั้งสองภาพนี้ดูไปแล้วจะรู้สึกเหมือนกับว่าหลวงปู่ยังมีชีวิต หลวงปู่ยังอยู่กับเรา ดูภาพหลวงปู่เมื่อใดก็เท่ากับได้กราบขอพรและรับน้ำมนต์จากหลวงปู่เมื่อนั้น

การศาสนา

ในสังคมพุทธเกษตรแบบประเทศไทยนั้น ศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการกำหนดบทบาทของงานวัฒนธรรม เพราะศาสนาเป็นวิถีประเพณี กรอบศีลธรรมจรรยา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของคนทั้งชาติ “ในประวัติศาสตร์ไทย พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ รัฐธรรมนูญทุกฉบับก็ได้ระบุไว้ชัดเจน ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 7 บัญญัติว่า ‘พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก’”¹⁷ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนาเอกเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ในอดีตและในทุกด้านดังนี้คือ

1. ด้านศาสนธรรม
2. ด้านศาสนบุคคล
3. ด้านศาสนวัตถุ
4. ด้านศาสนพิธี

ด้านศาสนธรรม

พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์

นับแต่อดีตมา การสังคายนาพระไตรปิฎกอยู่ในความอุปถัมภ์ของกษัตริย์ผู้ครองแผ่นดินที่พระพุทธศาสนาประดิษฐานอยู่ ในรัชกาลปัจจุบันพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้เรียบเรียงพระไตรปิฎกฉบับหลวงและแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย ต่อมาสำนักคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยมหิดลได้ประดิษฐ์พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์สำเร็จและนำขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสรัชมังคลาภิเษก ปีพ.ศ. 2531 อันเป็นนวัตกรรมที่สำคัญในการเผยแพร่พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งพระองค์ทรงส่งเสริมโดยในปี พ.ศ. 2534 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้มหาวิทยาลัยมหิดลพัฒนาพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์นี้ โดยมีพระราชดำริให้รวบรวมเอาชุดอรรถกถาและฎีกาเข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยและพระราชวิจารณ์ในการออกแบบโปรแกรมด้วยพระองค์เอง จึงได้ผลงานที่ถูกต้องแม่นยำ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาพระไตรปิฎกของพุทธศาสนิกชนไทยทั้งปวง

หนังสือพุทธศาสนาสำหรับเด็ก

การพิมพ์หนังสือพุทธศาสนาสำหรับเด็กเพื่อพระราชทานในวันวิสาขบูชา มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 และมาดำเนินการต่อในรัชกาลปัจจุบัน เป็นการปลูกฝังเยาวชนของชาติให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักพุทธศาสนาตั้งแต่เล็ก หนังสือที่พิมพ์พระราชทานได้แก่ ธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง โอวาทของพระพุทธเจ้า 3 อย่าง เป็นต้น

ด้านศาสนบุคคล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเอาพระทัยใส่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีและเคร่งครัดในพระธรรมวินัยด้วยดีเสมอมา โดยมักจะเสด็จไปเยี่ยมสงฆ์ที่อาพาธ ทรงถวายจตุปัจจัยเครื่องไทยทานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะที่จำพรรษาอยู่ตามวัดในชนบท ทรงหาโอกาสสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ที่ถ่องแท้ในพุทธศาสนา อยู่เสมอและด้วยพระราชจริยาวัตรที่มีสัมมาคารวะยิ่ง นอกจากนี้พระองค์ยังพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์อุปสมบทนาคหลวงแก่สามเณรที่สำเร็จการศึกษา ระดับเปรียญธรรม 9 ประโยค ทุกปี

ด้านศาสนวัตถุ

การบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม อันเป็นอารามหลวงคู่บ้านคู่เมืองมาแต่เริ่มสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ในวาระสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี เมื่อพ.ศ. 2525 ดังมีรายละเอียดปรากฏในคำกราบบังคมทูลรายงานการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประธานคณะกรรมการอำนวยการปฏิสังขรณ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพระราชพิธียกข่อฟ้าพระอุโบสถ ฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2525 ดังนี้

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลได้ทรงทำนุบำรุงวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาสืบต่อมา ในรัชกาลแห่งได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท วัดพระศรีรัตนศาสดารามได้ทรุดโทรมลง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้บูรณะปฏิสังขรณ์เป็นการใหญ่เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2519 เป็นต้นมา ครั้นถึงปลายปีพุทธศักราช 2523 ใกล้เวลาที่จะมีการสมโภชพระนคร จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ข้าพระพุทธเจ้า เป็นประธานกรรมการอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ฉลองพระเดชพระคุณคิดดำเนินการให้แล้วเสร็จบริบูรณ์ทันการกำหนดสมโภชพระนครให้จงได้ พระมหากรุณาธิคุณที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงไ้ว้วางพระราชหฤทัยข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายในครั้งนี้ พระเดชพระคุณล้วนเกล้ากลั่นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายล้วนมีจิตใจแน่วแน่วด้วยความภักดีในได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงได้ทุ่มเทกำลังสติปัญญาทั้งมวล สนองพระบรมราชประสงค์จนแล้วเสร็จบริบูรณ์... การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังในครั้งนี้ได้มีโอกาสกระทำอย่างจริง รวมรายการบูรณะทั้งสิ้นถึงกว่า 60 รายการ นับเป็นการบูรณะครั้งใหญ่เป็นครั้งที่ 4 นับแต่ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี การบูรณะครั้งนี้ได้กระทำโดยมุ่งผลดูรักษาแบบแผนของการช่างไทยแบบโบราณร่วมกับวิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะเรื่องของการเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรงเพื่อหวังดำรงรักษาให้เป็นศรีสง่าอยู่คู่กรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเกียรติยศในแผ่นดิน

สืบไปตามพระบรมราชปณิธานของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และความมุ่งหมายของมวลพสกนิกรทั้งปวง กรมศิลปากรตลอดจนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการและเหล่าช่าง นายช่างทำการ ได้ลงมือปฏิสังขรณ์ตามโครงการแต่เดือน 9 ปีมะเส็ง นพศกจุลศักราช 1339 ตรงกับพุทธศักราช 2525 ประมาณเวลาที่เหล่าช่างและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทำการมาด้วยความอุตสาหะวิริยะยิ่ง เป็นเวลาดังกล่าว 4 ปี สิ้นเงิน 350 ล้านบาท การแล้วสำเร็จทุกสิ่งสรรพสมพระราชประสงค์ทุกประการ

การบูรณะปฏิสังขรณ์ใหญ่ในครั้งนี้ คณะกรรมการอำนวยการปฏิสังขรณ์ ได้ตระหนักเป็นอย่างดีว่า พระอารามและพระบรมมหาราชวังนั้น พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งพระบรมราชวงศ์จักรีทุกรัชกาล ได้ทรงสร้างสิ่งก่อสร้างอันจำเป็นจนครบถ้วน และงามสมบูรณ์พร้อมอยู่แล้ว จึงมิได้ก่อสร้างอาคารใดเพิ่มเติมขึ้นอีกเว้นแต่พระบรมราชานุสาวรีย์ประจำรัชกาลที่ยังขาดอยู่ สมควรที่จะได้สร้างขึ้นอีกองค์หนึ่ง เพื่อเทิดพระเกียรติยศแห่งพระบูรพมหากษัตริย์อีกสามพระองค์ การก่อสร้างฐานที่ตั้งพระมณฑปนั้นเสร็จเรียบร้อยบริบูรณ์ ยังอยู่แต่องค์พระมณฑปและพระบรมราชสัญลักษณ์ พร้อมทั้งพระยาช่างสำคัญประจำรัชกาล ซึ่งกำหนดจะแล้วเสร็จประมาณก่อนสิ้นปีการเฉลิมสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี...”¹⁸

สร้างพุทธปฏิมากร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระพุทธรูปไว้จำนวนมาก โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นพุทธอนุสติ ให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย พระพุทธรูปในรัชสมัยของพระองค์ที่สำคัญได้แก่ พระพุทธนวราชูปถัมภ์ พระพุทธรูปนิรมิตพระปฐมสมโพธิ และพระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร.

ด้านศาสนพิธี

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านนี้ ส่วนหนึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ว่าด้วยวัฒนธรรมหลวง นอกจากนี้พระองค์ท่านเองก็ได้ทรงสืบทอดศาสนพิธีโดยมีพระราชประสงค์จะทรงผนวชในพระบวรพุทธศาสนา เมื่อปี พ.ศ. 2499 พระราชพิธีผนวชมีขึ้นเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม โดยมีสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์) วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงเป็นพระราชอุปัชฌาย์ ตลอดเวลาแห่งการครองสิริราชย์สมบัติก็ทรงให้ความสำคัญต่อการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นอย่างดี

• การสาธารณสุข

การสาธารณสุข

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่า ร่างการที่แข็งแรงจะอำนวยผลให้สุขภาพจิตใจสมบูรณ์ด้วย และร่างกายที่มีอนามัยดีย่อมเป็นรากฐานหนึ่งที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง มีความพร้อมในการพัฒนาชาติบ้านเมือง พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ในกิจการด้านสาธารณสุขมาโดยตลอด อาจเนื่องมาจากการปลุกฝังของสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนี ซึ่งทรงเป็นบุคคลากรในวงการแพทย์ทั้งสองพระองค์ นอกจากนี้ยังด้วยเพราะพระเมตตาของพระองค์ท่านยามที่พบราษฎรเจ็บไข้ทุกชั่ววันซึ่งทรงทอดพระเนตรเห็นในการเสด็จออกเยี่ยมเยียนประชาชนทั่วทุกภาคของประเทศ พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่

1. บริการทางการแพทย์
2. ทุนเพื่องานสาธารณสุข

บริการทางการแพทย์

หน่วยแพทย์พระราชทาน

หน่วยแพทย์พระราชทาน เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2510 เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระราชวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขณะนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน หน่วยพระราชทานรักษาประชาชนเคลื่อนที่ ออกตรวจรักษาราษฎรที่เจ็บป่วยในท้องที่ทุรกันดารและห่างไกลเส้นทางคมนาคม หน่วยพระราชทานฯ นี้ประกอบด้วยแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่ ยารักษาโรค และเวชภัณฑ์เท่าที่จำเป็น ซึ่งต่อมาได้ขยายขอบข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาร่วมตรวจรักษา คณะแพทย์พระราชทานได้แก่ แพทย์ประจำพระองค์ คณะแพทย์ตามเสด็จ หน่วยแพทย์หลวงของกองแพทย์หลวง สำนักพระราชวัง และแพทย์อาสาจากหลายหน่วยงานทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งปฏิบัติงานตามพระราชประสงค์ ทำให้เกิดโครงการศัลยกรรมประสาท โครงการแพทย์หู คอ จมูก และโรคมะเร็งพระราชทาน หน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่พระราชทาน หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ทางน้ำ และหน่วยแพทย์เคลื่อนที่อื่นๆ

โครงการอบรมหมอหมู่บ้านตามพระราชดำริ

เพื่อให้ราษฎรรู้จักรักษาสุขภาพอนามัยที่ดีอย่างต่อเนื่อง แม้ในยามที่หน่วยแพทย์พระราชทานออกจากพื้นที่ทำการไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการหมอบุบ้านขึ้นเป็นครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยคัดเลือกราษฎรอาสาสมัครจากหมู่บ้านต่างๆ ที่พอรู้หนังสือ มารับการอบรมโดยเน้นเรื่องสาธารณสุขมูลฐาน เช่น การปฐมพยาบาล

บาลเบื้องต้น การป้องกันและรักษาโรคอย่างง่าย ๆ หลังจากนั้นให้นำความรู้กลับไป
ช่วยเหลือเพื่อนร่วมหมู่บ้านต่อไป

ทุนเพื่องานสาธารณสุข

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ สำหรับใช้จ่ายในการส่งเสริมงานด้านสาธารณสุข
ในหลายๆลักษณะ เช่น จัดตั้งมูลนิธิพัฒนาอนามัยเพื่อนำดอกผลมาจัดซื้อ
อุปกรณ์ทางการแพทย์และยารักษาโรค พระราชทาน “ทุนราชประชาสมาสัย”
เพื่อใช้ในสถาบันราชประชาสมาสัยอันเป็นการสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อน โปรด
เกล้าฯให้ตั้ง “ทุนโปลิโอสงเคราะห์” เพื่อรักษาผู้ป่วยโรคไขสันหลังอักเสบซึ่งครั้ง
หนึ่งเคยระบาดในไทยอย่างรุนแรง โปรดเกล้าฯให้ตั้ง “ทุนปราบอหิวาตกโรค”
เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ในการผลิตวัคซีนป้องกันโรค นอกจากนี้ยังพระราชทานทุน
ทรัพย์ส่วนพระองค์มาสมทบทุนสร้างอาคารผู้ป่วยจำนวนมาก เช่น ตึกอานันท
มหิดล : โรงพยาบาลศิริราช ตึกวิชิตราลงกรณ์ : โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ตึกวิ
จิยประสาท : โรงพยาบาลประสาท ตึกราชสาทิศ : โรงพยาบาลสมเด็จพระ
ยา เป็นต้น

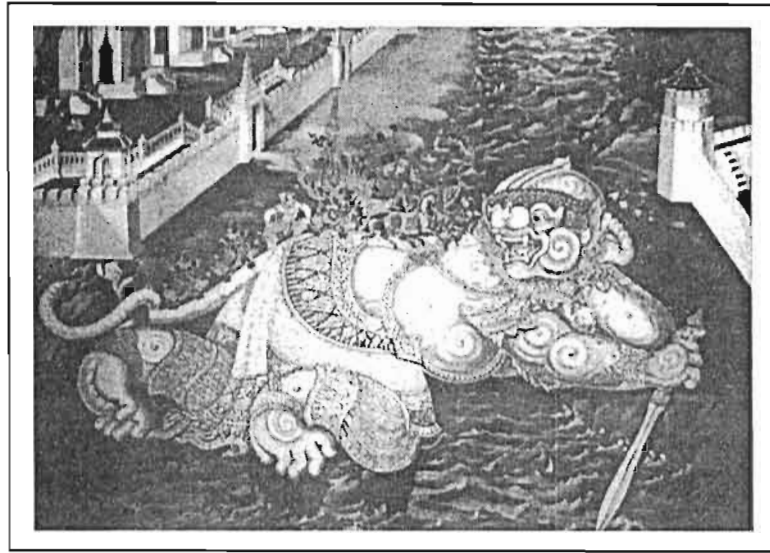
• คิดปะแะวัฒนธรรม

พระอาทิตย์ชักรด

บนเพดานพระที่นั่งภาณุมาศจรัญในรัชกาลที่ 5 (พระที่นั่งบรมพิมานในปัจจุบัน) มีภาพเขียนแบบไทยสมัยใหม่อยู่ภาพหนึ่ง ซึ่งทางวงการศิลปะจัดว่าเป็นต้นแบบของศิลปะไทยร่วมสมัย (Contemporary Art) ภาพนี้มีชื่อว่าพระอาทิตย์ชักรด

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงร่างแบบขึ้น นายซี.ริโกลี ศิลปินชาวอิตาลี เป็นผู้ขยายแบบและระบายสีภาพ เป็นภาพที่สวยงามและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปะมาก แต่เนื่องจากภาพนี้อยู่ในพระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง ยากที่ผู้สนใจศิลปะทั้งหลายจะรู้ได้เห็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงบันทึกภาพนี้ไว้ เพื่อโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ผู้เฝ้าศึกษาศิลปะได้ทราบภาพเขียนดี ๆ ของไทยเรานี้ มีอยู่ มีโอกาสเมื่อไรจะได้ไปชมกัน

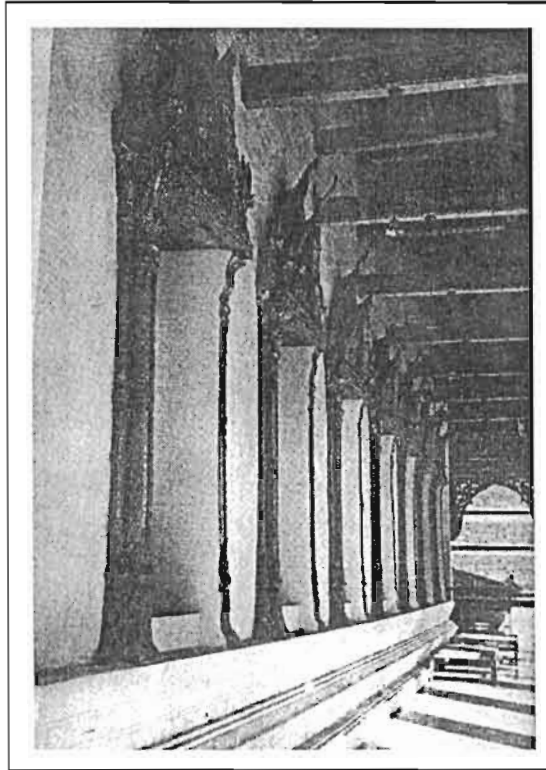

หนุมานทหารเอก

ตามปกติถ้าเสด็จพระราชดำเนินวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นการส่วนพระองค์แล้ว จะทรงพอพระราชหฤทัยที่จะเสด็จทอดพระเนตรจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ ที่ระเบียงพระอุโบสถอยู่เสมอ โดยเฉพาะจะทอดพระเนตรความเก่งกล้าสามารถของหนุมาน ซึ่งเป็นทหารเอกของพระรามและทรงถ่ายภาพไว้ทุกครั้ง ภาพหนึ่งอยู่บนฝาผนังห้องที่ 154 ตอนหนุมานนิมิตกายให้ใหญ่ แล้วทอดกาย เป็นสะพานให้กองทัพพระพรตข้ามมหาสมุทร กลับกรุงศรีอยุธยา เป็นภาพฝีมือนายสงฆ์ ทิมอุตม เขียนไว้ เมื่อ พ.ศ. 2473

กับอีกภาพหนึ่ง อยู่บนฝาผนังห้องที่ 54 ตอนหนุมานหักด่านไฟกรดของ โมยราพล์ หลวงเจนจิตรเขียนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2473 เช่นเดียวกัน ทรงถ่ายภาพเมื่อ 5 มิถุนายน 2489 แต่สภาพชัดเจน คมชัดจนกระทั่งสามารถมองเห็นได้กระทั่งเนื้อสีและพู่กันที่จิตรกรได้บรรจงสร้างสรรค์มาได้

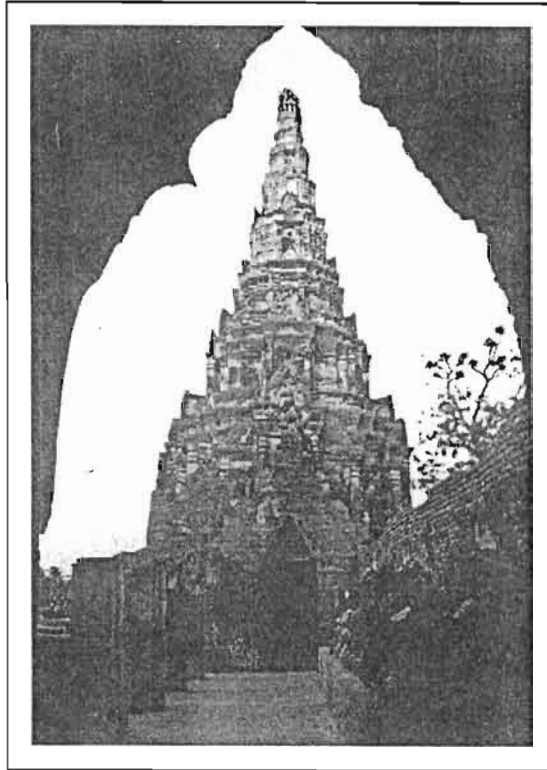
ซุ้มหน้าต่าง ข้างระเบียง

หน้าต่างโบสถ์มีซุ้มจระนำเป็นลายปูนปั้นสวยๆ มองด้านนี้จะเห็นเรียงแถวเป็นระเบียงงามดี ทอดพระเนตรเห็นความสว่างงดงามอันมีคุณค่าของศิลปะไทย จึงทรงบันทึกภาพไว้เป็นภาพที่ได้ลักษณะของแบบศิลปะที่เรียกกันว่า ภาพทัศนมิติ (perspective)

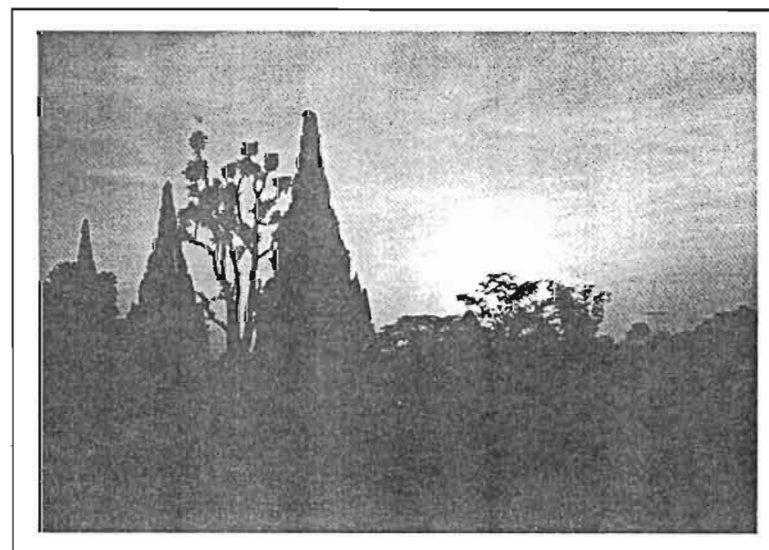
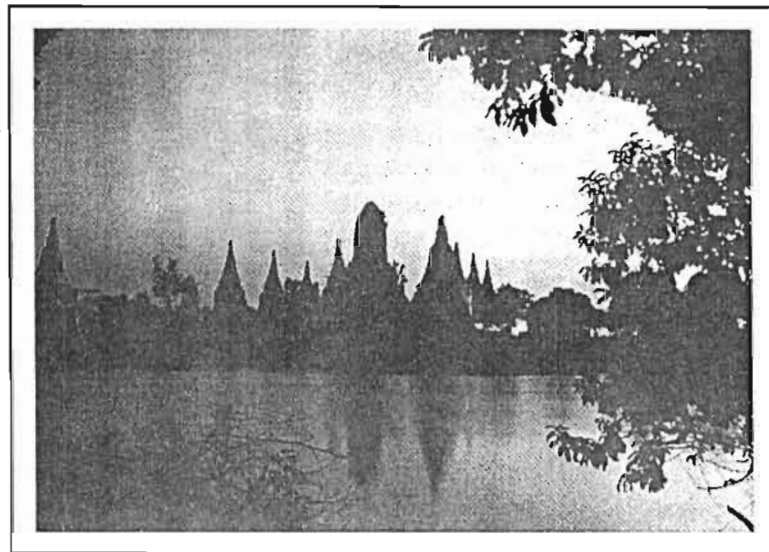
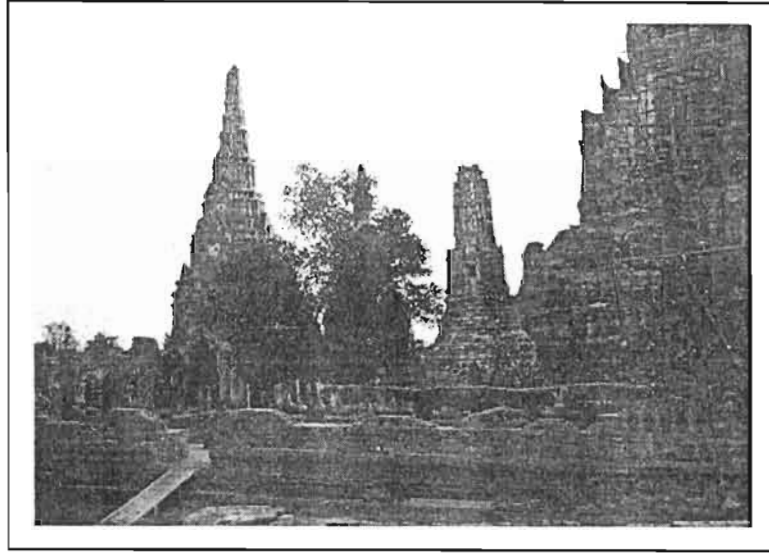
การถ่ายภาพแบบทัศนมิติ นิยมกันอยู่ 2 อย่าง อย่างหนึ่งมีเส้นวิ่งสองข้าง เป็นเส้นที่วิ่งนำสายตาตรงไปหาจุดเด่นที่ปลายเส้นทั้งสองด้าน ทำให้ภาพเกิดส่วนลึกสมจริง เส้นลักษณะนี้ทางศิลปะนิยมกันว่าเป็นเส้นมีพลังแรงพุ่งนำสายตาไปหาจุดเด่นได้รวดเร็วดีนัก

สำหรับภาพ *ซุ้มหน้าต่าง ข้างระเบียง* เป็นแบบเส้นวิ่งด้านเดียวไม่จำเป็นต้องมีจุดแห่งความสนใจที่ปลายเส้นก็ได้ ซุ้มหน้าต่างที่รายเรียงเป็นแถวไปตามความยาวของระเบียงนี้แหละใช้เป็นจุดเด่น แสดงให้เห็นศิลปะอันประณีตงดงามของไทย ทั้งยังรวมศิลปะไว้หลายแบบอย่างด้วย มีทั้งลายปูนปั้น โครงสร้างเครื่องบนที่เป็นไม้ มีทั้งลวดลายปิดทองล่องชาด และลายลงรักปิดทอง เป็นของเก่าของดีมีคุณค่า สมัยนี้ของแท้ของดีอันงามประณีตแบบนี้จะหาได้ยากนักแล้ว

วัดมเหยงคณ์ราชบุรี
พัฒนาสังคม

ศิลปะและวัฒนธรรม

ศิลปะและวัฒนธรรม

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ “บัวปัทมา”

บัวในแจกัน ทรงจัดมุมภาพแบบสามเหลี่ยม (TRIANGLE FORM) อันเป็นแบบคลาสสิก (CLASSICAL FORM) ซึ่งเป็นที่นิยมในวงการศิลปะภาพถ่าย ภาพได้มุมและได้สีเข้าชุดกันดีตลอดทั้งภาพ

ศิลปะและวัฒนธรรม

ประเทศไทยแม้จะเป็นประเทศเล็ก แต่ก็มีความยิ่งใหญ่ทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมที่สากลอมรรับ มีขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย ภาษาพูด และ ตัวอักษรเป็นของตนเอง รวมทั้งหลักฐานความยิ่งใหญ่ทางอารยธรรมที่หลงเหลือ อยู่ในรูปของโบราณสถานและโบราณวัตถุทั่วประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมทำนุบำรุง อนุรักษ์ และพัฒนา ศิลปะวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด พระองค์เองทรงเป็นศิลปินที่มีพระปรีชาสามารถ อย่างเอกอุในหลายแขนงไม่ว่าจะเป็นทางด้านวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และทัศน ศิลป์ ดังที่ผู้วิจัยได้หยิบยกผลงานจากพระอัจฉริยภาพทางด้านทัศนศิลป์สาขา หนึ่งของพระองค์ท่าน อันได้แก่สาขาการถ่ายภาพมาเป็นสมมติฐานของงานวิจัยนี้ บทบาทของพระองค์ที่มีต่องานศิลปะวัฒนธรรมได้แทรกซึมอยู่ในพระกรณียกิจ แทบทุกด้าน เพราะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงาน วัฒนธรรมอยู่ในตนเอง พระราชกรณียกิจในด้านนี้ นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมา ในบทก่อนหน้าแล้ว ได้แก่

1. การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ
2. การอนุรักษ์ภาษาไทย

การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ

ขอยกกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครว สติจประพาสอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 2506 ซึ่งมีเนื้อหาแสดงไว้ชัดเจนถึงความ จำเป็นในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของชาติ ซึ่งหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้น เขียนไว้ในวารสาร “จันทร์ เกษม” ฉบับที่ 54 ประจำเดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2506 ว่า

“...ได้ทอดพระเนตรเห็นอาคารสมัยใหม่หลังหนึ่ง สร้างขึ้นบนที่ซึ่ง เคยเป็นซากโบราณสถาน มีพระราชดำริว่า การสร้างอาคารสมัยนี้คงจะ เป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อีสระแก่ๆ แผ่นเดียวก็มีค่า ควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยา และ กรุงเทพฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย”

หม่อมหลวงปิ่น กล่าวต่อไปว่า “...เมื่อได้ยื่นกระแสพระราชดำรินั้น ก็รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงเตือนคนไทยที่นิยมความเจริญทาง วัตถุยิ่งกว่าความเจริญทางจิตใจ โบราณวัตถุ สถานเหล่านี้มีคุณค่าอันเหลือ ถ้าไม่มีให้เราเห็นแล้ว ทำอย่างไรเราจึงจะเข้าใจแจ่มแจ้งว่าบรรพบุรุษของเรา เคยทำอะไร อย่างไร และอยู่ที่ไหน ซึ่งสรุปได้ว่า การสร้างชาติประกอบด้วย คุณธรรมซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงเราในทุกวันนี้ ถ้าโบราณวัตถุ สถานเหล่านั้น สูญสิ้นไปหมด ความรู้สึกอย่างที่เราเจ้ารู้สึกก็จะเลือนลางลง เมื่อคนเราไม่มี อะไรมรดกทางจิตใจแล้ว ก็ย่อมจะนึกถึงประโยชน์ส่วนตน หรือเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็น ธรรมดาอยู่เอง”

“...ในการที่มีโบราณวัตถุ สถานและปูชนียสถานอยู่เป็นอันมาก ถ้าเรารู้ จักวิธีนำมาใช้เกี่ยวกับการอบรมจิตใจของเยาวชนก็จะเป็นประโยชน์มาก...”

การอนุรักษ์ภาษาไทย

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงเอกลักษณ์และอริปไตยของชาติ ประเทศไทยมีภาษาเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นการยืนยันเอกราชของชาติมาแต่โบราณกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน พระราชดำรัสแก่ประชาชนในวโรกาสต่าง ๆ อันเป็นข้อคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภาษาไทยอยู่หลายครั้ง เป็นการเตือนสติให้คนไทยหวงแหนภาษาไทยและใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง พระองค์ทรงมีความเห็นว่าปัจจุบันมีการใช้ถ้อยคำฟุ่มเฟือย ไม่ตรงความหมายกันมาก ทั้งการออกเสียงก็ไม่ถูกต้องตามอักขรวิธี ทรงห่วงใยความผันแปรของภาษาไทยเป็นอย่างมาก จึงมีพระราชดำรัสให้คนไทยช่วยกันระวังรักษาภาษาไทย โดยการรักษาความบริสุทธิ์ในวิธีใช้และวิธีออกเสียง ไม่ควรบัญญัติศัพท์ใหม่โดยไม่จำเป็น และหากจำเป็นจะต้องมีการดัดทอนภาษาก็ต้องทำด้วยความระมัดระวังและด้วยผู้รู้จริงเท่านั้น พระองค์เป็นแบบอย่างของกษัตริย์ที่ทรงเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาไทย พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นต้นแบบที่ดีแก่นักศึกษา เพราะทรงใช้ภาษาอย่างมีสาระและถูกต้องตามหลักภาษาไทยทุกประการ

พัฒนาสิ่งแวดล้อม

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ “พื้นที่น้ำท่วม”

ทรงพระราชอุสาหะวิริยะเป็นล้นพ้น ที่จะทรงบันทึกภาพน้ำท่วม เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2526 ทรงถ่ายภาพทางอากาศ เมื่อคราวเสด็จฯ ทอดพระเนตรพื้นที่น้ำท่วมทุ่งลาดพร้าว อำเภอพระโขนง กรุงเทพมหานคร เพื่อทรงใช้เป็นหลักฐานในการแก้ไขสถานการณ์ให้น้ำลดลงได้อย่างทัน่วงที่

• ความมั่นคงของชาติ

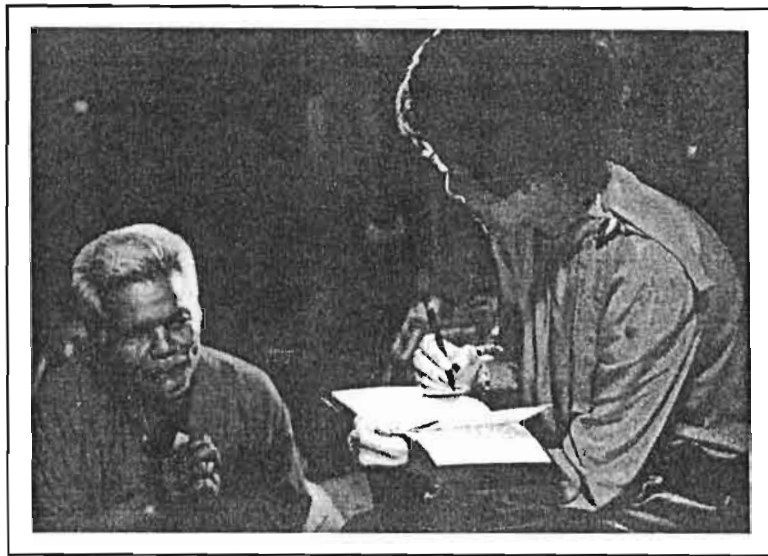
ท่ามกลางละอองฝุ่น

ขณะที่เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งกำลังจะขึ้นจากลานบิน ได้ทอดพระเนตรเห็นเฮลิคอปเตอร์คุ้มกันที่กำลังบินอยู่ใกล้ๆ ฝุ่นฟุ้งตลบอบอวล ได้บรรยากาศเหมาะสมมาก จึงทรงบันทึกภาพท่ามกลางละอองฝุ่นนั้นไว้

ทรงใช้ความเร็วชัดเตอร์ได้พอเหมาะกับความเคลื่อนไหวของเฮลิคอปเตอร์และใบพัด ให้ความหยุดนิ่งได้อย่างสนิท แต่ที่ไม่หยุดคือละอองฝุ่นที่ฟุ้งกระจายปกคลุมไปทั่วบริเวณหมู่บ้านลานบิน ฟุ้งตลบไปตลอดกระทั่งหมู่และไกลขึ้นไปถึงท้องฟ้า ภาพนี้มองที่ไร้อย่างนี้ก็เห็นฝุ่นฟุ้งกระจายอยู่ตลอดเวลา จัดว่าเป็นภาพมีชีวิต ได้เรื่องได้อารมณ์ครึกครื้นตื่นเต้น คล้ายกับได้เห็นเฮลิคอปเตอร์กำลังอยู่กลางฝุ่นนั้นจริงๆ

ในเดือนพฤษภาคม 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเวลานั้นทอดพระเนตรเพื่อทรงเยี่ยมราษฎรในที่ต่างๆ 2 ภาพแรก ทรงบันทึกภาพเหตุการณ์ที่ราษฎรชาวพระประแดงเฝ้ารับเสด็จเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม ในปีนั้น เป็นภาพที่แจ่มชัดมาก เห็นกระทั่งใบหน้าของราษฎรที่เบียดเสียด เยียดชิดเข้าเฝ้าชมพระบารมีจำนวนนับร้อยนับพัน และใบหน้าเหล่านั้นคมชัดตลอดไปทั้งหมด

พระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม

วันที่ 22 กันยายน 2527 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎร ณ บริเวณวัดทรายทอง อำเภอจือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ในครั้งนั้นมีประชาชนมารอรับเสด็จ เป็นจำนวนมาก ทั้งสองพระองค์จึงต้องทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอยู่จนกระทั่งพลบค่ำ

ขณะที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถทรงบันทึกเรื่องราวจากปากคำของชาวบ้าน ผู้เฒ่าที่ได้เข้าเฝ้าอยู่แทบเบื้องพระยุคลบาทนั้น เป็นเวลาที่แสงสว่างซมุกซมัวมากแล้วช่างภาพสื่อมวลชนในเวลานั้นเห็นว่าแสงมัวมืดเช่นนี้คงต้องพึ่งสายพระเนตรมากในการทรงบันทึกเรื่องราวด้วยสายพระหัตถ์ จึงได้รับเปิดไฟส่องถวายเป็นไฟส่องสว่างให้ช่างภาพข่าวที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในครั้งนี้ด้วย

ในฉับพลันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรเห็นด้านมุมตรงข้ามทางด้านซ้ายของพระองค์ที่มีฟิล์มสีรุ่นใหม่แบบล่าสุด ชนิดที่มีอัตราความไวแสง ISO 1,600 จึงได้ทรงบันทึกภาพไว้ได้โดยไม่ต้องทรงใช้แฟลชอย่างภาพธรรมดา

พระฉายาลักษณ์แห่งสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถในลักษณะเช่นนี้ทางศิลปะภาพถ่ายเรียกว่า ภาพด้านข้าง (Profile) มีแสงเน้นเป็นเส้นที่พระเกศาและพระพักตร์เป็นพระฉายาลักษณ์ที่มีมุมแปลกและใหม่ในแสงและในเงาที่แสดงให้เห็นบรรยากาศมืดค่ำเวลาเช่นนี้ที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถยังมีพระราชอุตสาหะทรงปฏิบัติพระราชกิจเพราะทรงพระเมตตาแลนเกล้าแลนกระหม่อมแก่เหล่าพสกนิกรอย่างหาที่สุดมิได้

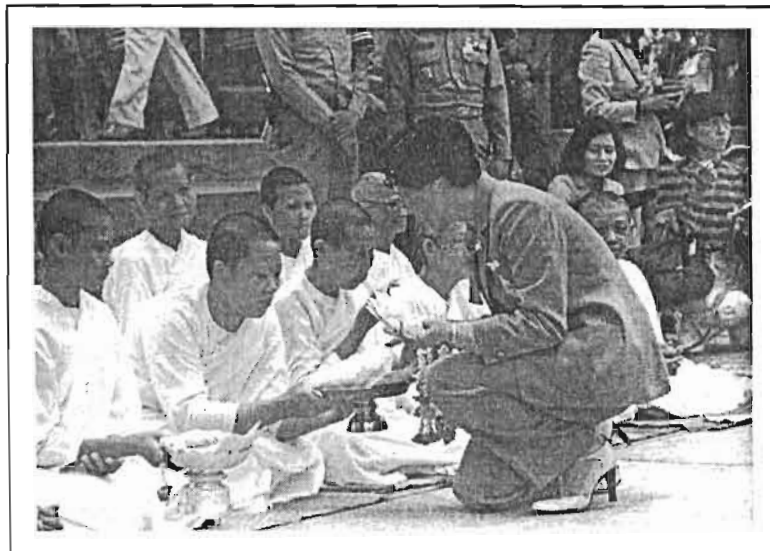

ขอถวายพระพร

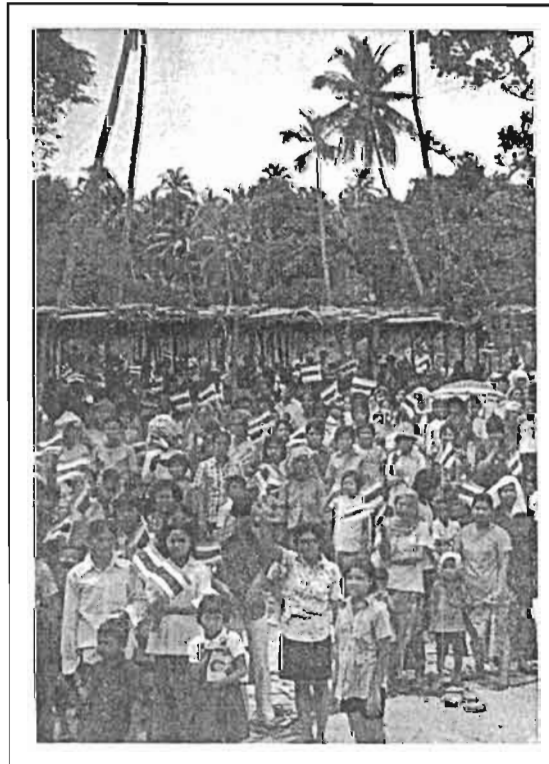
วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรที่บ้านธิ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ขณะที่ทรงได้ตามความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างใกล้ชิด หญิงชราคนหนึ่งได้ขอถวายพระพรชัยด้วยความจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาท โดยใช้ด้ายผูกข้อพระกรของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีตามประเพณีอันดีงามของชาวเมืองเหนือ

เมื่อทอดพระเนตรเห็นมุมมองจึงทรงบันทึกภาพไว้ เป็นภาพที่แสดงเรื่องราวเล่าเหตุการณ์ และเป็นมุมศิลปะอย่างครบถ้วน

มุมมองนี้นั้น ให้อุบัติที่โครงสร้างของภาพก่อน โดยเริ่มจากองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเห็นโครงสร้างที่พระพักตร์ แล้วเลยลงไปก็พระพาหา พระกร ไปถึงพระหัตถ์ เส้นตามแนวนี้ลักษณะเป็นเส้นนอนซ้อนขึ้นแล้วเส้นจะขึ้นไปหาหญิงชรา ต่อจากนั้นเส้นโครงสร้างจะม้วนปลายคล้ายกันหอย ปลายเส้นม้วนถึงบริเวณไหนจุดที่อธิบายเรื่องราวก็เล่าเรื่องในบริเวณนั้น และที่เด่นเป็นเส้นที่มีพลังแรงก็คือ เส้นพระพาหาและช่วงพระกรในฉลองพระองค์สีเข้ม ทำให้มองดูภาพเด่นเห็นชัดตัดกับฉากหลังสีอ่อนของเหล่าพสกนิกรทั้งหลายที่เข้าเฝ้าถวายพระพรอยู่ ณ ที่นั้น

วัฒนธรรมราษฎร์
พัฒนาสังคม

ยิ้มรับเสด็จ

เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวไทยอิสลาม ณ อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ระหว่างทางที่ทรงพระดำเนินกลับ ผ่านชาวบ้านผู้หนึ่งในระยะใกล้ๆ แสดงความดีใจที่ได้เฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิดจึงกระหึ่มยิ้มอย่างเต็มที่ การยิ้มแย้มแจ่มใสนี้เป็นที่ต้องพระราชหฤทัยยิ่งนัก

ในทันทีทันใด ทรงใช้กล้องคู่พระหัตถ์เตรียมถ่ายภาพไว้ แต่เนื่องด้วยขณะนั้นเป็นเวลาใกล้ค่ำมากแล้ว ตรงที่ชาวบ้านคนนี้อยู่จึงมีแสงสว่างอ่อนสลัวทำให้ลำบากที่จะทรงถ่ายภาพ ด้วยเหตุนี้จึงทรงใช้วิธีพิเศษด้วยการทรงตั้งชัตเตอร์ที่ B และขณะที่ทรงกดชัตเตอร์ค้างไว้ก็โปรดให้ช่างภาพส่วนพระองค์ที่ตามเสด็จอย่างใกล้ชิด กดไฟแฟลชช่วย พอแสงแฟลชสว่างแวบก็เป็นอันเรียบร้อย ทรงได้ภาพอย่างแจ่มชัดสดใสและเป็นภาพรอยยิ้มอย่างมีชีวิตเหมือนที่เห็นอยู่นี้

อันเทคนิควิธีที่ทรงใช้ไฟแฟลชเปิดแสงนอกกล้องแบบนี้ ตามภาษาทางวิชาการเรียกว่า Open flash เป็นศิลปะการถ่ายภาพระดับสูง ซึ่งน้อยคนจะรู้จักและถ่ายทำกันได้

นอกจากรอยยิ้มอย่างมีชีวิตแล้ว ขอให้ดูกันให้ละเอียดต่อไปอีกว่า ชาวบ้านผู้นี้เป็นคนดำ ถ้าอยู่กับฉากหลังดำตัวคนก็จะจมมืด แต่บังเอิญเขาใส่เสื้อสีชมพูอ่อนฟ้าโพกศีรษะขาว พอได้แสงไฟแฟลชจึงเหมือนอยู่กลางแดดจ้าในฉากหลังสีดำมืด ภาพจึงดูเด่น ทั้งดำทั้งเด่นเหมือนจะมีชีวิตและเดินออกมาพูดคุยกันได้ ยิ้มยอดจริงๆ

ความมั่นคงของชาติ

งานวัฒนธรรมจะพัฒนาได้ต้องอาศัยปัจจัยด้านความมั่นคงของชาติ เป็นพื้นฐานสนับสนุน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชนอกจากจะทรงเป็นประมุขของชาติแล้ว ยังทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทยตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย และในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย พระองค์ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อความมั่นคงของชาติมากมาย กล่าวเฉพาะที่สำคัญดังนี้

1. เยี่ยมเยียนราษฎร
2. บำรุงขวัญทหารตำรวจ

เยี่ยมเยียนราษฎร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศูนย์รวมดวงใจของเหล่าพลสกนิกร การเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนราษฎรตามพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะชนบท ห่างไกลและตามบริเวณชายแดนนั้น นอกจากจะเป็นการดูแลทุกข์ของราษฎรอย่างใกล้ชิดแล้ว ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกแห่งความจงรักภักดีให้แก่มิตรไทยทั่วภูมิภาคในทางอ้อม ทำให้คนไทยหรือชนกลุ่มน้อยต่างๆ ที่อาศัยอยู่ไกล เมืองหลวง ไกลจากการควบคุมดูแลของภาครัฐได้มีที่ยึดเหนี่ยวแห่งความเป็นไทยร่วมกัน

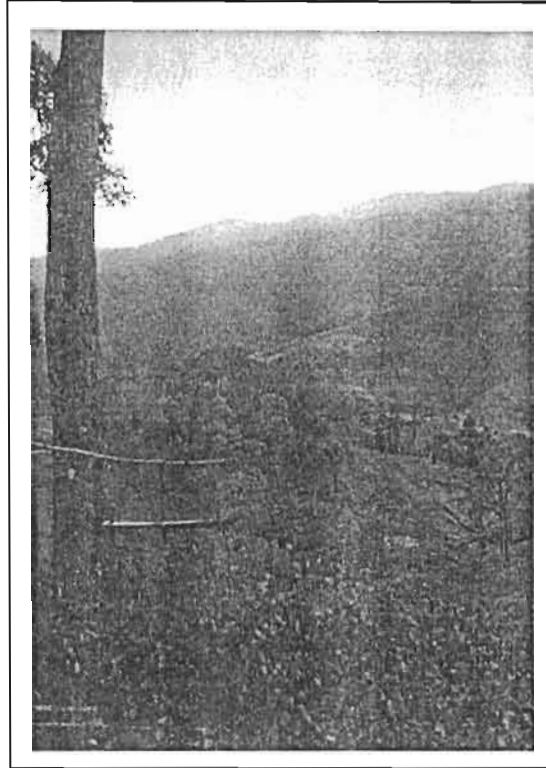
บำรุงขวัญทหาร ตำรวจ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยและให้ความสำคัญกับเหล่าทหาร ตำรวจ เนื่องจากเป็นผู้ปกป้องอธิปไตยของชาติ ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่ประเทศไทยถูกคุกคามจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เกิดการปะทะกันจนเจ้าหน้าที่ได้รับบาดเจ็บและถึงขั้นเสียชีวิต พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนเป็นขวัญกำลังใจถึงที่เกิดเหตุไม่เลือกว่าจะเป็นยอดดอยหรือกลางป่าทึบ เป็นที่ประทับใจเหล่าทหารและตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ตามชายแดนทุกคน

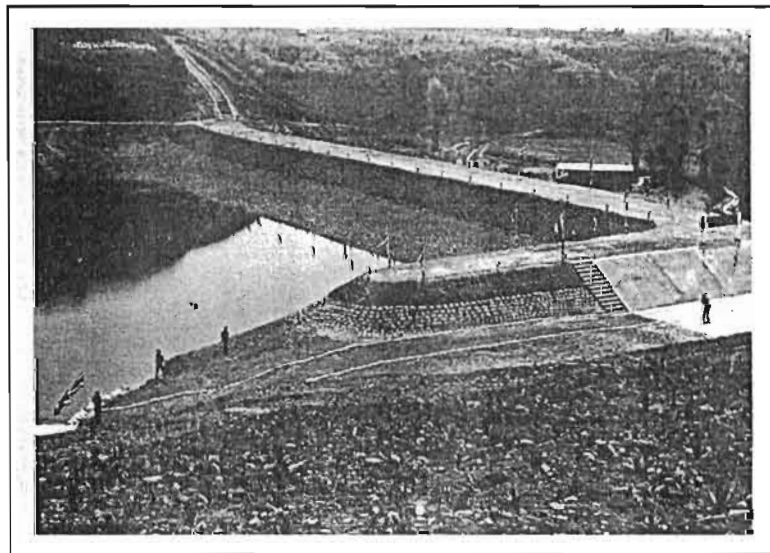
ในยามบ้านเมืองสงบ พระองค์ก็ยังไม่เคยว่างเว้นพระราชกรณียกิจ ในการเสด็จออกเยี่ยมเยียนและพระราชทานสิ่งของเครื่องใช้ อาหารและยารักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ด้วยพระเมตตาและน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นนี้ ก่อให้เกิดเป็นแรงใจอย่างใหญ่หลวงในหมู่ทหารหาญ ซึ่งพร้อมจะอุทิศชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบของประเทศ เพื่อความมั่นคงของชาติสืบไป

พัฒนาสิ่งแวดล้อม

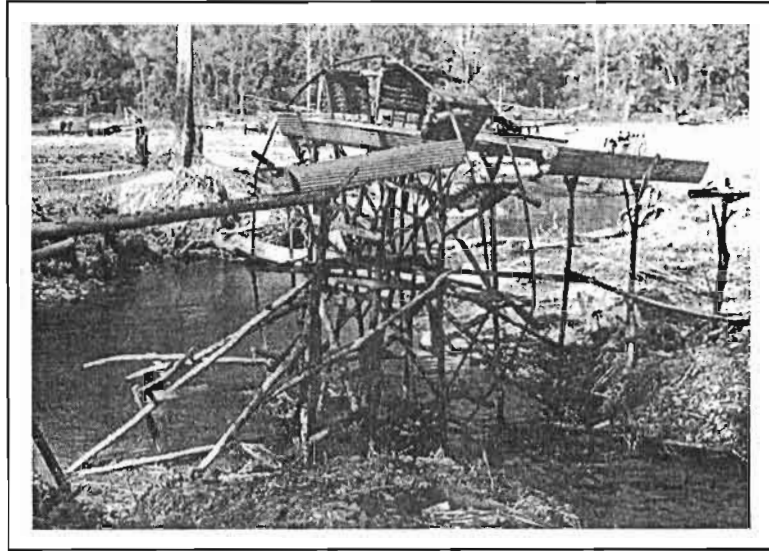
• พัฒนาท้องถิ่น

ภาพฝัพระหัตถ์บริเวณลำน้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน บริเวณนี้เป็นบริเวณที่จะมีการก่อสร้างเขื่อนกันต่อไป

14 กุมภาพันธ์ 2523 โครงการชลประทานในเขตพื้นที่อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

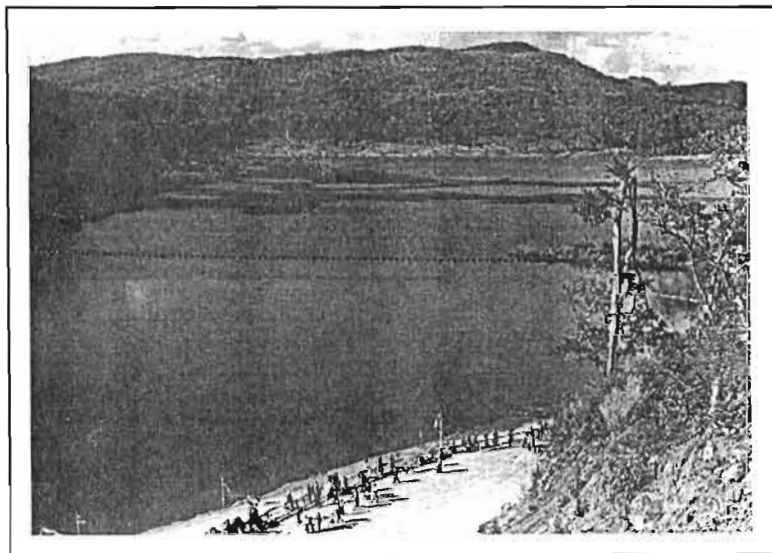

21 กุมภาพันธ์ 2524 วงล้อโพงน้ำตามแบบชนบทอีกแบบหนึ่ง ตามโครงการพระราชดำริ ปางมะผา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

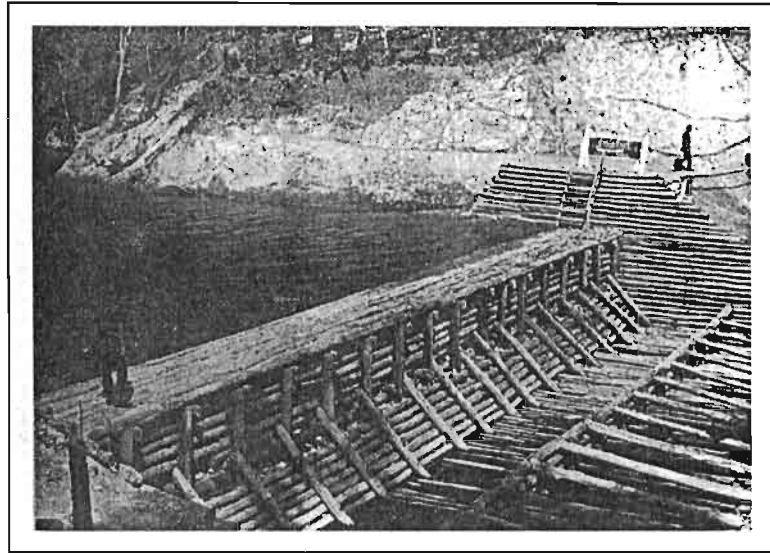

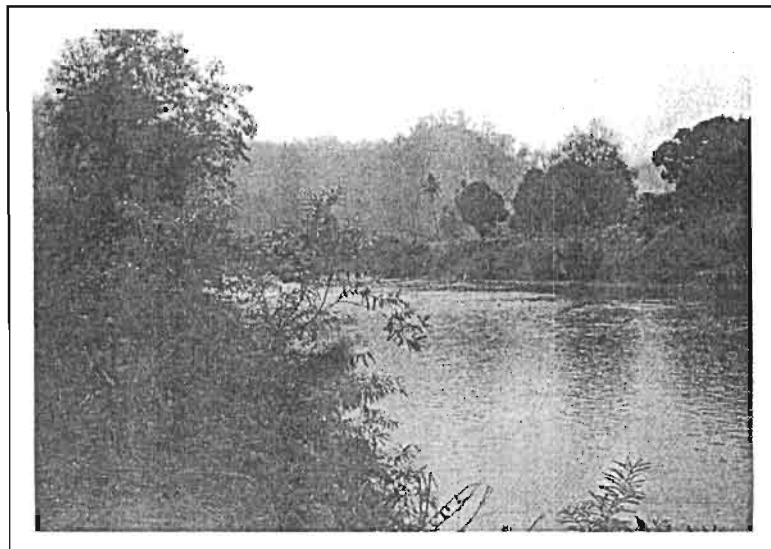
2 กรกฎาคม 2524 ทรงถ่ายภาพทางอากาศเพื่อบันทึกภาพบริเวณอ่างเก็บน้ำ
ที่อำเภอพัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี

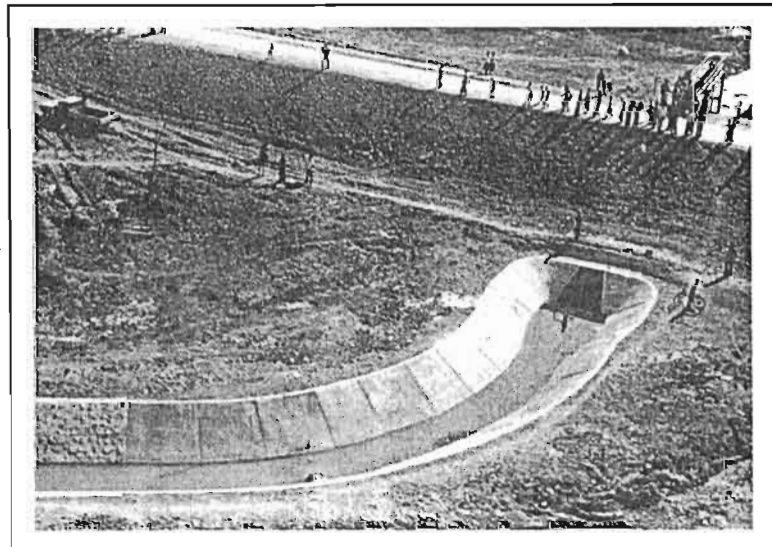
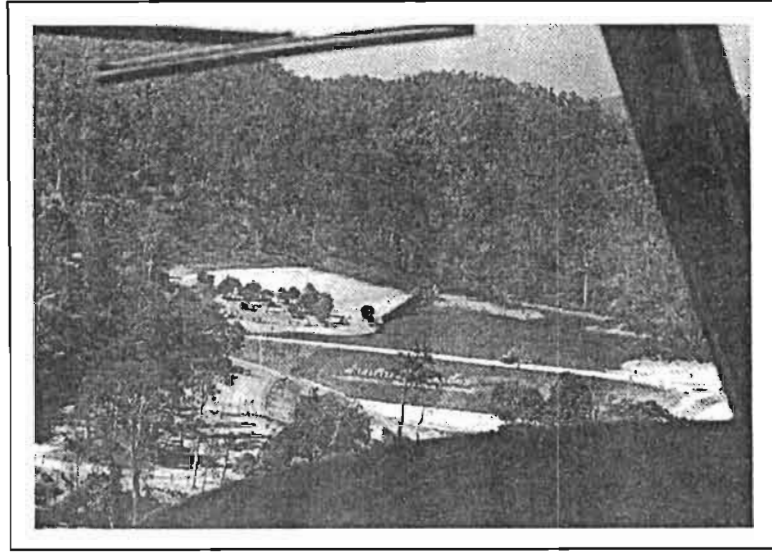

27 กันยายน 2524 บริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนบ้านวัน ซึ่งมีปริมาณน้ำพอที่จะ
นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

5 กุมภาพันธ์ 2527 เสด็จฯทอดพระเนตรเขื่อนบ้านวัน ซึ่งเป็นเขื่อนที่ชาวบ้าน
ร่วมมือก่อสร้างขึ้นเอง

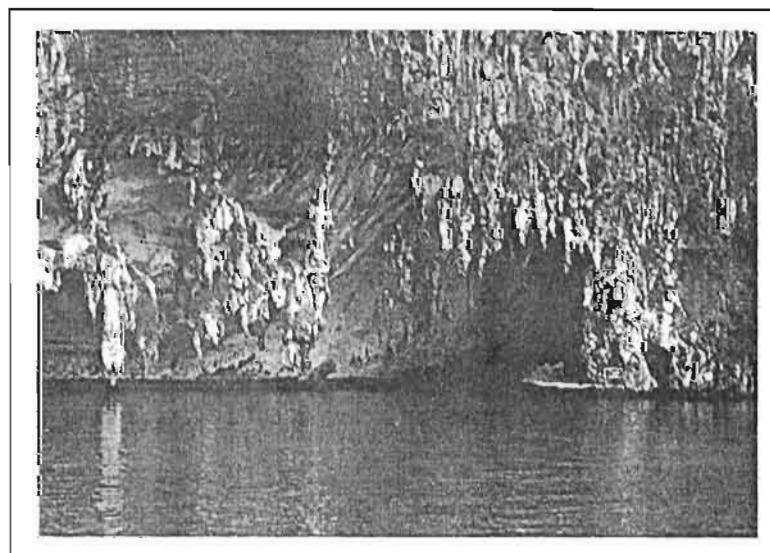
เส้นสุนทรีย์

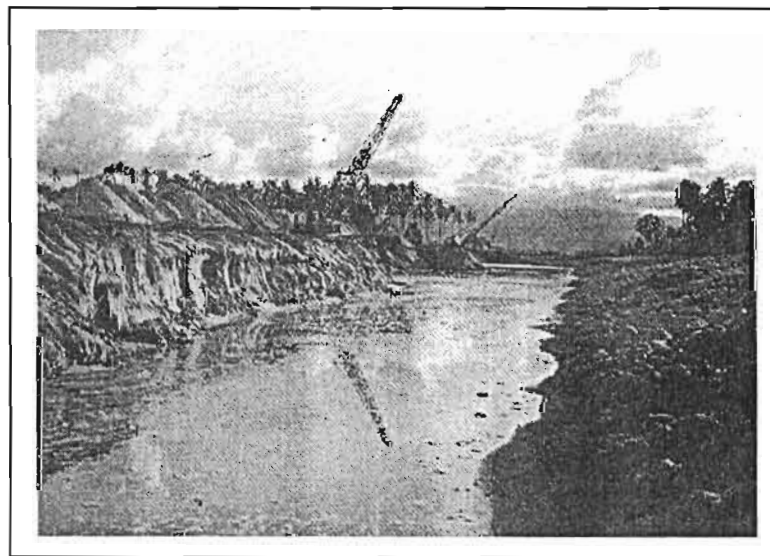
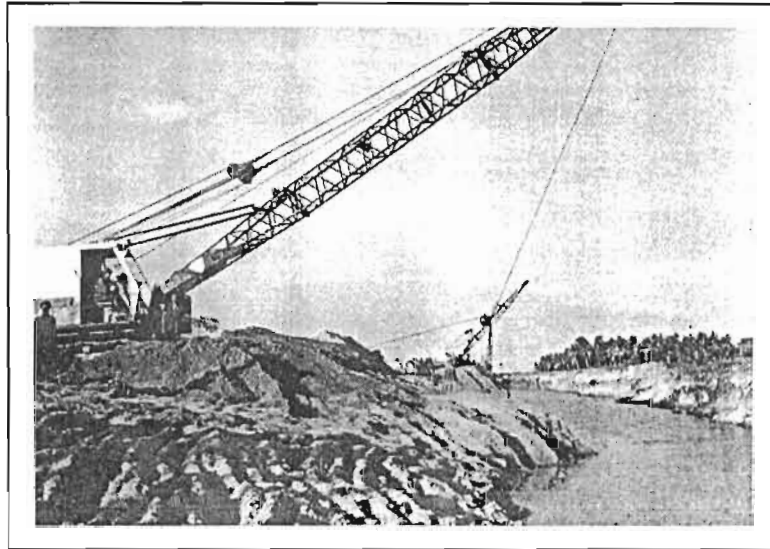
27 กันยายน 2524 เสด็จพระราชดำเนินเปิดโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบางลาง อำเภอ
บันนังสตา จังหวัดยะลา เสร็จจากพิธีแล้ว ได้เสด็จฯทอดพระเนตรบริเวณเขื่อน และทรง
บันทึกภาพไว้หลายภาพ ล้วนแต่เป็นภาพสำคัญ มีความงามเป็นศิลปะ ทั้งมีความหมาย

ภาพหนึ่งมองเห็นถนนเป็นเส้นอ่อนช้อยตั้งแต่ตอนบนลงมาวิ่งเฉียงไปทางซ้าย
แล้วเลี้ยวโค้ง มาทางขวา หมุนกลับมาถึงที่อาคารระบายน้ำ ตรงนี้จะเห็นน้ำไหลผ่านฟุ้ง
ฝอยสวยงาม นี่คือหัวใจสำคัญของอาคารระบายน้ำ และตรงนี้คือจุดเด่นของภาพนี้

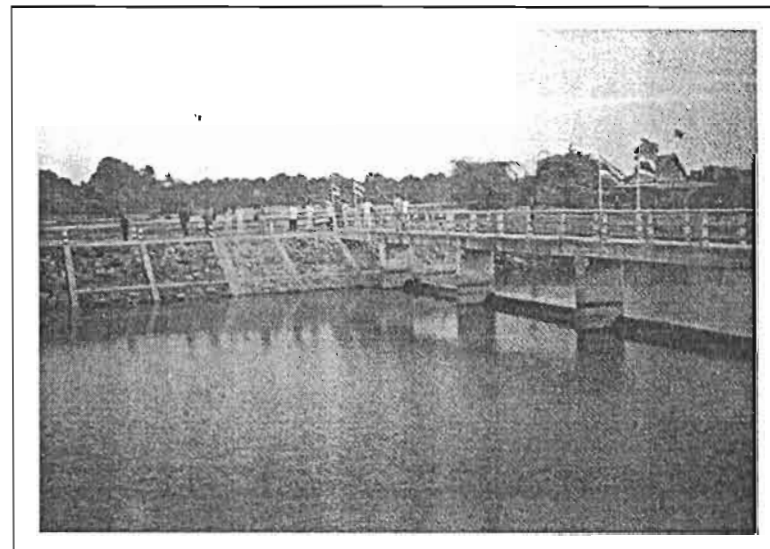
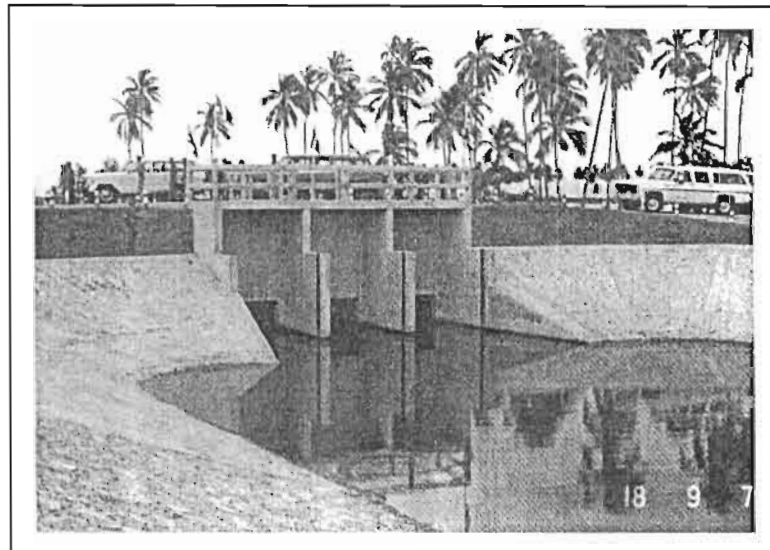
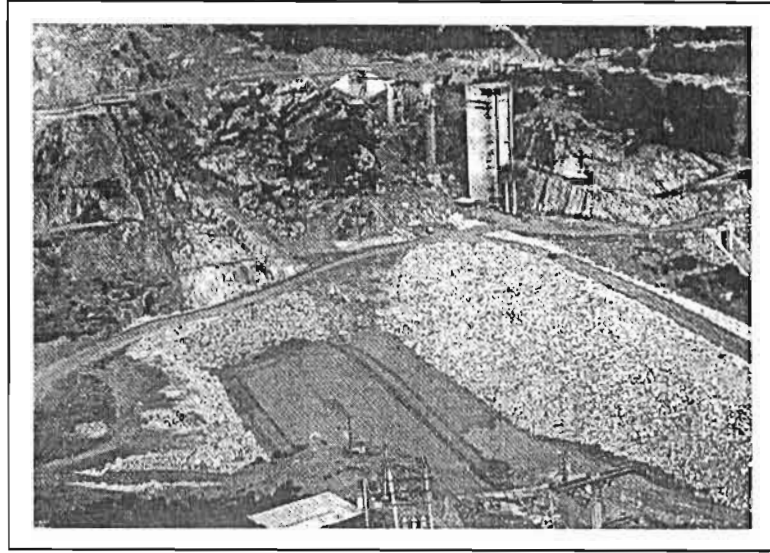
เรื่องของศิลปะภาพถ่าย ภาพที่ได้เส้นอ่อนหวานเลี้ยวโค้งเวียนไปทางซ้ายและขวา
อันเป็นลักษณะคล้ายตัว S แบบนี้ วิชาศิลปะการจัดภาพเรียกว่า ภาพแบบตัวเอส (S-form)
เป็นเส้นสุนทรีย์ ซึ่งเป็นเส้นที่นิยมกันมากในวงการศิลปะแบบคลาสสิก

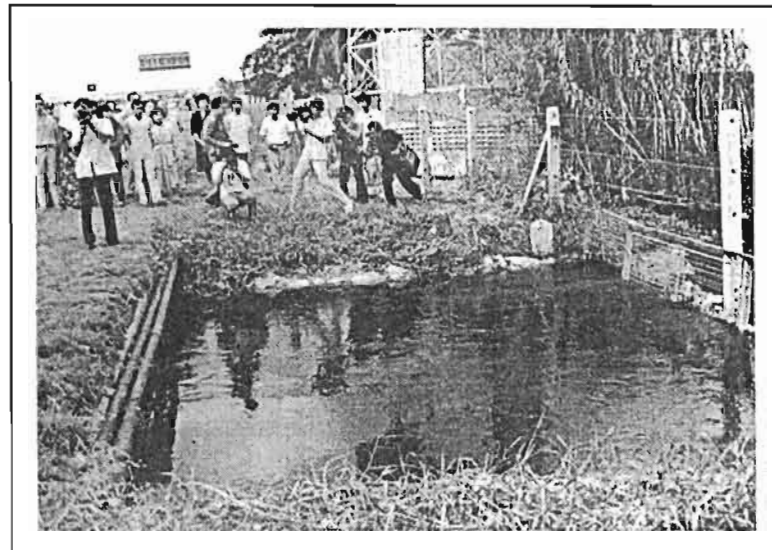
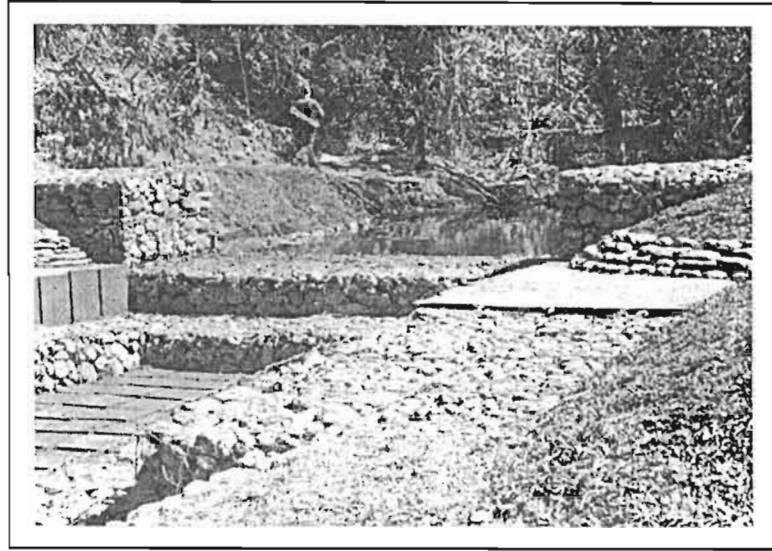
อันภาพเขื่อนเก็บน้ำทั้งหลาย ถ้าเพียงแต่ถ่ายภาพให้เห็นบริเวณอ่างเก็บน้ำ เห็น
สันเขื่อนและเห็นทางระบายน้ำตามที่ถ่ายภาพกันอย่างธรรมดา นั้น ผู้ดูภาพจะไม่เกิดความสนใจ
เห็นแล้วก็เพียงแต่มองผ่านไป ประโยชน์ที่จะได้น้อยเต็มที แต่ถ้าถ่ายภาพให้ดึงดูดมุมมองจะเป็น
ทั้งศิลปะและทั้งมีความมุ่งหมายเกิดประโยชน์แก่การใช้ในงานปรับปรุง และงานพัฒนาประ
เทศชาติให้เจริญก้าวหน้า เพื่อประโยชน์สุขของปวงประชาราษฎร์ ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ย่อมมีลักษณะพิเศษดังนี้

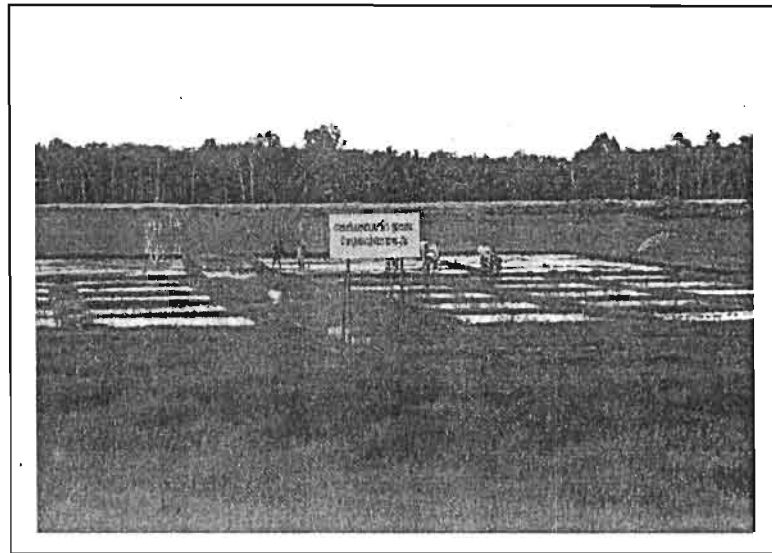

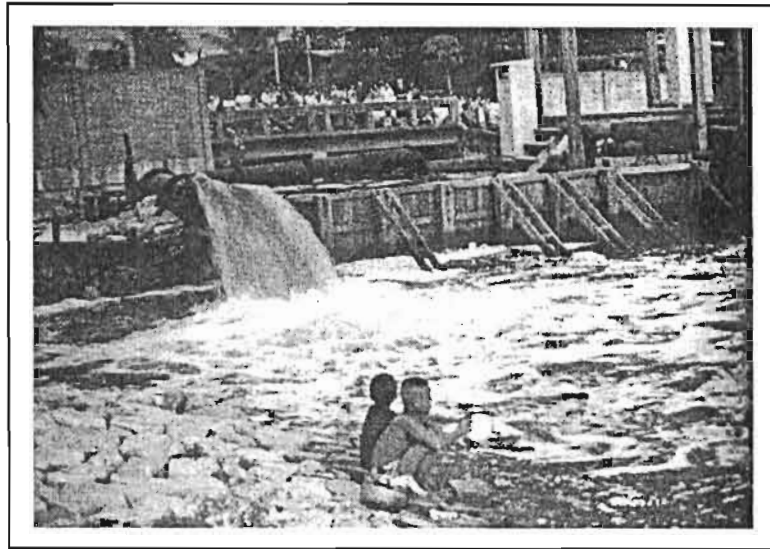

การก่อสร้างเพื่อขุดคลองทำทางระบายน้ำบริเวณอำเภอบาเจาะ จังหวัดปัตตานี ทำให้พื้นดินที่มีสภาพเป็นดินเปรี้ยวเพราะเป็นที่ลุ่มมีน้ำขังมาเป็นเวลาช้านานได้ถูกระบายออกและจากการวิจัยในโครงการพระราชดำริ ทำให้เกิดแปลงสาธิตทดลองปลูกพืชที่เหมาะสม ทำให้ที่ลุ่มในหลายจังหวัดภาคใต้ซึ่งมีปัญหาดินเปรี้ยวมีโอกาสปลูกพืชอย่างได้ผลต่อไป

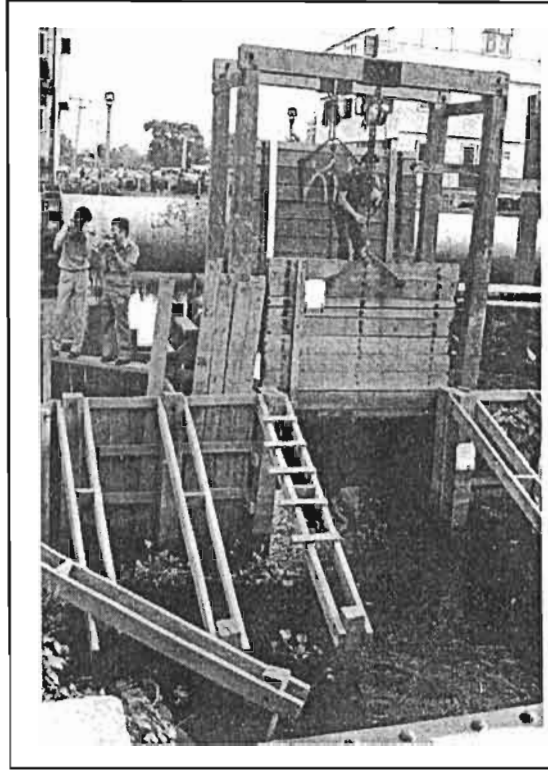
น้ำท่วมกรุงเทพฯ

เมื่อปี พ.ศ. 2525 และ 2526 พอลมถึงฤดูน้ำหลากที่ไร น้ำเป็นต้องท่วมพื้นที่ใน กรุงเทพมหานครและเขตชานกรุงอยู่เสมอ ระดับน้ำสูงและเอ่อท่วมอยู่นานด้วย ในบางท้องที่ ไม่มีทางระบายน้ำจึงทำให้เกิดความคั่งค้างหมกหมม น้ำขุ่นเน่าเหม็นเสียหายแก่ชาวบ้าน ถนนหนทาง อาคารบ้านเรือน ตลอดจนกระทั่งเรือกสวนไร่นาเป็นที่น่าเห็นใจมาก น้ำท่วมครั้งแล้ว ครั้งเล่า แต่ยังไม่มีการป้องกันแก้ไขกันได้สักที

ร้อนถึงเบื้องพระยุคลบาท จึงได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรต้นเหตุในเรื่องน้ำท่วมนี้ว่ามีอยู่อย่างไร ในครั้งแรกได้ประทับเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง เพื่อทอดพระเนตรทางระบายน้ำ จากกรุงเทพมหานครที่เป็นแม่น้ำและลำคลองใหญ่น้อยไหลออกสู่ทะเล แม่น้ำสายใหญ่ไหล ออกทางอ่าวไทย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา ทางสายนี้ไม่มีปัญหาอะไร แต่ทางลำคลองหลาย สายที่ไหลออกทางปากน้ำบางปะกงนั้น ในท้องที่นี้ล้นแต่มีตงสวะผักตบชวา ทั้งอ้อมพดง หน้ำขึ้นอยู่ตามชายคลองหนองบึงอย่างหนาแน่น จึงทำให้น้ำไหลไปออกอ่าวบางปะกงไม่สะดวก

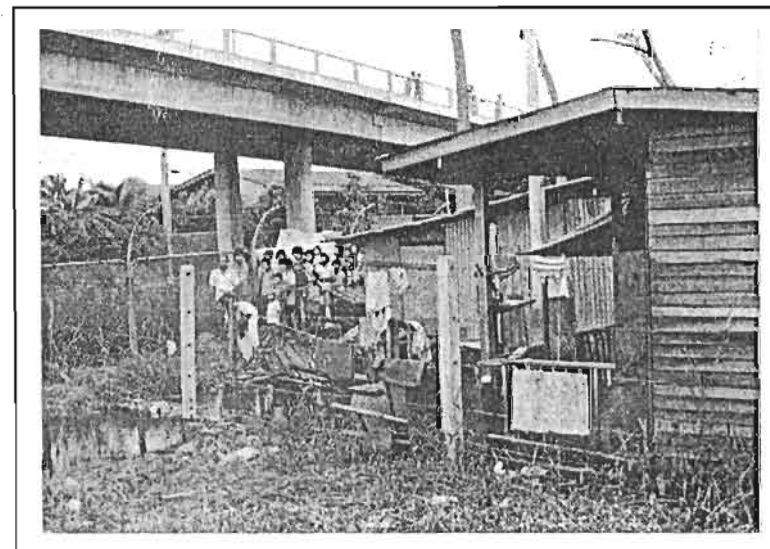
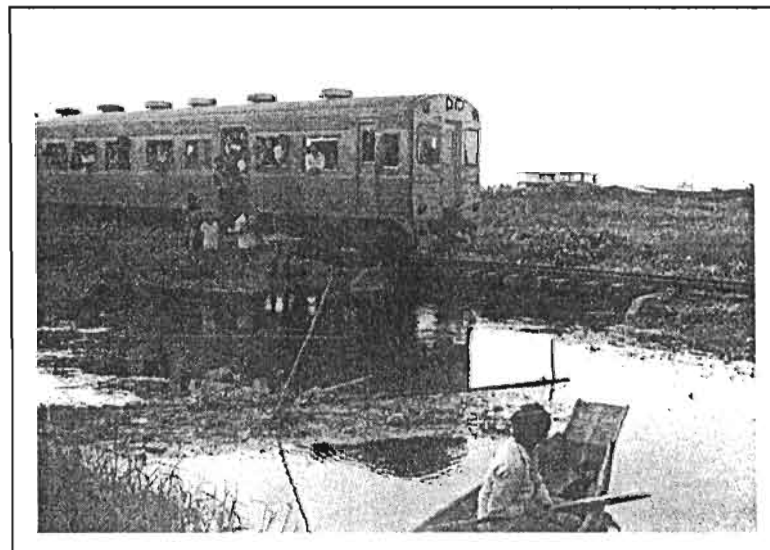
เพื่อทอดพระเนตรให้ชัดเจนอย่างใกล้ชิด จึงเสด็จฯ ไปยังปากคลองต่างๆ หลาย ท้องที่ทั้งทางรถยนต์และทางเรือ พอลมถึงปลายทางต้องทรงพระดำเนินทรงพระราชอุทิศสาหัสลง ลุยนน้ำบุกโคลนอย่างไม่ทรงย่อท้อ ในบางแห่งน้ำล้นฝนกร้าก็ยงทรงกร้าไปกลางสายฝน ทรง บันก็ภาพพื้นที่สำคัญไว้หลายท้องที่ ภาพฝีพระหัตถ์เหล่านี้ได้ทรงใช้เป็นหลักฐานและข้อมูล สำคัญ ในการทรงแนะนำวิธีปรับปรุงแก้ไขให้แก่บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะได้นำไปแก้ไขเหตุการณ์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ด้วยพระราชอุทิศสาหัสแรงกล้า พระปรีชาสามารถและพระปัญญาบารมีและเมตตา บารมีต่อปวงพสกนิกรมากล้นพันประมาณ น้ำที่เคยเอ่อท่วมกรุงเทพมหานครทำให้ประชา ชนลำบากยุ่งยากกันทุกทีนั้น ปัจจุบันนี้การแก้ไขใกล้จะได้ผลสำเร็จในไม่ช้า

8 ตุลาคม 2526 ทรงถ่ายภาพทางอากาศ เมื่อคราวเสด็จทอดพระเนตรพื้นที่
นำท่วมทุ่งลาดพร้าว อำเภอพระโขนง กรุงเทพมหานคร เพื่อทรงใช้เป็นหลักฐานในการแก้ไข
สถานการณ์ต่อไป

พัฒนาแหล่งน้ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เคยมีพระราชดำรัสถึงความสำคัญของแหล่งน้ำไว้ ณ สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2529 ว่า "...ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้..." เหตุนี้พระองค์จึงทรงเอาพระทัยใส่การพัฒนาแหล่งน้ำเพราะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของประชาชนทั้งประเทศ โดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งยังชีพด้วยการเพาะปลูก ในปัจจุบันพื้นที่ทำการเพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน ผลผลิตทางการเกษตรจึงขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร พระองค์จะพระราชทานพระบรมราโชบายเกี่ยวกับ การพัฒนาแหล่งน้ำให้ส่วนราชการนำไปพิจารณา ศึกษา และวางโครงการตามหลักวิชาการอย่างละเอียดก่อนลงมือปฏิบัติ กรณีที่ศึกษาแล้วพบว่าไม่สมควรดำเนินการก็ให้ระงับการดำเนินงานโครงการนั้นได้ ทรงให้แนวทางว่าพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เป็นหุบเขา เป็นลักษณะที่เหมาะสมในการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ควรรีบดำเนินการก่อสร้างก่อนที่จะมีราษฎรไปทำกินในพื้นที่บริเวณนั้นเพื่อไม่ให้ราษฎรเดือดร้อน การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ต้องใช้งบประมาณสูงและใช้เวลาดำเนินงานนาน ทรงมีพระราชดำรัสให้พิจารณาพื้นที่ที่ราษฎรยากจนและขาดแคลนน้ำมากเป็นกรณีเร่งด่วนก่อน โดยการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก เป็นการบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าเป็นกรณีๆไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพัฒนาแหล่งน้ำใน 5 ลักษณะดังจะกล่าวต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ยกโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมากล่าวเสริมเฉพาะบางหัวข้อ เฉพาะโครงการที่สำคัญหรือที่ปรากฏในภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ และมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ให้ศึกษาค้นคว้าเท่านั้น การพัฒนาแหล่งน้ำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีดังนี้

1. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค
2. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาต้นน้ำลำธาร
3. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ
4. การระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม
5. การบรรเทาอุทกภัย

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค

โครงการฝนหลวง

ปัจจุบันระบบนิเวศของไทยได้เสียสมดุลไปมาก การขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อการเพาะปลูก โดยเฉพาะพืชยืนต้นหรือพืชไร่ที่ปลูกข้ามปี ทำให้ได้ผลผลิตต่ำ หรืออาจไม่มีผลผลิตให้เลยหากภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วงเกิดขึ้นในระยะที่พืชกำลังให้ผลผลิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักในปัญหาความทุกข์ร้อนของประชาชน จึงทรงมีพระราชดำริค้นคว้าวิธีการที่จะทำให้เกิดฝนเทียม ในปี พ.ศ. 2499 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานโครงการพระราชดำริ "ฝนหลวง" ให้หม่อมราชวงศ์

เทพฤทธิ์ เทวกุล รับผิดชอบดำเนินการศึกษาวิจัย โดยพระองค์ทรงเป็นกำลังสำคัญและทรงร่วมในการพัฒนากิจกรรมฝนหลวงอย่างใกล้ชิด สำนักงานปฏิบัติการฝนหลวงสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้สนองพระราชดำริในการจัดตั้งโครงการค้นคว้าทดลองการทำฝนเทียม ในปี พ.ศ. 2512 ได้รับพระราชทานนามโครงการว่า “โครงการฝนหลวง” ให้หลักการแปลงสภาพไอน้ำในอากาศให้เป็นเมฆแล้วเร่งกลุ่มเมฆให้รวมตัวกันหนาแน่นด้วยสารเคมี (คาร์บอนไดออกไซด์แข็ง) เพื่อให้เกิดฝนตกในพื้นที่เป้าหมาย โครงการฝนหลวงประสบความสำเร็จและพัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จนกลุ่มประเทศสมาชิกขององค์การอุตุนิยมวิทยาโลกแห่งสหประชาชาติมอบให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางกิจกรรมการทำฝนในเขตร้อนของภูมิภาคอาเซียน นับว่าโครงการฝนหลวงนี้ได้ช่วยเหลือเกษตรกรไทย และลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจในภาคเกษตรของประเทศไว้ได้เป็นอย่างมาก

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน

แหล่งน้ำผิวดินเป็นแหล่งรวบรวมน้ำตามธรรมชาติทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เช่น แม่น้ำ ลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง ฯลฯ งานพัฒนาแหล่งน้ำโดยการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินที่พระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการมีหลายประเภท ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ เขื่อนระบายน้ำ สระเก็บน้ำ และงานขุดลอกหนองคลองบึง

อ่างเก็บน้ำ น้างอบ ตามพระราชดำริ¹⁹

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเยี่ยมพสกนิกร อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงตำบลงอบ ท่านน้อมรับสั่งถามถึงสภาพน้ำที่ตำบลงอบว่า “น้างอบ” หมายความว่าน้ำเป็นบางปี หากได้อ่างเก็บน้ำจะทำให้ประชาชนทำนาได้ 2 ครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับไว้พิจารณา และมอบหมายให้ส่วนราชการเข้าสำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยประมาณเดือนเมษายนในปีเดียวกันนั้น เจ้าหน้าที่จากสำนักงานชลประทานที่ 2 จังหวัดลำปาง ได้เข้าพื้นที่ และให้คำแนะนำถึงความเป็นไปได้ในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำตามพระราชดำริ อาทิเช่น ชาวบ้านต้องบริจาคที่ดินทำทางขนำวัสดุอุปกรณ์เข้าไปถึงพื้นที่ก่อสร้าง และบริจาคที่ดินบริเวณที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำโดยไม่คิดมูลค่าจากทางราชการ ในที่สุดโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำ น้างอบตามพระราชดำริ ได้รับการบรรจุไว้ในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กของจังหวัดน่าน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2526

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาดินน้ำลำธาร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวพระราชดำริในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาดินน้ำลำธาร โดยการสร้างฝายเก็บกักน้ำไว้เป็นขั้น ๆ ตามบริเวณต้นน้ำของลุ่มน้ำ โดยเฉพาะลำธารที่มีน้ำไหลตลอดปี แล้วทำระบบกระจายน้ำจากฝายต่างๆ ไปสู่พื้นที่สองฝั่งของลำธารเพื่อให้พื้นดินชุ่มชื้น และป่าไม้

ตามแนวสองฝั่งเจริญงอกงามเขียวชอุ่มตลอดปี สำหรับระบบกระจายน้ำนั้น ทรงแนะนำให้ใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ทำท่อชักน้ำ แล้วต่อท่อชักน้ำจากเหนือฝายต่าง ๆ เจาะรูที่ลำไม้ไผ่ให้น้ำไหลได้ตลอดหรือชุดร่องน้ำรับน้ำจากเหนือฝาย ป่าที่ชุ่มชื้นตลอดปีนี้ทรงเรียกว่า “ป่าเปียกสำหรับป้องกันไฟ” ช่วยป้องกันไฟป่าในหน้าแล้งได้อย่างดีเป็นประโยชน์อีกประการหนึ่งด้วย

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ

นอกเหนือจากการใช้น้ำที่สำรองไว้ในอ่างเก็บน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็กในอ่างเก็บน้ำหรือฝายทดน้ำที่มีลักษณะเหมาะสม เพื่อผลิตและจ่ายกระแสไฟฟ้าให้กับราษฎรในละแวกพื้นที่นั้น โดยเฉพาะหมู่บ้านชนบทห่างไกลชุมชน หากต่อไฟฟ้าใช้ด้วยวิธีปกติจะเกิดค่าใช้จ่ายสูงมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า การพัฒนาแหล่งน้ำในลักษณะนี้ทำให้ราษฎรมีไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน รวมทั้งในกิจการอุตสาหกรรมของหมู่บ้าน เช่น โรงสีข้าว เป็นต้น

การระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม

โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำหนองบัวบางอันเนื่องมาจากพระราชดำริ²⁰

บึงหนองบัวบาง เป็นบึงขนาดเล็ก ในเขตตำบลหรือเสาะ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส น้ำที่บึงนี้ได้รับจากแนวร่องน้ำของเนินเขาเล็ก ๆ ไหลมารวมกัน และมาซึ่งไว้บริเวณที่ลุ่มของบึง มีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน รอบขอบบึงเป็นส่วนยางพารา บ่อปลา และมีการทำนาซึ่งไม่ค่อยได้ผล เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำที่ไหลลงบึงระบายออกไม่ทัน เกิดการท่วมขังมากในพื้นที่บริเวณรอบขอบบึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2531 ให้กรมชลประทานพิจารณาปรับปรุงหนองบัวบางให้เป็นอ่างเก็บน้ำเพื่อช่วยราษฎรให้มีน้ำใช้เพาะปลูกในฤดูแล้ง และพิจารณาแก้ไขปัญหาน้ำท่วมขังพื้นที่ทำกินของราษฎรในช่วงฤดูฝน แต่เนื่องจากราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการปรับปรุงหนองบัวบางมีที่ดินทำกินน้อย ไม่สามารถสละที่ดินเพื่อการสร้างอ่างเก็บน้ำดังกล่าว กรมชลประทานได้ศึกษาโครงการและเห็นสมควรให้สร้างระบบระบายน้ำและระบบส่งน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมขังเป็นเวลานานในพื้นที่ทำกินของราษฎร งานก่อสร้างเริ่มเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2539 และแล้วเสร็จในเดือนกันยายนปีเดียวกัน สามารถระบายน้ำออกจากพื้นที่ท่วมขังและใช้พื้นที่นี้ทำการเกษตรได้ตลอดปี

การบรรเทาอุทกภัย

การป้องกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมปี พ.ศ. 2523

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎรที่ประสบกับความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำท่วมในเขตกรุงเทพฯ และ

ปริณทลหลายครั้ง โดยเฉพาะภายหลังที่เกิดเหตุ การณ์น้ำท่วมปี พ.ศ. 2523 พระองค์ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม กรุงเทพมหานครโดยเฉพาะทางด้านตะวันออกไว้ 5 ประการคือ

1. เร่งระบายน้ำให้ออกสู่ทะเลโดยผ่านแนวคลองทางฝั่งตะวันออกของ กรุงเทพมหานคร
2. จัดให้มีพื้นที่สีเขียว (Green Belt) เพื่อกันการขยายตัวของเมืองและเพื่อแปรสภาพให้เป็นทางระบายน้ำเมื่อน้ำหลาก
3. สร้างระบบป้องกันน้ำท่วมในเขตชุมชนกรุงเทพมหานคร
4. สร้างสถานที่กักเก็บน้ำตามจุดต่างๆ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อช่วยในโครงการป้องกันน้ำท่วม
5. ขยายทางน้ำหรือเปิดทางน้ำในจุดที่ผ่านทางหลวงหรือทางรถไฟ²¹

การป้องกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมปี พ.ศ. 2526

เหตุการณ์น้ำท่วมปี พ.ศ. 2526 ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน และการประกอบอาชีพของประชาชนอย่างมาก เพราะครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของ กรุงเทพมหานครและกินระยะเวลายาวนานถึง 4 เดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จตรวจน้ำท่วมถึง 6 ครั้ง โดยครั้งที่ 2 เสด็จไปทรงตรวจการก่อสร้าง ทำนบปิดกั้นคลองแสนแสบตามโครงการพระราชดำริ ทรงมีพระราชดำริให้แก้ไข โครงการต่างๆ เพิ่มเติม 4 ประการคือ

1. ให้พิจารณาขยายประตูระบายน้ำ เนื่องจากทรงเห็นว่าของเดิมแคบ พร้อมกับให้สร้างสะพานขึ้นเพื่อประชาชนจะได้ข้ามไปโดยสะดวก
2. ให้เสริมตลิ่งคลองแสนแสบด้านเหนือให้เรียบรอยขึ้น
3. ให้พิจารณาดังเครื่องสูบน้ำที่ทำนบกั้นน้ำเขื่อนคลองบางกะปิ เพื่อช่วยระบายน้ำจากคลองแสนแสบ คลองตัน ไปลงคลองผดุงกรุงเกษมให้มากขึ้น เพื่อลดปริมาณน้ำท่วมที่มีอยู่แถวถนนรามคำแหงและซอยศูนย์วิจัย เป็นต้น
4. ให้เสริมคันกั้นทำนบคลองบางกะปิเพื่อกั้นน้ำในคลองบางกะปิไม่ให้ไปลงคลองพระโขนง และป้องกันไม่ให้คลองพระโขนงท่วมเพิ่มขึ้น ให้ กทม. และ กรมชลประทานดำเนินการโดยเร็วที่สุด²²

โครงการแก้มลิง

โครงการแก้มลิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในระยะยาว สืบเนื่องจากวิกฤตการณ์น้ำท่วมอย่างรุนแรงใน พ.ศ. 2538 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสอธิบายที่มาของชื่อโครงการว่า “ลิงโดยทั่วไป ถ้าเราส่งกล้วยให้ลิงก็จะรีบปอก แล้วเอาเข้าปากเคี้ยวๆ แล้วเอาไปไว้ที่แก้ม ลิงจะเอากลับเข้าไปไว้ที่กระพุ้งแก้มได้เกือบทั้งหัว โดยเอาไปเก็บไว้ในแก้มก่อน แล้วจึงนำออกมาเคี้ยวบริโภคและกลืนกินเข้าไปภายหลัง”

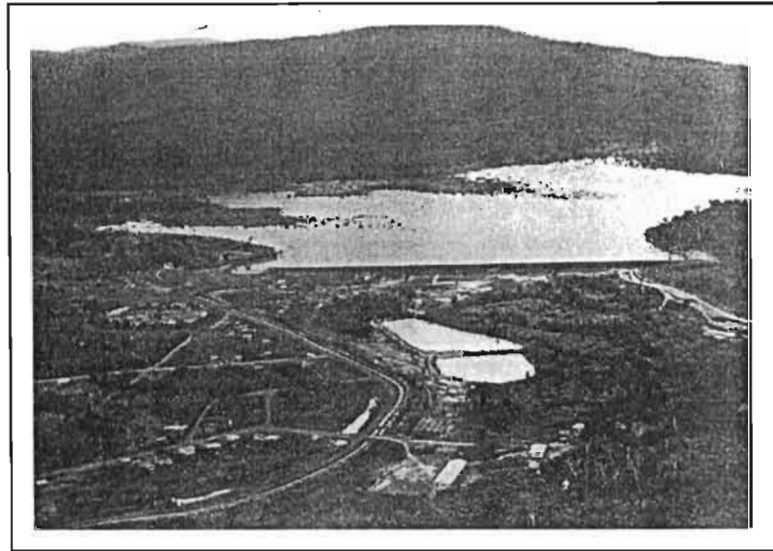
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประยุกต์พฤติกรรมธรรมชาติของลิงนี้มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาน้ำท่วม โดยหาวิธีควบคุมน้ำที่ไหลผ่านแม่น้ำเจ้าพระยาให้อยู่ในปริมาณที่แม่น้ำเจ้าพระยาพร้อรับได้ แทนการทำเขื่อน

กั้นแม่น้ำซึ่งต้องใช้งบประมาณสูง ทำได้โดยการระบายน้ำที่ท่วมลงสู่บ่อพักขนาดใหญ่ประมาณ 20 ล้านลูกบาศก์เมตรที่สร้างดักไว้ทางฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาในบริเวณใกล้ชายฝั่งทะเล ให้บ่อพักน้ำนี้เป็นเสมือนแก้มลิง ไขแรงโน้มถ่วงของโลก หรืออิทธิพลน้ำขึ้นน้ำลงของน้ำทะเลในการระบายน้ำและควบคุมระดับน้ำ

• พัฒนาที่ดิน

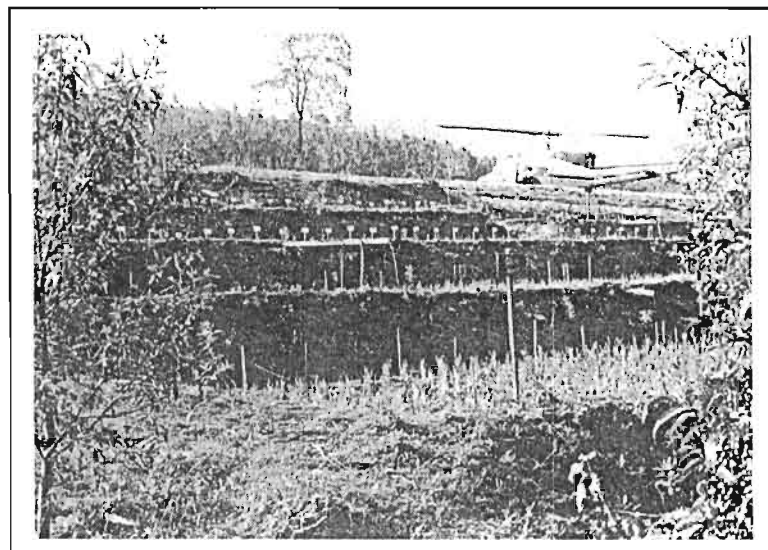

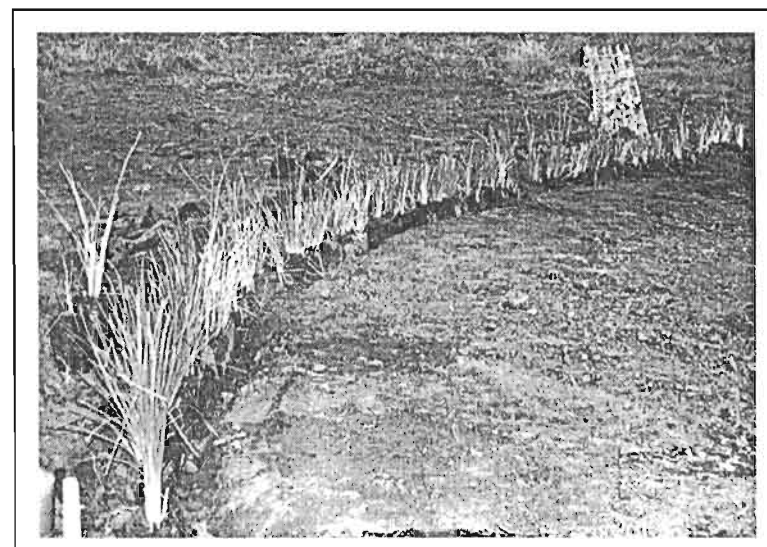
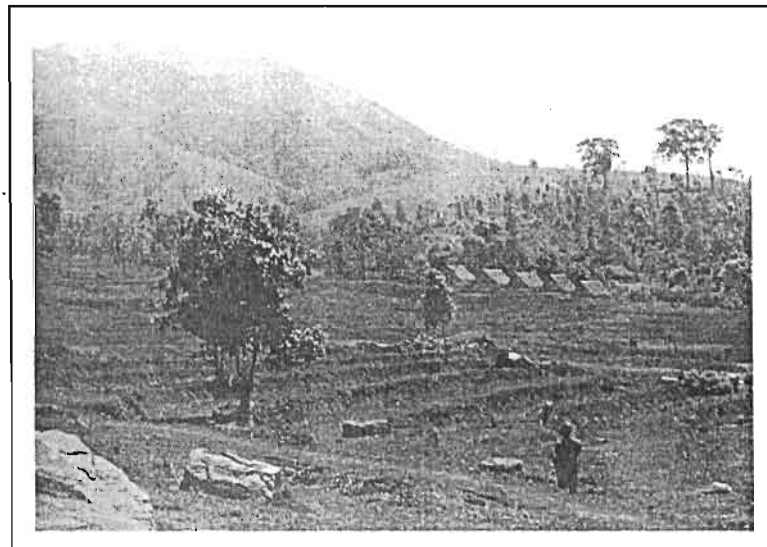
ทรงถ่ายภาพทางอากาศในเขตพื้นที่จังหวัดสกลนคร

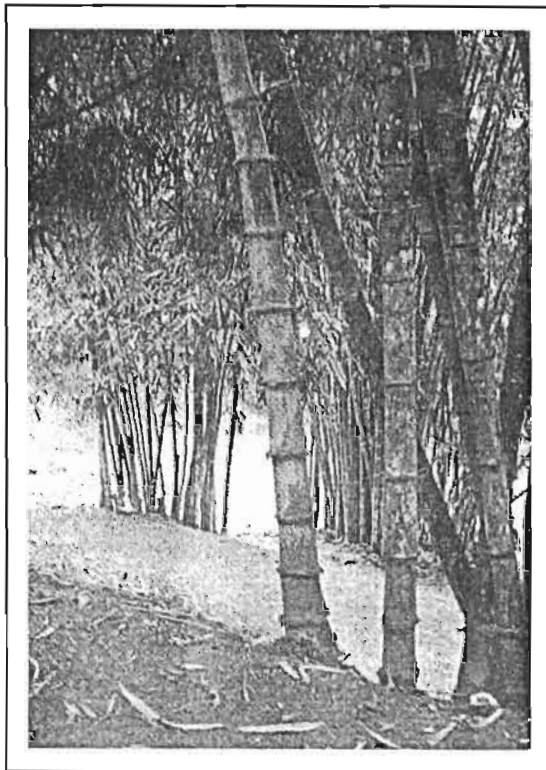
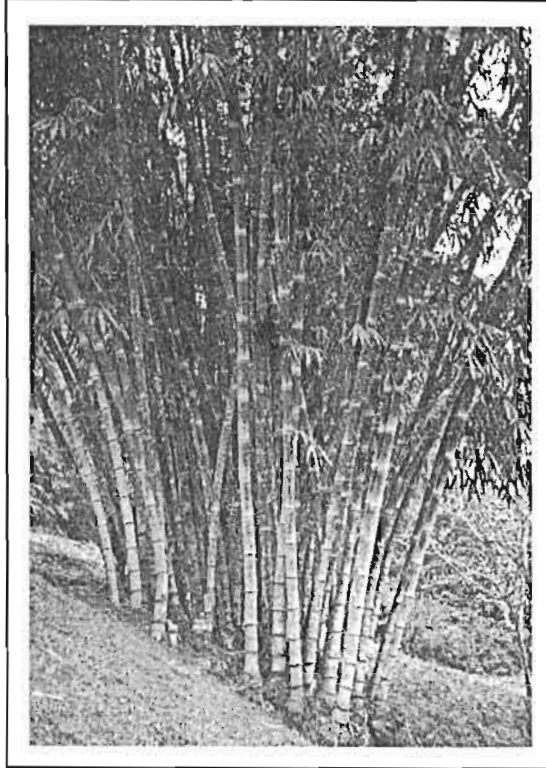

การอนุรักษ์ดินและน้ำ อาจทำได้โดยการปลูกพืชคลุมดิน การใช้วัสดุคลุมดิน การก่อสร้างคันดินตามความลาดเอียงของพื้นที่ และการเพาะปลูกพืชตามชั้นบันได เป็นต้น

พัฒนาและอนุรักษ์ดิน

นอกจากแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์แล้ว การทำเกษตรให้ได้ผลดี จำเป็นต้องอาศัยที่ดินในสภาพเหมาะสม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งพัฒนาที่ดินเพื่อแก้ปัญหาการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน การใช้ที่ดินอย่างขาดความระมัดระวัง ดินเสื่อมสภาพ ตลอดจนมีพระราชประสงค์ให้เกษตรกรรู้จักใช้ประโยชน์จากที่ดินให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด พระราชกรณียกิจในด้านนี้มีมากมายเช่นเดียวกับด้านอื่นๆ ผู้วิจัยยกมาเฉพาะที่สำคัญและมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน 3 โครงการคือ

1. โครงการพัฒนาที่ดินหุบกะพง
2. โครงการปลูกหญ้าแฝก
3. โครงการแก่งดิน

โครงการพัฒนาที่ดินหุบกะพง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้พัฒนาที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าให้ราษฎรได้เข้าทำกิน รัฐบาลได้รับสนองพระราชดำริโดยจัดตั้งโครงการ “ไทย-อิสราเอล” เพื่อพัฒนาชนบทขึ้นในพื้นที่หุบกะพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งแต่เดิมมีสภาพแห้งแล้ง รกร้างว่างเปล่า จัดสรรที่ดินให้สมาชิกครอบครัวละ 25 ไร่ มีสิทธิ์เข้าทำกินไปชั่วลูกหลาน แต่ไม่มีสิทธิ์ซื้อขายหรือเปลี่ยนมือไปให้ผู้อื่น ต่อมาได้ตั้งศูนย์สาธิตและทดลองเกษตร โดยคัดเลือกเกษตรกรเข้าไปทดลองผลิตและจำหน่าย ภายหลังสมาชิกได้พร้อมใจกันตั้งสหกรณ์การเกษตรหุบกะพงขึ้น เพื่อร่วมกันดำเนินกิจการด้านต่างๆ เช่น หาทุนให้สมาชิกกู้ยืม จัดซื้อและจำหน่ายเครื่องอุปโภคและวัสดุการเกษตรต่างๆ เป็นอาทิ สมาชิกรู้จักเพาะปลูกตามหลักวิชาการ รู้จักการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ดังนั้นผืนดินที่เคยมีสภาพเสื่อมโทรมจึงพลิกฟื้นกลายเป็นไร่ที่ชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ ราษฎรมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น สมดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ

ปัจจุบันมีโครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชดำริที่จัดขึ้นในลักษณะคล้ายคลึงกันอีกหลายแห่งทั่วประเทศ เช่น โครงการพัฒนาที่ดินดอนขุนห้วย อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โครงการพัฒนาที่ดินหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการพัฒนาที่ดินทุ่งลุยลาย อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น

โครงการปลูกหญ้าแฝก

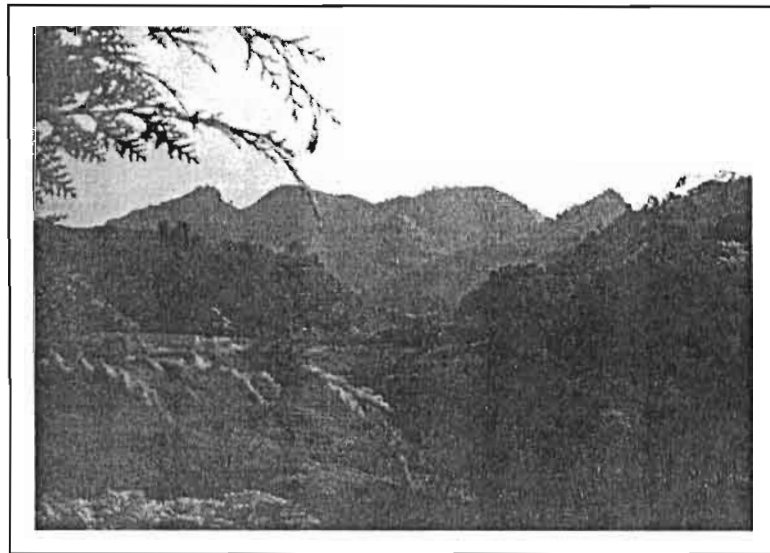
หญ้าแฝกเป็นพืชตระกูลหญ้าที่ขึ้นเป็นกอหนาแน่นอยู่ตามธรรมชาติทั่วทุกภาคของประเทศ ใบแคบยาว ความสูงจากยอดประมาณ 0.1-1.5 เมตร แนวรูกหญ้าแฝกเปรียบเสมือนแผ่นกรองที่หนาหนา รากของหญ้าแฝกเหมือนด้ายที่เย็บร้อยกันเป็นยวงกว้างในดินช่วยชะลอกระแสน้ำและกักเก็บความชุ่มชื้นไว้ได้ นอกจากประโยชน์ในการป้องกันการกัดเซาะของดินแล้ว ส่วนต่างๆ ของหญ้าแฝกยังใช้ประโยชน์ด้านอื่นได้ เช่น ผลิตถ่านกักเก็บน้ำ วัสดุปลูกหลังคา เชื้อเพลิง ปุ๋ย เป็นต้น

ด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์สภาพดินนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริให้ศึกษาการทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนา และพื้นที่อื่นๆที่เหมาะสมทั่วภูมิภาค ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ว่า “ให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน นำหญ้าแฝกไปปลูกตามฐานปฏิบัติการต่างๆและหมู่บ้านใกล้เคียง แล้วขยายไปปลูกทั่วประเทศ เนื่องจากแฝกมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการจัดระบบอนุรักษ์ดิน โดยการปลูกเป็นแนวรั้วกันตามระดับชั้น และได้มีการศึกษาทดลองใช้อย่างได้ผลดีในประเทศแถบเอเชียหลายประเทศแล้ว นอกจากนี้ยังพบว่าการปลูกหญ้าแฝกยังส่งผลให้การปลูกพืชอื่นๆระหว่างแนวรั้วหญ้าแฝกนั้นให้ผลผลิตได้อย่างเต็มที่มากขึ้น”

โครงการแก่งดิน

โครงการแก่งดิน เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริมาตั้งแต่ปี 2527 ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูกลทองฯ ดำเนินการศึกษาทดลองเพื่อปรับปรุงดินเปรี้ยวให้สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้ หลักการแก่งดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือทำให้ดินเปรี้ยวเป็นกรดจัดรุนแรงที่สุด โดยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกัน จากนั้นจึงทำการปรับปรุงดิน หาวีธีการทำดินเปรี้ยวสามารถปลูกพืชได้

• อนุรักษ์ป่าไม้

ดอยหัวโล้นที่อ่างช้าง

เมื่อปีพ.ศ. 2525 เสด็จพระราชดำเนินไปที่สถานีเกษตรหลวงดอยอ่างช้าง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในเทือกดอยเหล่านี้แต่เดิมเป็นบริเวณที่มีป่าไม้ใหญ่อุดม สมบูรณ์มาก แต่ต่อมาชาวบ้านชาวดอยพากันทำไร่เลื่อนลอยตัดไม้ทำลายป่าจนพื้นที่ยอด ดอยเสื่อมสภาพ กลายเป็นดอยหัวโล้นไปอย่างน่าเสียดาย

จนกระทั่งโครงการหลวงได้จัดตั้งสถานีเกษตรหลวงขึ้นที่ดอยอ่างช้างแห่งนี้ตั้งแต่ปี 2512 เป็นต้นมา ชาวเขาชาวดอยทั้งหลายจึงได้มีอาชีพใหม่ขึ้นแทนที่ ป่าไม้บนดอยอ่างช้าง จึงเริ่มชีวิตใหม่ ตั้งแต่ปีนี้จะค่อยๆ มีป่าขึ้นคลุมดอยทีละน้อยๆ จนกลายเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์

ศิลปะของภาพถ่ายยอดดอยหัวโล้นเป็นจุดเด่นของภาพ ต้นไม้กิ่งไม้ที่ฉากหน้าทำ หน้าที่นำสายตาของผู้ดูไปหาพื้นที่ส่วนกลาง บริเวณนั้นมีทางเดิน มีคนเดิน เดินเข้าไปในหมู่บ้านในทิวไม้และเทือกดอย ดอยหัวโล้นคือส่วนสำคัญที่กำลังเล่าเรื่องแสดงความเป็นมาของ ดอยอย่างน่าเห็นใจ บัดนี้ดอยแห่งนี้เริ่มมีอนาคตอันสดใสขึ้นแล้ว เพราะพระเมตตาบารมีแห่ง เจ้าพ่อหลวงได้แผ่มาถึง ณ ที่แห่งนี้แล้ว

ป่าไม้เริ่มมีโรค

เมื่อปี 2525 ที่หมู่บ้านหนองหอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ขณะที่ทรงพระดำเนินเข้าไปในป่าบนดอยสูงแถบนั้น พอถึงบริเวณหนึ่งทรงทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ใหญ่ถูกตัดเหลือแต่ตอระกระจะอยู่หลายต้น เป็นการตัดอย่างประเภเอาแต่โต๊ะอะไรจะเสียหายไม่ต้องคำนึงถึง และคงจะตัดต่อไปอีกเรื่อยๆ เพราะยังมีกระท่อมคนงานเตรียมไว้ พร้อมทั้งไม้ที่โค่นล้มแล้วอยู่ในบริเวณนั้น

จึงทรงถ่ายภาพไว้ได้อย่างคมชัดและเป็นศิลปะสวยงาม ได้เห็นภาพนี้เมื่อใดแน่ใจว่าจะต้องเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยกันป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

ศิลปะของภาพถ่าย กระท่อมเป็นจุดเด่น กระท่อมหันหน้าไปทางขวาช่วยนำสายตาไปยังต้นไม้ที่ถูกตัดทำลาย ทั้งที่ตรงกลางข้างหลังข้างหน้าและขวาสุด ตอไม้ข้างขวาและกระท่อมข้างซ้ายช่วย ถ่วงน้ำหนักภาพให้เกิดความสมดุล

มองเลยจากกระท่อมและตอไม้ ยังพอมองเห็นทิวไม้และลำธารน้ำแห่งที่เสียหายเข้าไปในป่าใหญ่ไปสู่ดอยเขาที่สันดอยซึ่งบริเวณเหล่านี้นั้นล้วนแต่ยังเป็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ ภาพตัดไม้ทำลายป่าตรงจุดนี้ จึงเปรียบเหมือนเชื้อโรคร้ายกำลังเริ่มขึ้นแล้ว บรรดานายแพทย์เฉพาะของโรคร้ายทำลายป่า ต้องรีบเยียวยารักษา ให้โรคร้ายนี้หยุดลงให้ได้ นั่นแหละจึงจะดี

อนุรักษ์ป่าไม้

เป็นที่ทราบกันดีว่าปัจจุบันพื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายลงไปมาก ทำให้สมดุลธรรมชาติสูญเสียไป เกิดปัญหาตามมามากมายทั้งภาวะฝนแล้งและน้ำท่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะพัฒนาป่าไม้ให้มีสภาพสมบูรณ์ดังอดีต ดังจะเห็นได้ว่าพระราชกรณียกิจและโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ จะดำเนินการอย่างระมัดระวังไม่ให้เป็นการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับแนวคิดการจัดป่าไม้ความตอนหนึ่งว่า

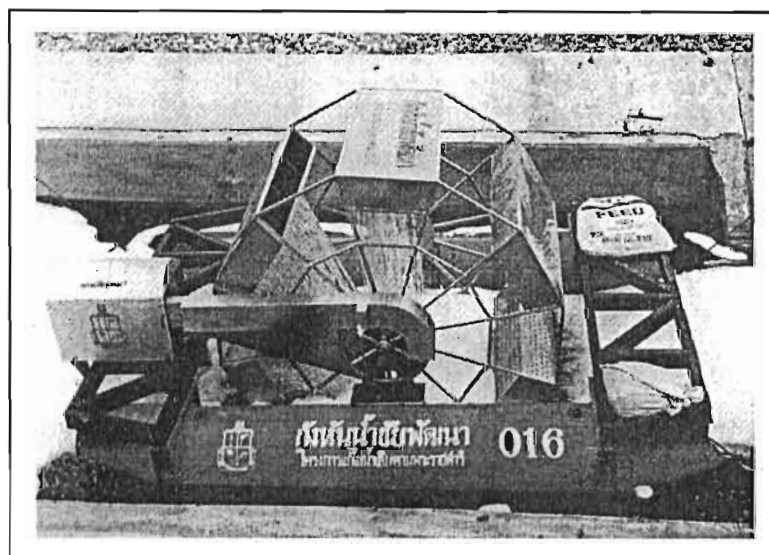
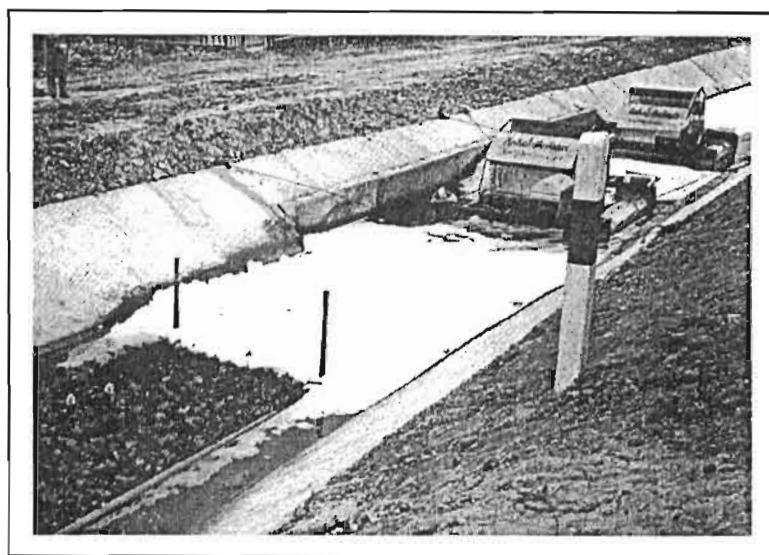
“...แต่ป่าไม้ที่จะปลูกรุ่นสมควรที่จะปลูกแบบป่าสำหรับใช้ไม้หนึ่งป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้างๆ ใหญ่ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับใช้ประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้ รู้สึกว่าจะไม่ใช่ป่าไม้เป็นสวน หรือจะเป็นสวนมากกว่าเป็นป่าไม้ ในความหมายของการช่วยเพื่อต้นน้ำลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะเป็นสวนผลไม้ก็ตาม หรือเป็นสวนไม้พืชมก็ตาม นั่นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือเป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับเป็นผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้...”

ทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้หลายด้าน เช่น การปลูกป่าทดแทน การฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม และการพัฒนาวิจัยด้านป่าไม้ โครงการในพระราชดำริที่เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการอนุรักษ์ป่าไม้คือโครงการหลวง ซึ่งกล่าวไว้แล้วในบทที่ว่าด้วยบทบาทต่อชาวเขา

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย²³

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2527 โดยความร่วมมือจากกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า และส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนผืนให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบถาวร โดยแนะนำพืชเศรษฐกิจใหม่ ๆ จำพวกผลไม้เมืองหนาวและผักเมืองหนาว ให้เกษตรกรรู้จักตัดแปลงพื้นที่ลาดชันให้เป็นขั้นบันได รวมทั้งการพัฒนาด้านอื่นๆ ทำให้ชาวเขามีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและลดพื้นที่การปลูกฝิ่นลงเป็นจำนวนมาก

• **น้ำดื่มถาวร**

กั้นกั้นน้ำชัยพัฒนา

การบำบัดมลภาวะ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีความห่วงใยต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอันเกิดจากมลภาวะทั้งปัญหาขยะและน้ำเน่าเสีย ทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นในการแก้ปัญหามลภาวะอย่างจริงจัง นำมาสู่ผลงาน แนวทาง และโครงการในพระราชดำริ ดังจะกล่าวพอเป็นสังเขปดังนี้

1. เครื่องกลบำบัดน้ำเสีย
2. การบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติ
3. โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เครื่องกลบำบัดน้ำเสีย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้ประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศเพื่อบำบัดน้ำเสียขึ้นใช้ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 ทรงพระราชทานรูปแบบและแนวพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่กรมชลประทานและมูลนิธิชัยพัฒนาให้ดำเนินการผลิต เป็นเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำแบบทุ่นลอย มีชื่อว่า “กังหันน้ำชัยพัฒนา” ใช้งานสะดวก ราคาถูก และประสิทธิภาพสูง กรมชลประทานและมูลนิธิชัยพัฒนาได้ขอพระบรมราชานุญาต ยื่นขอรับสิทธิบัตรต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อถวายพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ได้รับการจดทะเบียนและออกสิทธิบัตร เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536

การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติ

โครงการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติตามแนวพระราชดำริ หนองหารจังหวัดสกลนคร เป็นการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติผสมผสานกับเทคโนโลยีแบบประหยัด โดยการรวบรวมน้ำเสียที่ระบายลงหนองหารมาไว้ในบ่อบำบัดน้ำเสียแบบบ่อฝิ่ง (Stabilization) เพื่อให้ตกตะกอนและรับ ออกซิเจนจากอากาศทำให้เกิดกระบวนการย่อยสลายของสารอินทรีย์ด้วยระบบทางชีวเคมี ก่อนที่จะเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติ (Constructed Wetland) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการปรับปรุงคุณภาพน้ำเสีย โดยกรองและเปลี่ยนสภาพของสารมลพิษบางอย่างให้อยู่ในรูปของก๊าซระเหยสู่อากาศ โดยใช้พืชน้ำมีรากบางชนิดมาช่วยในกระบวนการชีวเคมี เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรในแหล่งน้ำหนองหารและยังเป็นตัวอย่างในการบำบัดน้ำเสียสำหรับบริเวณพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานพระราชดำริให้สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.) และกรมชลประทาน ร่วมกันศึกษาหาวิธีแก้ไขปัญหาล้างแวล้อม

ที่เกี่ยวกับขยะมูลฝอย น้ำเสีย และการรักษาสภาพป่าชายเลนด้วยวิธีธรรมชาติ คณะทำงานได้สนองพระราชดำริโดยใช้สถานที่บริเวณตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยของโครงการฯ ได้วางแผนและกำหนดเป้าหมายในการบำบัดน้ำเสียจากชุมชน โดยแบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น 4 ระบบคือ ระบบบ่อน้ำบำบัดน้ำเสีย ระบบบึงชีวภาพ ระบบหลุมกรองน้ำบำบัดน้ำเสีย และระบบป่าชายเลนกรองน้ำบำบัดน้ำเสีย น้ำน้ำที่ได้รับการบำบัดแล้วไปใช้เพื่อการเกษตร วางแผนกำจัดขยะมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบ ใช้น้ำอินทรีย์ที่เป็นผลผลิตจากการกำจัดขยะมูลฝอย และสามารถนำผลพลอยได้ไปเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนได้อีกทางหนึ่ง

สรุปการพัฒนาวัฒนธรรมราชบุรี

ความผาสุกร่มเย็น ความเจริญก้าวหน้า และความสมัคสมานสามัคคีที่สามารถรวมใจไทยทั้งชาติให้เป็นหนึ่งเดียวเกิดขึ้นได้ จากพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในการสร้างความเจริญมั่นคง และความผาสุกแก่พสกนิกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับเป็นพระมหากุณาธิคุณเอนกอนันต์ อันเป็นสัมฤทธิผลจากการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมราชบุรีของพระองค์ ทั้งด้านบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระราชกรณียกิจครบถ้วนในการพัฒนานับแต่ระดับจุลภาคถึงระดับมหภาค ด้วยทรงดำริว่า เมื่อมีการพัฒนาคนย่อมส่งผลให้สังคมมีสุข และเมื่อสังคมมีความเป็นปกติสุขแล้ว คนในสังคมก็จะร่วมมือกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมของบ้านเมืองให้ดีขึ้นตามไปด้วย

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาแนวคิดในการดำเนินชีวิต การส่งเสริมอาชีพเกษตรกร การพัฒนาแหล่งน้ำ และการบำบัดมลพิษ เพื่อสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดี ตลอดจนโครงการต่างๆ อีกมากมาย รวมทั้งการมอบทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อพัฒนาทุกส่วนของสังคม นานัปการที่พระองค์ทรงริเริ่มขึ้นนั้น จึงส่งผลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมของชาติและพสกนิกรของพระองค์โดยตรง ซึ่งขั้นตอนและวิธีดำเนินการของพระองค์นั้นมีลำดับขั้นที่ชัดเจนหลายประการ แต่สิ่งที่เด่นชัดประการหนึ่งคือ พระองค์ทรงใช้ภาพถ่ายในการบันทึกข้อมูล เพื่อหาสาเหตุแห่งปัญหา และค้นหาแนวทางแห่งการแก้ปัญหา รวมทั้งการเข้าถึงชีวิตจิตใจของประชากรของพระองค์ ซึ่งเป็นหนทางสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ความเจริญก้าวหน้า อันเป็นการพัฒนาวัฒนธรรมราชบุรีให้สามารถดำเนินไปด้วยความมั่นคงผาสุกสืบไป

อย่างไรก็ตามโลกปัจจุบันนี้เป็นโลกของการติดต่อสื่อสาร และสร้างเครือข่ายสายสัมพันธ์ ให้สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในแนวทางต่างๆ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงมีสายพระเนตรกว้างไกล จึงได้ทรงดำเนินวิเทศบาทยทางการต่างประเทศ เพื่อความเจริญก้าวหน้าและทัดเทียมทางด้านวัฒนธรรมสากลด้วย ดังมีรายละเอียดปรากฏในงานพัฒนาวัฒนธรรมสากลที่จะนำเสนอในบทต่อไป

วัฒนธรรมสากล

การผูกมิตรไมตรีที่ดีต่อกันระหว่างประเทศเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรมสากล เพราะมีความจำเป็นในการศึกษาเปรียบเทียบ และปรับเปลี่ยนขนบธรรมเนียมประเพณีให้เหมาะสมแก่การยอมรับเชื่อถือของนานาชาติ นอกจากนั้นการผูกมิตรที่ดีต่อกันด้วยการไปมาหาสู่ยังเป็นการเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และสร้างสายสัมพันธ์ให้กระชับแน่นด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน สามารถผ่อนคลายปัญหาความไม่เข้าใจ ซึ่งอาจกลายเป็นเรื่องใหญ่ให้กลับเป็นเรื่องเล็ก และกลายเป็นไมตรีที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในที่สุด วิถีแห่งการสร้างมิตรนี้จึงเป็นหนทางในการสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่การพัฒนาวัฒนธรรมสากลอีกด้านหนึ่งอย่างเด่นชัด

ด้วยเหตุนี้ในช่วงระยะเวลา 8 ปี คือระหว่าง พ.ศ. 2502 - พ.ศ. 2510 จึงเป็นช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เพื่อปฏิบัติพระราชภารกิจทางต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมสากล โดยการเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศต่างๆ ในเอเชีย สหรัฐอเมริกา ประเทศในทวีปยุโรป และออสเตรเลีย รวมทั้งสิ้น 23 ประเทศ การเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่างๆ นั้น พระองค์ได้ทรงทำหน้าที่แทนประชาชนชาวไทย เพื่อกระชับความสัมพันธ์กันมิตรประเทศ ทรงศึกษาความก้าวหน้าของวิทยาการโลก และทรงทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ พระราชภารกิจนั้นหนักจนแทบจะไม่ทรงมีเวลาพักผ่อน พระวรกาย เพื่อนำผลประโยชน์ และความเจริญก้าวหน้า มาสู่ประเทศไทย และประชาชนชาวไทย การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศแต่ละครา ล้วนสร้างความประทับใจและเป็นทีกล่าวขานถึงในพระบารมีจนเลื่องลือขจรไกล ด้วยพระราชจริยวัตรอันงดงามสง่าของทั้งสองพระองค์ โดยเฉพาะพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังเหตุการณ์ตอนที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเล่าถึงตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานสัมภาษณ์แก่นักหนังสือพิมพ์ที่ลอสแอนเจลิส ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่รุ่มรวย คุร้าย มากกว่าหนังสือพิมพ์ในรัฐใดๆ มีความตอนหนึ่งว่า

“...ครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกให้นักหนังสือพิมพ์เฝ้า ข้าพเจ้ายังจำได้ไม่มีวันลืมว่า ข้าพเจ้านั่งนิ่งไม่กระดุกกระดิกอยู่ข้างที่ประทับ มือเย็นเฉียบด้วยความกลัวเครื่องขยายเสียง เครื่องอัดเสียงเต็มไปหมด ไฟฉายตั้งส่องมาสว่างจ้าจนตาพร่า ทั้งมีแสงวับแวบๆ อยู่ไม่ขาดระยะ ผู้คนช่างมากันมากมายเหลือเกิน นัยน์ตาทุกคู่จ้องเป็งมาที่เราทั้งสอง เขาทั้งถ่ายรูป ถ่ายหนัง ถ่ายโทรทัศน์ทั้งถวายสัมภาษณ์พร้อมกันไปหมด ข้าพเจ้าได้แต่นั่งภาวนาขออย่าให้ใครมายุ่งกับตัวข้าพเจ้าเลยซึ่งก็นับว่าโชคดีพอใช้ เขาไม่ค่อยยุ่งด้วยเท่าไรนักดอก นอกจากฉายไฟส่องหน้าและถ่ายรูป ถ่ายหนัง แล้วเขาต่างก็เข้าไปรุมซักไซ้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นการใหญ่ พอทรงตอบคนนั้นเสร็จ คนนี้ก็ถาม พอคนนี้เสร็จคนโน้นก็เริ่มถามอีกวนเวียนกันไปเรื่อยๆ เป็นเวลาตั้ง 40 นาทีเต็มๆ ที่ท่านถูกนักหนังสือพิมพ์อเมริกันรุม ดูๆ แล้วก็คล้ายกับการซักซ้อมจำเลยมากกว่าการถวายสัมภาษณ์ ในที่สุดการเสด็จออกให้นักหนังสือพิมพ์เข้าเฝ้าเป็นครั้งแรกในชีวิตของเราทั้งสองก็สิ้นสุดลง ข้าพเจ้าแอบถอนใจยาวด้วยความโล่งอก เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์อเมริกันซึ่งมาประจำเราอยู่ เข้ามาทูลถามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าทรงรู้สึกเป็นอย่างไรบ้าง ทรงหนักพระทัยไหม รับสั่งตอบว่า ตอนแรกๆ ก็เป็นบ้าง เพราะยังไม่เคยมาก่อนเลย เขากลับชมเปาะว่าทรงเก่งมากสำหรับเป็นครั้งแรก ภาษาที่ทรงใช้ก็ไม่ใช้ภาษาของท่านเอง เขาไม่เห็นทรงมีท่าทางสะทกสะท้านเลยแม้แต่น้อย เขาเคยติดตามคนสำคัญของประเทศต่างๆ มาหลายรายแล้ว โดยทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ หลายครั้งที่เขาได้เห็นคนสำคัญออกให้นักหนังสือพิมพ์สัมภาษณ์แบบนี้ บางคนเหงื่อแตกท่วมตัว บางคนก็ติดอ่างจนพูดจาไม่รู้เรื่อง เสียบุคลิกลักษณะหมด ครั้นออกมาในโทรทัศน์แทนที่คนดูจะเห็นใจกลับหัวเราะเยาะหาว่า ไม่ได้ ความเสียอีกก็มี...”

การพระราชทานสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการครั้งนั้นมีเนื้อความโดยสังเขปว่า การที่เสด็จมาพบนักหนังสือพิมพ์ครั้งนี้เป็นการพบปะระหว่างเพื่อนฝูง เพราะต้องทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างมวลชนของโลก พระองค์เสด็จมาเพื่อนำมิตรภาพและสันถวไมตรีของชาวไทยมาให้กับชาวอเมริกัน

และประชาชนแห่งสหรัฐก็ได้แสดงมิตรภาพและความปรารถนาดีให้พระองค์นำสันถวไมตรีของชาวอเมริกันกลับไปเช่นกัน

กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานในงานพิธีต่างๆ นั้น แสดงถึงความมีพระราชอัธยาศัยอย่างสูง กระแสพระราชดำรัสมีเนื้อหาสาระเข้ากับเหตุการณ์ โน้มน้าวจิตใจผู้ฟังให้มีความคิดความรู้สึกสอดคล้องไปตามกระแสพระราชดำรัส ดังจะเห็นได้จากกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่สถานิติบัญญัติของรัฐฮาวาย มีความตอนหนึ่งว่า “ฮาวายอาจเป็นรัฐที่เยาว์วัยที่สุดของสหรัฐ แต่ความเจริญก้าวหน้าอันน่าชื่นชมของมลรัฐนี้ ได้เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ฮาวายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญยิ่ง ตั้งอยู่กลางมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งเชื่อมประชาชนของสหรัฐ กับประชาชนประเทศไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มรดกทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ซึ่งส่วนมากมีกำเนิดในเอเชีย สามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจดี และส่งเสริมมิตรภาพให้มีตลอดไประหว่างชาติของเรา ท่านสามารถจะทำหน้าที่เป็นผู้อธิบายขนบธรรมเนียมและสถาบันของเราในทุกขณะที่อาจจะมีความจำเป็นที่ยังไม่เข้าใจได้ง่าย...”

126/2

ความอีกตอนหนึ่งของกระแสพระราชดำรัสที่จับอกจับใจผู้ได้ยินได้ฟังโดยเฉพาะคนอเมริกันทำให้เกิดมโนคติโน้มน้าวจิตใจให้เกิดความคิดเห็นสอดคล้องไปกับกระแสพระราชดำรัสว่า

“ในส่วนตัวของข้าพเจ้าเองแล้ว การมาครั้งนี้นับว่าเป็นความสำคัญมากอยู่ ข้าพเจ้าเกิดในประเทศนี้เอง ฉะนั้นจึงพูดได้ว่า สหรัฐอเมริกาเป็นเมืองมารดาของข้าพเจ้า การมาเยือนคราวนี้ทำให้รู้สึกตื่นเต้นมาก รู้สึกดีใจเหมือนได้เดินทางกลับบ้าน...”

สรุปโดยรวมใจความในกระแสพระราชดำรัสที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสหรัฐอเมริกาครั้งนี้ ทรงมีความปรารถนาอยู่ 3 ประการ คือ

1. เพื่อทอดพระเนตร ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอเมริกัน
2. เพื่อทรงนำมิตรภาพและความปรารถนาดีของประชาชนชาวไทยมาพระราชทานแก่ประชาชนชาวอเมริกันด้วยพระองค์เอง

3. มีพระราชประสงค์จะเสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานที่
เสด็จพระราชสมภพ เพื่อความภาคภูมิใจในความเจริญ
ของประเทศตน

พร้อมกันนั้นพระองค์ทรงมีพระราชดำริถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาที่ผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นตั้งแต่พุทธ
ศักราช 2402 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เป็นต้นมา และตรัสชมสหรัฐอเมริกาที่ให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ
ในภูมิภาคเอเชียให้รักษาอิสรภาพ และช่วยเหลือประเทศไทยด้วย ทรง
หวังว่าวันหนึ่งข้างหน้าประเทศไทยจะพึ่งตนเองได้

นอกจากพระอัจฉริยภาพที่ทรงแสดงให้เห็นปรากฏในกระแสพระ
ราชดำริเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกาแล้วพระราช
ดำริสตอบชอบใจนักเรียนไทยในรัฐวิคตอเรีย คราเสด็จฯ เยือน
ประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ เมื่อนักเรียนไทยทูลเกล้าทูล
กระหม่อมถวายตุ๊กตาทิมออสเตรเลีย และบูมเมอแรงอาวุธของชาวพื้น
เมืองออสเตรเลีย ก็มีความหมายลึกซึ้ง ด้วยมีพระบรมราโชวาทให้นัก
เรียนไทยจงเป็นอย่างบูมเมอแรง หมายความว่า เมื่อเรียนจบแล้วก็ให้
กลับไปใช้ชีวิตที่ไร่เรียนมาให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ

นอกจากนั้นกระแสพระราชดำริสตอบชอบพระทัยกษัตริย์
แห่งสหพันธรัฐมาลาเยีย ยังมีความไพเราะจับใจ แสดงถึงอัจฉริยภาพอัน
สูงยิ่ง ดังมีความตอนหนึ่งว่า

“ประเทศของเราทั้งสองได้สร้างสัมพันธ์ภาพฉันท์มิตรมาเป็น
เวลานาน นอกจากจะเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและใกล้ชิดกันแล้ว ยังจะยึดถือ
ในสิ่งที่เป็นผลประโยชน์ของชาติเหมือนกันหลายประการ...เมื่อมีเหตุ
การณ์สำคัญอันหนึ่งเกิดแก่ประเทศหนึ่งย่อมมีผลต่ออีกประเทศหนึ่ง
ด้วย ประเทศของเราทั้งสองต่างภูมิใจในการที่มีวัฒนธรรมและธรรม
นิยมประเพณีเป็นของตนเอง และในขณะที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับกาล
สมัย เราควรสามารถสงวนรักษาธาตุแท้ที่สำคัญของเราไว้ได้ โดยการ
นี้ประชาชนของเราทั้งสองจึงมีความรู้สึกว่ามีบรรพบุรุษร่วมกัน ซึ่งเป็น
ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกกลมเกลียวต่อกันและเข้าใจกัน...”

กระแสพระราชดำริเหล่านี้ เป็นเพียงส่วนน้อยที่ได้ยกมาให้
เห็นถึงพระอัจฉริยภาพอันเยี่ยมยอดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ที่ล้วนเป็นกระแสพระราชดำริที่ลึกซึ้ง สุขุมคัมภีรภาพที่สามารถเรียก

ร้องความเป็นมิตร ความเป็นสายเลือด ความเป็นแผ่นดินแห่งบรรพบุรุษเดียวกัน ความทันต่อเหตุการณ์ ตลอดจนโมตริจิตที่สามารถกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับมิตรประเทศ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันฉันท์มิตร และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น นับแต่บัดนั้น เป็นต้นมา

การดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในการเผยแพร่และพัฒนาวัฒนธรรมสากล โดยการยอมรับเพื่อศึกษาและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมแก่กาลสมัยและวัฒนธรรม ทั้งนี้บทบาทของกล้องถ่ายภาพที่ปรากฏเป็นผลงานภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ตลอดระยะเวลาของการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศด้วย เป็นหลักฐานข้อมูลอันดีต่อการศึกษาได้ตรง และกำหนดบทบาทอันควรแก่การพัฒนา เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติเป็นวัฒนธรรมแห่งการยอมรับในระดับสากล

หลัง พ.ศ. 2510 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมมิตรประเทศต่างๆ แล้ว พระองค์ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนต่างประเทศอีกเลย ทั้งนี้เพราะทรงมีพระราชภารกิจอันใหญ่หลวงเกี่ยวกับปัญหาความอดอยากยากจนเพื่อปากท้องของประชาชนที่อยู่ในชนบท พระองค์ทรงทุ่มเทกำลังพระวรกาย พระสติปัญญา และพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อทรงช่วยให้ราษฎรของพระองค์พ้นจากความอดอยากหิวโหย มีพอกินพอใช้พอล้างปากเลี้ยงท้อง และเลี้ยงครอบครัวให้มีความสุขตามอัธยาศัย เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ทรงปรารถนาที่จะให้ราษฎรของพระองค์มีคุณภาพชีวิตที่ดีทุกถ้วนหน้า พระองค์จึงทรงตราครุฑพระวรกาย ทรงเหน้อยยากเพื่อสุขชีวิตราษฎรที่เป็นเกษตรให้ดีขึ้น ดังพระราชดำรัสว่า “ตราบไต่ที่ราษฎรของพระองค์ยังอดอยากยากจนอยู่ พระองค์จะไม่เสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศ”

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ประมุขของต่างประเทศมาเยือนประเทศไทยในฐานะแขกของรัฐบาล หรือราชอาคันตุกะส่วนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะไม่ทรงละเว้นที่จะทรงให้การต้อนรับด้วยพระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นด้วยมิตรไมตรีกับทุกประเทศที่มาเยือนประเทศไทย ซึ่งนานาประเทศต่างเข้าใจในพระราชเจตนา และพระราชภารกิจที่ทรงห่วงใยพสกนิกรของพระองค์เป็นอย่างดี

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนต่างประเทศ เพื่อทรงปฏิบัติพระราชภารกิจแทนพระองค์ ด้วยทรงเห็นความสำคัญของการเจริญสัมพันธไมตรีซึ่งยังประโยชน์แก่การพัฒนาวัฒนธรรมสากล และเอื้อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการพัฒนาความเจริญของชาติตลอดมา

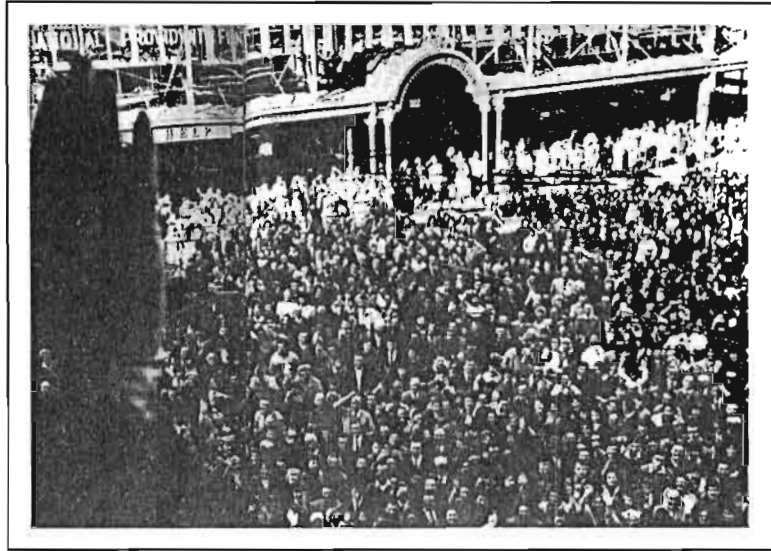
วัฒนธรรมสากล

ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา
จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ปีพิมพ์ 2530)

แม้จะมีไขภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ แต่เป็นภาพที่สามารถแสดงหลักฐานพยานอันชัดเจน ถึงการเสด็จพระราชดำเนินทรง
งานแต่ละพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีกล้องถ่ายภาพติดพระองค์เสมอ เพื่อทรงใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้เป็น
หลักฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณา

วิ ฒ น ธรรม ส าก ๓

ทรงโบกพระหัตถ์

เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2505 ที่เมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ประทับ ณ หน้าตึกตลาดค้าหุ้น ทรงโบกพระหัตถ์กับประชาชนพลเมืองที่มาเฝ้ารับเสด็จพระราชดำเนินอยู่ในบริเวณนั้นเป็นจำนวนมาก ต่างแสดงความชื่นชมยินดีด้วยการโบกมือและเปล่งเสียงถวายพระพร สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงโบกพระหัตถ์ตอบรับด้วยความประทับใจพระราชหฤทัย

ด้วยความจงรักภักดี

ในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินไปยังที่ต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ จะมีประชาชนมาเฝ้ารับเสด็จอย่างมากมายเสมอ ใครที่ได้เข้าไปใกล้ต่างดีอกดีใจไปตามๆกัน เห็นได้จากอารมณ์ในสีหน้า และกิริยาอาการที่แสดงความชื่นชมโสมนัสเป็นที่ยิ่ง จึงทรงบันทึกภาพไว้ได้ตลอดทุกที่

ดูภาพจะเห็นสีหน้าอารมณ์อันแสนจะปลาบปลื้มยินดีของประชาชนทั้งหลาย พระบารมีเป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจ ใครได้เห็นก็เป็นสุขทุกแห่งจึงมีแต่รอยยิ้ม มีมิตรภาพอันกระชับมันผูกพันไฉนตรีอันดีงาม ถ้าทุกประเทศมีแต่สัมพันธ์ไมตรีดีต่อกันแล้ว แน่ชอบโลกนี้ก็จะมีความสุข

นิวซีแลนด์ 18-26 ส.ค. 2502

ออสเตรเลีย 26 ส.ค.-12 ก.ย. 2505

สรุปการพัฒนาวัฒนธรรมสากล

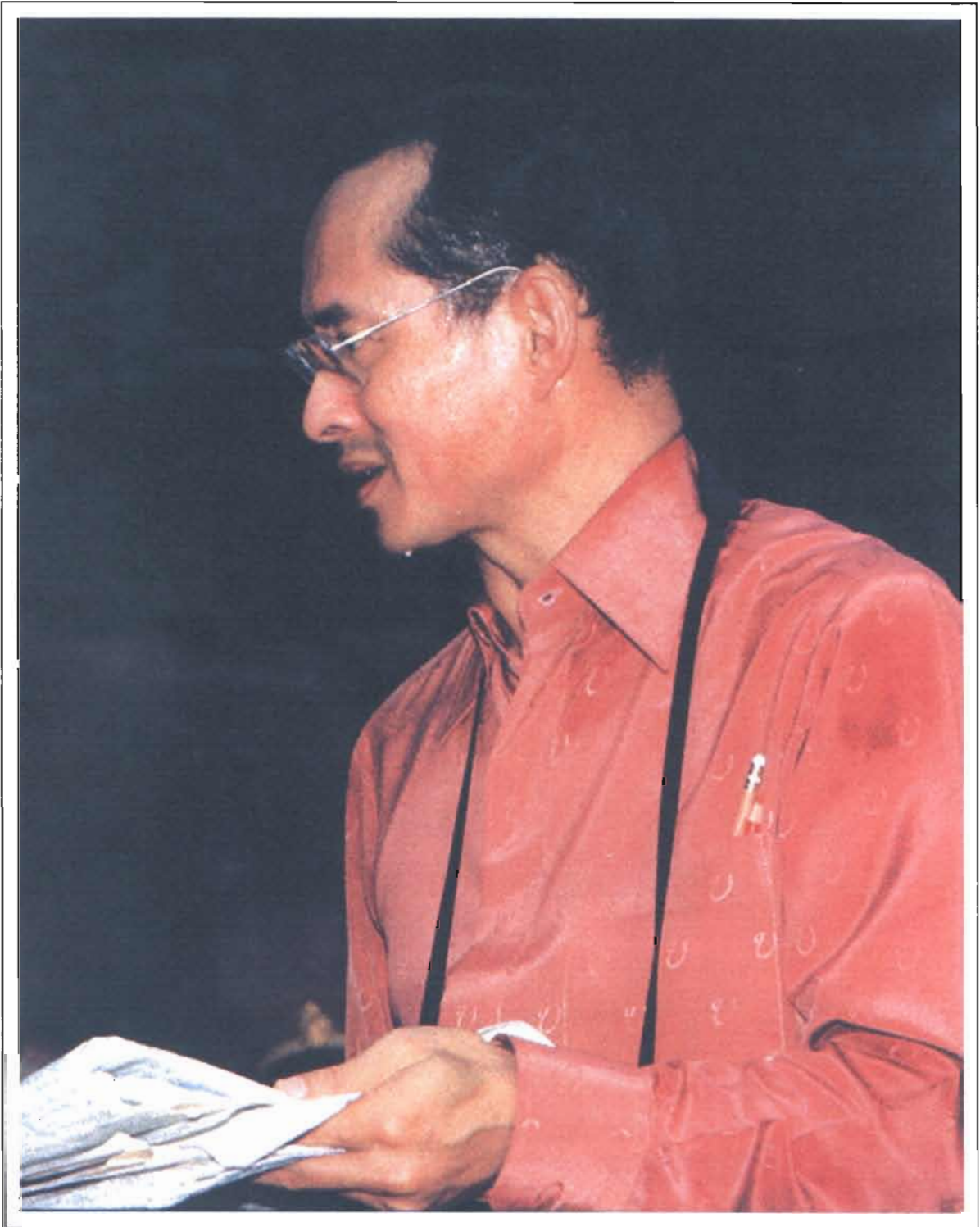
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย นอกจากจะเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรแล้ว ยังเป็นการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เทียบเคียงอารยประเทศ ทรงก้าวทันเทคโนโลยี และทรงรู้จักเลือกใช้เฉพาะเทคโนโลยีที่จำเป็น โดยไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

ตลอดเวลาแห่งการครองสิริราชย์สมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเผยแพร่เกียรติคุณชาติไทย และทรงนำชาติให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของสากลโลก ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศโดยการเสด็จไปเยี่ยมเยียนมิตรประเทศทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกา ทำให้ทั่วโลกรู้จักประเทศไทยและเข้าใจวัฒนธรรมไทยดีขึ้น ไม่ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินไปประเทศใดก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นจนประสบผลสำเร็จ ทำให้ไทยมีมิตรประเทศมากมายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทบาทที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อการพัฒนาวัฒนธรรมสากลอีกประการหนึ่งคือ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย และทรงเป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การที่ทรงยอมรับและส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยมีภาพลักษณ์ที่เป็นสากล มีความก้าวหน้าและมีการพัฒนาทุกด้านอย่างไม่หยุดนิ่ง ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงก็ด้วยพระบารมีอันหาที่สุดมิได้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรานั่นเอง

ਸ ਰ ਪ

บ ท ส ร ู ป

ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ จากหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา
จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ปีพิมพ์ 2530)

แม้จะมีไขภาพถ่ายสีพระหัตถ์ แต่เป็นภาพที่สามารถแสดงหลักฐานพยานอันชัดเจน ถึงการเสด็จพระราชดำเนินทรง
งานแต่ละพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีกล้องถ่ายภาพติดพระองค์เสมอ เพื่อทรงใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ไว้
เป็นหลักฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณา

บทสรุป

พระอัจฉริยภาพทางการถ่ายภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้สะท้อนให้เห็นความมั่งคั่งอันเลิศของงานศิลปกรรม และผลพวงอันเยี่ยมยอดที่ส่งผลโดยตรงต่องานพัฒนาวัฒนธรรม ความสมบูรณ์พร้อมสรรพที่เอื้อต่อกันและกันนี้ เกิดจากน้ำพระทัยอันละเอียดอ่อนลึกซึ้งและไพศาลกับพระราชปณิธานอันแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเพียบพร้อมด้วยทศพิธราชธรรม เพื่อทวยราษฎร์พระองค์นี้ พระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ที่พระองค์ทรงตรัสไว้เมื่อ 50 ปีก่อน ยังฝังลึกในดวงใจไทยทุกดวง ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น เพราะจากบัดนั้นจนวันนี้ สิ่งที่ปรากฏเด่นชัดแก่สายตาคือมิใช่เพียงถ้อยพระราชมติที่ทรงตรัสเท่านั้น หากแต่เป็นสัมฤทธิผลแห่งพระราชกรณียกิจอันหลากหลายยิ่งใหญ่ว่า พระองค์ทรงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และทุ่มเทพระวรกายให้การพัฒนาชาติตลอดระยะเวลาห้าสิบปีที่ล่วงผ่าน ทำให้คนไทยทั้งชาติเทิดทูนพระองค์ท่าน เป็นพ่อหลวของแผ่นดิน และครอบครองความรัก ความภักดี ของคนไทยทั้งชาติด้วยสิ้นสุดจิตใจ นอกจากนี้ นานาอารยประเทศทั่วโลกต่างแซ่ซ้องสรรเสริญและยอมรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่

ความล้ำเลิศในงานศิลปกรรมภาพถ่ายกับความเลิศล้ำในงานพัฒนาวัฒนธรรม เป็นเหตุให้งานวิจัยฉบับนี้ปรากฏเป็นรูปเล่มขึ้นด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมแก่ปวงชนชาวไทย และเพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่จะสะท้อนให้เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนักและสำนึกในพระเมตตาธรรมของพระองค์ท่านที่ทรงมีต่อพสกนิกรทุกหมู่เหล่า โดยอาศัยหลักฐานพยานจากภาพถ่ายฝีพระหัตถ์เป็นเครื่องนำทาง แสดงพระอัจฉริยภาพทางการพัฒนาวัฒนธรรมที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาชาติ

ผลจากการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงพระราชปณิธานอันมุ่งมั่นที่ก่อให้เกิดเป็นพระอัจฉริยภาพแห่งการดำเนินพระราชกรณียกิจ ทรงมีพระทัยแน่วแน่ที่จะศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดถี่ถ้วน แม้ในส่วนที่เล็กละเอียดที่สุด เพื่อการวางระบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีประ

ลัทธิภาพ เป็นลำดับขั้นตอน จากส่วนย่อยที่สุดสู่ส่วนใหญ่ และจากส่วนใหญ่สู่ส่วนย่อย ทั้งในแนวลึกและแนวกว้าง ดังเช่นที่ปรากฏในงานพัฒนาหลายหลากสาขา โดยเฉพาะในงานศิลปกรรมและวัฒนธรรมที่มีส่วนสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด

ในทางศิลปกรรม พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างถ่องแท้ถึงการใช้องค์ฐานทางศิลปะ (ELEMENTS OF ART) และทรงใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง ทรงลึกซึ้งต่อการใช้หลักการทางศิลปะ (PRINCIPLES OF ART) อย่างกว้างขวาง และทรงสามารถใช้ได้อย่างอิสระเกินขอบเขตกำหนดที่ตายตัวทางทฤษฎีศิลป์ ทรงเข้าพระทัยในขอบเขตและศักยภาพของอุปกรณ์ในการถ่ายภาพอย่างยิ่ง อีกทั้งยังทรงแสวงหาความหลากหลายแปลกใหม่ของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นตลอดเวลากับการใช้เครื่องมือถ่ายภาพ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทรงงาน นับเป็นการไม่หยุดนิ่งต่อการแสวงหาความรู้ ที่ทรงเป็นตัวอย่างชั้นเลิศต่อบุคคลทั่วไป ดังนั้นเมื่อกล้องถ่ายภาพอยู่ในพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมิใช่เป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้บันทึกเหตุการณ์เท่านั้น หากทว่าเป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดมุมมองอันหลากหลายจากน้ำพระทัยอันเปี่ยมล้นด้วยความงาม สร้างสรรค์ขึ้นเป็นภาพถ่ายตามเหตุการณ์จริงที่ปรากฏ และกลักลับกลายเป็นศิลปกรรมชั้นเยี่ยม ที่มีได้มีเพียงคุณค่าชั้นเลิศในทางศิลปะเท่านั้น หากยังมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามความเป็นจริงเบื้องต้น เพื่อยังประโยชน์ต่อการพัฒนาวัฒนธรรมของชาติในโอกาสต่อมาอย่างครบถ้วนทั้งสามด้าน อันได้แก่

วัฒนธรรมหลวง พระองค์ทรงปรับเปลี่ยนขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ในงานพระราชพิธีให้เหมาะสมแก่กาลสมัย เกิดการยอมรับชื่นชมและสืบทอดวัฒนธรรมหลวงอันงดงามนี้สืบมา ด้วยความนิยมยกย่อง และเห็นคุณค่าของมรดกแห่งวัฒนธรรมหลวงจากพสกนิกรโดยรวม

วัฒนธรรมราษฎร์ พระองค์ทรงปรับปรุงคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และจิตสำนึก ให้เกิดความภูมิใจในความเป็นไทย มีใจรักสามัคคี รับผิดชอบต่อหน้าที่ และดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความร่มเย็นผาสุกแก่ทวยราษฎร์ทั้งปวง ให้อยู่ดีมีสุข

ด้วยสภาวะแวดล้อมปลอดภัย นับเป็นการพัฒนาชีวิตวัฒนธรรม
ความเป็นอยู่ให้เกิดความรุ่งเรืองแก่สังคมประเทศโดยตรง

วัฒนธรรมสากล ทรงปรับปรุงพัฒนาและเผยแพร่ให้สังคมโลก
ยอมรับและรู้จักประเทศไทย ในฐานะอารยประเทศที่เจริญมั่นคงด้วย
วัฒนธรรมอันเก่าแก่และงดงาม ทรงดำเนินวิเทศบายทางการทูตด้วย
พระจริยวัตรอันสง่างาม สุขุม และชาญฉลาดยิ่ง จนเป็นที่ยอมรับและ
เชิดชูของนานาอารยประเทศทั่วไป ทรงผลานความเป็นสากลที่เจริญ
ด้วยเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์อย่างกลมกลืนต่อการพัฒนาชาติ ด้วย
ทรงเน้นสำนึกแห่งความเป็นไทย ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของ
วิวัฒนาการโลก เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมสากลที่ก้าวหน้า
โลกอย่างมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

งานพัฒนาวัฒนธรรมทั้งสามสาขาของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวที่ปรากฏในภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ เป็นหลักฐานอันดียิ่งต่อการติดตาม
ร่องรอยงานพัฒนาวัฒนธรรมของพระองค์ ซึ่งนอกจากจะทรงไว้ใน
คุณค่าทางศิลปะชั้นเลิศแล้ว ยังให้คุณค่าที่ยิ่งใหญ่ทางวิชาการ โดย
สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่ส่ง
ผลให้เกิดความเจริญผาสุกโดยรวมทั้งแก่ตัวบุคคลในประเทศแก่สังคม
ชาติบ้านเมือง และแก่สภาวะแวดล้อมของชาติ ซึ่งส่งผลกระทบทาง
อ้อมต่อความอุดมสมบูรณ์ของสภาวะแวดล้อมโลก นับเป็นการพัฒนา
วัฒนธรรมอย่างครบวงจร ที่ทรงสร้างให้ชาติไทยเป็นที่รู้จักในทางที่
ชอบ และยอมรับทางด้านการพัฒนางานวัฒนธรรมที่เทียบเคียงกับ
อารยประเทศในสังคมโลก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระประมุขของชาวไทยได้ทรง
พัฒนางานวัฒนธรรมด้วยน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระ
เมตตาธรรม พระองค์ไม่ทรงละเลยที่จะแผ่พระมหากรุณาธิคุณไปยัง
ประชาชนผู้ยากไร้โดยไม่ทรงเลือกที่จะเป็นชนเชื้อชาติศาสนาใด
ความภาคภูมิใจและความซาบซึ้งใน “พ่อที่หลวงไทย” พระองค์นี้จะสถิต
อยู่ในดวงใจคนไทยทั้งชาติตราบชั่วกาลนาน

ภ า ค ฝ น ๖ ก

ภาคผนวก

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์อันเป็นผลพวงมาจากพระอัจฉริยภาพทางศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากจะเป็นภาพที่ทรงไว้ซึ่งคุณค่าทางศิลปะแล้ว ยังให้คุณค่าทางวิชาการด้วยโดยสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนางานวัฒนธรรมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือเป็นข้อมูลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ประกอบโครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศส่วนทางอ้อมคือ เป็นการสะท้อนถึงความสนพระทัยของพระองค์ที่มีต่องานวัฒนธรรมด้านต่างๆ อันปรากฏชัดอยู่ในภาพ และเป็นหลักฐานอย่างยิ่งต่อประชาชนในการตามร่องรอยการพัฒนางานวัฒนธรรมของพระองค์ท่าน

มีภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกจำนวนมากซึ่งไม่สะท้อนถึงการพัฒนางานวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงมีได้นำมาเสนอไว้ในส่วนเนื้อหาก่อนหน้าแต่ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์เหล่านั้นสามารถแสดงถึงมิติของงานวัฒนธรรมในเชิงนามธรรม และมีคุณค่าทางจิตใจอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงัญเชิญมาไว้ที่ภาคผนวก ทั้งนี้ได้รวบรวมตามประเภทและเนื้อหาของภาพเพื่อความสะดวกในการเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่

โดยแยกเป็น 6 ประเภทดังนี้

ภาพหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ภาพบุคคล

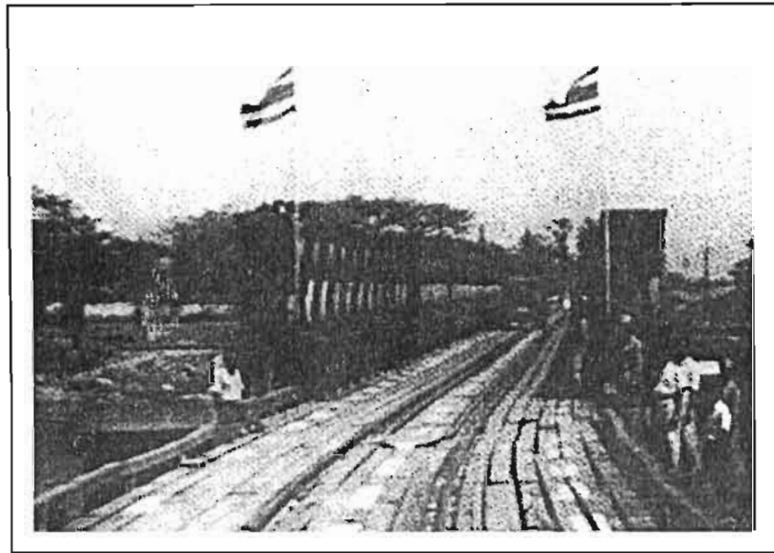
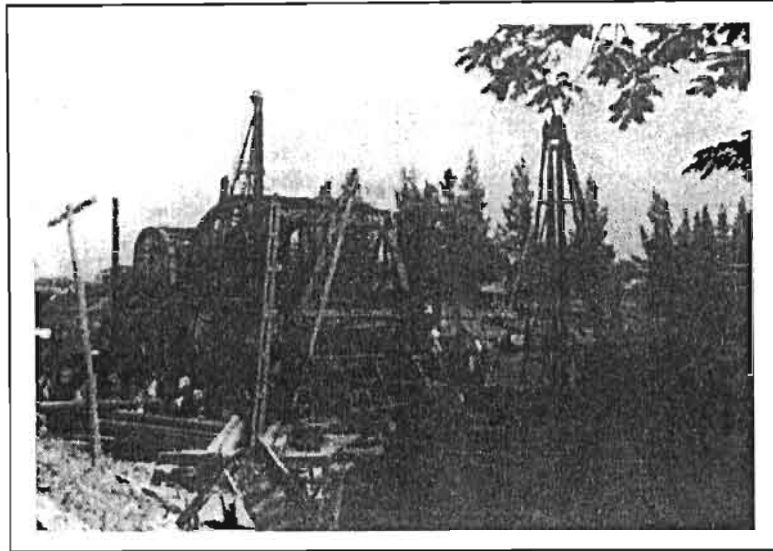
ภาพพรรณไม้

ภาพสัตว์

ภาพทิวทัศน์

ภาพเทคนิคพิเศษ

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ทั้ง 6 ประเภทนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความสนพระราชหฤทัยอย่างลึกซึ้งในงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ปรากฏหลักฐานให้เห็นอย่างถ่องแท้ถึงพระทัยอันละเอียดอ่อน ลุ่มลึก ถึงพร้อมด้วยสุนทรียรสและพระเมตตาธรรมอันผุดผ่องอย่างแท้จริง

สะพานพระรามที่ 6

เป็นภาพประวัติศาสตร์ของเมืองไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อยๆ ทรงฉายเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2489 ขณะที่เสด็จพระราชดำเนินผ่านสะพานพระรามหกที่ชำรุด เพราะถูกระเบิดทำลาย

เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 สะพานพระรามที่ 6 ได้ถูกระเบิดทำลายเสียหายจนใช้การไม่ได้ พอสงครามสงบ รัฐบาลจึงดำเนินการซ่อมแซมอย่างเร่งด่วน โดยจัดสร้างทางเบี่ยงขนานกับแนวสะพานเดิม เพื่อให้รถยนต์ผ่านไปมา ซึ่งพอจะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้ลงได้บ้าง

5 มีนาคม 2489 เสด็จพระราชดำเนินผ่านไปบนสะพานเบี่ยง พอได้ทอดพระเนตรเห็นซากสะพานจึงทรงบันทึกภาพไว้ ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ที่ทรงไว้นี้ก็กลายเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะต่อไปเมื่อสะพานซ่อมสร้างเรียบร้อยแล้ว หากมีใครอยากทราบว่าสะพานพระรามที่ 6 เมื่อครั้งถูกทำลายมีสภาพเป็นอย่างไร ก็จะได้จากภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ภาพนี้

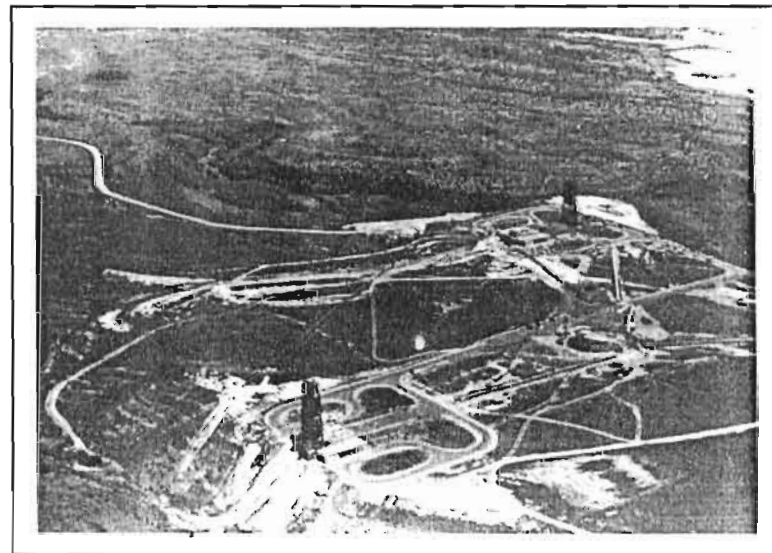

เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2492 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน ประพาสกรุงลอนดอนเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อทรงเยี่ยมหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร และครอบครัว ขณะนั้นหม่อมเจ้านักขัตรมงคลทรงเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงลอนดอน ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ ในงานรับเสด็จคืนนั้น หม่อมเจ้านักขัตรมงคล ทรงซิการ์มวนยาวมองดูน่าสนใจมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงบันทึกพระรูปไว้ทันที เป็นพระรูปขาวดำที่ชัดเจนเฉพาะพระองค์ ในขณะที่ภาพเบื้องหลังเห็นแต่เพียงเงาของพระอิริยาบถที่ปรากฏในภาพมีความสง่าแต่มนวล ละมุนละไม

ทรงเน้นระยะชัดเฉพาะที่พระพักตร์ ปล่อยให้ภาพหลังให้พร่าเพื่อไม่ให้แย่งจุดเด่น ภาพจึงดูเด่นทำให้เห็นพระอารมณ์ที่เยือกเย็นสุขุม และกำลังทรงสำราญพระอารมณ์

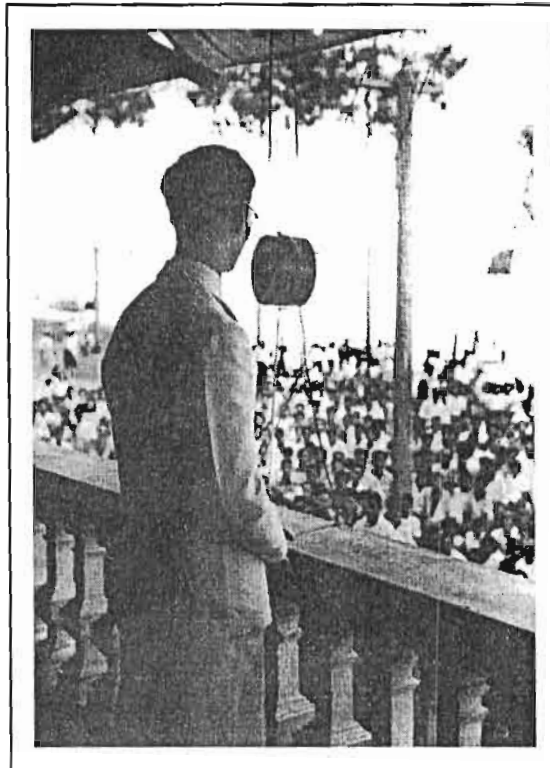

ภาพนี้ทรงบันทึก เมื่อ พ.ศ. 2493 เป็นภาพหลวงสุรณรงค์ฯ (ซ้าย) และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิระพงศ์ภาณุเดช นักขับรถแข่งดาราของผู้นำชื่อเสียงมาสู่ประเทศไทย พลเอกหลวงสุรณรงค์ฯ (ซ้าย) และพระองค์เจ้าพิระพงศ์ภาณุเดช นั่งเคียงคู่กันแบบ สบายพระทัยและสบายใจ เป็นมุมที่เหมาะสมมาก จึงทรงบันทึกภาพไว้ เพื่อผู้สนใจจะได้รู้ได้เห็นเป็นประวัติสำคัญของคนไทย พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าพิระพงศ์ภาณุเดช ทรงเป็นนักขับรถแข่งระดับแนวหน้าของโลก ทรงเป็นดาราของไทย ทรงเป็นผู้สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทย จนเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก

สถานีอวกาศ

ระหว่างทรงเยือนประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2503 เสด็จไปทอดพระเนตรสถานีอวกาศ Vadenburg ทรงบันทึกภาพไว้ขณะที่ประทับอยู่บนเครื่องบินพระที่นั่ง

ไมโครโฟนคาร์บอน

5 พฤษภาคม 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ครั้นนั้นพลกนิกรมาเผ่าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างล้นหลาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระราชดำรัสแก่พลกนิกรด้วยเครื่องขยายเสียงชนิดใช้ถ่านคาร์บอน (Carbon Microphone) ซึ่งเป็นเครื่องขยายเสียงที่มีใช้อย่างทันสมัยในครั้งนั้น จึงทรงฉายพระฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและไมโครโฟนคาร์บอนไว้เห็นชัดเจน

ภาพนี้จึงเป็นภาพบันทึกทางประวัติศาสตร์อันมีคุณค่ามากหลายอีกภาพหนึ่ง

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

7 กันยายน 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมทหารที่ค่ายเสนาณรงค์ ตำบลคอหงส์ จังหวัดสงขลา ระหว่างนั้นได้ประทับพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ณ เรือนรับรองในค่ายเสนาณรงค์

ขณะที่สมเด็จพระบรมราชชนนีประทับอยู่ใกล้กับผนังสีเทาอ่อน พอดีกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรเห็นว่า ผนังสีนี้ช่างเป็นสีที่พอเหมาะพอดีกับสีฉลองพระองค์ของสมเด็จพระเจ้ฯ จึงทรงฉายพระฉายาลักษณ์ไว้

เป็นพระฉายาลักษณ์ที่กำลังทรงแย้มพระสรวล ได้พระอารมณ์ที่อึมเอิบเยือกเย็น เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาบารมี ทางวิชาศิลปะเรียกอารมณ์ของภาพลักษณะนี้ว่า มีชีวิตเป็นธรรมชาติดีนัก นอกจากนี้พระเจ้ฯยังกลมกลืนกับสีของฉลองพระองค์ และสีของฉากหลังเป็นวรรณะของสี (Tone) ที่เย็นตา ดูได้นาน และเมื่อมองนาน ๆ จะรู้สึกสบายใจสบายตากว่า ภาพสีจัดๆ ตามร้านถ่ายภาพ

วันแห่งความสุข

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งยังทรงเป็น ม.ร.ว.สิริกิติ์ กิติยากร พระชนม์มายุ 17 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกอบพิธีหมั้นที่ เมืองโลซานน์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2492

หลังจากวันพิธี วันหนึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังทุ่งกว้างชนเมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งในบริเวณนั้นเป็นถิ่นที่อยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยที่เคยทรงสำเร็จการศึกษา

พระฉายาลักษณ์นี้ สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชอิริยาบถที่ทรงเปี่ยม ล้นด้วยพระเกษมสำราญ เบิกบานพระราชหฤทัย หลังจากทรงผ่านพิธีหมั้นอันเรียบร้อย สมบูรณ์แล้ว

ดั่งโค่งล้ำคัญ

พระฉายาลักษณ์อันเป็นพระราชประวัติครั้งสำคัญส่วนหนึ่งของทั้งสองพระองค์ทรงบันทึกภาพไว้อย่างประณีตบรรจงด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภาพแรก พระบรมราชินีนาถเมื่อครั้งยังเป็น ม.ร.ว.สิริกิติ์ กิติยากร ธิดาคนโตของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ (ม.จ.นักขัตตมงคล กิติยากร) เมื่อครั้งทรงเป็นอัครราชทูตประจำกรุงปารีส

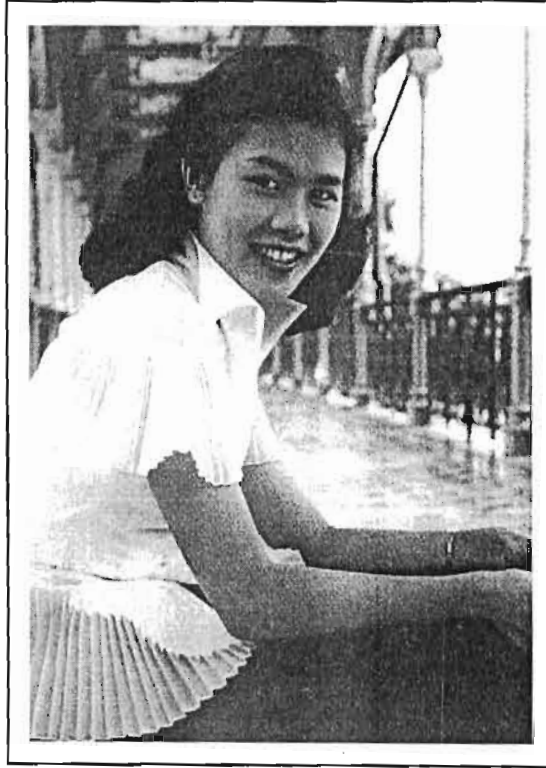
เมื่อ 20 เมษายน 2493 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ทรงเยี่ยมที่สถานทูต และได้ทรงถ่ายภาพ ม.ร.ว.สิริกิติ์ กำลังยิ้มแย้มสดชื่นในรถยนต์พระที่นั่ง

ครั้นถึงวันที่ 28 เมษายน ในปีเดียวกัน ก็ถึงวันพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส และต่อมาถึงวันที่ 5 พฤษภาคม ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ประกาศกระแสพระบรมราชโองการสถาปนาสมเด็จพระราชินี ให้ดำรงราชฐานันดรศักดิ์เป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

วันที่ 8 พฤษภาคม 2493 พระฉายาลักษณ์อีกภาพหนึ่งฉายไว้ในขณะสมเด็จพระบรมราชินีกำลังทรงเปียโน ซึ่งพระฉายาลักษณ์ในพระราชพิธีริยาบถนี้ ที่เปียโนนี้ และในวันที่คล้ายกันนี้ เป็นฉายาลักษณ์ที่ได้เคยทรงบันทึกไว้ตั้งแต่ในหนหลัง พระฉายาลักษณ์ในครั้งนี้ จึงเท่ากับเป็นพระราชอนุสรณ์ของทั้งสองพระองค์

ที่กลางทุ่งดอกไม้

เมื่อปี 2503 ขณะที่ยังประทับ ณ ประเทศสวีตเซอร์แลนด์ คราวหนึ่งเสด็จฯไปยังทุ่งกว้าง บนเนินเขาแห่งหนึ่ง มีบริเวณเป็นทุ่งโล่งโปร่งกว้างไกล อากาศสดชื่นแจ่มใสดียิ่งนัก

ณ บริเวณนี้มีต้นไม้ใบหญ้าสารพัดกำลังออกดอกบานสะพรั่ง เป็นที่ต้องพระราชหฤทัยของทั้งสองพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเลือกเก็บดอกไม้สีขาวมากำไว้ในพระหัตถ์ซ้าย พอเอื้อมพระหัตถ์ขวาจะทรงเก็บดอกต่อไป พระราชอิริยาบถที่กำลังทรงเงยพระพักตร์ ขึ้นเล็กน้อยและทรงแย้มพระสรวลนิ่งงดงาม เป็นด้านที่เป็นศิลปะและเหมาะสมกับบุคลิกของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงทรงบันทึกภาพไว้ทันที

ที่เรียกว่าเป็นศิลปะ ได้แก่ ท้องฟ้าสีอ่อนนวล เทือกเขาไกลๆ ได้โครงสร้างเป็นเส้นเอียงเฉียงทางซ้ายและขวาต่างนำสายตาของผู้ชมมาหาจุดเด่นของภาพ คือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ต่อจากนี้ถ้าจะดูให้ละเอียดขึ้นไปอีก ขอให้ดูที่เส้นของต้นไม้และดอกไม้ ต่างเอนยอดเข้าหาจุดเด่น เป็นการช่วยเน้นพระฉายาลักษณ์องค์นี้ให้เด่นด้วยเส้นสีแห่งศิลปะ และเน้นรอยแย้มพระสรวลที่อ่อนโยนเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาอย่างหาที่สิ้นสุดมิได้

แสงนุ่มนวล

พระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถชุดหนึ่งที่มีแสงนุ่มนวล เป็นศิลปะที่งามซึ่งตรงตาตรงใจ และแสดงเอกลักษณ์ศิลปะการถ่ายภาพส่วนพระองค์ที่ ทรงมีอย่างเยี่ยมยอดวิธีหนึ่ง

ทรงใช้แสงถ่ายภาพอย่างภาษาทางวิชาการเรียกว่า แสงตามสภาพ (Available light, existing light) คือวิธีที่ทรงถ่ายภาพในแสงสว่างเท่าที่มีอยู่ในที่แห่งนั้น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นแสงแดดหรือแสงไฟภายในพระตำหนักหรือในพระที่นั่ง จะทรงใช้แสงและเงาให้ได้ส่วนสัมพันธ์ กันอย่างพอเหมาะพอดีทุกทีไป

ภายในเครื่องบินพระที่นั่ง แสงสว่างจากภายนอกทรงใช้เป็นแสงหลัก (Main light) แสงนวลส่องสว่างที่พระพักตร์พอเรื่อง ๆ ดูที่ขอบหน้าตางมีแถบสีเข้มสลับกับแสงสว่างที่พระ มาลาต้นหน้าอ่อนด้านหลังสีดำ สลับสีอ่อนเข้มของฉากหลัง ตรงนี้มีจังหวะน่าสนุก แล้วมองเลยมาที่ฉากหน้า เป็นแสงเหมือนจะช่วยหนุนให้ภาพนุ่มและลอยเด่น ทั้งให้ความรู้สึกหนาวเย็น บางเบา คล้ายกำลังประทับอยู่ในไอละอองของความฝัน

ที่กรุงลอนดอน

เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินกรุงลอนดอน เมื่อปีพุทธศักราช 2509 ระหว่างที่ประทับอยู่ในประเทศอังกฤษ จะทรงฉายพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถอยู่เสมอ และด้วยพระปรีชาสามารถทางศิลปะภาพถ่าย พระราชอิริยาบถของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงทรงอิมเอมเปรรมปลื้มสีพระพักตร์งามสดใสเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาบารมีคล้ายพระองค์จริงประทับอยู่ ณ นั้น

תמונות
תאריך

ທາດພວກ
ທາງບຸກຄົນ

เมื่อน้ำหนาว

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในฉลองพระองค์กันหนาวชุดสีเข้ม ทรงยืนอยู่ด้วยพระอารมณ์สดชื่นแจ่มใส ในขณะที่ทรงเป็นแบบสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงฉายพระฉายาลักษณ์ ทรงใช้ห้องบนพระตำหนักจิตรลดาย เป็นฉากสำหรับทรงถ่ายภาพ

ทรงใช้แสงหลัก (main light) ตรงด้านหน้า วงพระพักตร์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถจึงแจ่มจรัสสดใส ทางด้านข้างทรงใช้แสงลดเงา (fill-in light) งาที่ข้างพระพักตร์จึงนุ่มนวลอย่างพอเหมาะพอดี นอกจากนี้ยังมีแสงพิเศษส่องเป็นเส้นสว่างใสที่พระเกศาแล้วเลยมายังพระหनुและพระศอ ภาษาการถ่ายภาพบุคคลเรียกแสงนี้ว่า แสงส่องผม (hair light) ช่วยทำหน้าที่ให้ภาพเกิดระยะใกล้ไกล ภาพได้มิติ ไม่ทึบตันและทำให้ได้บรรยากาศกระจ่างชัดดีขึ้นอีกด้วย

ที่ควรดูพิเศษอีกแห่งหนึ่งคือ ฉากหลังตรงที่เป็นสีอ่อนไล่ตรงกับพระอังสาตลอดแนวไปถึงพระพาหา เป็นฉากหลังที่ช่วยหนุนเน้นให้พระวรกายโดดเด่นห่างจากฉากหลังได้ ลักษณะนี้ภาษาศิลปะเรียกกันว่า ภาพมีอากาศ (spacing)

พระฉายาลักษณ์ เมื่อน้ำหนาว เป็นประเภทภาพบันไดสีแก่ (low key) ภาพให้บรรยากาศสุขสงบ วรณะของภาพได้ระดับสีเข้ม ทั้งเป็นภาพที่แสดงรายละเอียดของสีขาวยเทาและดำอย่างครบถ้วนถูกต้องตามศิลปะทุกประการ

สงบ

แสงเงานุ่มนวลจับตากำลังพอดี เป็นภาพบันไดสีแก่ (Low key) อีกภาพหนึ่ง ซึ่งได้ลักษณะถูกต้องตามหลักการให้แสงแบบคลาสสิกที่เรียกว่า Lighting of Rembrandt

พระพักตร์ได้แสงสว่างแต่พอเลือนราง ตรงแสงนั้นได้เห็นอารมณ์ที่ทรงแย้มพระสรวลน้อยๆ ภาพให้อารมณ์อ่อนหวาน นุ่มนวล แต่หนักแน่นลึกซึ้ง ที่ฉากหลังบริเวณพื้นโดยรอบทำให้หนักเล็กน้อย พอถึงตรงกลางเว้นให้สว่างขึ้นหน่อย ลักษณะพื้นภาพแบบนี้เป็นการช่วยเน้นจุดเด่นให้ชัด เน้นให้เห็นพระอารมณ์ในภาพและเน้นให้เห็นบรรยากาศอันทึมเทาเลือนราง คล้ายกำลังประทับอยู่ในสถานที่อันวิเวก อึมเิบพระราชหฤทัย...ในแดนแห่งความสงบ

ในฉลองพระองค์ชุดสีแสด

ทรงชุดสีแสดทั้งฉลองพระองค์และพระมาลา ฉากด้านหน้าจะเห็นดอกไม้สีเหลืองวুবวบลายผีแปรงระบายสีของจิตรกร ที่เห็นดอกไม้ม่วงำแบบนี้เป็นวิธีพิเศษที่ทรงใช้ดอกไม้ยูกลีกล้องทั้งทางขวาและซ้าย ที่ฉากหลังไกลๆ ก็วুবวบรับฉากหน้า

จากนั้นทรงเน้นให้เห็นชัดเฉพาะพระพักตร์และดอกไม้ที่ใกล้พระวรกายเพียงดอกเดียว ที่นี้จะเห็นสีส่วนรวม (Tonality) ทั้งภาพ เป็นสีออกน้ำตาล แสด ส้มและเหลือง เรียกตามวิธีศิลปะว่า ภาพวรรณะสีสดใส หรือสีอุ่น (Warm tone)

พระอารมณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถสดชื่น ทรงยิ้มพระสรวลอย่างเบิกบาน พระทัย สายพระเนตรนั้นฉายแสงพระเมตตาปกเกล้าปกกระหม่อมบรรดาผู้ที่จงรักภักดี และชื่นชมพระฉายาลักษณ์นี้อย่างพันประมาณ

המבט
הפנימי

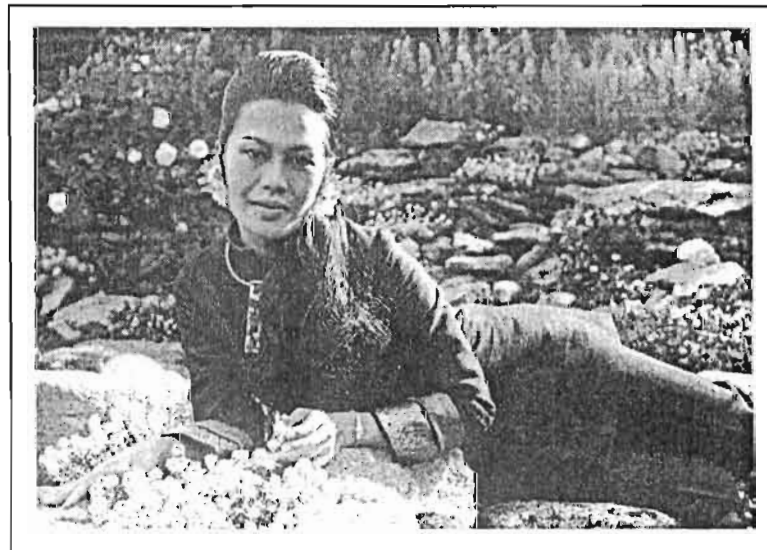

ທະນາຄອນ
ທະນາຄອນ

ในแมกไม้

วันที่ 2 ธันวาคม 2524 ในคราวเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนครนั้น โดยปกติแล้วถ้าคราวใดทรงว่างเว้นพระราชกรณียกิจ จะเสด็จไปประทับพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ณ บริเวณสวนหลังวัดดอยธรรมเจดีย์ ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลจากพระตำหนัก ในฤดูนั้นต้นไม้ใหญ่บรรดามีกำลังเจริญงามตามธรรมชาติ ต่างแตกกิ่งก้านผลิดอกใบชูอ่อนบานสะพรั่ง เป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งนัก

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเลือกเก็บดอกไม้ทั้งสีเหลืองและสีม่วงเป็นกำใหญ่แนบไว้ในอ้อมพระกร สีของดอกไม้และสีของฉลองพระองค์รวมเป็นสีที่เข้าชุดกันงามสดใส และขณะที่ประทับสำราญพระราชหฤทัยอยู่ท่ามกลางแมกไม้นั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงอยู่ในพระราชอิริยาบถอันเข้มข้มเบิกบาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงบันทึกพระฉายาลักษณ์นี้ไว้ด้วยมุมภาพอันงดงาม

ทรงใช้กล้องถ่ายภาพขนาด 35 มม. เลนส์ถ่ายไกล 105 มม. ทรงเปิดหน้ากล้องกว้างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพื่อทรงเน้นจุดเด่นให้ชัดเจนเฉพาะพระพักตร์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จากหลังทรงปล่อยหมิวพรา และที่แสดงถึงเทคนิคสำคัญในการถ่ายภาพคือ ตรงจากด้านหน้าทรงให้ใบไม้อยู่ใกล้เลนส์ สีของภาพจึงดูเข้มฉ่ำเป็นสีเหลือง เขียว แดง น้ำตาลอ่อนและแก่เคล้าคละกัน คล้ายภาพที่จิตรกรผู้ชำนาญระบายด้วยสีน้ำอันชุ่มชื้นสดใส อันแสดงถึงพระอัจฉริยภาพศิลปะภาพถ่ายส่วนพระองค์ เป็นภาพงามแปลกใหม่น่าสม্মยอีกแบบหนึ่ง

พระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในพระราชอิริยาบถต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายโดยวิธีใช้ทิศทางของแสงและเงา ให้สถานที่ประทับสอดคล้องสัมพันธ์กับพระอารมณ์และบรรยากาศ

แว่นตากรองแสงพิเศษ

ทรงประดิษฐ์แว่นกรองแสงสำหรับถ่ายภาพชั้นแบบหนึ่ง มุมด้านบนของแว่นเป็นสีน้ำเงินฟ้า มุมด้านล่างเป็นสีชมพูแดง ทรงทดลองฉายพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงฉลองพระองค์ด้วยชุดไทยประยุกต์แบบต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นสีที่เย็นตาสดใส ทรงเจริญพระสิริโฉมงดงามยิ่งนัก ทั้งสีของชุดฉลองพระองค์ สีของพระเกี้ยวที่ประทับ สีของสิ่งต่างๆ ที่รายรอบบริเวณที่ประทับและสีของพระวิสูตรเป็นฉากหลัง ล้วนแต่เป็นสีที่สอดคล้องสัมพันธ์กันเข้าเป็นแบบสีชุดเดียวกัน ได้ลักษณะสีที่สัมพันธ์กันดีนี้เรียกว่าสีแบบคลาสสิก

ทรงใช้สีในแว่นกรองแสงด้านบนเป็นสีน้ำเงินฟ้า ช่วยทำให้มุมพระวิสูตรเป็นที่เข้มสดชื่น ส่วนด้านล่างเป็นสีชมพูแดงเข้ากับสีพรมที่ลาดพื้น ซึ่งสีของแว่นกรองแสงที่ทรงทดลองนี้ ต่อไปจะทรงถ่ายภาพสิ่งใดก็จะทรงประดิษฐ์ให้สีเข้าชุดกับสิ่งนั้น

แว่นกรองแสงที่ทรงประดิษฐ์ขึ้นนี้ยังไม่เคยมีในท้องตลาด จึงเป็นพระอัจฉริยภาพส่วนพระองค์ โดยแท้ ทรงเป็นผู้นำทางศิลปะภาพถ่าย เป็นศักดิ์ศรีสิริมงคลแก่นักถ่ายภาพจะได้เจริญรอยตามพระยุคลบาทหาวิธีการประดิษฐ์แว่นกรองแสงสีพิเศษนี้ไปใช้ให้เป็นที่แพร่หลายในวงการถ่ายภาพสืบไป

ที่กรุงลอนดอน

เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินกรุงลอนดอน เมื่อปีพุทธศักราช 2509 ระหว่างที่ประทับอยู่ในประเทศอังกฤษ จะทรงฉายพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถอยู่เสมอ และด้วยพระปรีชาสามารถทางศิลปะภาพถ่าย พระราชอิริยาบถของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถจึงทรงอีมเอมเปรมปลื้มสีพระพักตร์งามสดใสเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาบารมีคล้ายพระองค์จริงประทับอยู่นั้น

เทวีแห่งกุหลาบแดง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กำลังทรงสำราญพระราชหฤทัยอยู่ท่ามกลางดงกุหลาบแดง ดอกสีแดงบานสะพรั่งอยู่รอบพระวรกาย ทรงเหลียวทางไหนก็มีแต่มวลดอกไม้หลากสีและหมู่กุหลาบก็ล้วนมีสีแดงทั้งสวย ทั้งส่งกลิ่นหอมละมุนขึ้นพระทัย และที่เด่นมองเห็นจับตา คือ ทรงฉลองพระองค์สีขาวแดง เป็นสีที่เข้ากับกุหลาบสีแดงประทับอยู่ท่ามกลางดงกุหลาบแดง จึงดูสง่าเจิดจายคล้ายทรงเป็นเทวีแห่งดงกุหลาบ...

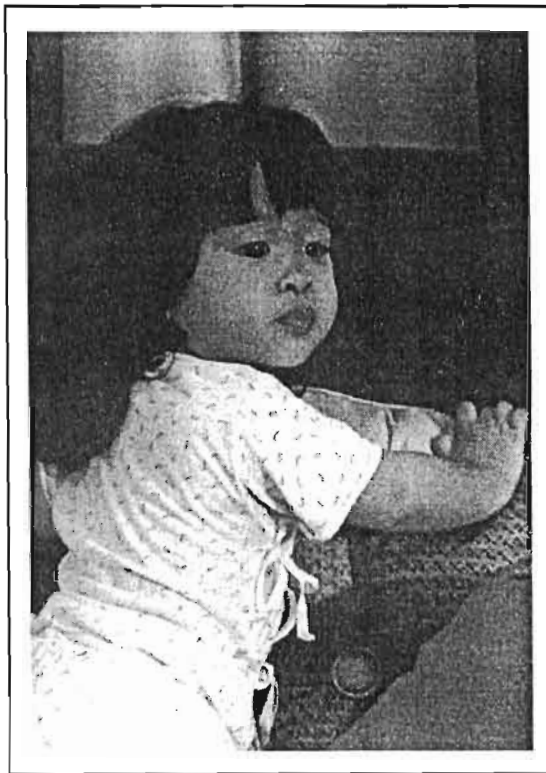
ไม่ว่าจะทรงถ่ายภาพอะไร เป็นต้องทรงแฝงไว้ด้วยวิธีที่ทรงวางมุมจัดภาพให้เป็นศิลปะอยู่เสมอ อย่างพระฉายาลักษณ์นี้มีทูลกระหม่อมสมเด็จพระเทพรัตนฯ เป็นจุดเด่นของภาพ จึงทรงจัดตำแหน่งภาพให้ค่อนข้างต่ำ ทูลกระหม่อมหันพระพักตร์มาทางซ้าย จึงทรงเว้นช่องไฟให้ว่างอยู่ทางนั้นด้วย เป็นจังหวะภาพอย่างพอเหมาะพอดี นี่คือนิสัยการจัดองค์ประกอบภาพอย่างถูกต้อง ฉียบขาด ไม่ทรงมีส่วนใดพลาดแม้สักนิดเดียว

เทพธิดาขมิ้นป่า

โดยพระราชอัธยาศัยแล้วสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงสนพระทัยเรื่องพืชพันธุ์ไม้ ทั้งไม้ดอกและไม้ประดับและสมุนไพรเป็นประจำอยู่แล้ว คราวหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2525 ขณะที่แปรพระราชฐานไปประทับ ณ ภูพิงคราชนิเวศน์ ในปิ่นนันทาสวนดอกไม้ภูพิงคได้ไม้พันธุ์ดีมาอีกอย่างหนึ่งชื่อว่า ขมิ้นต้นหรือขมิ้นป่า ลักษณะเป็นไม้ต้นสูงท่วมศีรษะ ใบใหญ่มีหนามตามลำต้นและกิ่งก้าน ฤดูออกดอกอยู่ในตอนต้นฤดูร้อนราวเดือนกุมภาพันธ์ ดอกเป็นช่อยาวสีเหลืองสวยเหมือนขมิ้นทอง ปีหนึ่งจะออกดอกเพียงหนเดียวพอดีกับเวลาที่ขมิ้นต้นกำลังออกดอกบานเต็มที่ ทุลกระหม่อมสมเด็จพระเทพรัตนฯ กำลังทรงชื่นชมด้วยความสนพระทัยอยู่ได้พุ่มขมิ้นต้น ก็พอดีกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำลังทรงกล้องถ่ายภาพอยู่ใกล้ ๆ ทุลกระหม่อมเลยพระพักตร์ขึ้นทอดพระเนตรแสงแดดส่องมาต้องพระพักตร์ด้านข้างพอดี ตรงนั้นมีใบไม้เป็นฉากหน้า ดอกขมิ้นป่าแวดล้อมอยู่รอบข้าง พอแย้มพระสรวล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงลั่นชัตเตอร์ถ่ายภาพไว้อย่างฉับพลัน

สีพระพักตร์ของทุลกระหม่อมสมเด็จพระเทพรัตนฯ กำลังสดชื่นแจ่มใสอยู่ท่ามกลางมวลดอกไม้และดอกขมิ้นต้น *เทพธิดาขมิ้นป่า* จึงเป็นภาพที่เล่าเรื่องและแสดงอารมณ์ของภาพ ซึ่งได้แสงชัดแจ่มดีมาก ดูภาพนี้เมื่อใด เมื่อนั้นจะทำให้รู้สึกเสมือนว่ากำลังเข้าเฝ้าอยู่แทบเบื้องพระยุคลบาทอย่างชื่นชมและสำนึกในพระเมตตาเป็นที่ยิ่ง

หลานตา

ตามปกติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระอัยกาธิราชจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จเยี่ยมพระเจ้าหลานเธออยู่มิได้ขาด คราวใดที่เสด็จฯ มาเห็น หลานตา กำลังน่ารัก จะทรงบันทึกภาพพระอิริยาบถที่น่าเอ็นดูไว้เสมอ

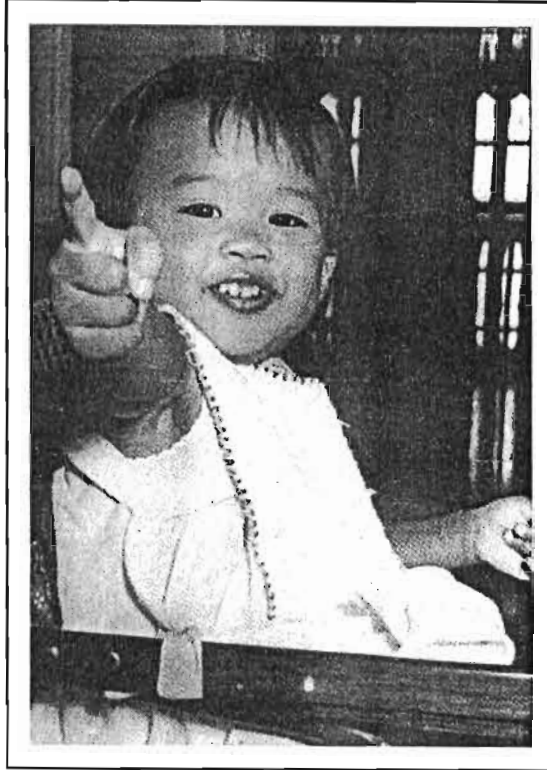
เกี่ยวกับฟิล์มที่ทรงใช้ ก็พอดีกับช่วงนั้นเป็นเวลาตลาดฟิล์มยุคใหม่ผลิตฟิล์มไวแสงได้มาก ตั้งแต่ 800-1,000 ISO จึงทรงทดลองใช้ก่อนนักถ่ายภาพทั่วไปในครั้งนั้น ทรงถ่ายภาพอย่างมั่นใจพระราชหฤทัย โดยมีต้องทรงใช้แสงสว่างพิเศษใดๆ มาช่วย ทรงบันทึกพระอิริยาบถน่ารักต่างๆ ของพระเจ้าหลานเธอเป็นภาพตามธรรมชาติมีชีวิตและล้วนแต่เป็นศิลปะ หลานตาน่ารัก

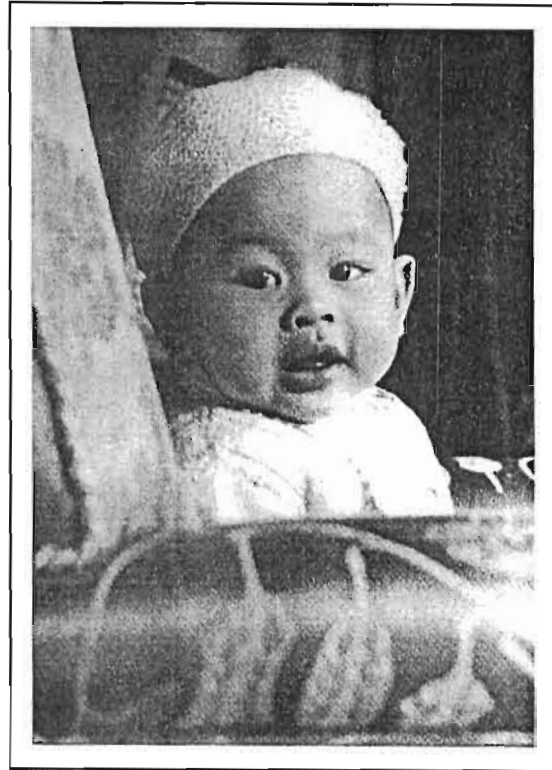

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ “หลานตา”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระอัยกาธิราชจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จเยี่ยมพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์มิได้ขาด คราวใดที่เสด็จฯ มาจะทรงบันทึกภาพพระอิริยาบถที่น่าเอ็นดูไว้เสมอ

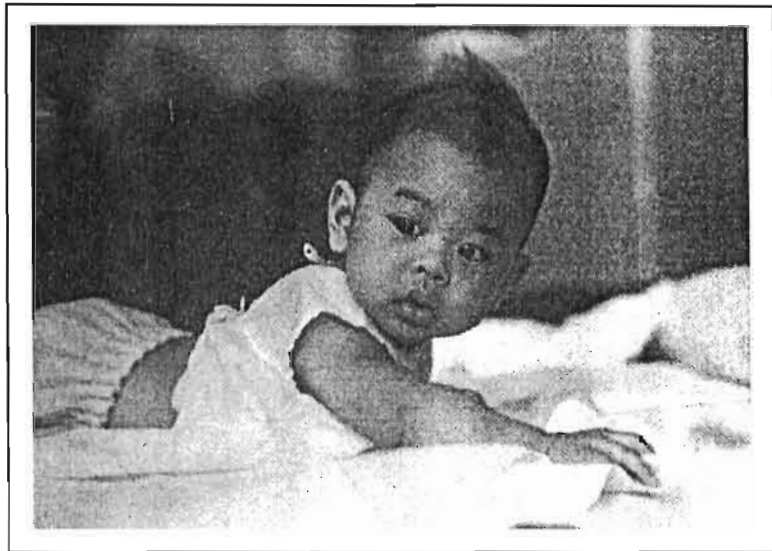

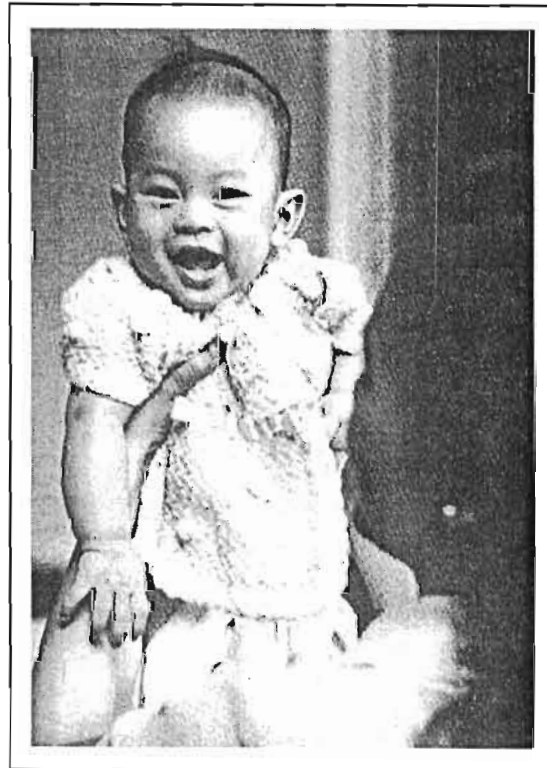
Faint, illegible text at the top left of the page.

הנחיות
הכנת

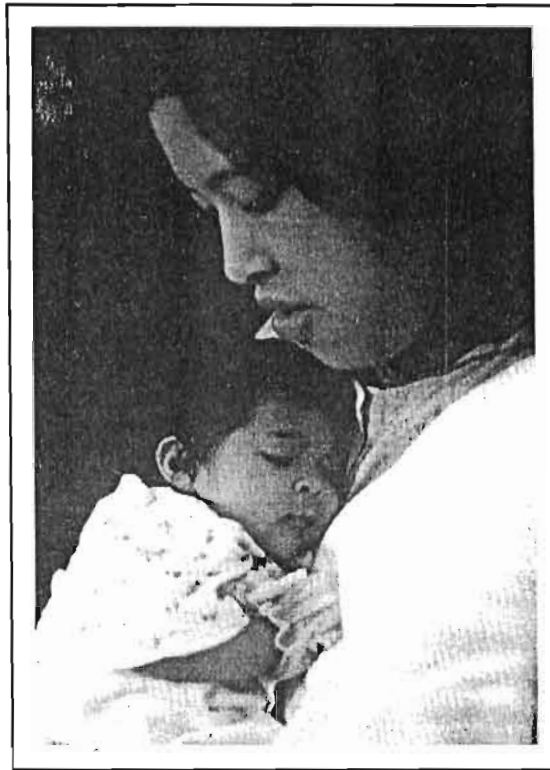

Faint, illegible text at the bottom left of the page.

ในอ้อมอกแม่

14 พฤศจิกายน 2525 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงมีพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ตั้งแต่นั้นมา สมเด็จพระอัยกาธิราชจะทรงถ่ายภาพไว้อย่างสม่ำเสมอ ภาพส่วนใหญ่จะทรงใช้ฟิล์มไวแสงมากๆ เพื่อทรงให้พอเหมาะกับสภาพของแสงส่วนรวมที่ใช้อยู่ในพระตำหนักตามปกติ แสงในภาพจึงดูนุ่มนวลเป็นธรรมชาติดียิ่ง

พระเจ้าหลานเธอกำลังทรงซุกพระองค์อยู่ในพระอุระของพระมารดาอย่างที่เราเรียกว่าในอ้อมอกแม่ ภาพนี้ใครได้เห็นเป็นต้องรู้สึกน่ารักน่าเอ็นดูอบอุ่นเป็นสุขใจครอบครัวได้ที่กำลังมีลูกหลานเล็กๆ กำลังน่ารักเช่นนี้พอเห็นภาพก็รับรองได้ว่าจะต้องเกิดความซาบซึ่งประทับใจอยากจะได้กอดลูกอุ้มหลานแนบไว้กับอก....ความสุขในบ้านความอบอุ่นของครอบครัว

ศิลปะของภาพถ่าย เป็นการประกอบภาพแบบคลาสสิก ไซโครกราฟเส้นกันหอย (Spiral Line) เส้นเริ่มต้นจากพระพักตร์ถูกลมพระมารดา เป็นเส้นโค้งลงไปถึงพระคอ พระอังสา เลยไปถึงพระพาหา แล้วม้วนเป็นกันหอยปลายเส้นไปสุดที่พระเจ้าหลานเธอซึ่งเป็นจุดเด่นของภาพนี้

ด้วยพระราชมัชฌิมแล้ว ในการฉายพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสพระราชธิดาและพระเจ้าหลานเธอ ถ้าทรงใช้สถานที่ในพระตำหนัก จะไม่โปรดที่จะใช้ฉากหลังอย่างร้านถ่ายภาพ แต่จะทรงเลือกสถานที่ตามมุมต่างๆว่า ตรงไหนมีทิศทางของแสงดีมีสีเขียวเป็นศิลปะและเป็นส่วนประกอบที่ถูกต้องเหมาะสม ก็จะทรงใช้มุมนั้นเป็นฉากถ่ายภาพ

และเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระตำหนักไปยังสถานที่ต่างๆ เป็นการส่วนพระองค์หรือทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถตามพระราชอัธยาศัย ถ้าทรงเห็นที่แห่งใดมีธรรมชาติสวยงามเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย ก็ทรงใช้ที่แห่งนั้นเป็นฉากถ่ายภาพทันที ทั้งนี้ก็ด้วยมีพระราชประสงค์ว่าการใช้ฉากอันเป็นสถานที่จริง ฉากจะช่วยบอกความหมายอธิบายเรื่องราวและเป็นศิลปะอย่างถูกต้องด้วย ที่สำคัญอย่างยิ่ง ในพระฉายาลักษณ์ยังทรงเน้นให้เห็นพระราชอิริยาบถและฉลองพระองค์ชุดต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับมวลไม้ดอกไม้ประดับและธรรมชาติอันสดสวยงดงาม นอกจากนี้ยังมีพระราชโอรสพระราชธิดาและเมื่อครั้งยังทรงเยาว์พระชันษา ซึ่งทรงถ่ายภาพไว้จากหลายแห่งหลายสถานที่ ภาพฝีพระหัตถ์ชุดนี้ยังไม่มีใครได้ชื่นชมกันมากนัก โอกาสนี้จึงนับว่าเป็นสิริมงคลที่ได้มีพระฉายาลักษณ์อันทรงคุณค่าและหาชมได้ยากยิ่ง เป็นบุญตาของผู้ที่ได้ชื่นชม

ในสวนดอกไม้

ที่สวนดอกไม้หน้าพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยทูลกระหม่อมน้อยและทูลกระหม่อมเล็ก ประทับอยู่ท่ามกลางมวลดอกไม้ สามพระองค์ทรงยืนเรียงกันอยู่อย่างงดงามน่าชื่นชม

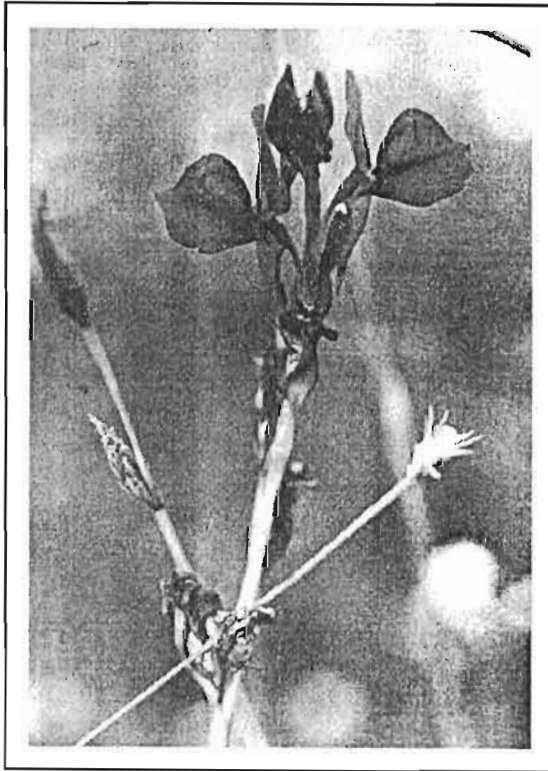
ทรงใช้เลนส์ถ่ายไกล (Telephoto lens) ทรงปรับระยะชัดเน้นเด่นเฉพาะสามพระองค์ที่ฉากด้านหน้าพราและด้านหลังมัว เป็นความพราวอย่างเป็นศิลป์ ด้วยเป็นฉากสีเหลืองเขียวพราว รวากับภาพวาด นี่คือการถ่ายภาพบุคคลอย่างถูกต้องแท้จริง

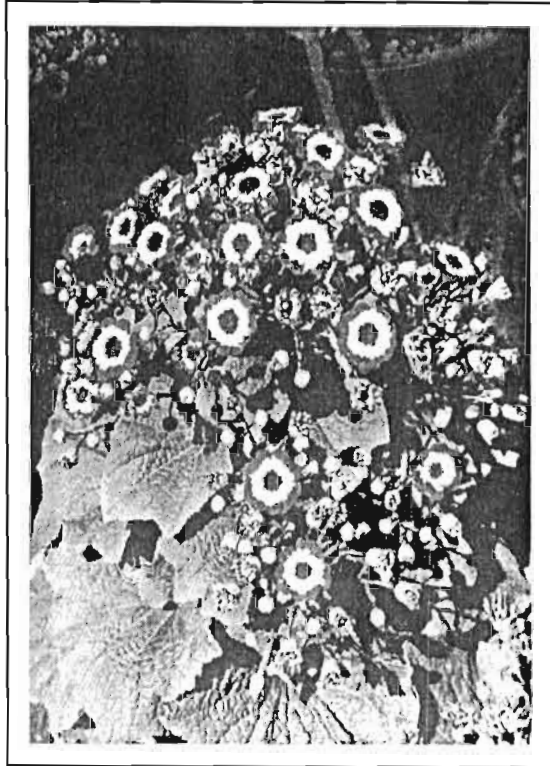
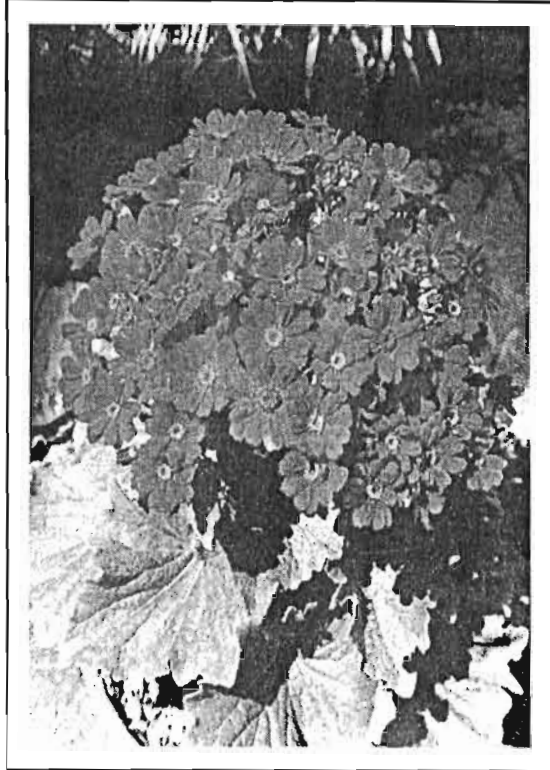
ทรงแสดงพระปรีชาสามารถพิเศษอีกประการหนึ่ง ให้สังเกตดอกกุหลาบสีเหลืองที่เป็นฉากด้านหน้า กุหลาบนี้มีสีคล้ายกับสีฉลองพระองค์ของสมเด็จพระเทพรัตนฯ ถ้าทรงใช้มุมที่มีกุหลาบซ้อนตรงฉลองพระองค์ สีก็จะลื่นกันไป แต่พอทรงเคลื่อนมุมให้กุหลาบเหลืองซ้อนอยู่เบื้องหน้าฉลองพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ สีเหลืองของกุหลาบกับสีพ้าน้ำเงินของฉลอง พระองค์ตัดกันสดใสจับตาขึ้นมาทันที นี่คือการเลือกคู่สีที่มีคุณค่า อันเป็นพระปรีชาสามารถที่ละเอียดประณีตอย่างวิเศษเฉพาะพระองค์

เพื่อทรงรำลึกถึง

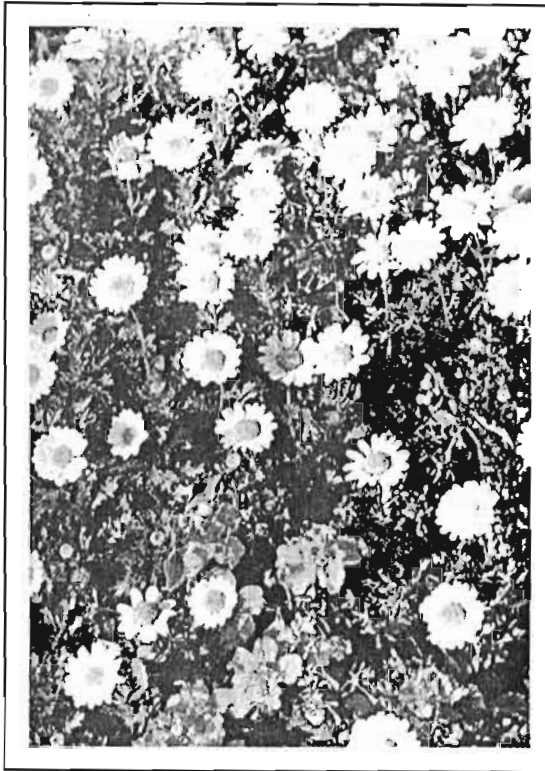
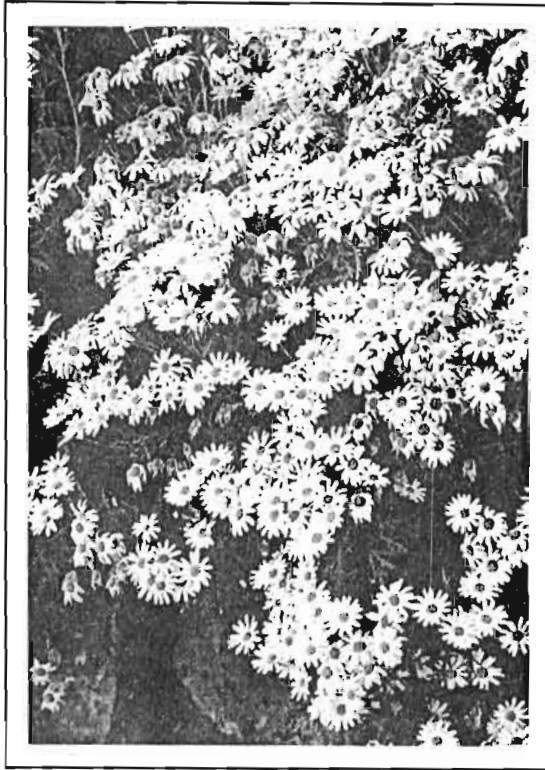
เมื่อปี พ.ศ. 2509 เสด็จฯ ประพาสกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ วันหนึ่งได้เสด็จไปที่หนองน้ำชายทุ่งโล่ง ธรรมชาติร่มรื่นคล้ายเมืองไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประทับกับบุลลภะหม่อมพระราชาธิดาทั้ง 3 พระองค์ ซึ่งครั้งนั้นยังทรงพระเยาว์ ทรงฉายพระฉายาลักษณ์ไว้เพื่อต่อไปทุกพระองค์จะได้ทรงรำลึกถึง...ณ ที่แห่งนี้ เมื่อปีนั้น

תמונות
גלובריות

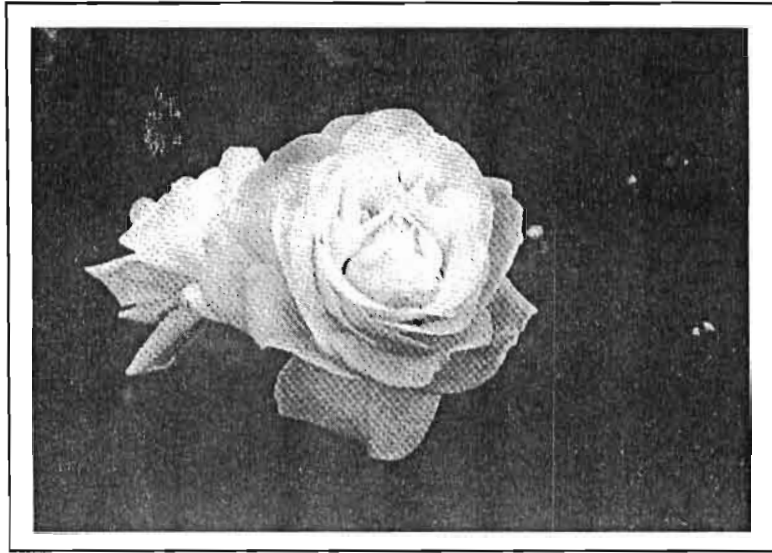
תמונות
מאת

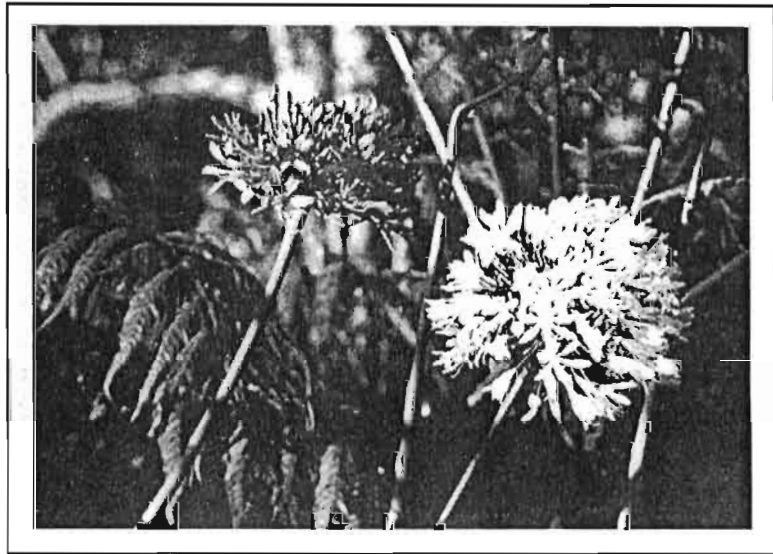
184

ภาพรวม
ภาพรวม

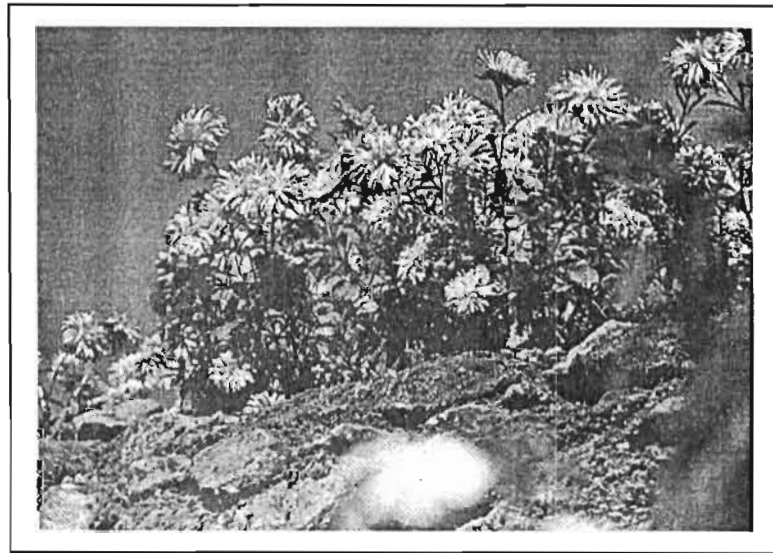

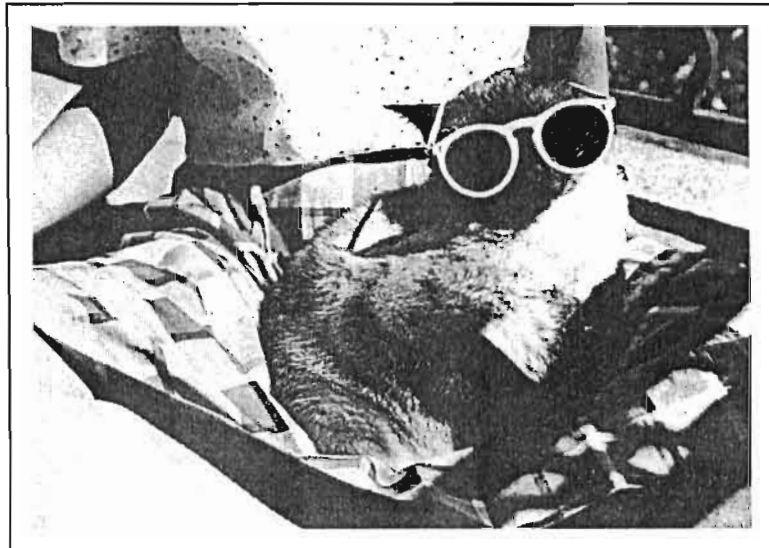

הכנת
הפרחים

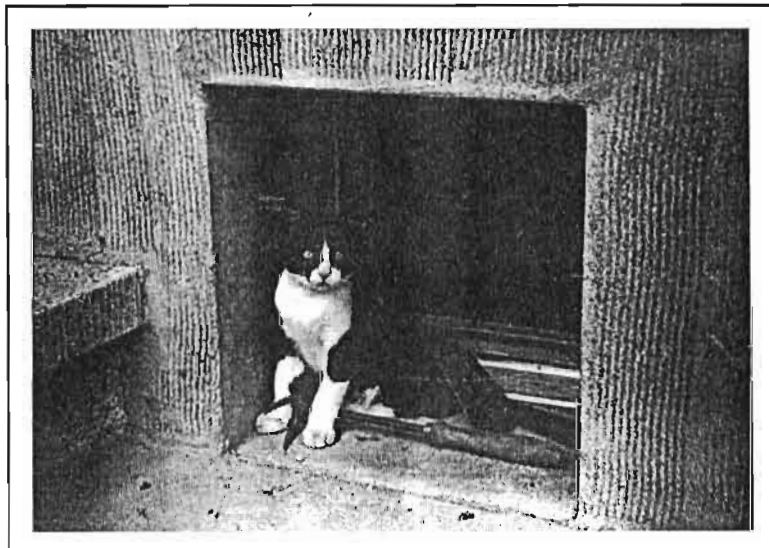
พญาสัตบรรณ
Asteraceae

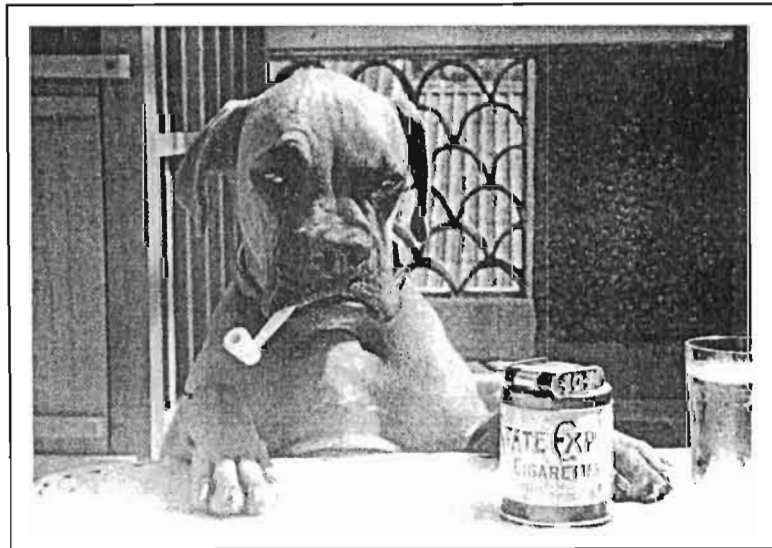
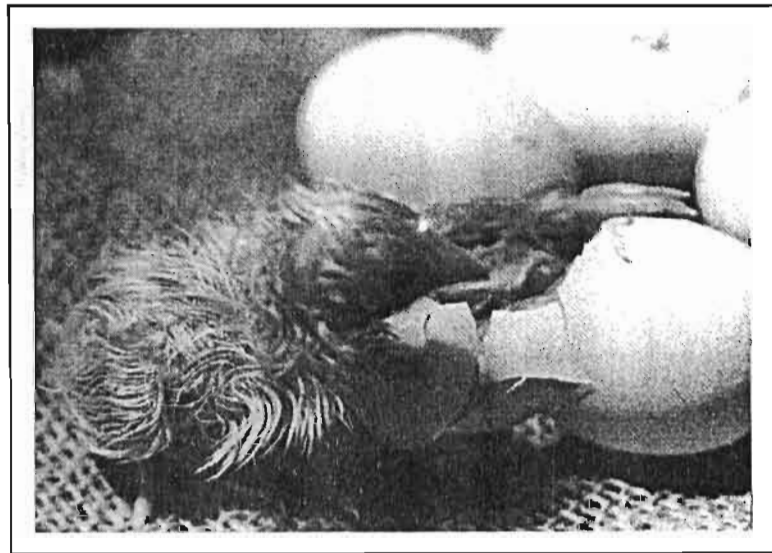
แมวผู้ใหญ่ลี

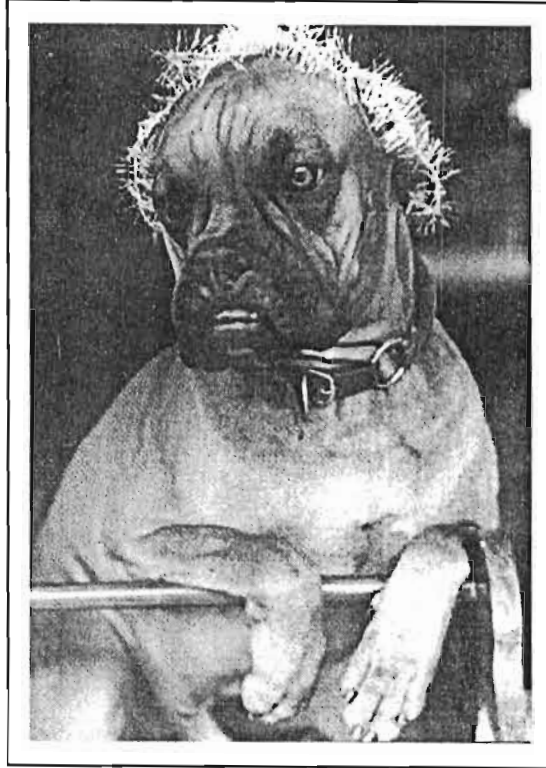
คีโต้ แมวที่ทรงเลียงไว้เมื่อประทับอยู่ในประเทศสวีตเซอร์แลนด์ อยู่ในตึกก็เป็นสุข แดงมีใส่แว่นตาเล่นให้เห็นขำ ใครลองใส่ดูพอดอดแว่นตาแล้วบางทีจะได้เห็นฟ้าแจ่มจางปาง อย่างผู้ใหญลีบ้าง

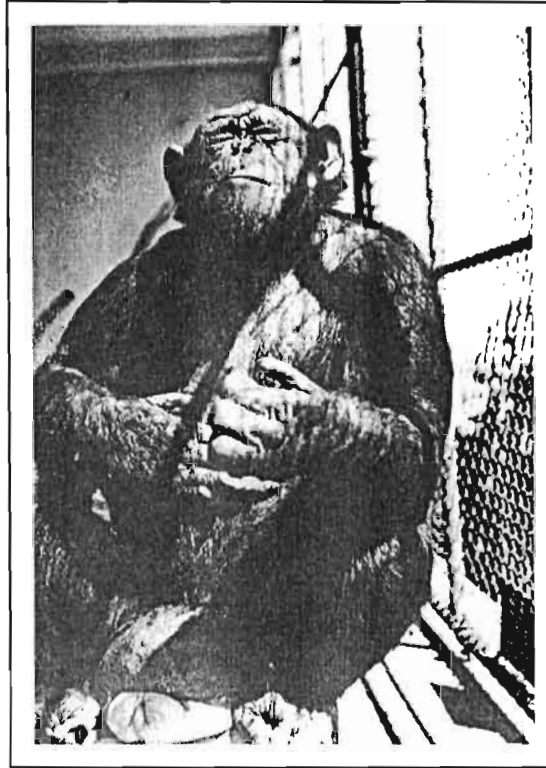

สนุกชุกชุก

สนุกอย่างลูกแมว เห็นอะไรรอบตัวเป็นตองมอ ดองจ้อง แล้วลองเขี่ยดู พอรู้ว่าไม่เป็นอันตราย จึงเข้าไปนั่งชุกอยู่ใกล้ๆ อย่างมีความสุข ความสุขของลูกแมว

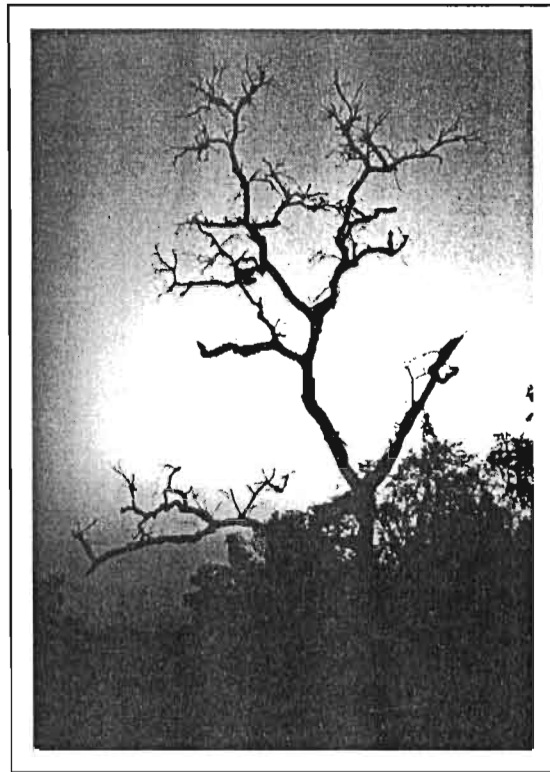

หลายอารมณ์

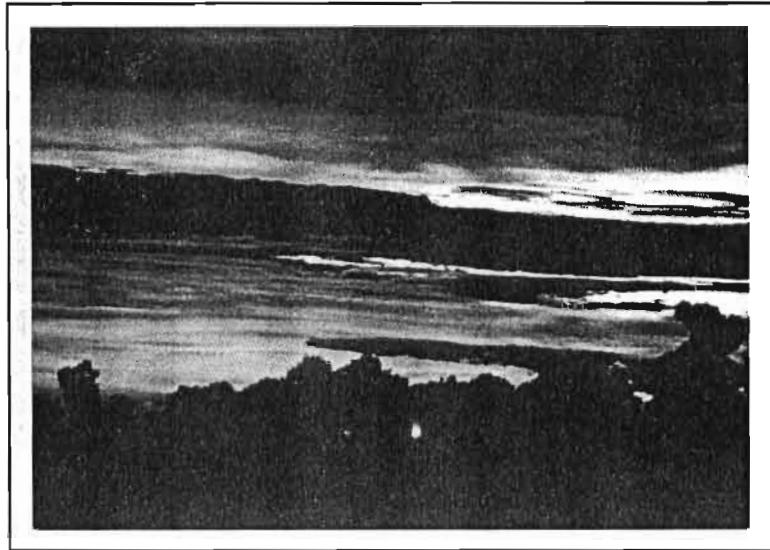
ตามประสาลิงๆ เดี่ยวทำปากหุบตาหยีกับจะปวดท้อง บางครั้งยังฟันทำปากอ้า
ทำมือส่งภาษาลายกับจะพูดว่าอะไร...

วังเวงใจ

อาทิตย์ลับยอดดอยอินทนนท์ไปแล้ว แต่ท้องฟ้ายังมีสีสวยซึ่งตรงามน่าชม ต้นไม้ต้นหนึ่งในไร่รวงไคร้ แต่ถ้ามองไปจะเห็นกิ่งก้านเป็นเส้นไขว่คว้า คล้ายกับกำลังแสวงหาความอยู่รอด

ดวงตะวันจวนจะสิ้นแสงอยู่รอนๆ มองดูต้นไม้แล้วรู้สึกใจหาย ยืนต้นเปล่าเปลี่ยว แต่กิ่งก้านยังแสดงท่าทีดิ้นรนต่อสู้ต่อไป มีค่าก็ต้องมีเซ้า จงสุดต่อไป จนวันใหม่จะมาถึง

วิมานเมฆ

ลองใช้สายตาโดยเสด็จสายพระเนตรขององค์ครุฑบิน มองเข้าไปในหมู่เมฆ เหล่านี้ มองให้ดี พิจารณาให้ดีถ้วนเพื่อจะได้เห็นอะไรหลายอย่าง พอเห็นก็ลองใช้จินตนาการ ให้ดี แล้วจะทำให้รู้สึกเสมือนว่า ณ ที่แห่งนี้คือวิมานเมฆ

มีอะไรในวิมานแห่งนี้บ้าง ลองมาดูด้วยกัน เริ่มที่ใกล้ๆ หมู่เมฆก้อนใหญ่เหล่านี้ มองดูคล้าย คลื่นในมหาสมุทรที่กำลังทยอยเข้าซัดสาดซัดหิน เห็นไหม คลื่นลูกหนึ่งที่อยู่ทางซ้ายโถมกระแทกซัด หินเข้าแล้ว กระแสคลื่นกำลังฟุ้งกระจาย คงจะเห็นคงจะได้ยินเสียงโครมซ่า โชน คลื่นลูกอื่นกำลังทยอยเข้าหาซัดหินแห่งใหม่ต่อไปอีก ลองคอยฟังเสียงดู

มองต่อไป มองให้ไกลไปถึงขอบฟ้า ตรงบริเวณนั้นคล้ายทุ่งกว้างใหญ่ มีทิวไม้เป็นแถวแล้วก็ถือเขาเป็นแนวยาวสลัซบซ้อน ค่อยๆ ผสมกลมกลืนไปกับขอบฟ้า ซึ่งเรือเรือสีเหลืองส้มแจ่มจ้า ฟาสีทองจับตาประทับใจทำให้ต้องฝันไกลไปอีกนาน

ทรงถ่ายภาพนี้ขณะประทับเครื่องบินพระที่นั่งจากจังหวัดนครราชสีมาสู่กรุงเทพมหานคร ขณะนั้นเป็นเวลาอาทิตย์เพิ่งลับฟ้าไปใหม่ๆ ยังเหลือแต่แสงเรืองเรืองอยู่รำไร เป็นแสงที่สวยเจิดจ้า ท้องฟ้างามราวไฟต้องพระราชหฤทัยยิ่งนัก จึงทรงถ่ายภาพไว้ได้ก่อนที่ท้องฟ้าจะสิ้นแสง

เมื่อฟ้าหมดสีมีแต่ความคล้ำดำมืด จะถ่ายภาพก็ไม่ได้ มองอะไรก็ไม่เห็น แต่ภาพวิมานเมฆนี้ยังมีอยู่ในใจของผู้ดู เห็นภาพนี้เมื่อใดจะรู้สึกเหมือนกับได้ลอยอยู่ในหมู่เมฆเมื่อนั้น ได้ดูภาพดีๆ จะมีแต่ความสุขทั้งใจกายก็จะเป็นสุข

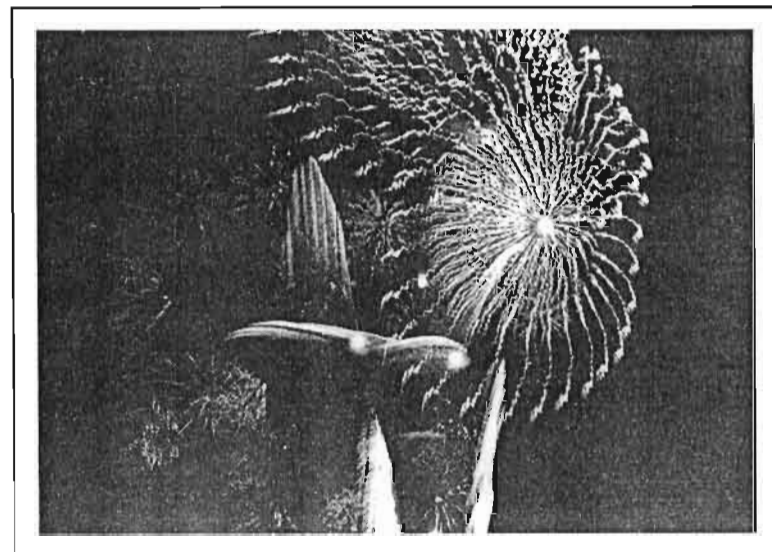
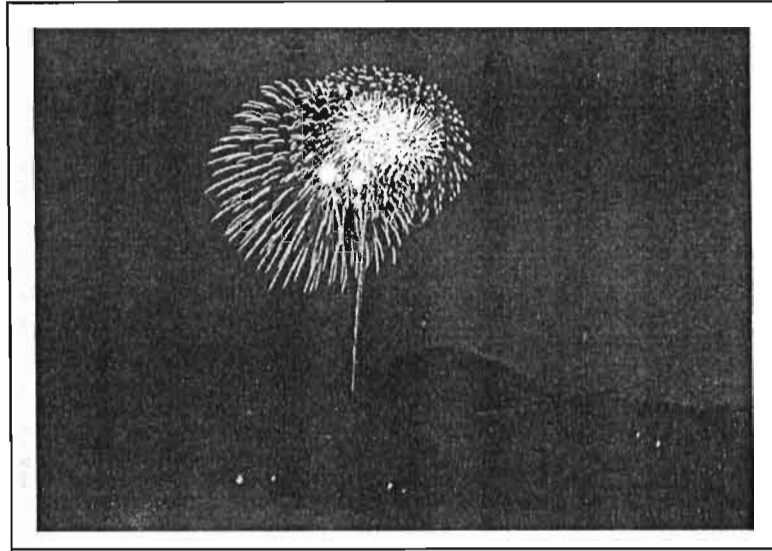

สวนสวรรค์

1 มีนาคม 2525 เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจการสถานีเกษตรหลวง
ดอยอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และทรงเยี่ยมราษฎรชาวเขาที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น
ที่สถานีเกษตรหลวงแห่งนี้มีสวนสวยแห่งหนึ่งอยู่บนเนินเขาเล็กๆ เจ้าหน้าที่ได้จัด
ประดับตกแต่งด้วยไฮเดินและไม้ดอกไม้ประดับไว้อย่างงดงาม กลางเนินเขามีที่ประทับสำหรับ
ทรงพักผ่อนสำราญพระราชอิริยาบถ พอถึงฤดูร้อนเมื่อเสด็จมาที่สถานีเกษตรหลวงดอยอ่าง
ขางแล้ว จะต้องเสด็จมาทอดพระเนตรความงดงามของสวนที่เคยประทับรับรองเป็นประจำ
ทางที่เสด็จพระราชดำเนินในสวนหลวงแห่งนี้ เจ้าหน้าที่ได้จัดปลูกหญ้าหอมซึ่งมีใบ
นุ่มสลับกับแผ่นหินเรียบๆ ปูไว้เป็นลาดพระบาท พอทรงก้าวพระบาทเหยียบหญ้าหอมเมื่อใด
หญ้าหอมจะจรจายจริงกลิ่นอันชื่นใจอยู่ที่บริเวณนั้น สวนนี้จึงหอมชวนชื่นและสวยงามประ
หนึ่งสวนสวรรค์

ศิลปะของภาพถ่ายดอกไม้หลากหลายสีเป็นจุดเด่นของภาพ มงป๋บจับตาดูบ สี
แสดงสดของ ดอก California Poppy สลับกับดอกไม้สีชมพูแกมขาวพราวไปจนถึงเนินเขา
ข้างหน้า จรดกับทิวไม้บนเทือกเขาไกล ท้องฟ้าสีสดสวย ลัวโลงโปร่งกว้างไกลสบายอารมณ์

ภาพคมชัดตลอดทั้งภาพ ทั้งระยะใกล้ระยะกลางและระยะไกล เพราะทรงใช้หน้า
กล้องเล็กๆ เพื่อให้ช่วงของความชัดลึก และทรงกระชับกล้องให้นิ่งแน่นเมื่อทรงลั่นชัตเตอร์ได้
อย่างนิ่งสนิทเฉียบขาด ภาพจึงคมชัดอย่างไม่มีบกพร่อง ดอกไม้ได้แสงย้อน สีจึงสวยสดจับตา
จับใจ ก่อนหินช่วยเติมแต้มให้ภาพมีน้ำหนักเข้มข้นสวยสมบูรณ์ปานสวนสวรรค์

เหมือนฝัน

ดอกไม้ไฟชื่อว่าพลุนั้น นอกจากจะได้ยินเสียงปังปึงฟังกัดแล้ว แสงสียังสว่างกระจ่างตาเจิดจ้า พราวพราย ใครได้เห็นเป็นต้องชอบ จะเรียกว่าเป็นความนิยมระดับนานาชาติก็ว่าได้ จุดพลุที่ไหนสวยที่นั่น สิ่งส่งทำท่ายเราใจผู้ชม เป็นที่ชื่นชอบของนักศิลปะและนักถ่ายภาพมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในการถ่ายภาพพลุอยู่เสมอ ภาพที่ทรงถ่ายไว้ได้จะมีความแปลกใหม่เป็นพิเศษ อย่างภาพชุดนี้ ทรงเลือกเวลาถ่ายตอนโพล้เพล้ใกล้ค่ำท้องฟ้ายังมีแสงเรืองๆ จึงช่วยให้เห็นทิวทัศน์เป็นส่วนประกอบได้อย่างสวยงาม พอพลุดังปังปึงแสงก็สว่างจ้าเป็นดาวดวงใหญ่อยู่กลางท้องฟ้า จึงดูสวยสง่าจับตาซึ่งใจ

บางครั้งทรงถ่ายให้เป็นลวดลายสวยเต็มท้องฟ้า ล้วนแต่มีเสน่ห์และมีแสงสีสารพัดดูเมื่อใดก็จะทำให้ผู้ดูรู้สึกอยู่เสมอว่าพลุยังมีเสียงดังปังปึงก้องฟ้าอยู่นั่น แสงสียังสว่างจ้าเต็มตาสมใจ นึกแต่พลุจริง ๆ นั้นดับแสงไปนานแล้ว เพราะเพียงระเบิดปังก็เกิดแสงสว่างอยู่ชั่วพริบตาแล้วหายไปคล้ายกับความฝัน แต่ภาพพลุฝีพระหัตถ์ชุดนี้ดูครั้งใดยังตราตรึงซึ่งใจ เกิดจินตนาการได้ยินเสียงอยู่ในหัวใจ เห็นแสงสีสวยซึ่งติดตามอยู่อย่างมิรู้ลืม

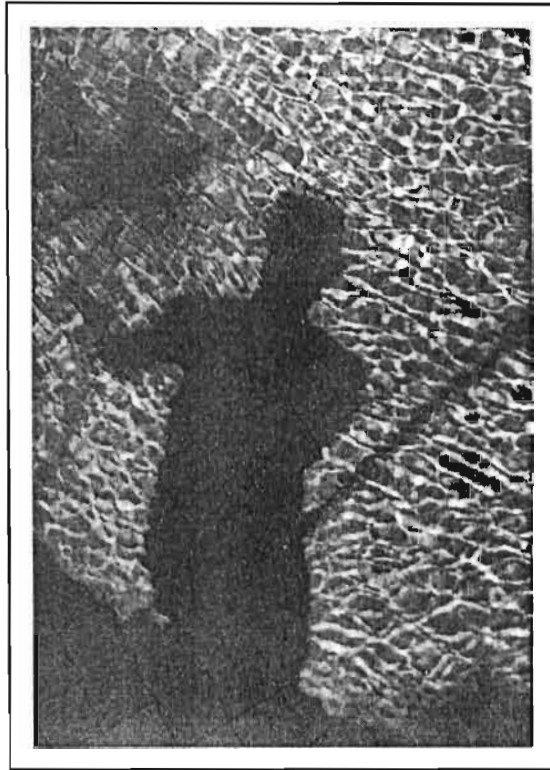

แตรหลวง

หมายถึงปากแตรกว้างใหญ่กว่าแตรใดทั้งหมด แตรใหญ่ แตรยักษ์ จึงต้องเรียกว่า "แตรหลวง" ทรงใช้วิธีถ่ายภาพด้วยพระองค์เอง โดยทรงตั้งกล้องคู่พระหัตถ์บนสามขา แล้วทรงใช้ปุ่มชัตเตอร์ที่ Self-timer ทรงกะเวลาให้กล้องลั่นชัตเตอร์ ถ่ายภาพพระองค์เองได้อย่างพอเหมาะพอดีกับขณะที่ทรงเป่าแตรอย่างดัง

ที่เป็นศิลปะมากที่สุดที่ทรงใช้เลนส์มุมกว้างพิเศษชนิดเลนส์ตาปลา (Fisheye lens) จึงทำให้เห็นปากแตรกว้างใหญ่ มองที่ไรเป็นต้องรับสายตาอยู่ก่อนสิ่งอื่น ตรงปากแตรนี้แหละที่นำสายตาไปหาจุดเด่นของภาพ คือองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำลังทรงเป่าแตร

เส้นศิลปะอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ เส้นโค้งรายรอบคล้ายกรอบของภาพคือ เส้นขอบซ้ายขวา ช่วยเน้นให้ภาพเด่นมากขึ้น เครื่องอุปกรณ์ที่วางทับโน้ตเพลงก็เหมือนกัน ทุกอันต่างชี้ไปหาจุดกลางเส้นเหล่านี้จึงเป็นเส้นเสริมให้ภาพเกิดพลังยิ่งขึ้น ภาพนี้จึงเล่าเรื่องให้แจ่มแจ้ง มีแสงสดใสในตัว ทั้งมีเสียงแตรในความนึกคิดของผู้ชมภาพจึงเป็นภาพที่มีชีวิต น่าชมอย่างยิ่ง

เงาพิศวง

ดูที่พื้นน้ำและเงานั้น จะเห็นพริ้วพรายกระพือมโหฬารเป็นสายริ้วอย่างน่าประหลาดเงา...เงา บนผิวน้ำนั้นแจ่ม แต่แปลกตากว่าที่เคยเห็น ทำให้จึงมีเงาซ้อนเงา แสงซ้อนแสงรวมอยู่ด้วยกัน น้ำพิศวงแท้ๆ นี้คือศิลปะของเงาสวยอันเป็นความสวยงามพิเศษของภาพนี้

คราวที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักใกล้กังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขณะที่ทรงพระดำเนินขึ้นจากบ่อสงรงน้ำ เวลานั้นอากาศแจ่มแจ้ง แสงแดดกำลังส่องจ้า ทอดพระเนตรเห็นเงาของพระองค์เองกับเงาของต้นไม้ทอดลงไปผิวน้ำ พริ้วน้ำกำลังเต้นระริกด้วยแรงลม ทำให้เกิดลวดลายผสมประสานกันอย่างประหลาด เพราะในแสงสว่างยังมีแสงซ้อนกันเป็นริ้วๆ ในเงาก็ยังมีเงาเป็นลวดลายสีหนักสีเบา สลับกัน

ด้วยความสนพระราชหฤทัย จึงทรงถ่ายภาพไว้ทันที แต่ตรงที่ทรงยืนอยู่นั้นทรงถ่ายภาพไม่ถนัดนัก ถึงกระนั้นด้วยพระราชอุตสาหะอย่างแรงกล้า จึงทรงใช้พระหัตถ์ซ้ายจับต้นปาล์มไว้ ส่วนพระหัตถ์ขวาทรงจับกล้องถ่ายภาพและทรงลั่นชัตเตอร์ได้อย่างแน่วพระทัย...ศิลปะเงาสวย อันล้ำค่าจึงได้ปรากฏขึ้น

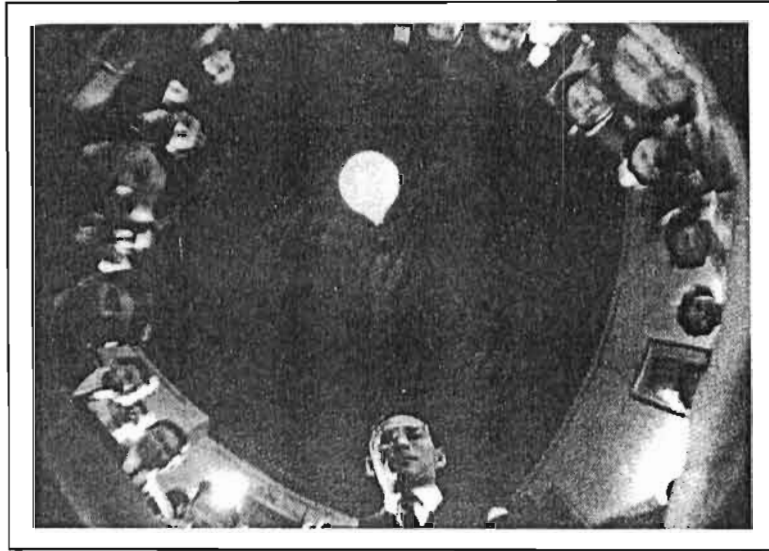
คู่ดาว

คราวเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2512 วันหนึ่งขณะที่ประทับอยู่ในบริเวณสวนดอกไม้ข้างพระตำหนัก เป็นเวลาที่ดวงอาทิตย์กำลังทอแสงเรืองเรืองอยู่ในระดับยอดไม้ มุมหนึ่งที่แสงอาทิตย์ส่องลอด ยอดไม้ เป็นประกายระยิบราวราวกับแสงดาวดวงโตๆ

ก็พอดีกับที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงประดับพระภูษารูป ดอกไม้ที่มีกลีบบานเป็นแจกคล้ายประกายดาว ทันทีที่ทอดพระเนตรเห็นพระภูษากับแสง อาทิตย์ได้คู่สอดคล้องตอ้งกัน ก็ทรงฉายพระฉายาลักษณ์ไว้

ทรงได้ภาพที่มีช่วงความคมชัดตลอดทั้งภาพคือคมชัดทั้งองค์สมเด็จพระนาง เจ้าฯ พระบรมราชินีนาถซึ่งประทับอยู่ใกล้ๆ และแสงอาทิตย์ที่มีลักษณะเหมือนแสงดาว ทั้ง นี้ก็ด้วยทรงใช้เทคนิคการเปิดหน้ากล้องขนาดเล็กๆ เพื่อให้ภาพมีช่วงความชัดตลอดทั้งภาพ นั้นอย่างหนึ่ง กับให้ดวงอาทิตย์เกิดแสงประกายเจิดจ้าแจ่มใสคล้ายแสงดาวอีกอย่างหนึ่ง

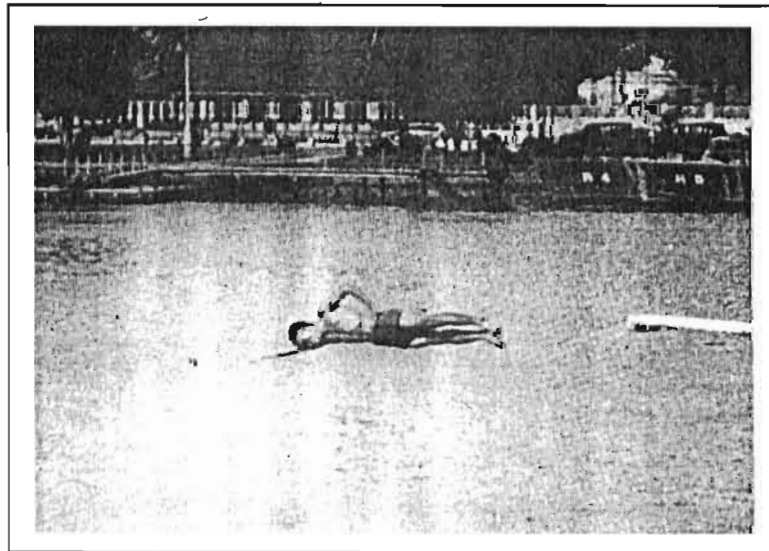
เมื่อทรงได้ภาพแล้ว จึงทรงตัดส่วนภาพ (Crop) ด้วยพระอัจฉริยภาพทางศิลปะ ทรงเน้นให้เห็นเฉพาะพระเกศาพระภูษาฯ ให้ได้คู่ลือรับกับแสงอาทิตย์ พระภูษาประดับพระ กรรณ ดวงดาวประดับฟ้า...พระภูษาฯจึงเคียงคู่อยู่กับดาว...คู่ดาว

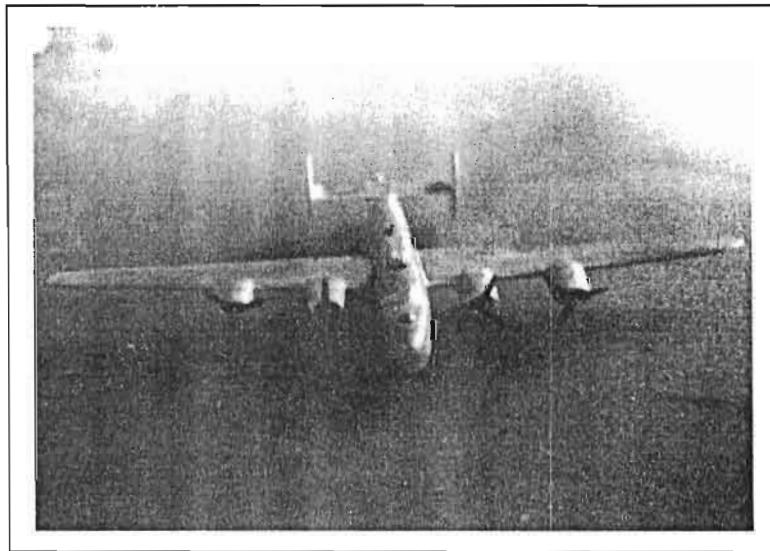
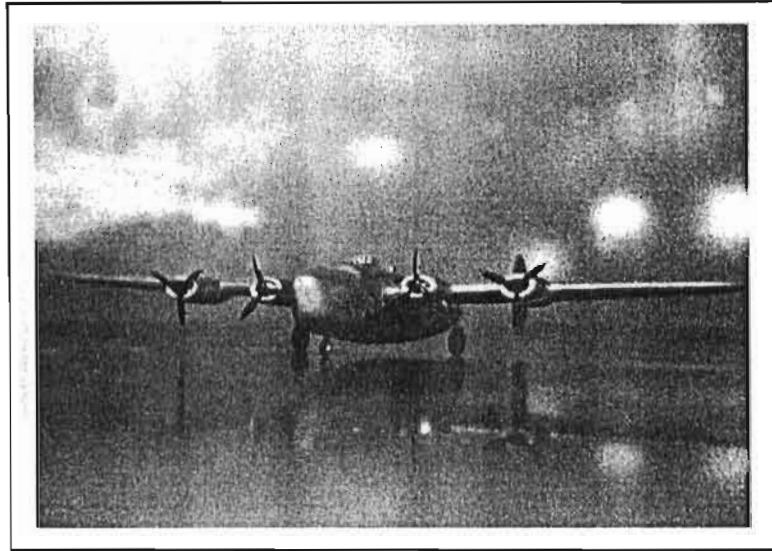
ในอ้อมพระกร

12 กันยายน 2505 ณ สถานทูตไทยประเทศออสเตรเลีย มีพสกนิกรชาวไทยไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นจำนวนมาก ในขณะที่มีพระราชปฏิสันถารกับบรรดาผู้ที่เฝ้าอยู่ใกล้เบื้องพระยุคลบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อ้อมรับข้างพระองค์แล้วจึงทรงใช้กล้องถ่ายภาพมุมกว้างแบบหนึ่งทีใหม่และล้ำสมัยมาก ทดลองถ่ายภาพมุมแปลกๆ ไว้

วิธีที่ทรงถ่ายภาพ ได้ทรงนำกล้องมาวางหงายบนโต๊ะแล้วจึงทรงถ่ายภาพ เพราะกล้องอยู่ใกล้พระองค์ และเลนส์ที่ทรงใช้เป็นเลนส์มุมกว้างพิเศษที่เรียกว่า เลนส์ตาปลา (fish-eye) จึงเห็นมุมกว้างแม้กระทั่งพระหัตถ์ทั้งสอง ภาพนั้นนอกจากจะเป็นมุมศิลปะน่าสนใจแล้วยังมีความหมายสอดคล้องตรงกับพระราชภารกิจอันยิ่งใหญ่ที่ทรงโอบอ้อมพสกนิกรทั้งหลายไว้ในอ้อมพระกร

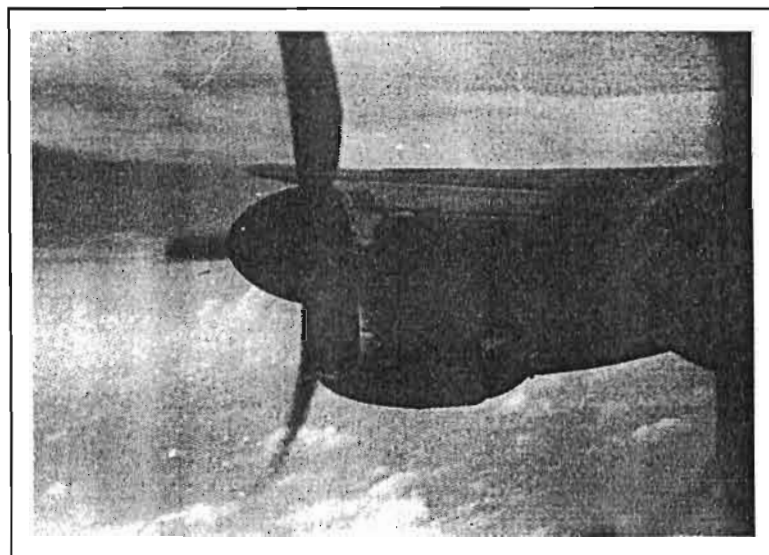
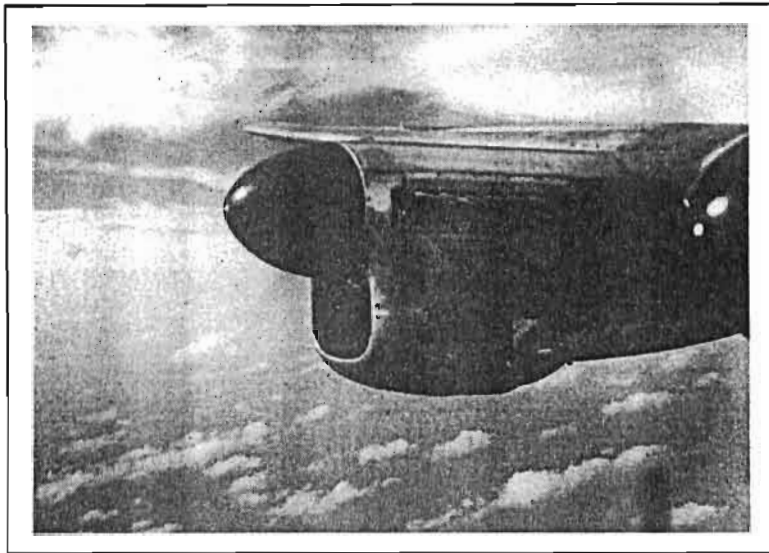
ที่กองทัพเรืออันเป็นสถานที่พระราชวังเดิม วันที่ 30 พฤษภาคม 2489 เสด็จฯทอดพระเนตรนักกีฬากระโดดน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก จึงได้ทรงบันทึกภาพไว้หลายภาพ ทุกภาพล้วนแต่คมชัด และยังได้เห็นกิริยาท่าทางอันงามสง่าของนักกีฬาที่กำลังลอยอยู่ในอากาศ ทั้งนี้ก็ด้วยทรงใช้พระปรีชาสามารถในการตัดสินพระราชหฤทัยทรงเลือกความเร็วชัดเตอร์โดพอดีกับอาการเคลื่อนไหวของนักกีฬา ภาพจึงคมชัดเหมือนจับวางอย่างที่เห็นกันอยู่นี้

บนลานบิน

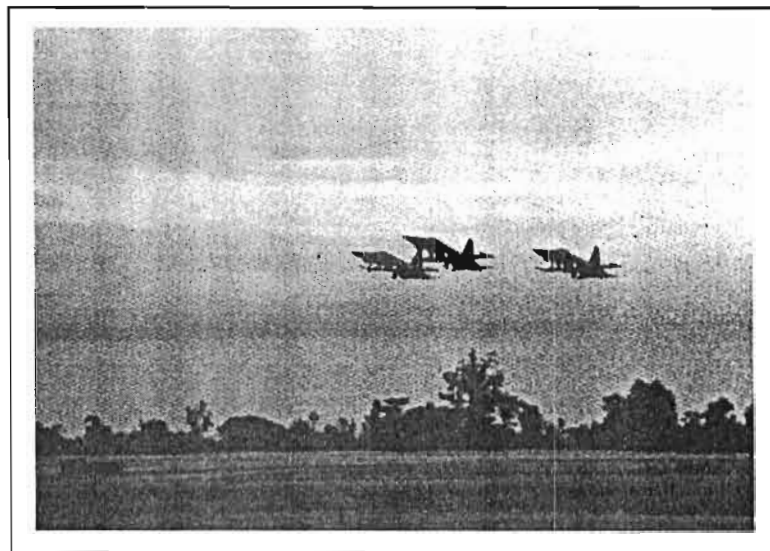
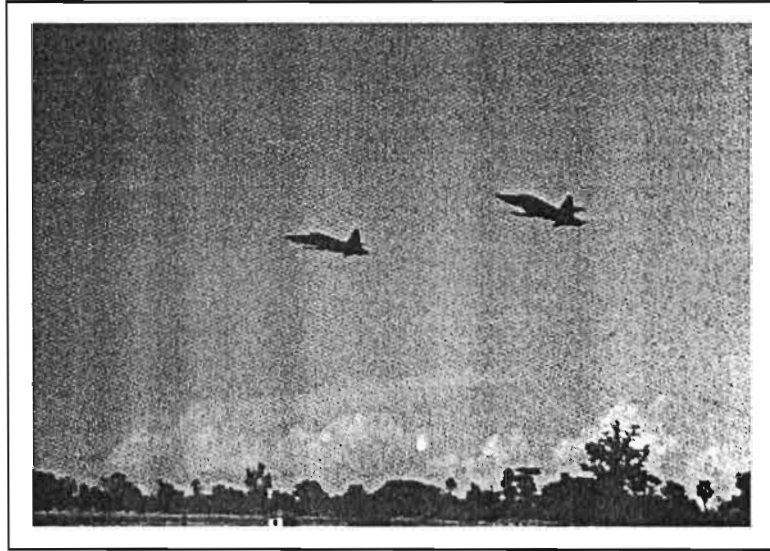
เคยทรงพอพระราชหฤทัยในการประดิษฐ์เครื่องยนต์กลไกและเครื่องไฟฟ้าจนเป็นพระราชอุปนิสัยมาตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ ต่อมาได้ทอดพระเนตรความก้าวหน้าของเครื่องบินเครื่องจักรกลสมัยใหม่ โดยเฉพาะเครื่องบินหลายแบบอย่าง เป็นที่ต้องพระทัยมาก

เมื่อปี พ.ศ. 2489 ได้ทรงประดิษฐ์หุ่นเครื่องบินเล็กๆ ตามพระราชประสงค์ไว้หลายชนิด เมื่อทรงสร้างได้หลายลำแล้วจึงทรงนำมาจัดตั้งเป็นหุ่นถ่ายภาพ อย่างภาษา ศิลปะ เรียกกันว่าภาพหุ่นนิ่ง (Still life) ทรงจัดภาพให้คล้ายของจริง หรือภาพเลียนของจริง (Table top) ทรงจัดตั้งหุ่นให้แสงให้เงา เน้นระยะใกล้ไกล ทั้งยังได้แสงสีดูวาวบราวกับภาพเครื่องบินจอดในสนามบินจริงๆ

ภาคผนวก
ภาพเครื่องบินรบ

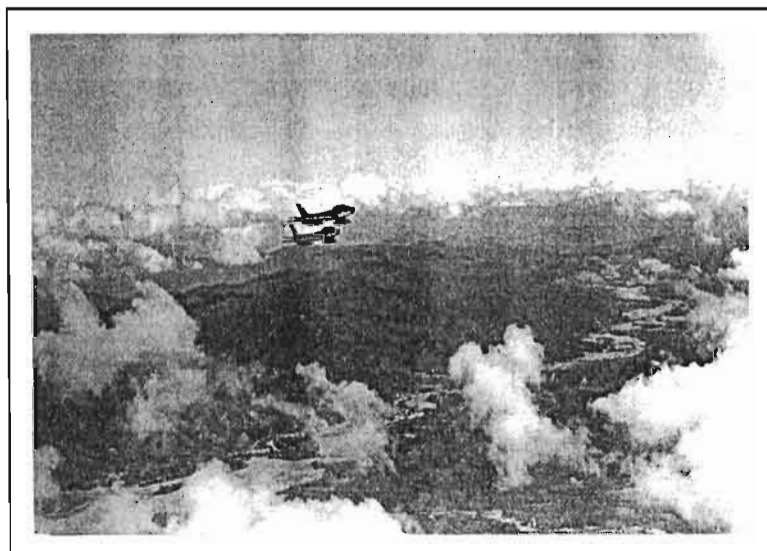
เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ไบพัตเครื่องบินนั้นหมุนเร็วมากโดยเฉพาะเวลาบินขึ้นสู่ท้องฟ้าไบพัตจะหมุนเร็วเต็มที่ จนเราไม่สามารถจะมองเห็นรูปร่างไบพัตของเครื่องบินได้เลย ดังเช่นในภาพแรก เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2489 ขณะประทับเครื่องบินพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินศึกษาต่อ ณ ประเทศสวีเดนแลนด์ ซึ่งปีนั้นยังมีพระชนมพรรษาเพียง 19 พรรษา แต่ด้วยความสนพระทัยในการถ่ายภาพมาก จึงทรงทดสอบความเร็วชัตเตอร์ที่แสดงความเร็วช้ากว่าและมากกว่ากัน ภาพหนึ่งทรงใช้ความเร็วปานกลาง จึงทำให้มองไม่เห็นไบพัตเครื่องบินกำลังหมุน กับอีกภาพหนึ่งทรงเปลี่ยนความเร็วชัตเตอร์ใหม่ให้เร็วมากขึ้น เร็วจนสามารถจับไบพัตเครื่องบินให้ดูหยุดนิ่งได้

เมื่อ พ.ศ. 2527 เสด็จพระราชดำเนินสนามบินจังหวัดสกลนคร ได้ทอดพระเนตร เครื่องบินขับไล่ F5E ที่บินไปมาพาให้สนพระราชหฤทัย

ทรงใช้เลนส์ถ่ายไกลและทรงใช้ความเร็วชัตเตอร์ให้พอดีกับความรวดเร็วของ เครื่องบินที่กำลังบินขึ้นลงอยู่ในสนามก็มีและกำลังบินอยู่ในท้องฟ้าก็มี ไม่ว่าพินิจดูภาพไหน ภาพนั้นจะคมชัดเรียบขาด ไม่สั่นไหว ราวกับ จับวาง ก็ว่าได้

การที่ภาพไม่สั่นไหวแม้แต่น้อยนี้ ก็ด้วยทรงใช้พระปรีชาสามารถอย่างเฉียบพลัน ปรับความเร็วชัตเตอร์และระยะชัดได้อย่างแม่นยำ เรียบขาด ไม่ทรงพลาดแม้สักนิดเดียว

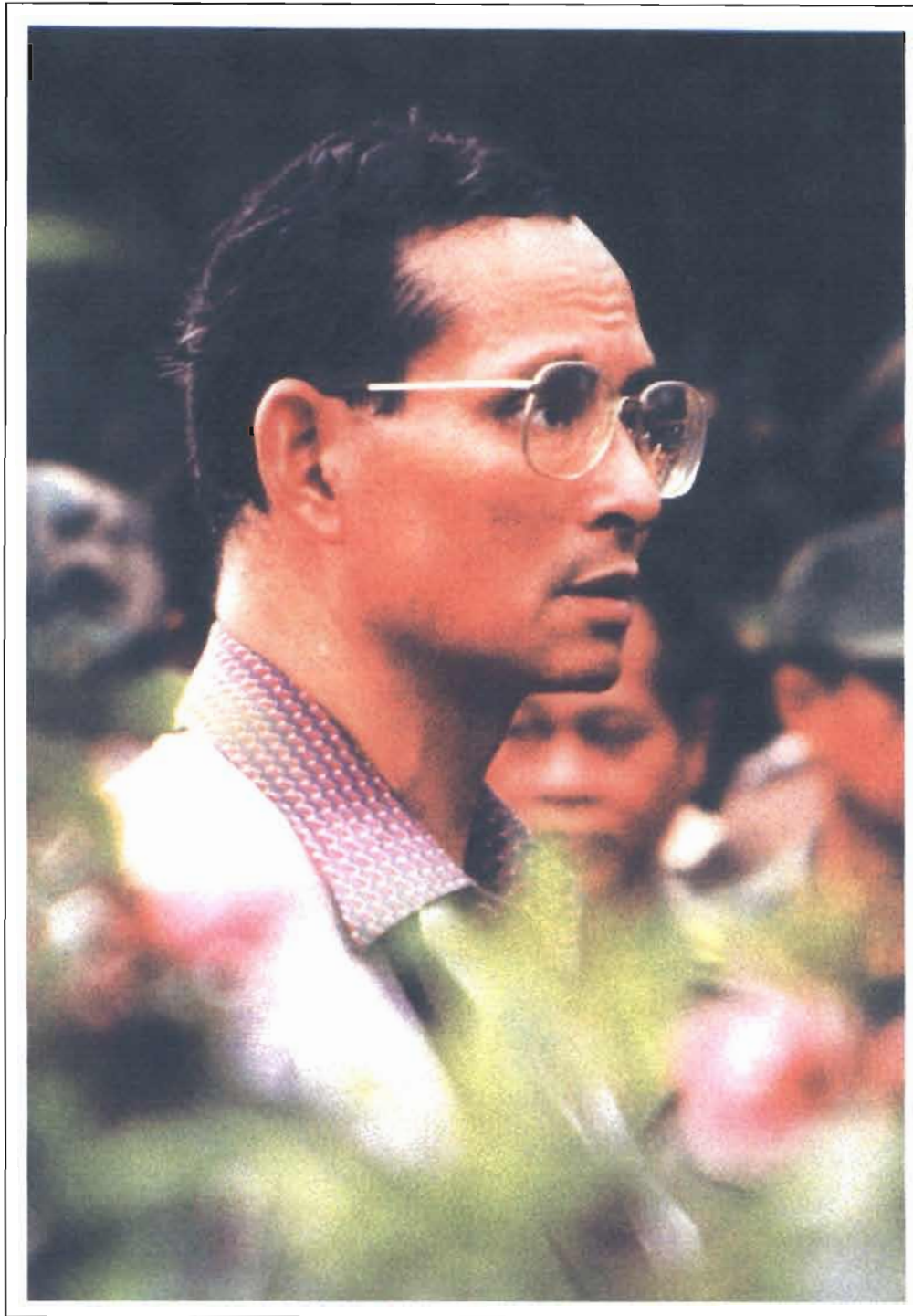

โบห์มูเมซ

กลุ่มเมฆลอยเป็นวงกลมอย่างพอดีพอดี เครื่องบินสองลำบินเข้าไปในเขตวงกลม มองตามทิศทางที่เครื่องบินบินไป จะเห็นได้ว่ามีเนื้อที่เว้นช่องไฟไว้ข้างหน้า อย่างที่เรียกกันว่า **เปิดหน้า** กำลังพอดีเช่นกัน ลักษณะนี้ทางศิลปะนิยมว่าได้เส้นแรงดีนัก

ตามหลักศิลปะการจัดภาพ กำหนดให้เครื่องบินเป็นจุดเด่น กลุ่มเมฆรายรอบเป็นภาพส่วนประกอบของจุดเด่น เครื่องบินมีสีหนักเข้ม จึงมองเห็นเด่นในกลุ่มเมฆสีขาว ไม่ได้เท่านั้น ยังมองไกลลงมาถึงพื้นแผ่นดิน เห็นทุ่งนา ป่าเขา แม่น้ำลำคลองอยู่ไกลสุดสายตา เป็นภาพที่แจ่มกระจ่างและลึโล่งโปร่งโลดดีแท้ การถ่ายภาพทางอากาศแบบนี้จะถ่ายให้ดี และได้ภาพกระจ่างสดใสอย่างนี้ได้ยากยิ่งนัก

ทรงถ่ายภาพนี้ระหว่างที่ประทับอยู่บนเครื่องบินพระที่นั่งเสด็จฯ ไปจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2527 เครื่องบินสองลำนี้เป็นเครื่องบินคุ้มกันของกองทัพอากาศไทย ปฏิบัติการบินถวายอารักขาคู่สอดเส้นทางระหว่างตอนเมืองถึงเชียงใหม่ พอทอดพระเนตรเห็นจังหวะ ที่ได้เส้นได้มุมเป็นศิลปะ จึงทรงบันทึกภาพไว้ได้อย่างสวยงาม

เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม

เ ช อ ร ร ถ

- 1 สมพร เทพสิทธิ์, สมเด็จพระภูมิพลมหาราช พระมหากษัตริย์
ยอดนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, 2530)
หน้า 23.
- 2 ศักดา ศิริพันธุ์, กษัตริย์และกลอง : วัฒนาการถ่ายภาพในประ
เทคไทย พ.ศ. 2388-2535 (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2535),
หน้า 254, 257.
- 3 พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), วัฒนธรรมกับการพัฒนา
(กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532), หน้า 9.
- 4 สมพร เทพสิทธิ์, สมเด็จพระภูมิพลมหาราช พระมหากษัตริย์
ยอดนักพัฒนา, หน้า 29.
- 5 เอกวิทย์ ณ ถลาง, เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร
: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534), หน้า 124.
- 6 ครรชิต มาลัยวงศ์, "ในหลวงกับเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา," ในพระ
รรมเกล้าของชาวไทย (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2539), หน้า 473.
- 7 นบองค์ญาติ 'ภูมิพล' (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 17.
- 8 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ในหลวงกับการ
ศึกษาไทย : ห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชิ่ง, 2540), หน้า 100.
- 9 นบองค์ญาติ 'ภูมิพล', หน้า 61.
- 10 กรมการจัดหางาน, ในหลวงทรงส่งเสริมการมีงานทำ (กรุงเทพ
มหานคร : กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2539), หน้า
55.
- 11 เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.
- 12 ม.ร.ว.ธีระเดช รัชนี, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและโครงการ
หลวง (กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์, 2531), หน้า 47.
- 13 สุพิศวง ธรรมพันทา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพมหานคร
: ดีดีบุ๊กส์โตร์, 2531), หน้า 265.
- 14 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุยเดชกับงานพัฒนา
(กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กปร., 2530), หน้า 130.
- 15 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ในหลวงกับการศึกษา
ไทย : ห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ, หน้า 56.
- 16 นบองค์ญาติ 'ภูมิพล', หน้า 43.
- 17 พระภิกษุปรัชญา อภิวิโส (สร้อยประดิษฐ์), พระราชประวัติ พระ
ราชกรณียกิจ และ พระราชธรรม ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดชมหาราช (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2539), หน้า 242.

18 บังอร กรโกวิท, “การซ่อมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม,” ใน พระ
ร่มเกล้าของชาวไทย, หน้า 388-390.

19 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ, “โครงการอ่างเก็บน้ำ น้างอบ ตามพระราชดำริ,” เอกสารการ
ศึกษาวิจัยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (อัดสำเนา)

20 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ, “โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำหนองบางบัวทองอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ.” เอกสารการศึกษาวิจัยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
(อัดสำเนา)

21 สำนักการระบายน้ำ, ในหลวงกับการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร
นคร (กรุงเทพมหานคร : สำนักการระบายน้ำกรุงเทพมหานคร, 2530), หน้า 12.

22 เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

23 สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ, “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย,” เอกสารการศึกษา
วิจัยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (อัดสำเนา)

บรรณานุกรม

- กรมการจัดหางาน. ในหลวงทรงส่งเสริมการมีงานทำ. กรุงเทพมหานคร : กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2539.
- กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. “หญ้าแฝกกับงานหัตถกรรม.” เอกสารเผยแพร่.
- ไกรยุทธ อธิษฐานนันท์. แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ครรชิต มาลัยวงศ์. “ในหลวงกับเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา.” ใน พระรุ่มเกล้าของชาวไทย. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2539.
- นบองค์ภูมิตี'ภูมิพล'. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- บังอร กรโกวิท. “การซ่อมแซมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม.” ใน พระรุ่มเกล้าของชาวไทย. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2539.
- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- พระบิดรของแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.
- พระภิกษุปรัชญา อภิวิโส (สร้อยประดิษฐ์). พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ และพระราชธรรม ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2539.
- ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : เงินทุนหลักทรัพย์ทีสโก้, 2532.
- ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์พัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย และ สมาคมสร้างสรรค์ไทย, 2535.
- ม.ร.ว.ธีรเดช รัชนี้. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและโครงการหลวง. กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์, 2531.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. “พระราชกรณียกิจด้านวิศวกรรมชลประทาน.” ใน เอกกษัตริย์อัจฉริยะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2540.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมและผลิตภัณฑ์นม.” ใน เอกกษัตริย์อัจฉริยะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2540.
- ศักดิ์ดา ศิริพันธุ์. กษัตริย์และกลอง. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2539.
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. “แก้งดิน.” เอกสารเผยแพร่.
- สมพร เทพลิขิตา. สมเด็จพระภูมิพลมหาราช พระมหากษัตริย์ยอดนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, 2530.
- สุธีร์ อธิษฐานนันท์. พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2540.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : ดีดีบุ๊คส์, 2532.

สำนักงานระบายน้ำ. ในหลวงกับการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ
มหานคร : สำนักงานระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร, 2530.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ในหลวงกับการศึกษาไทย : ฟ้า
ทศวรรษสิริราชสมบัติ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง, 2540.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ. “การบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติตามแนวพระราชดำริ
หนองหาร จังหวัดสกลนคร.” เอกสารเผยแพร่.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ. “โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำหนองบางบัวทองอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ.” เอกสารการศึกษาวิจัยโครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ. “โครงการอ่างเก็บน้ำ นั้งอบ ตามพระราชดำริ.” เอกสารการ
ศึกษาวิจัยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ. ทฤษฎีใหม่. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กปร., 2530.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ. “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย.” เอกสารการศึกษา
วิจัยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ. 50 ปีแห่งการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราช
ดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.
พริ้นติ้งเฮาส์, 2539.

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ. พระอัจฉริย
ภาพของพระเจ้าอยู่หัวด้านสารสนเทศ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์
พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2538.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลโท พระยาสิทธิราชฤทธิไกร(ม.ล.ชวย ฉัตรกุล).
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 24 มีนาคม
พ.ศ. 2512.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.